34

Rare emblem Book
with frontispiece
and 20 copper-plates

Il est inutile sans doute d'insister sur la rareté, en France, de ces fragments des Œuvres des châtelain de la ville de Léopol, en Pologne, dont la publication eut lieu à Dantzick en 1660. — Cet ouvrage est orné de vingt jolies figures d'emblêmes dont le graveur ne se révèle par aucune marque ou monogramme.

ANDREÆ MAXIMILIANI FREDRO
Caſtellani Leopolienſis
SCRIPTORUM
Seu Togæ & Belli Notationum
Fragmenta. Acceſſerunt
Periſtromata Regum Symbolis expreſſa
et
Pruden
tia,
DANTISCI
Sumptibus Georgii Förſteri S.R.M.
Bibliopolæ. MDCLX
Cum Privilegio S.R.M. Poloniæ et
Sueciæ.

Digitized by the Internet Archive
in 2012 with funding from
Duke University Libraries

http://archive.org/details/andreaemaximil00fred

12mo D 6 RBR
F8525

AUTHOR LECTORI

SALUTEM.

NOn diffiteor quidem hæc mea conciſa ſcripta (quæ abruptum ſuggeſſit otium) me eo fine annotaſſe, ut aliquando publicam viderent lucem, veruntamen non tam properè volui, quàm tibi Lector legenda feruntur, aut enim iteratâ caſtigar debuêre limâ, vel quia plura non

contemnenda ſuperaddenda erant, quæ ſæpe à bono mihi occurrunt genio. Sed quoniam propter delicta noſtra (fateri enim ingenuè licet) ea temporum & rerum viciſſitudo poſt longam & raram populis felicitatem, chariſſimæ Noſtræ Reipublicæ repentè incubuit, ut non hominibus modò, verùm magnis urbibus & Provinciis adſit periculum, ab Oriente ſimul, Septentrione & ab Occidente, tum recentiſſimè à Meridie, quatuor potentiſſimis hoſtibus (ſi ſimul potentiam conferas) ducentis & quinquaginta ampliùs millibus armatorum, hac

illac-

illacve urgentibus; & quod ultimum malorum, civium diffidentia rem diſtrahente, verebar juſtè ideò ne hunc quoq; meum qualemqualem laborem aliquis involveret caſus, non levi (ut multi rebantur) curioſorum Lectorum damno, non abnuendum ergo duxi, ut hæc mea publicæ luci donarentur. Quæ dum legis, multa variorum Scriptorum ſapienter hîc occurrunt ſparſim dicta. Nec verò mirêre Lector, *quia cuique ſententiæ ſuus non appoſitus ad marginem liber & author; non enim hoc in aliquo ſeceſſu natum, aut triſtiora (ad cenſuram) Mu-*

ſæo ſcriptum, verùm quantum à civili converſatione & publicæ rei curâ ſurreptum temporis, tumultuario datum labori. Ideoque prout aliquid alicubi ſparſim à me lectum, prout animus juſſit, mens dictavit, calamus rapuit, hîc ſcriptum habes; ſufficit, ſi ea, quæ non mea ſunt, ſuperbus mihi non vendico, ac de meis, ſi quæ bona, ambitioſius gloriari ſuperſedeo, ſatis ad gloriam ducens, ſi Deo & Patriæ Laborem, tantiſque nominibus, nomen meum ſubſtravero.

PRIN-

I.

PRINCIPUM CHRISTIANORUM NORMA

Tribus & viginti monitis illuſtrata, ad quam ſe, ſuaque componere debeant; ſed maximè uſui Poloniæ Regum accommodata. Quam breve per otium Princeps legat & intimo recondat animo; reliquum pro Virtute ſua adjecturus.

Adnexum Quartum & Vigeſimum Monitum; *In re Bellica.*

Proloquium.

Rectè quærit ille, cujus rei inopiâ laborent ſumma faſtigia; quid omnia habentibus deſit? ſcilicet, *qui verum dicat*. Exinde Alphonſus Rex interrogatus, qui eſſent optimi conſiliarii? Mortui reſpondit; Libros ſcilicet, & hæc talia moni-

nimenta intelligens (*Lipſius in Præfat. Politicorum*) qui nihil blandientes, nihil celantes, puram, meramque propinant veritatem, ſine reſpectu præſentis gratiæ, vel odii, quam ſi coram loqui ſit neceſſum. Nonnullorum enim Principum ita formatæ ſunt aures, *ut aſpera quæ utilia, & nihil niſi jucundum aut læſurum accipiant.* Mihi itidem loqui ſcripto placuit. At quia dandum ſcivi aliquid venerationis (ex eo) ſummæ Majeſtati, quia brevibus agendum cum Principe; plura hac in Materia alii, ego ideò ſcripſi pauciora, partim ex mea, partim ex mente aliorum. Cur enim me pudeat ſapientum adferre dicta? aut cur ambitioſius immutata velut pro meis venditem? Da modicum otii quiſquis es Princeps & lege, idque tui, non mei causâ, imò mei etiam, aut univerſorum, dum bene & ex virtute regis.

1. Principi gubernacula primùm capienti nihil utilius ad bonam famam, & boni regiminis ſpem in ſubditis excitandam, quàm ut Ordines convocet, de publico bono in commune conſulturus; Quid à ſe fieri ſubditi velint? inquirendo.

2. Periculoſum & invidioſum Principi, unum aliquem ſupra cæterorum paritatem provehere, atque unius conſilio inniti, multis ideò conſilium & gratia communicanda, ut unus alterum contineat

neat in officio, tum ut pluribus gratificetur Princeps.

3. Sapienter fecerit Princeps, qui primo Principatus ſui anno (quoad ſecurè poteſt) ab omni bello abſtinuerit; ne ſi aliquid acciderit adverſi, primordia Principatus, odio ſubditorum (ſub titulo mali in futurum ominis) metiatur; unde *inviſum ſemel Principem ſeu bene ſeu male facta premunt*.

4. Plerique non eam publicè dicunt ſententiam (ob metum offenſæ aut invidiæ, vel alia quavis ex cauſa) quam animo præconcipiunt. Ideò per alios privatim perquirat Princeps, quod quiſque hac vel de illa re ſentiat? Utiliſſimum verò fuerit rebus in arduis (togæ aut belli) in ſcripto exigere cujuſvis ſententiam, accuratior enim futura & explicatior, imò etiam liberior; plures enim ſcribere poſſunt quàm eloqui, imò majori cum ratione. In cauſis item & litibus potentium ſecretè animum cujuſque & ſententiam exploret Princeps, verius enim quiſque & fidelius ſenſum ſuum aperit in privato.

5. Nihil agendum aggrediatur Princeps quod in rem ſtatus ſit, niſi admoto communi conſilio. Si verò de ſua ſententia omnia voluerit agere, ſuperbum magis judicabo quàm ſapientem; Nam ut propria in cauſa amat ſibi blandiri affectus,

famâ, ſpe, metu, amore, opinione, reſpectu, plerumque deteriora ſequimur, quàm quod ſalubris conſilii melior ſors in arcano tenet, plures verò oculi plura vident quàm unus, neque unum poſſe hominem ſcientiâ ſuâ cuncta complecti. Jam ſi aliquis privatorum inconſultus erraverit! uti unius error etiam unius damnum eſt, Princeps nec errare nec ferre damnum poteſt, quàm totius populi incommodo, cujus bona malaque ad Rempublicam pertinent. Inibit Princeps agendorum conſilium, ut faciliùs exequantur populi, quod non in privatam imperantis libidinem, ſed publicam utilitatem à communi conſilio profectum: ſit verò illud ſanctum & æquum, quod privato arbitrio imperatum fuerit? tamen quaſi inconſultum ſit, diffidenter & minore alacritate ſuſcipient populi exequendum. Quatuor verò boni conſilii præcepta Principem obſervare oportuerit. *Primò*, ut ſublato offenſæ metu libertatem cuique permittat pro arbitrio ſentiendi quæ velit, ac proinde ſenſum ſuum ne prodat, quam in partem conſilii inclinet ipſe, ſed rem pro ſenſu cujuſque diſcutiendam in medio tacitus relinquat, ne cauſam ingerat aſſentiendi potiùs quàm cenſendi ex captatione gratiæ tuendorum Principis placitorum, præſertim ſi ſit Princeps, naturâ nimium ſibi

com-

complacens, qui in ſpeciem conſulendo, non tuum conſilium quærit; ſed magis ſuum probandum cupit, & niſi habeat, improbat judicium alienum ſimul & offenditur. *Alterum*, ut conſilium ſecretum ſit, res enim magnæ ab eo ſuſtineri non poſſunt, cui tacere grave eſt. *Deinde*, ut citò conſultum exſequatur, neve agendi tempora cunctatione aut deliberando conſumat, magna enim in Republica momenta ſunt temporum. *Ultimum* eſt, ut eam ſententiam exequendam ſumat, non quæ doctior aut ornatior, ſed quæ à majorum inſtitutis & genio populi ſumpta ſit, vel (ut clariùs loquar) quæ cum natura Reipublicæ conveniat; Oraculi mihi inſtar dictum, *Ad conſulendum de Republica caput eſt noſſe Rempublicam*, ſæpe ad hunc ſcopulum alliſit ſuaſoria ratis, cum multi tanquam in Platonis ſchola de Republica plenis buccis diſputant & ferunt ſententiam, ac de illa quidem quæ in idea ſit, non quam vivimus aut cui conſulere debemus. At ne medico quidem probata, iiſdem licet in morbis eadem ſunt remedia, ſed pro diverſitate naturæ hominum, formare alia atque alia opus habet, verùm qui tibi ſola Hippocratis aut Galeni præcepta vocatus ferat, neque naturam tuam quid petat, aut quid ferat, ſed librum de medicina ſpeculativa conſulat, medicum

ſimul & Veſpillonem accerſe. Falluntur ideò, qui *Italiæ* conceptus, *Hiſpanorum* arcana, *Gallorum* activitatem & artes, *Belgarum* induſtriam, *Venetorum* ſcitam (pro re nata) temporum, rerumque librandi artem, una in Polonia ſimul quærunt, ignari non eandem ineſſe unicuique populo naturam, & rerum momenta, ut quod alicui genti ſaluti pro natura, alteri accommodatum contra (ut ſic dicam) naturam, exitio ſit neceſſe; ac ut ſecundum climata & nationes alia corpora hominum craſſioribus cibis accommodatiſſimè nutriuntur & ſubſiſtunt, mollioribus non debilitantur modò, verùm deficiunt; ſic Rerumpublicarum aliæ, ſubtilitatibus novorum Politicorum firmantur, aliæ corrumpuntur & ruunt. Tenui, ſpectavi & laudavi ſimul minutiora horologia, ſubtiliſſimè ad magnitudinem nucis caſtaneæ elaborata (quorum compoſituram & opus vix acutiori oculo dignoſcas) quàm pulchrè contiguo rotarum contactu ducuntur, & in minutiora momenta, quadrantes diviſi temporis nos commonent, ſed etiam ſæpe probavi, modò craſſior afflet ventus, humidior contingat aura, minutiſſimus pulviſculus aut plumula ſe ingerat, ne dicam adhuc ſi aliqua rotarum aut juncturarum parùm incurvata vel fracta fuerit? quàm derepentè totum pulcherrimum

opus

opus turbetur, ut vix reparari poſſit, ipſa ibi in parando ſubtilitate obſtante. Illa verò quæ ſub craſſiori malleo naſcuntur, non ſubtilitate quidem, ſed accommodatiori uſu & certitudine commendantur nobis, difficiliora deſtructu, faciliora reparatu: ſic ferè facilius Rempublicam in melius reduxeris, quæ magis ſimpliciorem aut practicam ad regulam compoſita, illâ, quæ ſubtiliorem (velut harmoniarum) concordantiam, ſpeculationem, arcana habeat, omnia quidem pulchra, verùm ſubtilia contactu, difficilia reductu. Non infrequenter itidem pro natura ſua ſimplici, hæc noſtra Reſpublica igneis ſubtilitatibus novorum Politicorum turbata, verius quàm firmata, quam non iſti ſcioli in rectum reducant, verùm illi potius, qui ſimplicioris & candidi pectoris, qui rectâ & apertâ præceptorum incedunt viâ, fide & amore in Rempublicam incorrupti, ſuorum amatores, exoticorum incurioſi, ſcilicet ut detracto fuco, juſtè, ſimpliciter, & ex virtute totum regatur, agatur; Neſcio verò, an non plus noxios bono publico cenſeam, qui multùm de inconſiderato habent zelo, parùm de recto judicio, iis, qui & malitioſi ipſi, & ſtudio bonis obſtant; Hos enim uti apertè malitioſos facilè agnoſcas, ſtatim etiam caveas, illi, quo magis ſpecioſi conatus imagine

rebus imponunt, eò gravius nocent, licèt non ſtudioſè? quid inde? cùm tamen per imprudentiam nocent: Intereſt Principi conſilium capienti, advertat diligenter, non quàm bona ſpecie aliquis narret, ſed quàm ad eventum proficuâ, ut ea potius ſequatur. Is ergo mihi conſiliariorum optimus, qui cum natura Reipublicæ loquitur, neque illud quod in idea optimum ſit, infert, ſed quod genio populi & rei naturæ convenit, fierive poſſit exequendo, ſuggerit. Qui aliter conſuluerit? ſciolus ille mihi, aut igneus ſit, ventoſi homo ingenii, ſpeciem rationis, non vim habens, & ſonum rerum captans non pondus, novandis potiùs quàm gerendis rebus aptior, qui tantum ſapit ex ore ſuo, natus ut ſententiis aliorum contradicat, adverſus peritos pervicax, cujus vis tota in lingua ſita eſt, proponendo non exequendo aptior, conſilii quamvis egregii, quod non ipſe adferat inimicus, ac ut aliquid ſui videatur adferre, etiam recta commutans (præſertim ſi ſit ex illis aulæ primoribus quorum ſententia pro magnitudine muneris & opinione perſonæ, multum apud omnes authoritatis habet, parùm nonnunquam à ratione adfert conſilii, & quorum illatis non annuere, ferè ſit offendiſſe, nec ratione illi vincunt, ſed authoritate loci obruunt) demum ejus ſententia

oratio

oratio eſt, non ratio; Conſulat verò (ſæpe ſuggero) naturam Reipublicæ prudens conſultor, an illa capiat & ferat remedium? quàm ut ad præcepta Platonis, aut ſubtilitates Politicorum recurrat, quod ſi ex integro in melius rem reducere non poſſit, non deſperet & deſiſtat, ſed curet prudenter quomodo ab exitio declinet. Etiam nautam probaverim, non qui (proximus naufragio) diſputat, quomodo plenis velis dum ventus flat à puppi, littus & portus petendus ſit, ſed cum, quomodo inter adverſos fluctus (ſin aliter fieri non poſſit) utcunque fluctuer, neque mergar tamen. Verum (ne in ea conſilii parte aliquid omittam) non in conſulendo tantùm in præſens, ſed in prævidendo ante quid accidere poſſit, boni Principis ac Regis cura requiritur, præſertim (ut alia omittantur) circa negotia exotica tractanda, in legatis aut mittendis aut recipiendis, circa fœdera aut paranda ſibi, aut diſſuenda ab adverſo, tum circa inferendum aut ſuſtinendum bellum, vel quidquid negotii cum externis in rem noſtram venire poteſt agendum, ſeu parando, ſeu cavendo. In quam rem opportuni videbuntur quidam privati archivorum præſides, id eſt negotiorum, (præſertim ab externo) venientium, ſeu procuratores, ſeu indagatores, ad informationem

nem Principis, tum conſilii; Illi verò ſint exoticæ Hiſtoriæ gnari, maturioris judicii, tum ingenui Cives (non illi ſint Veſpillones bonæ libertatis & Reipublicæ, ab externo ignei, avari, ſuſpecti advenæ) quibus ſingulis, aut pluribus in ſingulas partes Reipublicæ & confines nationes, rerum momenta providenda committantur, ſi aliis demandentur res *Septentrionales*, videlicet Suecorum, Moſchorum, Danicæ item, Livonicæ, Pomeranicæ, Ducalis Pruſſiæ, & *Hanſeatici fœderis*. Alii intenti ſint rebus *Orientalium*, Turcarum, Scytharum, Valachorum, Moldavorum, Tranſſylvanorum, ac verſus Meridiem, Hungarorum. Reliqui obſervent momenta rerum à *Germanorum populis* Bohemia, item Belgio, Anglia, Gallia, Hiſpania, demum ab Italia, quæ Papam, Reſpublicas, Regna, Duces, majores aut minores continet, & à ſuo littore proximam ſibi Siciliam proſpicit, tum minores alias Inſulas, ut horum omnium populorum non tantùm genium, mores, conſilia, conſuetudines, fœdera, ac ipſius ſtatus momenta prudenter obſervent, tum inſuper ipſorum Principum in præſens virtutes, vitia, conſanguinitates pernoſcant, ſed maximè cujuſque (ab antiquo) gentis vernaculam Hiſtoriam revolvant, ſitum præterea terrarum advertant, commo-

ıoditates portuum, marium, fluviorum, ırtim ab iis qui ea peragrando viderunt, ırtim à tabulis *Geographicis* perquirant, : quæ omnia in præſens (vel potiùs diım in horas) in illis gentibus fiunt, per ıbſtitutos tabellarios & rumores indagaıri, ut ſunt bella, fœdera, ſeditiones, cceſſio aut diminutio virium, tum quæ obis cum illis gentibus interceſſerunt ab ntiquo negotia, aut quæ interceſſura ſint, ıuæ nobis obeſſe? quæ prodeſſe poſſint? Jt ſi aliquid negotii ab externo veniat tra-ctandum, non difficulter aut diſcutiatur, ıut caveatur, aut petatur à præcognita & ɔenè prævíſa prius ratione. Non ſine cauſa verò, quaternos, quinquenoſque in ſingu-ıas partes gentium oportuerit ſubſtituenıos proſpiciendo, haud enim tantæ moli unius hominis ſtudium, ſedulitas, mens & ingenium ſufficiat in omnes partes, præſertim cùm non ſuperficialiter libandas (ut ajunt) res, verùm penitius noſcendas in rem profuerit; Optimos verò ei negotio putabo, qui aut linguas callent, aut magis in earum nationum mores proni, vel quibus facilior de his gentibus ſciendi ſubeſt commoditas; fieri enim poteſt, ut aliquis res Germanicas probè norit, Turcicarum verò aut Moſchoviticarum ne minimam notitiam habeat, aut habere poſſit. Poſt exoticas res, jam dome-

ſticæ

ſticæ majori ſedulitate occurrunt tractandæ, præſertim circa armorum curam. Nō obfuerit quoſdam è minoribus ſubſtituere, qui privatim inquirant, ac de iis qu meliora factu ſint, referant Regi & Republicæ, circa præſidia (videlicet) fortalitiorum, limitum ſecuritatem, commeatum, arma, ſtipendia, diſciplinam militum, quid in melius fieri? quid provideri poſſit, & quomodo? Supervacanea hæc dixeris quæ ſuggero? tibi non ſequi licitum, me tamen circa optimum ſuadendi conatum quæſo acerbus cenſo relinque: Veniet alius cui ſuperbia non obſtabit, quominus etiam hæc (tenuia licèt) placeant ſequendo.

6. Errant plerique Regum, cùm velata aut poſthabita Majeſtate (quaſi tum maximum ſe recreaturi) volunt ſub privati perſona eſſe (ut ajunt) incogniti Prudenti verò Principi ne per jocum Majeſtas deponenda, etiam inter hilaria memor ſit Majeſtatis: paritatem quandam familiaritas inducit, ideò vitandi Regibus leviores joci, luſus, & ſuperflua comitas.

7. Auguſtus Cæſar populare credidit miſceri aliquando voluptatibus vulgi. Prudenter tu quoque Princeps adhibe, & modicè adſis, medius inter gravitatem & comitatem, non effuſus. Invitatus verò ſi abeſſe volueris? excuſare

ab-

ſentiam potiùs, non ſtudio effugere videaris, *ſævæ & ſuperbæ cogitationis indicium eſt, ſecreto ſuo ſatiari.*

8. Rectè ait Lipſius, *Modus eſt ſal & anima virtutum*, ut enim nullæ ſapiant dapes ſine conditura ſalis, aut nauſeam ſalſedinis moveant, ſi nimiùm condiantur; ſic Regia virtus vitium redolebit, ni modus adhibeatur; Majeſtatem imperii ſalutis eſſe tutelam, hanc parandam Principi quis dubitat? Majeſtas enim Principem defendit, hæc eſt quod timeamus juſſa aliquando ſenis & invalidi; ſed niſi modum Princeps teneat, pro authoritate ſuperbiam & faſtum induet. Inde adhibendam eſſe *Comitatem* & *Modeſtiam*, idque cum *Modo*, nimia enim comitas familiaritatem, familiaritas paritatem, ac proinde contemptum inducit; vel ut ait ille, *Continuus aſpectus minùs verendos homines aſſidua ſatietate facit.* Jam de *Juſtitia* quid adferam? eam exequi omnino Princeps debet, nam ſi prohibita impune ſemel tranſcenderit, neque metus ultra, neque pudor eſt; neque ideò magnis eſſe parcendum, qui quò altius ceciderint, tantò plus formidinis in cæteros diſpergatur, ne prout potens vel inops reus, infirmum ſit aut validum; ſed hîc quoque modum requiro, ne quoquomodo comperta aut objecta pro approbatis habeat, quis enim innocens erit, ſi accuſaſſe ſufficiet? ſed cuique de-

defenſionem tribuat, detve tempus qu crimina diluat, nam proprius metus validam quoque eloquentiam excutit, ſi derepentè reſpondendum, ne damnatus ſit antequam reus, inauditus atque indefenſus tanquam innocens pereat, & reum ſe eſſe tantùm pœnâ experiatur, ne Princeps gravior remediis quàm delicta ſint, neque utilitate publica, ſed quaſi in ſui unius ſævitiam (quanquam ſontes) in ſupplicium trahat, inde loco juſti ſeverus & crudelis audiet. Severitas verò amittit aſſiduitate authoritatem, ut qui timere deſierint, odiſſe incipiant; quis mihi Princeps ille? ſub quo dies nullus vacuus à pœna, & quo tempore à verbis profanis abſtinere mos eſt, vinculà & làqueus inducantur? aut quod mihi illud regnum? quam ſi feris leonibus, aut ſerpentibus imperium & nocendi poteſtas in nos concedatur: adhibenda ideo eſt omnino in temperamentum ſævi rigoris *Clementia*, ut omnia ſciat, non omnia exequatur; Princeps, non ſemper pœnâ ſed ſæpius pœnitentiâ contentus ſit, ſupplicium enim hominis oblivio ſequitur, ſin caſtigatum incolumem ſervaveris, æternum exemplar ſeveritatis & clementiæ futurum; *ſuperſit quem peccaſſe pœniteat:* pœna igitur ad paucos perveniat, metus ad omnes. Neque tamen Clementiam voluerim ſine modo; quæ enim authori-

tas

ıs ejus Principis? apud quem conditum ut conſtrictum ferrum eſt, quàm ut in ıajus accendat illecebram peccandi inani pe impunitatis; unde verè dictum, pejo-em eſſe Principem ſub quo omnia licent, uam ſub quo nihil. Jam *Liberalitas* & *Munificentia*, Regiarum virtutum non po-trema, quæ mihi etiam *ſine modo*? niſi ıt omnino prodigalitas vocetur, ſi ea lar-giatur Princeps, quæ tuendæ Regiæ di-gnitatis & Reipublicæ impenſis neceſſaria ſint, aut ſi omnino abſint, in exitium ver-tantur; ſi omnibus, ſi ſingulis det Prin-ceps, quis finis? ſinguli nunquam exſa-tiabuntur, Reſpublica deficiet; unde ſi ærarium per largitiones exhauſtum fuerit, per ſcelera ſupplendum erit. Falluntur Principes quibus luxuria ſpeciem liberali-tatis imponit; perdere multi ſciunt, donare neſciunt, dant immeritis, dant obviis, dant primò petentibus, aut audaculis in-truſoribus; imò non dant, ſed quaſi oper-tis oculis & cæca ſorte projiciunt: dando verò, Princeps accepit, qui digno dedit, det potiùs bellorum ſociis, periculorum con-ſortibus, in toga de ſe Reque publica me-ritis, aliis præmia, cæteris exempla; tem-perabit verò prudenti diſcretione, quid & cui dare debeat, vel an etiam dare: In quo itidem modum tenebit, ne dum ſcrupu-loſiùs in cenſuram vocat cui dandum ſit?

Pri-

Primò cunctationem dandi induat, deind dare diſſueſcat, & vendere quàm donar malit, ex Principe factus nundinator Quis verò pro illo Principe laborem & periculum ſumat, apud quem aurum no virtus in occaſionem præmii cedit? Tenea modum per omnia Princeps præſertin circa Majeſtatem & Juſtitiam, quæ maximè in lubrico ſunt, ne aut ſuperbus, au crudelis audiat.

9. Principis aula ſit per omnia honeſta, morum & virtutis publica Schola; curet Princeps, ut è toto regno ternos denoſve è ſingulis Provinciis, præcipuos indole juvenes, in aulam accerſat, aut ſponte det ipſe veniendi occaſionem, qui præter illud quod latus Principis honeſtâ cingent coronâ cum authoritate, verùm etiam certum obſidium fidei & amoris futuri, parentum, amicorum, præcipuorumve incolarum, quorum illi ſanguis ſunt; verùm hi non ſolum per honeſta aulæ ſervitia, ſed etiam exercitia adhibeantur, ut ſtatis diebus ſub oculis Palatii publico velut in theatro, arcu, ſclopo, haſtâ, ad metam in equis decurrant, adhibitis in eam rem peritioribus, qui ſibi exercitio, cæteris exemplo ſint boni, imperitorum correctores, & incitatores alacrium, inde æmulatio in virtutem, & incitamentorum maximum, à Principe videri & aſpici;

jam

ı legionaria Prætorianorum cohortium
ːrcitia videant, imò ſumpto pilo & ſclo-
, Prætorianis intermiſti rem militarem
ːquantur; tum publicis judiciis inter-
t & apertioribus conſiliis, quaſi inde
ninarium miniſtrorum, conſiliario-
m, belli Ducum, Princeps habiturus
. Prudenter verò fecerit quiſque Re-
m, ſi in templo, in cubiculo, ad men-
n, diſcurrendo aut venando, domi aut
trà, feſtis, profeſtiſque diebus publicè
at; generoſi enim Principis eſt & vir-
tis ſuæ conſcii, non quærere latebras
ſeceſſum (quod ignavorum) ſed po-
ìs in publico cupere morari, quo ma-
r detur omnibus inſpiciendi ſui occa-
ɔ, ut cum ſinguli videri volunt, omni
parte diligentiam cum induſtria &
rtute coràm probent, ſecus ſi non vi-
ːantur, velut nullus ſit ſuæ diligentiæ
ſus, pauci primò, mox nulli Palatium
leunt, imò aulam Regis ſequi dedignan-
ır. Prodeat igitur quotidie in apertum
alatii Princeps, aliquam daturus horam
uâ ſingulos videat, ac ipſe videatur, alios
utu, modico alloquio alios, reliquos
ilariori aſpectu, omnes verò ſui præſen-
iâ dignaturus, creſcet ſubindè incolarum
mor ex confidentia, & miniſtrorum acue-
ur diligentia, quam non ut ignotam ſuo
Principi, teſtatam ferent.

10. Pu-

10. Publicarum Scholarum bo
Principi maxima cura ſit, ut doctos M
giſtros ferant, qui honeſtis artibus imbua
juventutem populi, unde conſulen
Reipublicæ dignitati & commodo para
tur ingenia, & induunt decoram moru
humanitatem; imò aliunde viros doct
in ſuum regnum largioribus præmiis all
ciat, qui ſuum populique nomen, nc
morituro calamo in æternitatem conſ
crabunt. Quæres ſubinde: an etiam hc
neſtum per otium Principem lectioni ir
vigilare ſuadeam? certè proloqui hau
expeditum, dicam tamen ut tabulis Gec
graphicis Provinciarum immoretur pr
accurata notitia regnorum; deinde (
tempus ſuppetat) Julium Cæſarem, Sal
luſtium, Curtium, tum Livium, ac inte
recentiores Philippum Cominæum legat
Famianum Stradam, Orichovii Annale
ejuſque Fidelem ſubditum de Inſtitution
Regia, & per omnia domeſticam probat
Authoris Hiſtoriam; ſæpe verò utrumqu
Senecam, præſertim alterum in moralibus
Demum pro ratione virtutis & formanda
in melius conſcientiæ, vitas Sanctorun
Principum, imò quorumvis Divorum
Quo enim monitorio in melius formetu
Princeps quàm illo Sancto Divorum? au
quomodo non bonus fiat regendo, cu
Virtus & Deus verſabuntur præ oculis;

reliquos authores non requiro legendos, aliis enim implicari, ab aliis nolo depravari Principem, miraberis dictum qui Scholaſticus es, certè non ille qui momenta rerum penetras, neque Regna & Rempublicam ſpecularis, verùm agis intimé. Multi enim Hiſtoricorum dum incautius exprobrant imperantium vitia, peccare legentem docent, tum alia ex cauſa, quam reticere magni mihi loco arcani ſit, vidit verò antiquus & recens orbis meliores Regum, non qui altum doctiores, ſed qui mediocriter & magis practici fuêre, nec fucatæ virtutis.

11. Uti lætiori fortuna non intumeſcat Princeps, etiam mærore non frangatur, ſunt enim quidam impotentes animi, ut ſi quid adverſi accidat illis, infra fæminas ſe abjiciant, ſi modicum ex optato fluat, ſupra homines aſſurgant, magnum potius habeat in utraque fortuna robur, nec minus hominem ſe quàm hominibus præeſſe cogitet, cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus ſit, tantò ſe magis in lubrico cenſeat, non barbara illa barbaro ab ore vox ad Alexandrum? *An ignoras magnas arbores diu creſcere, unâ horâ extirpari. Leo quoque minimarum avium pabulum fit, & ferrum rubigo conſumit, ut nihil omnino tam firmum ſit, cui periculum non fiat etiam ab invalido. Fortunam ideo tuam*

preſſis manibus tene, nam lubrica eſt, impone felicitati tuæ frena, facilius illam reges. Jam verò ſecus quanquam inter adverſa ſalvâ virtutis famâ & ex memoria prioris fortunæ agendum, non vultu demiſſo aut ſupplex, ſed infra animum ſuum ducat quidquid acciderit, adverſa infularum loco habiturus, concutietur ſed non frangetur tamen, quidquid licèt fortuna ſibi ademerit, virtutem tamen non adimet, quâ cuique Regum par eſſe potes, magnitudinem & gravitatem ſummæ fortunæ memoriâ retinens, ſi verò pertinacius fortuna & inſurgentium poteſtas preſſerit, vel ſub nomine tamen Principis, licebit honeſtè mori, fruſtra verò adverſantium ſuperbiam per obſequium & modeſtiam effugeris, neque aliud proficies, quàm ut acerbius contra te peccetur, velut ex facili toleraturo. Non imiteris *Vitellium*, quem ea torpedo animi invaſerat, ut ſi Principem eum cæteri non meminiſſent, ipſe oblivîſceretur, nega te potiùs, minis terroreque fortunæ vinci, infractus animi.

12. In magno Rege & cujus imperia latè ſparſa ad ſuorum animum conciliandum plurimùm prodeſt, ſi è ſingulis (quibus imperat) Provinciis, apud ſe delectos habeat, quos vitæ integritas, longaque ſuarum rerum cognitio commendat, qui publica privatis præponant & Provinciæ

ſuæ

ſuæ res ex fide agant, ut ſuas, non alienas, tum de potioribus incolis referant Regi, quoniam perarduum Principi noſſe omnes, unde ſi per ignorantiam aliquos negligentius habeat, ſummam ſibi in populo invidiam conciliat Princeps, ut eò plures ſint inimici, quò plures ſunt benemeriti. Annales noſtri ſuggerunt, pulchro more & inſtituto Reges Polonorum, ex uno Palatinatu in alium commeaſſe, juſque Provinciis dixiſſe, inde in adventum Regis, incolæ animo & virtute erigebantur, verebantur nocentes, ſpes aderat obnoxiis, cùm facilè injuriæ præſenti Principi deferrentur, ille verò ab occaſione ſuæ præſentiæ omnia in melius curabat, ſuccreſcebat tunc Regi majus ſtudium publici boni, familiaritate populorum, & (quibus dominabantur) locorum, illa muniri, illa in melius mutari; occaſiove deerat laſciviis aulæ, quæ plerumque ab otio amant provenire, cùm aliàs unico incluſi Reges loco, paucis in familiaritatem ſecreti admotis, ſibi ſuisque indulgent, quaſi remoti ab arbitris & aſpectu populi; ſi factum diligentius aliquis perpendat, videbit tunc bene creviſſe rem Polonam, cùm omnes ſuum Regem, omnes Rex ipſe noſcebat, neque ex falſo obtrudebatur Principi, ſciolus pro prudenti, temerarius pro forti & audaci, quacunque in

re trepidus pro conſiderato, audaculus intruſor pro diligenti & peritè ſedulo, ſed vera ex virtute quiſque ad munia Reipublicæ vocabatur, vidit verò ſecus noſtra ætas aliquos Reipublicæ miniſtros, vano ex reſpectu lectos, quàm quos forſan meliorum fortuna Reipublicæ in occulto tenuit.

13. Non Reges tantum aut Principes, ſed æſtimati quique in Orbe viri, caveant in mutuum exterorum prodire colloquium, major enim Regibus admiratio in abſentes, contemptus in præſentes, cùm plerumque abſentia miremur, laudemuſque non viſa, & omne ignotum pro magnifico ſit, in præſentia facilè occurret aliquid, non laudandum, non venerandum, non amandum, non timendum, ut verè dicatur: *Minuit præſentia famam*: De loco oritur certamen, unde ſi cedas? ſuperiorem agnoſcis, ſi capias locum prior? ferè offendas, tum ex comparatione parium perſonarum plura in contemptum trahi poſſunt. Non fortunatus Caroli Burgundiæ Ducis cum Friderico Imperatore congreſſus fuit & aliorum paſſim, quos longum foret recenſere. Niſi fortè fiat congreſſus interjecto flumine & ſepimento, tum eo apparatu quem ſuggerit *Philippus Cominæus* (libro *VI* Commentar.) de congreſſu *Ludovici Galliæ*

&

& Eduardi Angliæ Regum, veruntamen neque id ſuaſerim, ſed potius ut per delegatos utriuſque partis Principes conferant inter ſe, quàm ut ſecum colloquantur.

14. Auguſtus Cæſar, detectas injurias non arguit ultrà, quàm ut edicto oſtenderet eſſe ſibi notas, & acerbè loquentibus ſatis habuit pro concione inſinuaſſe, *Ne perſeverarent*, unde honoribus auxit aliquando, quos ſibi adverſari credidit, tum alter Cæſarum, duos Patricii generis convictos in affectatione imperii (ſeu quod ſibi inſidiarentur) nihil amplius quàm ut deſiſterent monuit, ſi quid præterea deſiderarent? promittens ſe tributurum, nec ſolùm illos familiari cœnæ adhibuit, ſed inſequenti die, gladiatorum ſpectaculis circum ſe ex induſtria locavit; Crevit hinc illi nomen, ut humani generis amor & deliciæ nominaretur, obſervatumque neminem exinde in illum inſurrexiſſe; rectè Tiberius (teſte *Cornelio Tacito*) *Accuſatum Libonem ornat prætura, convictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior, cunctaque ejus dicta, factaque cum prohibere poſſet, ſcire malebat.*

15. Qui tibi in adipiſcendo Principatu aut aliqua in re contrarii fuêre, illos tibi parabis amicos, ingenui enim ſunt, ſi enim ſine metu offenſæ pro virtute palam contraveniebant, etiam ſine metu periculi,

 omni

omni in caſu pro te ſtabunt, ſi amicos paraveris. * *Fallere hæc ingenia neſciunt, ſanè non didicerunt, conſtantia enim & candor individuo nexu connectuntur, nec in forti pectore, ſtabulari ſimulatio ſolet, mollis hæc animi eſt & muliebris ingenii, conſtantia & robur plus de leone mutuantur, ſimulatio & dolus vulpem redolet & ignavum pectus, quod virtutis ſuæ diffidentia laboret; Quare inſidiæ illi & doli pro virtute ſunt, Reipublicæ ergo functionibus hos admovendos cenſeo, fidem diligentiâ probabunt, neque patientur ſe benevolentiâ & fiduciâ vinci, antè immorietur operi vir fortis, quàm ut beneficium maleficio compenſet: Vtere ergo quicunque imperio potitus es, & paulatim etiam ad magna provehe, non uno ſaltu ſed quaſi per gradus, quo certior de fide & animo fias, benignis etiam verbis ultro compella, & non rogata maximè beneficia largire, quibus potentiſſimè hoſtilitas deponitur, amor provocatur.* Adde, quia minutiori impenſa, hi trahentur in amicitiam, quàm illi (partium promotores) retinebuntur, licèt enim plurima acceperint, majora ſine ſatietate exſpectabunt, velut debitum præmium operæ præſtitæ, ſecus illi cùm parùm munificentiæ tuæ ſenſerint, velut in immeritos collatæ, erunt gratiſſimi, eoque facilius tibi ex virtute adhærebunt, quia moderati animi ſignum dabis, cùm non vindicas injuriam.

* *Scribanus in Polit.*

juriam. Omnino dicam, hos primò adverſantes fore conſtantiſſimos, ut ante fuêre conſtantes adverſarii, ſic (ſi paraveris) futuri conſtantes amici, illi verò, qui ad amicitiam tuam reſpiciebant, fecêre plerumque tuæ illuſtris fortunæ, & ſui proventuri emolumenti reſpectu, quo ceſſante (aut ſaltem ſi non ex voto cadat) non ſolùm in pejus mutabuntur, verùm etiam quàm facilè aliunde illuſtrior alluceat ſpes accepti, tam facilè deſerturi Principem; miraris? Tuam fortunam non te ſectabuntur majoris ſemper amici.

16. Sit licèt pientiſſimus & ſanctus Princeps ſuo in angulo & privato ſeceſſu, niſi tamen pius publicè videri velit, peccat in populum exemplo, *perſona* verò *Principis non ſolùm animis, verùm etiam oculis ſervire debet civium*. Nemo ſcit qualis ſit privata Principis vita & interior ſeceſſus, ni oculis ſpectantium ſubjaceat, plerumque verò populus conformat ſe exemplo Regis, & quo inclinari videt, ſequitur; quaſi placiturus, & gratiam exinde Principis aucupaturus, rectè enim facere cives ſuos Princeps optimus faciendo docet; Adſit ideo publicè ſacro, publicè confiteatur, jejunet non in privato, ſed ſub oculis omnium ſit frugalior menſa, Eleëmoſynam det publicè, idque ſua manu, quidquid ſanctum facturus privatim,

ſibi profuturus in meritum, quidquid publicè? in populi exemplum; & facere omnino tenetur, plus tracturus ad virtutem exemplo, quàm imperio. Famâ verò & opinione Principis res conſtant, quem pium & virtuoſum populus credit, velut omnia cum bono Deo agentem, ejus imperium ut juſtum ſine ſuſpicione doli facilius ſuſcipit, & adverſari illi metuit, pro cujus partibus ſummum illud Numen ſtare pro virtute arbitratur. Inde prudens Princeps non magis eſſe quam videri probus & pius velit, ſecuritatem imperii exinde auſpicaturus. Videat ergò, ne ritus ſacrorum inter ambigua culti, per proſpera obliterentur, ſed potius ſemper ſummum Numen colat, pace ut florens & diuturna ſit, bellove, ne diu malis armorum vexetur. Ideoque non minor Catholico Principi in cultu ſacrorum, quàm in re populi politica cura ſit, eſt enim quiſque Princeps ſuo in regno primus religionis pro potentia cuſtos, pro authoritate & pro imperio propagator, eſſeque omnino debet ni malus ſit; neque Politicorum igneis ſubtilitatibus depravetur, qui coloratis in ſpeciem, verbis, audent imponere Principi rationes ſtatus haud poſſe per omnia accordari, cum rationibus conſcientiæ, ut nonnunquam deflectendum ſit ab iis, quoniam tanto fructu in publicam penſantur,

ſantur, nonnulla enim ſine aliquo dolo perfici (ſic illi blaterant) aut rectâ virtutis viâ retineri non poſſunt: Imprudens potius vox, impia, erebi miniſtra; Potius quiſque bonus Princeps & civis, in leges conſcientiæ & Divinas adeò intentus ſit (modò tamen extra titulum ſuperſtitioſæ devotionis) ut publici commodi jacturam malit, quàm harum aut patiatur aut ſuadeat, amat enim Deus feneraria commodorum redhibitione bonum zelum penſare, ardua vertendo in facilia, periculoſa in tuta, quorum alias rationem humana mens non aſſequatur & vis miretur; vel ſecus ſi neglectim tranſeatur Divinorum ratio, ea quæ videntur publicè accommodari in melius, potius labirinteo confuſa gyro in contraria (ſenſim) impelluntur fata. Rem ſacram loquor, ſacris uti licet exemplis. Quis igneus ab Hetruria Politicus ſuccenſeat Regi *Jeroboam*, ac non laudet potius prudentiam, quod ille diverſo ſacrorum cultu obviare ſtuduerit, ne ſuus populus commeando Hieroſolymam, legitimorum ſacrorum occaſione & familiaritate Tribus *Judæ* ſenſim abſtraheretur, ſub Regis Hieroſolymorum Dominatum, ſed dum ille in rationes ſtatus intentus, religionis & conſcientiæ leges neglectim habet, ſibi ægrum, poſteris nullum reliquit regnum, audi ſacram pagi-

 nam,

nam, (3 *Regum, Cap. XIV.*) *Mundabo reliquias domus Jeroboam, ſicut mundari ſolet fimus uſque ad purum, qui mortui fuerint de Jeroboam in civitate, comedent eos canes, qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aves cœli, &c.* Sic Jeroboam, quò magis prudens videtur ſibi, eò magis imprudens factus Deo. Nec dubitandum, ſi illi Divinorum potior quàm Politicorum fuiſſet cura & reſpectus, ſecura ſibi & poſteris in multas ætates paraſſet ſceptra. Succenſeant nunc aliqui, facto Regis noſtri Vladiſlai Jagellonis, qui Bohemorum regnum oblatum ſibi habere noluit, ex eo quod dogmatibus Huſſitanæ religionis recenter infecta eſſet Bohemia, ne fors adjectione novi regni & familiaritate utriuſque populi, ſui Poloni in Romanæ fidei cultum aliàs devotiſſimi, ea peſte inficerentur, quapropter facti non ingratus Deus, tot illi in ſuos adverſarios contulit victorias, ut partim ſecuritate Poloni Regni, partim adjectione & ſpoliis victorum populorum, Bohemici Regni recompenſaretur pia & volens jactura; tamque latè ab ejus progenie per Europam diffudit Deus ſanguinis cognationem, ut ſupra triginta partim Romani Imperatores, partim diverſarum gentium Reges, quadraginta & quinque partim Imperii Electores, partim Archiduces (veluti à

quibus-

quibuſdam non incuriosè hodie obſervatum) ab ejus deſcenderint ſanguine. Et tanti eſt habere Divinorum curam, ac poſt rationes conſcientiæ omnia ponere, non Principibus modò, ſed privatis quibuſque civibus, ut dum pro Dei zelo perdere aliquid videntur, plus ex eo lucrentur, quàm amittant.

Obiter, ſed dicere tamen expedit; Concionatorum (& quibus ſecretior conſcientia Rectoris populi innititur) non leve momentum ineſſe virtuti, ut ſeu Princeps in obliquum honeſtatis abeat, eorum monitis in rectum reducatur, ſeu ſi bonus ſit, ne labatur in vitium, ab eorundem derivari monitoria virtute, multum enim intereſt commoneri Principem recti ab aliquo purpuratorum ſeu cive privato, quod niſi intra periculum offenſæ abeat, tamen negligentiori ſuſcipietur aure & animo, quàm ſi ab eorum veniat ore monitum, qui uti Dei ſub ſpecie nobis ſalutaria ſuggerunt, certè extra periculum offenſæ ſunt, & altius nobis in animum dicta demittunt, tum præſertim, cùm ad correcturam velut divi monitoris, contriti abjicimus nos animo, & humili acclinamur genu. Rectè ille Confeſſionarius ſuo Principi, non jejunia, non preces expiandis ſummi Dei offenſis ſuggerebat in correctionem, verùm meliorum quorumvis

 autho-

authorum proponebat monita, diligentius certis diebus legenda, item vitas Sanctorum Principum, ut ab iis præceptis in melius Dèo & populo formaretur Princeps, nam ſæpe admonebatur, vel ut decretis ferendis attentior & æquior eſſet Princeps, vel ut privatam offenſam alicui civium condonaret, ſummam fortunam & poteſtatem intra modeſtiam habiturus, non magis ſe Principem quàm mortalem hominem in lubrico fortunæ ſtantem cogitans, vel ut Hæreticos à convictu Palatii amoveret, vel ut munia Reipublicæ dignis ex virtute non verò petentibus ex præmio conferret, imò oblata munera infra magnitudinem animi duceret, cui magis proprium eſt dare quàm accipere, vel ut in quæſtores ærarii diligentius inquireret, ne per fraudem ſubditorum fortunas expilarent, vel ut ad diſciplinam militum ſtudioſius attenderet, ne graves forent Colonis, vel (quod in ſummo repono) ut publicas leges certis diebus ſibi legendas curaret, ad eas ſe ex vi juramenti compoſiturus, pro evitanda perjurii nota; aut ſi quæ alia in publicum ſalutaria bono in Principe deſiderari poſſunt. Principis enim in perſona aut corrigas omnes, aut negligas omnes, vel ut verius dicam, aut bene aut malè velis omnibus, verùm ille neglecturus monitum, quid inde; ſuo vitio negligat

ille,

le, tu tamen pro virtute tua vera loquere, ffendetur tibi & tuis? illud certè intereſt, nalíſne Deo placere aut Principi, Joannes eſ periculo vitæ vera locutus Herodi, Staiſlaus noſtro Boleſlao audaci, Gedeon nullo reſpectu præſentis gratiæ vel offenæ) Miecíſlao Seni, ſancti illi quidem, ſed u non beandus, qui malo alias Principi inlulges, ô! Politice Præſul, Sacerdos, & quiſquis ille ſis, magis pro fama ingenii, quàm pro ſalute Principis & populi laboiosè concionator, cùm enim ille ignarus veri, bonum ſe ſibi falſo credit. *Cùm neſciat ſe peccare corrigi non vult.* (*Seneca.*)

17. Nunquam exercitus proximè eum locum cogendi, ubi ſedes conſilii aut Majeſtatis, unde in omnia regimen, ut abſit alimentum turbarum aut factionum, ab iis qui in milites grati, & æquè virtutis atque vitii præſidia in armatis quærunt.

18. Non quos ſplendor fortunæ & oblatum aurum commendat, non quos vana præpotentum obtrudit promotio, miniſtros ſibi legat Princeps ſi ſapit, verum ſatis cuique ſufficere putet ad capeſſendos honores & Præfecturas, ſi in rebus agendis dexter, ſi penes virtutem ſit, etſi non petat, & ſi tacitus à longè ſtet ſine promotore, memor dicterii Stephani Bathorei Regis noſtri, *Sat petit qui bene ſervit*: Potius ſibi quærat tales, non ut quæratur;

illi enim promotores, non Principi ido-
neos Miniſtros, verùm ſibi clientes quæ-
runt. Si verò adhæc Nundinationes Offi-
ciorum accedant, percipiet quidem Prin-
ceps unum lucri, quod vendito accepit,
decem verò amittet, talium inſcitiâ admi-
niſtrorum, plerumque enim emunt offi-
cia, quibus non in virtute, ſed in auro ſuc-
creſcendi ſpes eſt, horumne operâ ſpera
ſe magnum futurum? Non omnino
præter enim quod jacturam Regno &
Reipublicæ facient ſuâ ignaviâ, Principi
etiam oberunt famæ, quæ ſola admini-
ſtrorum virtute & prudentia fovetur; imi-
tetur Princeps bonos agricolas, qui quan-
tum ſeminis è domo exportaverint, in
agrum projiciunt, quaſi amiſſuri, quaſi
amplius non habituri, verùm grata bonæ
culturæ & crediti muneris tellus, adve-
niente æſtate, decuplum meſſis pro eo
quod creditum tenuit, cum fœnore bono
reddit agricolæ. Prudenter item amittat
Princeps quod gratuitò contulit, ut unum
amittendo, demetat pro eo decem, quan-
tum à virtute prudentium adminiſtrorum
recepturus eſt commodi & gloriæ, dando
accepit qui digno dedit, cum indigno con-
tulit munus, perdidit. Cogitet multo pre-
tioſius eſſe aurum ſceptri & coronæ (in-
ſignium ſui regni & ſupremæ in homines
poteſtatis) omni, quod in deforme pe-
cu-

ulium congerit Princeps argento, ut potius illi priori majori ex ratione conſulere debeat, aptos ex virtute ſeu toga, ſeu bello regni adminiſtros quærendo (qui pro dexteritate & prudentiâ provideant, ne ſceptrum & corona, vel ab hoſte bello ſibi eripiatur, vel togâ per inertiam conſilii deturpetur) quàm ut peculio privato conſulendo, ſumma officia divendat modico ærarii quæſtu, coronæ verò & ſceptri inæſtimabili per inertiam adminiſtrorum jactura, plus ea venundatione amiſſurus, quàm ut lucretur. Ego verò puto multò plus cuique Principi collatarum pro munere, qui ſe dextrum & ſcientem adminiſtrum officio tulerit, qui ſua dexteritate provideat, ut Princeps incolumis ſit, ut regnum ſuum floreat, fama nominis vigeat ſine labe, quem amici Principes æſtiment, hoſtes vereantur, imò ut longa pace adauctæ incolarum opes, per honeſtas collationes ærarium Principis largius ditent, quàm qui mille talenta in ærarium pro beneficio importârit, ipſe per ſe rudis, Principem regnumque per inertiam (ſeu togâ ſeu bello) geſti muneris perditurus. Princeps verò pro ſua magnitudine divitem quemque facere poteſt, ſed virtutem nemini inſtillabit, ut potius virtutem in miniſtro quærere opus habeat, non opes, non aurum, non præmia, memorque ſit, quia

quia ſublatis virtutis & benemeritorun præmiis, peribunt benemerita ut minu decora, facilius verò ignaviam in populc excitaverit, quàm ortam ſuppreſſerit Non igitur marmori, ſed intimo illud inſcribat cordi, malum eſſe Principem, ſub quo rectè factis tantum ex conſcienti merces, aſt pejorem, ſub quo neglect virtus, deſidia coronatur, nec quantum quis meruit, ſed quantum quis emit, habet, quod certè rubori Principi ſit, ſi præcipuos virtute & benemerito, alii nequaquam ſtudiis eorum pares, honore & præmio antecellant.

19. Malè conſultum ſit Principi, ſi in ſcrupuloſiorem cenſuram & ſui offenſam vocat, negligentiores adſtantium geſtus, nutus, verba, memor ſit potius, quod jus imperii valeat, inania tranſmittantur, alia quaſi non videat, cætera tranſeat, reliqua ignoret, imò ab aſſentatoribus delata aut inculcata ignorare omnino velit, non adhibendo fidem delatis. At quomodo (inquies) ſalva Majeſtate non emoveatur Princeps, non ſuum honorem vindicet ſi acerbiores populi inſurgant voces? ſibi iraſcatur potius non populo, memor quod vulgò circumfertur, *Non fac non dicent*: nemo virtuoſo ſuccenſet, non in populo ſed eſſe in Principe, ut bene maleve audiat; aut meminerit illius præcepti, *Ne convi-*

vivalium fabularum ſimplicitas in crimen *cetur*, neve ſibi ipſe accerſat ſponte cau-m offenſæ & iraſcendi, curioſius ſubau-endo, inquirendo, ſciſcitando, ſuſpi-ndo, ſingula rimando, rectè alicubi *Se-ca*, Non vis eſſe iracundus? non ſis cu-oſus; Et coincidit in idem alterius di-tum: *Si mihi poſſibile ſit ſpeculum parari, eo dicta omnia factaque (quæ alicubi contra e apparantur) repræſentarentur, prorſus nfringendum putarem, alia enim dum igno-ntur non lædunt, alia leviter prolata per evaneſcunt, alia tempore & pro meliore ffectu mutantur in melius, demum alia am-iguè prolata & non rectè intellecta, in offen-m facilè trahuntur, aut dum aliqui ſint in os malitioſi, vel ideò ſucceſſu temporis in elius mutantur, quia de malitia ſua latere putant, perſeveraturi alias, ne fruſtra de-rehendantur*: ut prorſus nihil ſcire, quàm ic aliquid ſcire ad quietem animi conferat. Plerique item offenduntur, quia offendi e putant, ſeduloque inquirunt, quid mali le ſe loquantur homines? potius quæſitu-i, quid boni? Unicum verò injuriarum emedium eſt, ſi vel neſciantur vel non ntelligantur, neminem tangunt illæ niſi volentem, qui ſuſcipit & fatetur vulnus, habet: inquies tamen; quid ſi innocenter óre, calamo, petatur Princeps? tamen ille privata odia publicis utilitatibus remittat,

ne

ne ipſis remediis gravius exaſperet, rel
quendum non rarò rumoribus temp
quo ſeneſcant. Peccarunt plerique præc
ci rigore, cum ab ipſis periculis & tu
Reipublicæ remedium petebant, qui de
quêre, quaſi per incerta tutiſſimi, &
hil bonæ ſpei niſi per diſcordias habente
vel quod gravius eſt, patrati quàm ince
facinoris rei eſſe malebant, cum pericul
ſius putarent in incepto, quàm in perac
deprehendi. Potius ergo infra magnit
dinem ſuam ducat Princeps illa verborum
calamorumque vulnera; Infirmitate
animi detegit, qui adverſarium incuſa
imò parem (ne dicam ſuperiorem) agno
ſcit, qui adverſarium; quod ſanè dedec
Principem, generoſæ feræ ad latratum ca
tulorum ne reſpiciunt quidem, ſpernun
que ut impares, quaſi indignos contr
quos aſſurgant, par item tibi Princeps ſi
cui oblucteris, aut ſi oblucταris, agnoſci
parem, perpende potius, quia ſpreta exo
leſcunt, ſi iraſcare agnita videntur, imò
des libertatem loquendi populò, memo
dicterii: *Loquantur illi, nos verò faciamus*
modo penes virtutem: vel illius alterius boni
Imperatoris, *Loquuntur quidem, ſuffici*
quia malè facere nobis non poſſunt, pro-
prium eſſe Regum audire malè cum bene
fecerint, Hoc autem eſt contentamentum
& ſolatium populi, ſi de accepta injuria li-
berè

è poſſit conqueri & loqui, ac velut ſat
dicatum ſit, non ultra verba tentat ſi
hibeatur loqui, factum meditatur;
onſultè ille Cæſarum (*teſte Cornelio Ta-*
.) Vagis per urbem militibus ſermones
gi coërcere ſtuduit, idque præcipuum
nentum famæ erat, nam prohibitus
iſque plura ſpargebat, ac ſi liceret vera
raturis, dum vetabantur, atrociora
lgabant. Rarius verò extremam vim in
dictam Princeps adhibeat, cogitet, po-
lo multas eſſe manus, ſibi unam cervi-
m, neminem unquam inimicos & inſi-
antes ſibi deleviſſe, in deleti unius lo-
m, decem alios conſanguineos, amicos,
tos etiam atque ignotos ſuccedere, dum
gitium imperantis oderunt, vel cum
etuunt, ne ad ſe quoque effrenatus ſine
ice furor tranſeat, inde fit inſidiantium
inimicorum nexus quaſi & catena *Vitæ*
æ Dominus quiſquis contempſit ſuam. E-
am manus tuas quibus te crediſti haud
curus aſpicies, vel cum à populo corrum-
entur, vel à ſua virtute incitabuntur, cùm
decorum putant pro flagitioſo Principe
xcubare, imò potius mereri de Deo,
roximo, & populo, ſi deſerant, ſi pro-
ant Tyrannum Principem. Aſt multi
rincipi ſunt fidi clientes inquies, his e-
iam crede ineſſe fidem ad tempus ſum-
tam, vel quodam fatorum arcano, ne
habeat

habeat amicos omnibus inimicus. Sic
cuique Tyrannorum ab orbe primo e
nit. Aſt tu bone Princeps vis tamen to
re omnes obloquentes, *rectè fac & pa*
& omnes tolles. Fidiſſima Principis cu
dia ipſius innocentia, non ſic excubiæ
circumſtantium tela, quàm tutatur am
ac ut verbo claudam, hæc arx inacceſ
hoc munimentum inexpugnabile mu
mento non egere. Et hæc virtutis tuæ
tura præmia, regnum ſervabis, ſecurè
ves, & memoriam apud poſteros æterr
bis, inter ſuperſtitum lachrimas & ſuſ
ria, & inter magna proborum exemp
Quod nunquam Tyranno Principi eve
turum, cui illud in pœnam graviſſimu
eſt, quia ſibi ſemper metuit, torquetur i
trò & conſumitur, diffidentiâ in ſuu
populum laborando, non quod popul
malus ſit, ſed quia ipſe non bonus, & cù
per conſcientiam flagitiorum juſtè ſibi p
pulum adverſaturum credit, licet alias no
adverſatur, periculum tamen ſuſpicatur
diffidit deinde, de auxiliis anxius eſt
conſilia molitur, populum diſtrahi
Nec certè ſcio Principem ſuo populo dif
fidentem, niſi qui flagitioſus ipſe ſit, ne
amorem ſibi deberi ab eo populo (per con
ſcientiam flagitii) ſperat, quem offendit
minore alias opera, & ſecurius eum ſib
reconciliaturus nova virtute, quàm ſi d

præ-

eſidiis lateri ſuo proſpexerit : Ignem
e (ut ajunt) non extincturus.
20. Nunquam bonus Princeps rem
ipublicæ à ſua privata ſeparabit , ſed
ius fortunam ejus ſuam ducet, quod
deceſſerit, ſibi deceſſiſſe, quod acceſſe-
, ſuæ fortunæ adjectum putabit, pro-
râ enim fortunâ Reipublicæ Rex vivit;
ſinit eſſe regnum? Rex eſſe omnino
ſinit, quod ſi aliter fieri Princeps putet,
m ſuſpecto & infami ſydere natis com-
ravero, quorum ridendam naturam ali-
i ſuggerunt, cum ſuas ſibi ipſi ſubri-
int res & abſcondunt , imprudentes
tius, quia ſibi ipſi magis quàm aliis
juriosi, horum naturam imitantur Prin-
pes, qui ſuum populum velut alienum
r tributa & collationes deprædantur, &
ſe ipſos ſæviunt, dum mala populi non
rant, aut bonum ſegnius promovent.
ullam ideo aliam (ſi per omnia Tyran-
orum monſtra ivero) cauſam reperio
uòd mali evaſerint , quàm eam ſolam,
ua rem ſuam privatam, à re populi pu-
ica ſegregabant velut alienam curando.
onus verò vis fieri Princeps, te & Rem-
ublicam unum eſſe crede corpus, aut il-
m corpus, te velut dic animam, & bo-
us eris. Imiteris (quod ſæpius ſuggero)
onos agricolas, qui non in commodi, ſed
amni tabulas referunt, quantum ab im-
penſis

penſis impinguandi agri, & authum
ſemente ſubtraxerint, non agro illud
ſibi detracturi, quantum illi negaveri
tantum ſecus lucraturi, quantum ſibi
aſſervarint, ſed donaverint terræ boni ſe
nis, & quò largius projecerint, tantò p
percepturi commodi, ut ſtultam omn
in ſeminando vocemus parſimoniam,
Principem imprudentem qui ſibi parci
promovendo bono ſibi à Deo traditi
puli. Aſt agricolam quidem nemo arg
rit ſi remittat ſibi non alteri injuria
Princeps verò ſi negligens ſit, ſe ſuumc
perdit populum, arguit eum popul
arguit æternum judicaturus ipſe De
Tondet ergo ſuas oves bonus Princeps
repetitum fructum percipiat, at malus
gluberat, eoque avarus ſui deprædato
quia ſupprimit fructum, & unius ſpecic
vicis cauſâ perpetuò ſe exuit, ſuoſque
ſteros commodo; videat apes quant
illæ ſuo proviſori repetita æſtate melli
cant, ſi ſibi pepercerit & in hibern
ſuſtentamentum in apiario largius reliq
rit mellis, verùm ſi totum mel avidius a
ferat, apes per inediam enecat, & ſim
fructum ſupprimit. Mutuam hic felicit
tem dicas apium & proviſoris, felices ſ
ſuo melle apes? felix item fructu curato
depauperantur illæ largiori nutritivo a
enecantur? pauper erit apium, pauperta
ſtult

ltus apiarius, uti Rex paupertate ſui puli pauper, & infelicitate infeliciſſi- us, quia omnium primus.

21. Sibi omnino atque eò magis ſuis ſteris ſit injurius Princeps, ſi negligen- is habere velit regnum, quod electione pulorum, in regimen non in hæredi- em ſibi collatum accepit, cum (dicto rnelii *Taciti*) *Difficile ſit temperare fe- itati, quâ tuos non putes uſuros* &c. *Nec la poſterûm cura lacerari imperium.* Sed rè electivæ purpuræ quiddam ſecurius eſt omni hæreditate, quid certius poſſeſ- onariâ & naturali ſucceſſione. Nam licèt populo Polono jus & libertas civium o arbitrio eligat, regnantium tamen vir- s in amore populi hæreditat, cum dili- nti cura, & non ficto ad tempus publici oni ſtudio, animo & intimo amori po- li ſe ſuoſque poſteros ingerunt, ut eo cto poſteris ſuis in amore civium non ıbiam electionis ſucceſſionem relinquat. c evenit Piaſtorum, ſic Jagellonum de epublica meritæ domui (ſecus omnino ætereundæ libero calculo, ſi abfuiſſet cceſſiva virtus) cum non per poſſeſſio- em ſucceſſione, ſed electione per virtu- m Polono ſceptro quodammodo hære- itaret. Si igitur cui Regum ineſt nato- ım ſuorum & ſceptri in poſteros cura, ullo ſtudio in cætera faciat ſibi & illis vir- tute

tute in amore civium hæreditatem, idc
ea ratione, ne populum præſentis regin
nis tædeat, ne quis publicè privatim
conqueratur, ut eum Patrem cives agn
ſcant non Dominum, juſtum, clemente
munificum, ut demum populi vivat n
ſuo bono, unde non ſolùm bonus ſibi
optimus erit, nam ab optimo Patre,
bonos credit naſci populus, etiam ex m
rito paternæ virtutis eligit poſt fata rec
res. Inconſultè facti arguantur Princi
qui ſcelere aut dolo electivo in ſceptro h
reditatem poſteris quærunt, quam ut
rent, ſemper ac facilius in virtute & amp
xu populi habent. Nam flagitio in ing
nuo & forti populo opere multi periculi
vix quidem aſſequare; virtuti ultrò ob
tum ferent, neque Tyranni, ſed opti
Principis cùm non moritura gloria ad p
ſteritatem nomen dabunt. Regnabit fac
in ſuis poſteris quiſque Princeps, niſi c
difficilius obveniat virtus, flagitium ſit
obvio.

22. Cum quod verum Principi dicit
acerbum putat, ſe ſuaque omnia pro
vult, potius ſi inter publica conſulta in eu
civem inciderit, qui pro generoſitate ſ
cum legibus & virtute conſentanea ſugg
rat publicè privatimve, aut nonnulla
Principe errata in melius reduci veli
amaturus hunc potius ex virtute no

oſ

ſurus, minimè rugoſa fronte dicentem
udiat, ſed modeſtè in animum dictum
lemittat; defuturi enim ſunt, qui aut ſua-
leant aut præcaveant, ſi malè aut ſuaſiſſe
ut acerbè præcaviſſe periculum ſit. At ille
ublicè (inquies) loquitur? forſan illi fa-
niliare cubiculum & privatus tecum ſer-
no inacceſſus, quò verò audacius prolo-
quitur, eò magis (crede mihi) eſt penes
virtutem, neque impudentiam voca aut
bblocutionem, verùm zelum virtutis &
morem veri, cùm ſine reſpectu præſentis
gratiæ vel odii (qui ſolus lapis lydius eſt
rectæ & incorruptæ indolis) quod pro
conſcientia retur, profert. Stephanus Ba-
thoreus Magnus ille Poloniæ Regum di-
cere ſolebat, ſe malle audire liberas populi
voces, quibus in rectum reducatur & velut
nformetur, ſi aliquid in ſe cives deſiderari
velint, quàm eorum, qui cum fortuna ſua
non ſecum loquerentur, apud quos præſer-
tim *recti vicem tenet error dum Principis eſt*,
quæ accuſanda ſint, venuſtè excuſando, &
quibus honeſta atque inhoneſta Princi-
pum, æquè laudare mos eſt, dumque au-
ribus placere vellent, ſuam Regiſque con-
ſcientiam in devia & pudendos errores
(dum reticerent vera) deducerent. Rectè
ille Imperatorum à familiaribus cubiculi
ſeriò quotidie quærebat, ut audacter, &
ſine depravatrice veri circumlocutione

proferrent, *qualem ſe ſibi privati cives habere optarent?* Cùm enim falſa alias pro veris referrent, laudarent quæ damnanda, reticerent quæ facienda, bonum alias & cautum vendi poſſe (ajebat) Imperatorem, aliud pro alio facturum; Vis ergo tu Princeps non vendi? vera libenter audi, & hos veraces in familiaritatem cubiculi adſciſce, his candidum pectus, non fucatam virtutem, incorruptam fidem crede ineſſe, illi verò qui placentia loquuntur, tuæ fortunæ non tui amici ſunt, ad manus tuas reſpiciunt quid inde eludant aut auferant, non ad tuam famam, non ad utile populi; ac velut fraudium & dolorum Magiſtri, tum maximè byſſina & ſaccarea loquuntur verba, geſtus & frontem non ad infidam formant ſinceritatem, cùm loculis hominum maximè inſidiantur, tibi etiam Princeps inſidias tum maximas ſtrui crede, cùm molliori mulceris aſſentatorum verbo & demiſſiori viſcaris obſequio, ait ille verè, *Fiſtula dulce canit volucrem dum decipit auceps.* Niſi quoque tu irretiri vis, & pro affectu mancipium unius audaculi clientis reddi (qui te ſpecie obſequii regat, & cùm minimum facere videtur, omnia pro arbitrio miſceat, agendo otioſo ſimillimus, eoque acrius agens omnia, quo magis ſomnum & inertiam ſimulat) non ſolùm ad eorum verba, aures fortius obſera, ſed fami-

familiaritate cubiculi, imò ipſo pelle Palatio; diſſimilis Galbæ, qui amicorum & clientum ubi in bonos incidiſſet, ſine reprehenſione erat patiens, ſin mali forent? uſque ad culpam ignarus. Grave quidem (inquies) vim bono inferre affectui? ut velut uno ictu nexum amoris præcidas, eum derepentè amovendo, qui potius intimo animo, quàm lateri tuo adhæſit, quaſi dimidium animæ? O mollis & impotens tui Princeps! potior ne tibi fucatus cliens, quàm tua tibi fama, quàm bonum populi, & in hæc peccare mavis, quam aſperiori verbo carpere tuum clientelare mancipium? tineam tuæ bonæ famæ & ſoricem Palatii, rugoſiori modo aſpice fronte, dic *Abeat*, non abibit modò ſed præcipitabitur, tu verò tibi potens eris & bonus Princeps. Adhibe potius fidiſſimos ex virtute miniſtrorum, qui intenti ſint ad omnes notos & ignotos, ſi quid tibi referre, aut de aliquo præcavere, aut in aliquo conſilio, ſeu togato ſeu bellico, induſtriam & operam monſtrare velint (recenſuræ tamen ſubjecta, num vana aut exvero ſit, quis enim prudens ſuadeat Principi; ad obvias quaſque nugas Majeſtatis commodare aures? in quas nil niſi magnum fluit) ut non ſolum dictum referant, ſed ipſum dicentem ad te Principem, manu ducant,! fidelius enim qui que tibi,

ac planius quod ſentit in præſentia aperiet, locoque magni præmii erit, tuo aſpectu & præſenti alloquio uſum fuiſſe; approbaveris relatum? lauda (in cæterorum exemplum & provocandam induſtriam) largius præmia, tum apto miniſterio adhibe; non placuerit? conatum lauda, rem non damna, ne ſi cæteri non placitura referre vereantur, etiam proba damno tuo reticeant. Scias igitur quiſquis es Principum, potiores aliquando virorum conſilio, experientiâ, fide & virtute à longè acceſſum tui cubiculi venerari, pluraque & meliora ſi liceret ſuggeſturos, quàm hi quos vana ſors fortunæ, obtruſerit propius tuo lateri, quos ego potius verbis Philippi Cominæi commodè incuſem (*Lib. III. Commentar.*) *Temperare mihi non poſſum hoc loco, quin gravius aliquid dicam in Principes; Habent ſibi plerique familiares aliquot juriſperitos,* (aut quicunque illi ſint fucatæ prudentiæ temerarii, faſtuoſi, verbis amœni, aut magnifici, rerum vacui) *& quoſdam qui longiori veſtè diſcernuntur ab aliis, cujuſcunque rei ſermo inciderit, illico legem aliquam aut hiſtoriolam* (ut ſuavius & ſine ſenſu rebus imponant) *adferunt, plerumque & ſæpenumero præter rem, dum ad ſuum ſenſum & affectum omnia detorquent, idque eò crebrius & audacius faciunt, cum Princeps ipſe nullam habet rerum cognitionem, qui*

ſi

ſi vel ingenio valeret, vel librorum lectione quæſitam haberet aliquam prudentiam, non temerè circumveniri poſſet, nec ſic ludificationibus aliorum eſſet expoſitus: Addam & ego. Quod illa nonnullorum amœna ingenia ſunt, velut moderni ſæculi telæ aureæ, in uſum quaſi unius diei accommodatæ, quæ cum à ſuperficie nimium ſplendent, intus nihil ſolidi habent, ſedata verò ingenia, minus quidem apparatus & lenociniorum ſecum ferunt, & plerumque conſulendo à gravitate triſtia ſunt, ſed tandem eventu læta. Noſce, Noſce Princeps fucum, Cave, Cave coloratam prudentiam; cui rei ex facili tibi ſuggeſſi remedium, modò imitêre.

23. Nemo Regum illegem capit Rempublicam, ſed eſſe jura populis quibus deferunt regna, & ſuper ea jurari ſponderique volunt à Principe. Si ſecurè igitur & ex æquo imperare velit bonus Rex, ſæpius regni ſui jura legat, ne vano titulo ignorantiæ aut oblivionis, ea præterire aut violare audeat, præter enim quod dedecet Principem ignorare normam, ad quam ſe imperiumque componere debeat; verùm ſi in aliquo tranſiverit aut negligentius habuerit legem, ceſſante nomine Regis, legum & populi Tyrannus eſſe incipit, & de facto perjurus eſt; ſervet mille, unam negligat, eadem perjurii

 licen-

licentiâ laborat, tam enim ſuper unam quam ſuper omnes juratus Rex eſt. Ne igitur ſibi & populo ſit fraudi, eò revolvendarum legum obviabit remedio, nulla enim re magis periclitantur Principes de bona fama, quàm ignorantiâ legum, & votorum ſui populi, quid in ſe cives (tacitò licet ob reverentiam & metum Majeſtatis) fieri velint; ſanctum forſan te tibi credis Princeps, quia ſacro vacas quotidie (magis forſan ex conſueto, & pro opinionis pompa, quàm ex vero) aſt tuâ incuriâ cùm omnia peſſundas, tot innocui cives vel depravatis judiciis ad ſupplicia trahuntur, vel de fama, boniſque periclitantur vel à potentioribus opprimuntur, ne quid gravius recenſeam, ſanctum te tibi credis, quia bis in ſeptimana jejunas? aſt te connivente, multa miſeræ plebis millia, licentia militari depauperantur, aut forſan enecantur fame, de ſui Principis incuria vindici Deo relaturi ultionem; ſanctum te tibi credis quia mille aut decem millia in pauperes, monaſteria, hoſpitalia, Eleemoſynæ loco ſpargis, & quaſi magnificum oſtentas factum, aſt tui populi (cui præes) crudelis latro es, quem mille prædandi vocabulis per collationes vexas, nec aurum magis quàm ſanguinem elicis, publicæ velut pacis causâ, ſed potius in oppreſſionem non defenſam populi, non gerendo ſed trahen-

do-

do bellum, non in publicam neceſſitatem, ſed curioſitatem privatam, cùm integros milliones inutilibus impenſis deprædaris ſanguinem pauperum emungendo. Quis mihi nunc alter velut ille Divus, qui Neapolitano Regi (exprobrando tributi gravamen) ſumpto in præſentia Regis nummo fractoque, ſanguinem ab intra manantem Divinitus viſendum fecit: Quàm non rivi aliquando, ſed integra (expreſſo crudeliter è nummo) ſanguinis manarent flumina, ſi tam ſub aſpectu videre liceret, quàm quantum quis meliorum animo & mente comprehendit extremæ ſervitutis. Compara ſi quis es talis Principum, quæ facis quaſi ex virtute in privato cùm iis quæ peccas publicè, nonne cum peſſimis comparandus es? verùm tibi (inquies) velut alicui meliorum nata ingenua proles, affluunt opes, adſunt infractæ vires, ſtabilis & inconcuſſa morbo ex optato fluit ætas; falleris ſi exinde argumentum trahis tuæ virtutis. Non hæc pro virtute merces ſuperum eſt, ſed mora pœnæ, cùm ſanctum & optimum exſpectat numen, ut in rectum te tuaque reducas, interim *Laneis in vindictam venit pedibus*, tarditatem pœnæ, cum fœnore, recompenſaturum gravitate. Vide tu ergo quiſquis Principum es, ne eludaris, quid tui populi à te velint; inſpice leges quo te manu ducant, cogita datum po-

C 4 pulo

pulo juramentum, & exinde conſcientiam factorum teſtem, & te tibi velut in ſpeculo repræſenta ne perjurus ſis. Sed aliquis mihi in aurem ab aula gratioſus cliens? ergone tu rigorosè monitor vis ex noſtro Principe Lectorem, qui mihi revolvat legum volumina, vix privato & nihil agenti perlegenda? triſtemque imperanti inducis frontem ac meditabundum, cujus lætiori affectu omnes refoventur, confunduntur triſti; Te potius fatuum aulæ mancipium; nonnè ſcis? multò magis Principi quàm alicui privatorum noſcenda populi inſtituta? Nonne adſunt quorum fida opera ſummarium legum capiat Princeps. Principaliores verò legat ipſe, aut ſi ſummus in eo ſumendus ſit labor, nonne (dicto illius) (*Bonum Imperatorem ſtantem oportet mori?* Nonne ſcis? tantùm oneris, quantùm honoris purpuræ ineſſe? cujus munera dum verè ille noſſet, ne quidem è terra tollendam obvio putabat. Nam Rex eligitur non ut ſeſe molliter curet, ſed ut per ipſum ii qui elegerunt bene beateque agant, non enim Reſpublica ſua eſt, ſed ipſe Reipublicæ, omnium ſomnos ejus vigilantia defendit, omnium quietem illius labor, omnium delicias illius induſtria, omnium vacationem illius occupatio, ut remiſſum aliquando animum habeat, nunquam ſolutum. Quod ergo tanti laboris præmium?

illius

illius Principis (ejuſdem Senecæ verbis promitto) *magnitudo ſtabilis fundataque erit, quem omnes non minus ſupra ſe eſſe, quàm pro ſe ſcient.*

24. Defunctum me propoſito putabam, verùm en ecce ultra opinionem & votum ſuccrevit. *Quartum & Vigeſimum*, idque *In re Bellica Monitum.* Non quod aut ambitioſus unico monito totam ſcientiam bellandi complecti præſumam, aut Principi verbo uno, quidquid aut virium paratur, aut conſulitur, aut bellatur, aut vincitur, enarrare contendam, verùm è tam vaſto arcanorum & militaris ſcientiæ mari, velut guttam propinabo. Idque circa *Legendum belli Ducem. In parando & ſuſcipiendo bello. In militari diſciplina.*

Verè dictum, tanti eſſe Imperatorem quanti exercitum, imò pluris in bono Duce repono, quàm in exercitu, boni Ducis dexteritate etiam incondita turba nomen militum & exercitus merebitur, ſecus verò exercitatiſſimus miles, potiùs à virtute & diſciplina diſſueſcet, quàm ut Imperatoriam artem ſuo Duci ingerat. Rectè Antigonus trepidanti paucitate ſuorum claſſiario, reſpondit: *Me verò præſentem cum quot comparas?* O quam nunc aliquibus gentibus rectè illudi poſſet dicto illius Antiſthenis, qui (exprobrando imperitiam Ducum) monuerat Athenienſes, *ut*

Plus in bono Duce conſiſtit, quàm in exercitu.

non minùs aſinis, quàm equis ad agriculturam uterentur, cumque illi reſpondiſſent, ignavum eſſe animal & labori ineptum, ſubridendo intulit, quid refert? cum in Republica veſtra Duces ſint, qui nec ab arte, nec ab experientia, nec à natura militarem ſcientiam hauſere, quaſi illis ad Imperatoriam artem ſufficiat, quod à vobis in Duces lecti ſunt. Summam ideò prudentiam cujuſque Principis in legendo belli Duce requiro, ut quidquid ſibi bello clarum, quidquid tutum aut laudabile ſperet, totum ab eo recepturus ſit, ſi ſcientem belli Ducem legat, fruſtra leges diſſoluto militi ſcribat, fruſtra bellum paret, periculoſius verò aggrediatur, ſi unicum hoc abfuerit. Qualis ille mihi ſit belli Dux, ſi in virtutes vitiaque militum non inquirat (bonos recommendaturus Principi teſtis virtutis, pœnamve irrogaturus malis) aut quomodo inquirendum ignoret, imò non audeat, apud quem inanis reſpectus, obvia præpotentum interceſſio peccandi impunitatem adferunt, & diſſolvendæ militaris diſciplinæ cauſã ſunt, qui per blanda alloquia, donativa effusè promiſſa, largitiones, conniventiam, commeſſandi menſas, lautiora pocula, favorem militum aucupari mavult, quàm ut hæc ex admiratione ſuæ virtutis, & pro muneris authoritate debitè oblatum ſibi habeat, ſolo nomine Dux & Im-

Indicium mali Ducis.

Imperator, re ipſa cujuſque importunæ ſuaſioni, aut verius imperiis ut pupillus obnoxius, cui non amor, non odium, niſi indita & juſſa, *agitur ut alienis nervis mobile lignum*, non modò imperii ſed libertatis etiam indigens, conſilii proprii inops, alieni impotens, & melioris ignarus; ac diem de die velut conſultando protrahens, agendi tempora inutiliter conſumpturus, aut otiando agenti ſimillimus, aut ſi tandem agat, non amplius ſciens quàm milites perdere. Qui ignorat à quo capite Imperatoris officium ordiatur, quæ prima ſint, quæ media, quæ poſtrema? exequendo, cui aut otium & faciendi inertia cunctatio vocatur, aut temeritas audaciæ nomen habet, prudens verò audet & operatur, iners confundit non agit. Jam ſi modica inſurgat ſeditio, blandientibus corruptus & facilis, adverſus minantes trepidus, undique circumſpiciens, impotens ſui, timens magis quàm timendus, qui nec oculis nec auribus ſibi competit, ad omnes nuntios vultu & inceſſu trepidus, huc illuc clamoribus circumagitur, præ metu & ignavia quæ juſſerat vetans, quæ vetuerat jubens, nec ſcitam præſentiam ſui cum prudenti alloquio & authoritate motibus militum oppoſiturus, verùm in umbra trepidus agens, ceſſuri alias, ſi ſummum virtutis teſtem & pœnæ arbi-

Boni Ducis indicium.

trum conſpicerent. Fortes verò Imperatorum & ſtrenui etiam contra fortunam ſpei inſiſtunt, conſtantes adverſus metus, nec inania famæ pertimeſcunt, ac ſi imperium detrectetur fortioribus remediis agentes. Nihil autem moto in milite modicum; terret ni paveat, ubi pertimuerit certatim ſequitur, aut ex facili obedit (ſi ſcitè imperio utaris) aut ſuperbè dominatur, verum quonam modo ſatis, vitia inertis Ducis aut virtutes boni enumerem? vel ſi enarrare ſtudeam, quamdiu recenſeam? Quærat ergo bonus Princeps belli Ducem per omnia momenta militiæ gnarum, non tantùm quomodo hoſtes vincat, ſed quomodo ſuos habeat, vires hoſtium, vitia ſuorum & inertiam vincere ſcientem, qui ſeveritate obſtinatus ſit, & invictum habeat adverſus gratiam animum, ſciatve quis ordo agminis? quæ cura explorandi? quantus urgendo trahendoque bello modus? quanta vis in equite, qualis in pedite ordo (*pedeſtris verò ordinis peritia, ſola ferè gnarum belli Ducem ſtatuit*) ſecundarum ambiguarumque rerum expertus eoque interritus, quem bellantem ratio ducat non fortuna, magis priuſque cogitans & providens ne vincatur, quam ut vincat. Jam ſi præmium labatur, ſciat occurſare paventibus, retinere cedentes, unde plurimus labor, unde aliqua ſpes?

Pedeſtris militiæ peritia belli Ducem ſtatuit.

ſpes? conſilio, voce, manu inſignis hoſti, conſpicuus ſuis, qui demum ſeverus ſit diſciplinæ cuſtos, neque aut reſpectu ducatur, aut ex conniventia amorem (tum authoritatem) apud militem quærat, quàm prudenti ſeveritate potiùs habiturus; eandem enim ſeveritatem Imperatoris milites admirantur & laudant ſæpius, cui quandoque iraſcuntur, velut ægroti, licet præ impatientia contrahant frontem, æquo animo tamen manum & unguem chirurgi in vulnere ferunt, dum aliter ſanari ſe non putant. Sed quis mihi Principum (inquies) tam perſpicax aut plenè lynceus ſit? qui cujuſque genium, virtutem, & intimum pectus videat, an (quem elegerit) in melius occaſione oblatæ fortunæ ſe componat, an in pejus corrumpatur? multi majores privatis videntur dum privati ſunt, & omnium conſenſu capaces muneris, niſi exequendum ſumant, potiuſve deſtinantur officio, quàm quem aptiorum virtus in occulto tenet. Fateor ego quidem, aliquid erroris poſſe obverſari ſi reſpectus adſit, verùm Principi prudenti & perſpicaci haud abſit ratio, quin rectum judicium de aliquo viro ferat, apud quem gratia tum ſplendor fortunarum in argumentum virtutis non abeunt. Sunt enim nonnulli qui nomine Domus magnifico & fortunarum, turpem inertiam velant, quo-

Belli Ducem à ſola virtute legendum.

quorum prima ætas otioſè ſæpiùs non per honeſtas artes tranſacta, pleriſque inſuſurrantibus, ſufficere ſibi ad gloriam majorum ſuorum magna nomina, ſatisque ſe amplis Doctoribus, avis, ataviſque in alto natis inſtructum, neque opus habere ſtudiis, quaſi in umbra educatis? ſtultè ignari potiùs, quia majores eorum omnia quæ licebat illis reliquêre, divitias, imagines, memoriam ſui præclaram, virtutem non reliquêre, neque poterant, ea ſola neque dono datur neque accipitur; Non igitur majorum fortioribus factis clariores ſunt, verùm contra eſt, nam quantò vita illorum præclarior, tantò horum ſocordia flagitioſior, ni virtutem ipſi ſequantur. Sæpe igitur bonæ artes tum bellica virtus etiam in anguſto fortunæ habitat, enitentibus ſingulis, ut quod cuique parcior fortuna negarit, à virtute conſequantur, quaſi ab hac ſola munerum & bonorum, imò altiorum ex merito titulorum ſpem petituri.

Quantum lectio antiquæ Hiſtoriæ bono Duci conferat.

Quoniam verò ſtudiorum mentio facta, vel obiter explanare juvat, quantùm illa ad bellicam virtutem conferant, nam ſæpe audivi & cum indignatione mirabar, velut per riſum vulgò dictum circumferri: *Imbellem neque timendum ex libro bellatorem.* Quidni potius ſtultè prolatum aliquis prudentiorum rideat? fateor quidem ut aliquis à ſolo Muſæo in caſtra noviter

ve-

veniens Tyro, importunè belli Ducem a-
gere contendat, nunquam armorum antea
practicus, ſed eam tamen vim bona ſtudia
ſcientiæ bellandi commodant, ut qui arti-
bus perpoliverit ingenium, pulſa incapaci-
tatis ruditate, capacius cuique perdiſcen-
dæ rei reddendo (adjecta ſuper hæc va-
riarum hiſtoriarum lectione, tum caſuum
pacis & belli ab antiquo orbe uſque in hoc
tempus notitia, quid alicubi per pruden-
tiores Ducum præclarè armis geſtum? in
quo, quare, aut quomodo erratum? quo-
modo correctum ſit?) citius ſcientiam
bellandi ſpatio viginti quatuor menſium
in caſtris & armorum tractatu acquirat,
meliuſve judicium belli ferre poſſit, quàm
qui decem annis (alias per antiquorum
geſta & honeſta ſtudia rudis) exercitum
ſecutus ſit. Jam ſi veteranum militem vul-
gari opinione præferimus Tyroni aut No-
vitio, quaſi ille ab experta dudum notitia
melius conſilium belli ferre poſſit, cur
non ille veteranus ſit? qui centum, qui
mille annorum res ante ſe geſtas à lectione
Hiſtoriæ notarit, quomodo hoc vel illo
caſu inſtructa, dilatata, denſata acies, in
ſubſidia, velitationes, robur, diviſa? Quo-
modo reparata inſtando, ſequendo, ce-
dendo, quà pedeſter miles, quà gravior,
quà ferentarius eques locandus, in plano,
in arduo, ad fluvium, paludes, ſylvas,
valles,

valles, ſaltus, quid momenti ad victoriam profuit? quid obfuit erroris? vel quidquid caſuum bellum habere poteſt. Conferat ergo mihi veteranus per ſtipendia miles experientiam ætatis ſuæ, cum eo qui penitius & ſuæ ætatis quæ vidit, & alienæ ab antiquo quæ legerit producet, nonne potiorem hunc dices? quotquot orbis miratus magnos Imperatores, fuêre ſtudiorum & lectionis amatores, Alexander magnus Aſiam ſubigendo legitabat Homerum, Julius Cæſar bellando aliorum res geſtas legit, & ſuas ſcripſit. Sed quid cum antiquis? Magnus Noſter Stephanus Bathoreus Rex, tum non minus magnæ memoriæ Vladiſlaus IV. nonne per otium Hiſtoricorum lectioni immorabantur? hæc Reges; Jam belli Duces, Joannes Zamoſkius ſub Stephano & Sigiſmundo Regibus armorum Polonorum Dux uti ante ſe cæteros doctrinâ, etiam ſcientiâ bellandi & triumphis ſuperavit, tum poſt eum Zulkieskius & Chotkievicius librorum amatores belloque clari, dicam planè licet mordaciorem cenſuram imperitorum feram, quicunque belli Ducum artium & Hiſtoriæ ſit rudis, aut ſaltem externorum diverſa bella non vidit, & ſi per cætera armorum clarus ſit, poſſe utique illum de aliquo prælio per fortunam, nec tamen de ſumma cujuſque belli & contra quemvis ho-

ſtem conſilio decernere, velitatorem agis quàm Ducem parti exercitus com-odiſſimè, nec tamen toti exercitui præ-iendum, vicarium & ſocium belli, non men ſummum armorum Præfectum, rùm ne importunis immorer, planius iſſeram. Quomodo Princeps belli Du-em quærat? & ex juſto inveniat. Opero-m quidem illud ſit, ſed quæ cura bono rincipi, pro gloria & integritate ſui ſuo-mque gravis.

Accerſat ad ſe Princeps è quavis Regni i Provincia, quos fide & rerum majori vulgus notitia clariores putat, ſecretis-e inquirat de iis quos virtute, prudentiâ, um ſcientia bellandi apud ſe vulgo cele-ratiores habeant. De quorum verò ominibus acceperit, memoriali annotet, um collatis inſimul celebratiorum nomi-ibus, convocet omnes pulchro prætex-u ad aulam, conſilium de ſumma belli & udicium dexteritatis in præſentia factu-us, quid cujuſque animo inſit? perſpi-iendo; O quàm facile ſe cujuſque vir-us & intimum pectus prodet, ut melio-em Ducem ab illo cœtu legere poſſit Princeps, reliquos minoribus belli muniis ro virtute adhibiturus. Non ergo eum eget, qui probabilia, ſed tamen cum ar-dentiori quodam impetu de bello ediſſe-ret. Sæpè enim tales ſunt pro ardore ani-

Quo modo Dux belli legendus.

mi

mi improvidi, projectè audaculi, im aliquando (ut ait ille) *ad menſam debellatori Alexandrum*, ſecreti conſilii impatientes, qui plus minarum quàm periculi contra hoſtem ferunt, in re ipſa trepidi. Neque eum qui tantum prudenter loquetur cùm multa ſint diſcurſu pauciora in praxi Aliud autem eſt conſulere, aliud exequi multæ virtutes Imperatoris, ſed ea fer omnium Mater, ut activus ſit; non ut ſentiat, prudenter loquatur, facere autem diſſimulet, ſicut libri legentem inſtruunt per ſe nihil exſequuntur. Neque eum qui omnia ſcrupuloſius circumſpicit undiqu aliquid metuendo, ſolaque cunctabund conſilia ſuggerit; nam uti audacia ſæp temeritatem, ſæpius tamen cunctatio ti morem amat ingenerare, qui verò neſcit non poteſt, cauſam in promptu habet, & ſemper aliquid facturo deeſt. *Agendo audendoque res Romana crevit, non his ſegnibus conſiliis, quæ timidi cauta vocant*. Neque eum (ſi cætera abſint) quem plauſus militum ſequitur, cui in præſens arma in manu, caſtra in uſu; aliquando conſilium ſucceſſit, & fortuna famulata eſt. Stetera quondam in deſperato res Romana bello contra Æquos ob inertiam Minutii Conſulis, non in caſtris ſed in agro ad aratrum quæſivit, & invenit Quintium Cincinnatum, qui debellatis hoſtibus, rediit iterum

ım ad aratrum, laureataſque manus ommodavit vomeri. Quidni etiam hic d Patrium rus & agrum gnaros bellorum ıvenias? non intrudentes ſe rebus per ıodeſtiam, ſuæ tamen virtutis conſcios, ec defuturos imò ſummæ rerum præ-ıturos, ſi vocarentur. Neque eum Princeps leget, qui ambitioſus & pro pompa oquetur ſua facta venditando; ſæpe enim ti fortunâ inſoleſcunt, Principi & concibus graves; Neque eum (dicam ultimò) ui alias audax, manu fortis, hoſtem ferire pſe ſciens; Scio fuiſſe in Catholico Belgio edeſtris militiæ Hiſpanicæ Præfectum, norbo pedum debilitatum, ut inſtructurus legiones media inter ſigna ſuorum ſellâ portatoriâ deferretur, curſu pedum & equi impotens, ſummum tamen virum, cujus conſilio & præſentia multa ſæpe ranſacta. Lego item Scipionem (ni me fallat mens) ab Annibale in ſingulare certamen provocatum reſpondiſſe, *Imperatorem me non militem natura genuit*. Errare potius belli Ducem, ſi ſe periculo prælii objiciat. In milite unius ſors eſt, in Imperatore univerſorum periculum, qui non tam ſuis pugnando proderit, quàm oberit occumbendo, ſed potius ſe ſummæ rerum ſervet.

Requiſita boni Ducis & indicium.

Eum ergo belli Ducem leget Princeps, qui modeſtè, prudenter, medius inter cun-

cunctationem & projectam audaciam non præſumptuosè, ſed cum ingenuo tamen vigore animi, fortius, probabiliter ab externo, ſed patrio magis ab uſu, certa rerum experientia, non à ſola ſpeculatione rem loquetur. At quod maximum eſt, qui omnia ſuarum rerum momenta noſcat, in quo ſua potentia conſiſtat, in quo defectum, diminutionem, augmentum habeat aut habere poſſit? qua ratione ſibi & unde hoſtis maximè nociturus, qua ipſe hoſti? unde commeatus, unde ſtipendia? & quamdiu ſuffectura? omniaque ad praxin & uſum, unde repentina in caſum adverſi prælii ſubſidia parari poſſunt? quæ ſibi in præſens ſociorum fœdera neceſſaria, & quomodo paranda? quomodo item hoſtium aut impedienda, aut dirimenda? Atque cum hæc omnia ſua intimè noverit, etiam hoſtium res tantundem imò magis penitiuſve noſcat & ediſſerat, qua parte petendus hoſtis? Poſitio inſuper hoſtilis regionis noſcenda, genius nationis, tum ipſius belli Ducis, dein arma, vires, peditum & equitum robur, ac in univerſum natura bellandi, cunctanter ne an verò audaculè veniant *Omnia hoſtium ut ſua noſcendo*, non ſuperficialiter verùm intimè. Quid multis? eum inquam leget Ducem, *cui tuta conſilia cum ratione, quàm felicia ex caſu placeant*; & hæc ſunt boni fu-

Conſilium ante bellum.

turi Ducis indicia. Sed ſecretius tamen quirat Princeps in privatam hominis tam, qualis ſit? an modeſtè per virtutem ter honeſtas & viriles occupationes, an r otium, comeſſando, potando, laſciendo, imò inſolentius cum injuria convium tranſacta. Plerique enim aliam puicè faciem ad tempus ſumunt, & imponnt velamen ſceleri, iterum ad naturam dituri, ſi cenſor abſit, ſi occaſio adſit. eque verò ſatis ſit bonum Ducem inveiſſe Principi, verùm alia requiruntur, ilicet ut eum decoro & convenienti proentu ditet, quo magis oneroſo & ſumtuoſo muneri ſufficiat, ac privatæ rei cuà vacuus, totum ſe bello commodet, neue habeat neceſſitatem defraudandi mitum ſtipendia, tum corrumpi à præda, b oblata ditandi occaſione, ut publicum oneſtum, non privatum utile quærat, imò t habeat quo militem aliquando alliciat, nenſæ primores adhibendo (pro more umanioris ſæculi, cui contravenire aut nvidioſum aut planè impoſſibile ſit, niſi liquid concedas) munerando, tum omnia lecora belli Ducis pro authoritate in miores vicarios, Præfectos, totumve exercitum honeſtè retinendo. Deinde authoritatem ille Princeps paret (quâ ſolâ ſumma poteſtas valet) in exercitum, in æmulos, ut ſine invidia ſubſint, nec malint impe-

Bono Duci providendum eſſe à Principe, proventu convenienti.

pe-

periа Ducis interpretari, quàm exequi, pra
potentes illi purpurati, qui alias ſe potius e
muneris provehendos ſperabant, melior
bus invidi. Neceſſe ideò ſit credo Vladiſl
um Jagellonem Regem bello contra Cru
ciferos, eo parandæ authoritatis conſilio u
ſum fuiſſe, cùm præter omnium opinio
nem *Zindramum Maſcovickium* ex ordin
equeſtri ſummæ rerum præficeret, poſtha
bitis purpuratis & qui magnorum nomi
num in caſtris ſecum fuêre. Quo in fact
ſimul Regis prudentiam mirari non abſti
neo, qui inter tot Patriciorum equitum
millia maximè gnarum belli digito tetig
& provexit Maſcovickium, item majorum
noſtrorum moderationem animi cur no
laudem? qui poſtpoſito privato ambitu
non dedignabuntur parere melioribus
Non præſcribatur modus bellandi. Deinde ne præſcribat Princeps modum
bellandi Duci, verùm fidei & virtuti to
tum committat agendum, magis enim
turbaturus res quàm ut aliquid proficiat in
melius, multa enim non à præmeditato
ſed ab oblato caſu flectuntur ad conſilium
Antequam verò nuncius ex caſtris ad
Principem, dein à Principe in caſtra de
feratur, occaſio rei gerendæ effluit, &
alio ſtatu bellum eſt, quod momentis ver-
titur. Addo, quia ſæpe impetus rectè
agendorum ſiſtitur, cùm reſpectus præ-
ſcriptorum confundant belli Ducem, ut
cùm

m ille ſui Principis voluntati obſecun-
re ſtudet, in cætera non intentus ſit, &
pe bonarum occaſionum momenta
nſeat, unum dein ſummæ rerum præ-
ciat Princeps non plures; adſint licèt vi-
rii & conſultores, conſulat ille quidem,
d meliora pro arbitrio exequatur, ac
mnibus ipſe præſit. Vidimus nuper da-
mno noſtro; Cum per reſpectum perſo-
arum (optimo alias exercitui) tres ſum-
mæ belli à Republica præficerentur, de-
em ferè (imò plures) è purpuratis Com-
miſſariorum ſub titulo (impedituri magis
er æmulationem authoritatis quàm con-
ulturi) in ſocietatem adſcriberentur;
onſulunt illi, ac de prioratu magis col-
uctantur, interim hoſtis invaleſcit, pro-
greditur, urget; Quid ergo? Hiſtoricis
icendum relinquo. Noſter quidem Po-
onus miles eſt, quo meliorem ad ſubigen-
las gentes caſtris non optes; eques enim
lexteritate armorum Nobiliſſimus, cui
per thurmas cum haſta cominus venienti,
perviæ neceſſe ſint ſariſſarum legiones, pe-
des item eminus atque cominus bonus eſt,
nediæ laboriſque tolerantiſſimus, patien-
tiſſimi uterque diſciplinæ, verùm heu
æterna numinis potentia, qualiter tua di-
vidis orbi dona? videre alias metu ſuo po-
tentiſſimi populi, quantum Polona virtus
bono ſub Imperatore poſſit.

Unus ſummæ belli præficiatur.

Pro

Rex ipſe in caſtra non veniat.

Pro ultimo adjicere placet. Ne Re ipſe in caſtra veniat, verùm proximioren locum occupet manendo, & movente ſ exercitu contra hoſtem, ipſe itidem pro moveatur, proximior conſilio & autho ritate futurus, ut incolæ ſui majorem fi duciam futuri ſucceſſus à Principis præ ſentia capiant, qui non recedit verùm ſe quitur bellum, tum ut hoſtis metuat dum videt in proximo Principem ſtanten ſubſidio ſuis futurum, *majora* verò *credun tur de abſentibus*; *Opinione res conſtant.* S verò planè caſtra ingredi velit, officit non nunquam magis ſuâ præſentiâ quàm pro deſt. Poſſunt ſequi Principem per obſe quium aliqui magnorum quidem Nomi num, nullius verò ſtipendii, bellorun ignari, per otium loquaciſſimi, rerun bellicarum cenſores dum pugnandum ſit, periculi impatientes; *neſcii niſi pacem loqui* hi plerumque in caſtra æmulationes, dein luxum invehunt, res turbant. Subeſt item major audacia hoſtibus oppugnandi ca ſtra, dum ſciunt adeſſe illum, in cujus ca pite totum debellandum ſit, ſuis major ineſt reſpectus pro tuenda ſalute Principis, ne in uno totum amittant, & cum de illius periculo metuunt, ſæpe (etſi per occa ſionem pugnandum ſit) ſuperſedere ma lunt, nec vincere planè audent, metu adverſorum quæ contra opinionem ſæpe obver-

obverſantur. Multò verò magis officit Princeps, ſi ſe imperio militari ingerat; Quid pluribus? luxurioſius habebuntur caſtra, diſciplina Militaris ſolvetur; (Quis enim alter Alexander? Quis Cæſar? Quis ut noſter Stephanus Bathoreus, ut Vladiſlaus IV. Rex, aut ſi qui Principum tales? ſi verò ſint tales, non diſſuaſerim, ſed invitaverim in caſtra, idque tamen cùm de ſumma rerum agitur; nam minora bella per ſeipſum gerere, magis ſit temeritatis & inanis janctantiæ virium, quàm magnanimitatis, ut Togâ, ſic Bello, *Majeſtati major è longinquo reverentia*, clades aut errata facilius corrigantur per alios commiſſa, quæ verò per ipſum Principem fiant? non item: Et alia quæ exinde evenire poſſint, quis ſatis dicat?) cùm aut de delictis militum, aut de accepta injuria deferre ad Regem aliquis vereatur, nec tam facilè de periculo (aut quid conſilii interſit) ab obviis præmonebitur Rex, cùm aut ob reverentiam Majeſtatis accedere gregarius veretur, vel cùm obſeſſi, ab aulæ ſervis aditus & aures Principis, ſecus verò interdiu noctuque, ad menſam, ad cubile, ſedendo, diſcurrendoque aures Ducis armorum patere debent conquerentibus ex falſo aut vero, de ſuis aut de hoſte deferentibus, ne cùm falſa negligit, vera etiam omittat; quæque audire

Pauci Regum bellicoſi.

levis labor ſit aurium, & ex vano parva ignominia, proba vanaque diſcernere tum approbare, ea verò vis ſolius judicii eſt. Hæc de legendo belli Duce. Jã de exercitu ſuggerã, verùm brevioribus, idque conciſè.

Quomodo parandum bellum, vires, exercitus. Lecturus exercitum Princeps, providere debet, ut ſaltem unius anni ſtipendio & commeatui, tum per omnia expenſis belli ex præparato ſufficiat (inexplicabilis alias error ſit) cætera res ipſa expediet, curaturus interim pro virili, ut ex hoſtico in poſterum impenſis alat ſuos, pro ſumma ratione bellandi, *Vt bellum ſeipſum nutriat.* *Bellum ſeipſum nutriat.* Provideat itidem ne Præfecti militum defraudent ſtipendia, ideoque non prout ſe quiſque in Præfecturas, Centuriatus, Tribunatuſque, notus aut ignotus (legendo militi) ſponte offert, verùm certa ex virtute ſumendus eſt, ac de melioribus per Provincias ſedulò inquirendum à Principe, etſi pertæſi laborum recuſent, altiori tamen ſtipendio tum præmio alliciendi, non verò in perditi ſed lucri tabulas illaturus Princeps, quod bonis expenderit: Nam illi ex fide & virtute omnia fortiter ad victoriam præſtabunt, triumphum & Provincias paraturi. Sunt ſecus alicubi aliqui, quibus nulla domus, nulla manſio, nulla vivendi ratio, ideoque bellum optant, non ut pugnare ament, *Galeati lepores metuentes magis quam metuendi,*

ve-

verùm ut ſub titulo Præfecturarum rapiant, deprædentur. *Conducti mercede miniſtri ſceleribus*, & cùm Provinciæ bello depauperantur, ſecus illi per flagitium diteſcunt, ſtipendia defraudant. *Tribunatus aut Præfecturas ut ſpolia adepti*; graviores ſuis tranſeundo, quàm hoſti in conflictu, nec metuunt de fama, quàm dudum nullam habent ut perdant; Hi legunt (in pedeſtrem præſertim militiam) purgamenta urbium, nomina magis quàm milites, ſibi ſtipendium, illis modicum æs obtruſuri, quod verò gravius, quia non ad deſtinatum numerum militum, ſed pro centenis ſexagenos ſeptuagenoſve, ſub ſignis educunt in aciem, dum verò ſtipendia numerantur, integros ordines è calonibus velut in ſcenam procuraturi, defraudatores ærarii, tum ipſius belli, quid erubeſcam eloqui? Animadverte maturè bone Rex & Reſpublica, ſi tibi aliqui in caſtris tales, dum horum fraudi parcis, malim parce hoſti. Non abundet præterea, ſed ſufficiat ad victoriam exercitus, malit paucos & exercitatos Princeps, quàm inutilem turbam, frumento & ærario gravem; Prævalet tibi hoſtis numero? tu verò cura, ut virtute exercitati militis, Ducis prudentiâ, bonove ordine prævaleas. Aliud eſt turba, aliud exercitus, manibus bello opus eſt, non multis nominibus. Sic Ale-

Præſtat paucos habere milites, ſed exercitatos.

xander prævaluit Dario, cui nihil magis ad victoriam obſtitit, quàm exercitus incondita multitudo. Non extraneos deinde, ſed tuos ſcribes in militiam; Hi enim non fide, non amore, in alienam Patriam tenentur à te ſtipendio conducti, conducendi ab alio & prodituri te, ſi majus aliunde offeratur, neque alienæ Patriæ ſanguinem libenter commodant *hoſpitibus tantum metuendi*. Aſt tui inquies inexercitati? levioribus tamen crede mihi impenſis tuos exercebis, fideliores habiturus quàm conduxeris (aut emeris potius) externos.

Extranei non ſcribendi in militiam.

Opportunè hoc loci ſubnexerim, quod nuper conſilii loco à me porrectum; Cùm difficultatem ſuſcipiendi belli contra Suecos nonnulli obtenderent, à penuria peditatus (nam diutino bello, plerique officialium pedeſtrium interierant, ut multo temporis æriſque diſpendio, ab externo ſolo petendus eſſet legionarius miles & Præfecti) meumque ſuper eam rem conſilium requireretur; Ego non in exteris quærendos, ſed potius domi faciendos pedeſtris militiæ adminiſtros facillimè indicavi. Si è toto equitatu *Ducenti viri* ſtrenuiſſimi, & experta in rebus bellicis dexteritate legerentur, pedeſtri militia per peritiſſimos Ducum exercendi, ut alii ex his in legionum Præfectos, alii in Præfectorum vicarios ſubſtituerentur, nonnulli

Quomodo pedeſtris militia in Polonos invehatur?

nulli Centuriones forent, reliqui ſigniferi, atque ſic per capita & officia legionum diſtributi, facilè pro ſe aut pedites legere, aut lectos exercere poſſet, prout ab alio nuper quiſque didicit, alium ipſe docens. Scire autem expedit alio atque alio milite contra diverſas gentes opus eſſe; Haſtati equites (pro natura Polonæ militiæ) contra Turcas optimi, ferentarii verò contra Moſchovitas, Coſacos, & Scythas, hos ſequendo, illis ut tardioribus aſſultando: Verumtamen haſtati equites contra quemque peditatum & Catafractos Germanorum milites (primo præſertim congreſſu pro acie rumpenda) opportuniſſimi. Pedites contra Turcas & Scythas valent, ſe nonniſi defendendo, & tutando aciem magis quàm vincendo. Amant enim Turcæ pro multitudine & agilitate aciei circumfundi, aſſultare, ſimul & recedere, quos pedeſter tardior miles non aſſequatur, ſed tantùm ſe defendit. Contra Germanos & Coſacos pedites quidem opportuni, ſed equitatu haſtato pro victoria ubique abundandum, nam hoſtes omnes cominus optimè viceris, eminus tantùm illis reſiſtes. Verumtamen natura etiam regionis noſcenda, ut ſi in Montana Provincia bellum tibi gerendum ſit, plus peditatu opus habebis quàm equite, ut toto conatu in apparatum & exercitia pedeſtris mili-

Genus militiæ diverſum contra diverſos hoſtes. Et pro natura regionis.

militiæ incumbere debeas, paucis equitibus idque levioris armaturæ uſurus. Videat deinde Princeps, ut ſtato tempore ſtipendium ſolvatur militibus; rectè ille totam diſciplinam militarem ad ſtipendia retulit, dum ait; *Diſciplinam ſervare non poteſt jejunus exercitus.* Jejunus verò eſt, ſi deficiente ſtipendio rapere per inediam cogatur. Si verò Dux belli pro imperio obluctetur, quaſi ex juſto argumento retenti ſtipendii non obedit miles, imò tumultuatur, ut fruſtra ſæpe incuſemus belli Duces ſolutæ diſciplinæ militaris, dum illi nonnulla connivere, cætera non videre debeant, in non ſtipendiato milite; ſecus ut juſto ex prætextu puniturì, ſi ei ſolveretur: Fœdera ſibi paret Princeps, hoſtium verò ſocietates per ſuos internuncios (aut amicorum vicinorum) diſtrahat, quoſvis potentiorum in ſuas partes pertrahendo, generoſo ſuaſu (abſit verò ut inſtar ſupplicantis) ſed potius proventurum exinde commodum ſi te ſequantur, vel ſi deſerant, commune tecum periculum emerſurum perſuadendo. Dein cauſæ juſtitiam & belli prætextum typo evulgari curabis in vulgus, ut ſociis tuiſve imponas, juſta te movere arma, injuſtis verò ab hoſte te peti; Incredibile verò, quantum hoc valeat in animis hominum, ſociorum, ſuorum, hoſtium; ſocii pro juſta parte faci-

Stipendia militibus non detineantur.

Fœdera.

Titulus belli.

facilius ſtabunt, contra juſtitiam alias, velut reluctante Deo pugnaturi, ſui majorem animum ſument. *Nam cauſa jubet ſuperos melior ſperare ſecundos*: hoſtis verò conſternabitur & arguetur per conſcientiam injuſtorum armorum, ut diffidentius rem aggrediatur.

Si verò hoſtis ex inſperato periculum minetur, tu verò imparatus ſis, etiam laceſſitus prudenter diſſimula, aut quaſi factum non videas, vel ſi urget ille amplius (cùm aliter fieri non poſſit, res verò ſuadeat) eo caſu ex animo aliquid demittere neceſſum erit, per Principes interim mediatores (vel tuos etiam internuncios) amicam & honeſtam compoſitionem quæres, non inglorium tibi ducens, licet precariam quietem alicujus temporis ad protrahendum obtineas, verumtamen remotâ procul omni fallaciâ & dolo; Arguat mihi hoc caſu aliquis generoſum pectus meticuloſitatis ex diſſimulatione, nonne magis ego arguero temeritatis, ſi ab impræparato Princeps obluctari velit, & turpiter cadere. Puto potius utile eo in caſu præponendum, ne cùm de ſolo glorioſo cogitatur, utile ſimul cum honeſto amittas, quod alias cum fœnore gloriæ rependetur, ſi non prius, quàm ex bene præparato ad depellendam injuriam deſcenſum ſit. Provideat verò interim ſibi Princeps, de

Quid imeprato ſ faciendum.

de ſtipendiis, de viribus, de ſociis, cùm verò ſuffecerit periculo, cum bono Deo & cauſæ juſtitia triumphum pollicebor.

Exterorum auxilia periculoſa plerumque ſunt, niſi cautè admittantur.

Hoc loci inſinuare juvat quàm graviter falluntur aut populi aut Principes, dum imparati inchoando bello, vel dum attriti viribus, ad exterorum auxilia non expenſis conſiliis provolant, quibus potius author ſim, ut quocunque modo paciſcantur cum hoſte, quam ut ſubſidiis exterorum ſe totos credant. Paciſcendo namque, utique rei unius jacturam pati poſſunt, verùm ſi numeroſa exterorum auxilia in Provinciam incauti admittant, de omnibus ſimul periclitantur, & circa Provincias, & ſimul circa ſtatum, quæ ultra revocari non poſſunt. Auxiliares ſi vincant, datum beneficium exprobrant, ſuperbi civibus, graves Colonis, præmia periculorum & victoriæ petunt, imò extorquent; ſub ſpecie amicitiæ tua perluſtrant, defectus conſiliorum, virium, ærarii, fortalitiorum, & quæ per omnia ſint, ſubdolè ſpeculantur, quæ utcunque ab ignoto magnifica erant; ut contemptui in poſterum habearis, aut in præſens ſtatim pericliteris, dum ſæpius ab occaſione capiendi totum invadunt, certiore tui periculo, quam alias ab evidenti hoſte metuendum erat. Rectè Tacitus, *Arma aperta palam vites, fraus & dolus occulta eoque inevita-*

inevitabilia. Demum dixerim, tua non tùa erunt amplius, niſi quæ precario ſub auxiliari victore habebis. Si verò ſecus auxiliares ſuccumbant armis, certè non aliunde quàm à tua terra vindictam & damna repetituri, ut jam pro hoſte unico, duos habeas, & qui intulere bellum, & multò graviores qui ex amicis hoſtes futuri, qui aut certo certius cum hoſte in damnum tuum paciſcent, aut (quod non infrequenter factum) tua inter ſe divident, alienæ terræ periculo ſecuritatem ſibi paraturi & præmia peracti belli. Verbo dicam, pluribus reſpectibus ac proinde longiori bello eâ viâ implicaberis, nam qui ad ea ſolum attendere opus habebas, quæ in rem tuam futura erant, demum ſupererit nova neceſſitas, ut pro commodis ſociorum bellandum tibi ſit, ſi eos in partem auxiliorum potentes voces, majori bello implicandus. Quid pluribus? vidit olim orbis, quanto damno ſuo ſenſêre ſubjecti populi, aut quàm fuerit illis periculoſum, Romanorum auxiliis ſe credere, qui in ferendis ſubſidiis, non faciles modò, ſed prodigales erant, ut cùm dare beneficium à ſubſidio viderentur, certè ſervitutem imponebant, dum ſub imperium victos ſimul hoſtes & ſocios traherent; Ne per recentiora exempla & populorum caſus decurram. * Repetierim igitur conducibilius

** Turca occupavit Orientale imperium & Hungariam auxiliorum ſub ſpecie. Item: Crucifeŕi noſtram Boruſſiam.*

bilius eſſe utique, cum potentiori hoſte paciſcendo aliquam jacturam limitum pati, quàm ut majore periculo ſubſidia in Provinciam introducantur, niſi ſi ea ſubſidia ſint in ſubmittendis gregariis, in permittendis apud ſe delectibus, in commodanda pecunia, in ſubminiſtrandis armis & commeatu. Demum ut tuis ſtipendiis conducti milites tibi ſacramento devinciantur. Tum quod maximum, ut ſub tuis ſignis, Præfectis, Ducibus militent, pro tuo arbitrio & commodo omnia facturi; Si verò alias exterorum Duces & Præfectos admittas, licet tua ſtipendia & gregarii ſint, precario in rem tuam bellabis, nec quantum viciſti, ſed quantum (utar vulgari verbo) *diſcretio* bellantium patietur, tibi in præmium ceſſura. Vidimus ſæpius exinde ſubdolos Principes, ut facilius totum exercitum in partem ſubſidiorum alicui mitterent, quàm ut unica legione ſubvenirent laboranti, dum enim ſuccurrendo per omnia potentes in aliena terra evaderent, aut cui ſuccurſum eſt, aut ſimul contra quem ſuccurrebatur, pari caſu involvebant, in occaſiones intenti; Ne utinam ea ſubmittendorum ſubſidiorum fallaciâ circumventi populi olim, aut nunc periclitarentur.

Diſciplina militaris.

Ad diſciplinam militarem venio, cujus curam magis penes Ducem belli, quàm

penes

penes Principem, minoreve exercitus invidiâ repono, veruntamen Princeps eò ducat ſciatque modum. Tres autem Militaris diſciplinæ partes pono: *Frugalitatem*, *Exercitationem & Pœnam*. Prima in parte expedienda occurrit mihi apud Salluſtium Metellus; Huic poſt Albinum inertem Ducem, traditus in Africa (contra Jugurtham) exercitus iners, imbellis, neque periculi, neque laboris patiens, linguâ quàm manu promptior, prædator ex ſociis & ipſe præda hoſtium, ſine imperio & modeſtia, demum qui anteceſſoris lenitate omnem diſciplinam ſolverat, & velut Tyro ab hoſte fugabatur. Ita Imperatori novo plus ex malis moribus ſollicitudinis, quàm ex copia militum auxilii aut bonæ ſpei accedebat, ut non de Jugurthæ potentia ſollicitum animum haberet, quàm ut veterem in milites revocaret diſciplinam; Quam ea ratione reduxit, nam primo edicto alimenta ignaviæ ſuſtulit, potus ſuperfluos, tum cibos delicatiores, & alia (quæ ſunt laſciviei magis quàm neceſſitatis) vendere in caſtris prohibuit; Præterea cùm ſciret perpetua caſtrorum ſtatione otium ingenerari, tranſverſis itineribus etiamſi opus non eſſet caſtra movebat, juxta ac ſi hoſtis adeſſent, vallo & foſſa muniebat, vigilias crebras ponebat, ac ipſe (quo majorem excitaret diſcipli-

nam) ſedulò obibat, item in agmine in primis modò, modò in poſtremis, ſæpe in medio aderat, ne quiſquam ordine egrederetur, ſed ut cum ſignis frequentes incederent notabat. *Miles cibum & arma portare neceſſum habebat.* Qua dexteritate effecit, ut exercitus ille qui ſub anteceſſore niſi fugere ſciverat, ac ſub jugum miſſus eſt, jam fugaret hoſtem victor, cùm Metellus non prius hoſtem quàm vitia ſuorum vincere contendit. Quis alter hodie capiat imperium Metellus? quam pejora nonnullibi aut ſolutæ diſciplinæ ſigna videat? aut pellere opus habeat. Quo mihi picta veſtis aut equus auro fulgens, incitamentum prædæ potius, quam ut aliquid ad militare decus & virile conferat robur, quod neque tegit neque vulnerat; Quo mihi latè patentia ad pompam tentoria, in cœnacula, cubicula, auditoria, ſeceſſus, deambulatoria, capellas, Palatiorum inſtar diſtincta? quò vicies quadragieſve milleni currus qui exercitum ſequuntur, vera ad celeritatem (qua maximè bellatur) recedendo aut ſequendo, imò ad ipſam victoriam impedimenta; unde ſi jumenta tentoriorum, lectiſterniorum, abbaci, molliorum ciborum, coquorum, Muſicorum non raro, vini, aromatum, ſcatularum pondus devehentia dempſeris, ſi adhæc mercatores cum vino, mulſo, & luxu-

Militaris frugalitas.

luxuriæ incitamentis ſequi caſtra prohibeantur, tertia utilium jumentorum vix reſtaret pars, unde minus impedimenti ex curribus, facilior annona, pabulum & celeritas, omnia expedita; Romanus miles ſub pellibus hyëmabat, veſtem eam tantum quâ tegebatur portabat, cibo caſtrenſi veſcebatur, cum orbis imperium urbi peperit, non gravis colonis tranſeundo, in petendo victu, modico aſſuefactus cibo, non in exigendis nummis oneri, cùm nec veſte, nec armis, ad ſuperfluum ſplendorem, verùm ad uſum uteretur; ſæpe verò depravato noſtro ſæculo & militari diſciplina, fulget vario miles ornamento, cui nulla domus, nullus paternus villicus, cùm verò luxui ſtipendia nôn ſufficiunt, rapiendo, deprædando ſuos, pecuniam corradit, illis *quos defendere debebat, magis oneri quàm uſui*, non propugnator verùm depeculator civium. Omnis ergo in milite aut fortior virtus, aut diſciplina à dexteritate prudentis Ducis, fr[illegible]litas verò promanat magis ab exemplo [illegible]m ab imperio; ſi à gregario milite [illegible] & victu non diſcrepet, ſi in omnibus militaribus imperiis, in ſeipſum ſeverior ſit Dux ipſe quàm in milites, ut ſit illi generoſior quàm ornatior equus, erubeſcet miles ultra Ducis ſui morem aſcendere & ſplendidior velle videri. Rectè Marius apud Salluſtium

Exemplo frugalitatis Dux ipſe præeat.

ſtium: *Didici hoſtem ferire, præſidia agitar nihil metuere, niſi turpem famam, hyemer & æſtatem juxta pati, humi requieſcere, eo dem tempore inediam & laborem tolerare, hi ego præceptis milites hortabor, neque illos ar ctè colam, me opulenter, neque gloriam mean laborem illorum faciam, hoc eſt utile, hoc civile in milites imperium, verùm cùm tu te pe mollitiem agas exercitum ſupplicio cogere? hoc eſt Dominum non Imperatorem eſſe.* Non diſpar etiam illud Livii (Lib. XXXIV. Hiſtor.) dum ait. In Conſule Marco Porcio Catone ea vis animi atque ingenii fuit, ut omnia maxima minimaque per ſe adiret atque ageret, nec cogitaret modo imperaretque quæ in rem eſſent, ſed pleraque ipſe per ſe tranſigeret, nec in quenquam omnium gravius ſeveriuſque quàm in ſemetipſum imperium exerceret, parſimoniâ, vigiliis, & labore cum ultimis militum certaret, nec quidquam in exercitu ſuo præcipui præter honorem atque imperium haberet. Profectò ſi dux ipſe inſtruat menſas conviviis, ſi vile tabernaculum, & craſſiorem in veſte pannum aut pelles aſpernetur? ſi acupicta equorum tegmenta aut auratum frenum quærat, fruſtra aut imperet, aut ſperet in milite frugalitatis, obedientiæ, & ex ordine agendi diſciplinam, tam in ſeipſo quàm in milite (nam ipſe primus in ordine miles

eſt)

ſt) hæc odiſſe debet, ſeverè (ſublata ſpe
eniæ) & abjecto perſonarum reſpectu
uniturus, ornamentum in milite majus
on requirens, quam ne arma rubigo exe-
at, reliquum cultum aulæ, laſcivieique
elicturus; Sciat enim *horridum militem*
ſſe debere (*Livius Lib.* IX. *Hiſtor.*) non
elatum auro argentoque, ſed ferro & ani-
nis fretum; quippe illa prædam verius
ſſe, nitentia ante rem, deformia inter
ſanguinem & vulnera, virtutem eſſe mi-
itis decus, & omnia illa victoriam ſe-
qui, & ditem hoſtem quamvis pauperis vi-
ctoris, præmium eſſe.

Poſt frugalitatem, altera mihi pars Mi-
litaris diſciplinæ ſequitur, videlicet, ***Exer-***
citium militare. Breve dictu, longum labo-
re & cura Ducis, exercitium tam pedeſtre
quàm equeſtre in exercitum invehendo.
Severè igitur præcepturus belli Dux tur-
marum & cohortium Præfectis, ut per
hybernas ſtationes diviſi, non otientur, ve-
rùm caſtris ſe parent, & ſtata in ſeptimana
die, milites ſingulos inſtruant, equos agi-
liter inſiliendo & deſiliendo, vibrando gla-
dios, ad metam explodendo ſclopetâ, at-
que curſim iterum onerando, cum haſtis
decurrendo, & alia quæ ſunt uſui exſe-
quendo, (neque milites ſolum, ſed etiam
robuſtiores calones pedeſtri præſertim
exercitio inſtruantur, ut cum neceſſitas
urſerit,

Exercitium armorum.

urſerit, non inutiles ſint caſtris, ac proi de bello) dein ſub ſignis totam turmai exerceant, quomodo ſcitè & agiliter pro vehant, reducant, dilatent, denſent, i dextram ſiniſtramvè moveant ordines aut confuſos ſine perturbatione reſtau rent, ut non magis Præfectis quàm ipſi militibus ſit notus ordo, ut non exſpecta to Ducum imperio, quod è re & uſu mi litari ſit ipſis per ſe medio in prælio exe quantur, ſciant igitur vallum jacere, viri tim vigilias inſomnes obire, arma expe dire, cum hoſte concurrere, unus alter ſubſidium ferre, ſignum ſine tumultu ſe qui, non deſerere, aut ſi cedendum ſit, non curſim fugere, verùm frontem ſæpius cum ſigno abvertendo inſtare, dein modicè circumacto gyro & circo ſe recipere recedentibus modicè primis ordinibus, ultimis impetum hoſtilem ſiſtentibus, & ſic reciprocè. In quam Præfectorum curam diligentiſſimè Dux belli inquiret. Jam verò in caſtris per contubernia primum privatim, dein per cohortes, tum per integras legiones exerceatur miles, cum haſta, ſclopo, pilo; eques, pedes; deinde evocato integro in aciem exercitu, totum ſimul exercebis, ut formam aciëi, ſtationes, ſubſidia, acceſſum, receſſum, per partes ſimulve diſcat, item quomodo inclinatur, denſatur, extenditur, vertitur

acies

es, dextrorſum, levorſum; quomodo
ma turmæ, legio legioni ſuccurrit, op-
ſita parte parti (ſi commodum videbi-
) proinde ac ſi hoſtis ingruat in modum
tæ pugnæ inter ſe decurrendo, idemque
pius.

Tertia eaque ultima Militaris diſciplinæ
rs. *Pœna in Negligentiores.* Eam verò
to quæ in delicta militum animadvertit,
prohibita Ducum tranſcendant, ſi con-
etum ordinem in caſtris, ſi per Provin-
im in ſtationes vicatim diſperſi, ſolitum
frumentariæ & præſcriptum morem
ſciplinæ tranſgrediantur, quod verò pro
mmo dixerim, ſi ſigna in acie deſerant;
rùm inquies? Quomodo ſine invidia &
riculo authoritatis integram cohortem
ie dicam legionem aut partem exercitus
delinquat) belli Dux in pœnam vocet?
iin juſtitia degeneret in lanienam, mul-
s ſimul puniendo, ſæpe verò inducit im-
initatem peccandi, multitudo peccan-
im, dum multi unus alium circumſpi-
unt, præſidium erroris & effugium pœ-
æ à tumultu petituri; nec abeſt tamen pu-
endi ratio, ſalva Ducis authoritate obe-
entiæque exemplo. Quid ad antiquiora
curram? adeſt recentis memoriæ factum
ſti bellatoris. Guſtavi Adolphi Sueco-
im Regis, cui cùm in caſtris tres millena-
æ legiones ob non ſoluta (fortè) ſtipen-
dia

Militaris pœna.

dia tumultuari cepiſſent, diſſimulando
lut neſcius, pro concione ante taberna
lum inermes evocavit, aliis omnibus p
monitis, ut cum armis adeſſent hoſque
ronâ cingerent; Expoſita turpitudine
licti velut moderaturus pœnæ rigorem,
cimare (ſorte) ad ſupplicium ſontes
ſit, ut trecenti è ternis millibus in pœn
capitis legerentur, tum illachrymante
to exercitu ad pœnam tantorum, quaſi
quid in gratiam omnium facturus, è t
centis, triginta viros iterum ſorte leg
verùm ne hic quidem judicium ſtetit, n
intercedentibus ex compoſito prima
belli adminiſtris, humiliterque deprec
tibus, non denegavit quin ad tres tant
pœna redigeretur, metus ad omnes. Q
in facto miraberis diſciplinæ rigorem, la
dabis modum, non improbabis clem
tiam, ter mille in pœnam vocati, ter ta
tùm mulctati, omnes puniti, pauci pœn
omnes æquali terrore, dubitantibus & p
ventibus ſingulis, ne ad ſe ſors deerra
cùm decimarentur. Sic ferè Guſtavus; v
rùm ego ad antiquos. Cùm bello Taren
no aliquot millia captivorum è juventu
Romana à Pyrrho Rege ultro miſſa R
mani recepiſſent, decrevit ſenatus in pœ
nam (quod in tanto numero capi, quà
ſe aut fortius defendere aut glorioſius o
cumbere maluiſſent) ut ex iis qui equ
m

ruerant, peditum numero militarent, pedes fuerant, in funditorum alas tranberenter, neve intra caſtra (indigni ium conſortio) ſed extra vallum tenent, neve locum extra aſſignatum valx foſſa cingerent, neve tentorium ex libus haberent. Recurſus verò ad priſtim militiæ ordinem propoſitus, ſi quis a ſpolia ex hoſte referret, quâ ignomi compreſſi, ex deformibus captivis, rrimi viri extiterunt, ut occumbere in ſterum mallent quàm captivari. Huic enæ noſtrum ad uſum addi poteſt, ut linquens cohors periculoſiores vigilias, imum itineris laborem, primum prælii riculum ſubeat, parte ſtipendii privetur, t ipſe Præfectus, trimeſtre ſtipendium horti proprio ære ſolvere cogatur in enam, ut exinde non abſit ratio, multos elinquentes poſſe ſimul puniri, non ſemr ſupplicio, ſed (quod æquè ingenuo ectori grave ſit) caſtrenſi ignominia. ùm item clade Cannenſi contra Annialem, ſex circiter millia Romanorum er ignaviam ſe egiſſent, ut dedi mallent uàm pugnare (imò ne id quidem dixes per ignaviam, ſtultum enim erat paucis e reſiſtendo cogitare, quinquaginta milbus cæſis, totoque ſuorum exercitu fuſo) amen apud generoſum & diſciplinæ mitaris amantem populum delictum valuit,

luit, ut cum omnium horum redime
rum poteſtatem Annibal feciſſet, ſpe
ret tamen ſenatus redimendi condition
potius eos ultra mortuorum conditio
relegando, memor tantam multitudi
armatorum juvenum, ſi honeſtè n
maluiſſent turpiter capi non potuiſſe.
que hoc mirer, ſed illud magis, cùm
eam cladem, penuriâ virorum Roma
boraret, vix habitura unde exercitum
beret, maluit tamen aliunde ſibi conſul
quàm ut ignavorum numerum ca
exciperet. Neque illud omittam, c
idem Senatus Romanus partem exerc
quod Regium injuſto bello occupaſſet
privata authoritate Imperatorem ſibi d
giſſet, delicti judicaret, quo minore
vidia pœna perageretur, ſorte lectos qu
quagenos virgis cæſos ſecuri percuti juſ
eorumque corpora ſepulturæ manda
mortemque lugeri vetuit. Suggeram eti
illud Quinti Metelli, cùm ad Contrebi
collocatas à ſe in quadam ſtatione quinq
cohortes, eaſdem viribus hoſtium pul
vidiſſet, repetere eandem ſtationem è
ſtigio juſſit, non quod ſperaret ab iis am
ſum locum recuperari poſſe, ſed ut pr
teritæ culpam pugnæ inſequentis certam
nis manifeſto periculo puniret; Edi
etiam, ut ſi quis ex his fugiens caſtra p
tiiſſet, pro hoſte interficeretur, qua ſev

rita

; compreſſi milites, teſtamenta pri-
n (certi manifeſti periculi) ſcripſere,
rem impoſſibilem aggreſſi, ultra
ionem multitudinem hoſtium ſupe-
nt. Quid pluris? bello delinquentes ſi
veris, vel qui deliquere iterum non
ant, vel reliqui certo metu penes vir-
n retinentur, rectiſſimè annotavit Ta-
; (*Annal. lib* XII) dum ait: *Sub*
bulone non ut in aliis exercitibus, pri-
alterumque delictum venia ſequebatur,
ui ſigna deſeruerat, ſtatim capite pœnas
at, idque uſu ſalubre, & miſericordiâ
us apparuit, quippe pauciores illa caſtra
ruere, quam in quibus ignoſcebatur.
n Romanorum antiqua ætas modò,
recentior Polona vidit & amplexa eſt
diſſimilia militaris diſciplinæ exem-
in illo maximo Ducum & cuique Ro-
orum pari *Joanne Zamoiskio*, cùm
n bello Livonico, cujuſdam delicti
nnaret non poſtremum legionis Præ-
um, ob idque acerbioribus caſtrorum
tis proſcinderetur, ut non dubitaret
dam *Zamoiskium* palam adire & perſua-
e, ut habita ratione illuſtris ſanguinis,
llius de delinquente decerneret, re-
ndere non dubitarit. Quid tu mihi ſo-
lyxas pœnæ caſtrorum objicis, quorum
n ingenuæ ſimplicitati utique citius
ndonarim etiamſi deliquerint, quorum
uti

uti vita ignota, etiam pœna conſpec
minus futura eſt, quàm eorum, qui ut
conſpectu exercitus vitam agunt, nec p
care ſine contagione exempli in cæter
neque puniri ſine communi terrore,
rectiſſimo in futura exemplo poſſu
Diſcrimen tamen irrogandæ militaris p
næ à tempore petendum erit, mon
Vegetii, *pœna & timor in ſedibus corrigu
in expeditionibus ſpes & præmia faciunt n
liores.* Dum enim in acie ſtat miles &
cinctus operi, quid mihi cum minis? n
ut indignationem (loco virtutis) & m
mur provoces, potius amore pignorum
gloriæ, cupidine ſpoliorum, fidelitate
Principem, & ſpe ab eodem præmioru
provocanda ſingulorum virtus; vel de
que laus & præmia ſint promptè palamv
pœna ſit velut coactè & ex tacito, pœ
niſi cohibet flagitium, laus verò provoc
virtutem & accendit animos.

De gerendo bello quid loquar? pot
tacebo, quàm me in tam vaſtum dicend
rum immittam mare, non quod expedi
ſit in arduo, verùm cur Principem ult
promiſſam brevitatem detineam? ſub
cere hactenus præſtat, ut brevior ſim
aliquot tantùm monita ſuggeſturus, qu
rum maximè iners belli Dux arguatu
Prudenter ille bellatori in aurem: *Sa
cito incipis victoriam, ubi proviſum fuerit n*

vin

re. Damnandæ verò illæ voces, nam *Prius*
ıtæ, periculoſæ, improvidæ, *Non ſibi præ-*
ſunt, ſed ubi ſunt? Tum illa. *Tardum* *caven-*
rovidere quomodo? audax modo confer *dum.*
us. Aut dicto vulgari. *Animoſus ag-*
re, cætera fortunæ committe. Imò ar-
ıdus ille Dux, qui contemnendis
n cavendis hoſtibus melior, proviſu-
ɔotiùs (illudque magis) non quomo-
incat? ſed ne vincatur. Neque ab eo
te conſilium petat, quomodo caſtra
ium ſint oppugnanda? quomodo in-
us hoſtis invadendus, quomodo acie
rediendus, ſed volvat ſecum diu animo
ı in modum. Cum hoſte prudenti res *Conſi-*
i, neque contemnam ejus aut moli- *lium*
es, aut diſſimulatam tarditatem: Po- *quale in* *bello?*
prudenter verebor, cùm nemo citius
piatur, quàm qui nihil timet, quem
vero valentiorem negligentia faciet.
o verò inſidiaturus mihi, ut inordina-
ı aut laſſum meorum agmen in ſaltu
uo per valles, foſſas, arbuſta, palu-
ā, vadoſa loca in tranſitu adoriatur; *Iter.*
ɔmodo providebo? vel ut fortius im-
um ſuſcipiam, vel ne coactus ex in-
rato pugnem, conſternatum militem
iculosè hoſti oppoſiturus, ni verò id
niat, forſan molitur, ut in pernoctan-
(quo in loco ſecuriſſimum me puto)
eoccupatâ adventus ſui famâ celerius
advo-

advolet invaſurus, quomodo eum in
ſum fortioribus vigiliis, caſtris providel
quomodo foſſa & curribus ſtationes c
gere nunquam intermittam? etiamſi
ſecuriſſima loca ſim tranſiturus? part
ne miles ab opere diſſueſcat, partim
ſemper munitus & paratus ſim, nihil v
ex inſperato illi Duci accidere poteſt,
nunquam imparatus, tum (ut ulteri
Caſtra. expediam) illud cogitet. Forſan etiam
ſtativis caſtris hoſtis me oppugnabit die
noctu, quomodo reſiſtam? ex inopin
aggredietur, quomodo non impara
ſim? illa pars caſtrorum debilior mi
illa vigilibus vacua, illic ſubmiſſius vall
faciliuſve aſcenſu, quæ non minùs h
nota ſunt quàm mihi, quomodo aut c
Acies. rigam, aut defendam. Jam de acie ip
Provocaturus me hoſtis in aciem, non
tum ut ex mea ſententia totum ſuper
agam, verùm petam veteranorum de
conſilia, quid facto opus ſit? plura in be
conſilio, quàm telis & manibus geri. P
grediarne? Numeroſus video adeſt hoſ
non me arte victurus, ſed multitudine
cautiorem oppreſſurus, tutiúsne ſit mi
ut ſub vallo caſtrorum aciem inſtrua
quatenus tergum aciei tutum ſit, ac i
caſtra, quibus ſum futurus in propinqu
Tum curabo ut prior aciem inſtruam, q
animoſius videar exſpectare hoſtem,
ſi aci

acies promovenda ſit in campum, forsan hoſtis altera parte ſuorum caſtris meis à tergo circumequitabit, ex occaſione debiliora oppugnaturus, quomodo partim vallo, partim curribus, tum militibus, majoribuſque machinis ac vigilibus (ſub alicujus fidelioris Præfecti cura) caſtra muniam; quomodo providebo ne iis exuar? quæ ſunt mihi arx, receptaculum, & ultima ſpes, ubi (ſi pellar campo) recepturus ſim vires, ordinem & animum, vel omnia mihi in perdito ſint ſi excludar. Nam verò alteram partem hoſtis in acie mihi opponet? quomodo item aciei meæ providebo, ut magis à tergo aut ad cornua, quàm à fronte confligere paratus ſim, hoſtis enim inde aſſultaturus, unde minimum ſperatur, ideò præmittam fortiores equitum, qui poſitionem campi prius circumquaque luſtrent, colles, arbuſta, valles, inſidiis aut capiendis aut faciendis aptas, prout ſe res habet mihi ex vero delaturi, quo prior faciam & ſitu commodiora occupem. Curabo itidem ut aliquid pro mea parte ſupra hoſtem commodius habeam, vel aliquam paludem ad cornua ſeu à tergo, tum *ventum ſolemve hoſti adverſum*, equites haſtatos quàm plurimos, partim gravioris armaturæ, *cum haſtis integris*, partim levioris *cum haſtis mediis*, dein ſitum aciei commodiorem, à tergo aut à la-

Haſta integra uln. Polonic. $8\frac{1}{2}$. *Haſta media uln. Pol.* $5\frac{1}{4}$

latere inſidias, vel in ſpeciem ex calonibus, vel ex vero (ſubmiſſis fortioribus turmis) habebo. Machinas item murales, vulgò tormenta, quinquaginta aut quadraginta numero (imò plura ſi totidem hoſtis habeat) pro majori robore educam in aciem, alia ſolidis globis, reliqua fruſtulatis oneraturus, in periculum hoſtis propiùs ſuccedentis (nunquam enim belli Dux negliget, niſi ſit incautus & temerarius, ut caſtra ſua tum aciem quocunque etiam ſub prætextu, machinis ſaltem levioribus planè nudare velit, quibus equitatui hoſtili, imò etiam pediti ſemper illudet, ab his ſuppleturus ſeu inſtando ſeu ſequendo, quod ſuis deeſt viribus) Aciem verò ipſam ſic inſtruam, pedites cum machinis, alios in medio velut robur aciei locabo, alios ad alas excitatis modicis caſtellis (unde longiori ſclopo arceam hoſtem ex inopinato venientem) reliquos à tergo obvertam quò tutior undique ſim. Jam legiones turmaſque per intervalla (ne ſimul omnes turbentur) in dena, vicenaque (unum poſt alterum) ſubſidia dividam, denuntiaturus Præfectis, quis alteri ſubſidium laturus; Item ad quam partem è conflictu redeuntes turmæ ſe recepturæ, iterumque ordines reſtauraturæ? ſine confuſione reliquæ aciei. Habebo inſuper media in acie ex præparato copiam ſecurum, ligo-

Tormenta bellica nunquam non proficua.

Acies.

Conflictus.

ligonum, palarum, aggerandæ terræ, ſi foſſa, aut aliquod munimentum (prout res ſuaſerit) derepentè medio in prælio excitandum ſit, pro meliori ſuorum defenſa, cedendum mihi campo? providebo maturè, quomodo non fugiendo, ſed confligendo recipiam me in caſtra, ut ſeu aliquod munimentum inſtanti hoſti objiciam, vel ut una pars cedat, altera interim impetum ſuſtineat; vincam? quomodo hoſtem ſequar, non effuſus, non incautus, aut ſi pars meorum effusè tergo fugientium inhæreat, pars tamen altera non turbatis ordinibus lentè ſequatur (ſi ſe hoſtis obvertat, ac meos cedere iterum cogat) inferendum ſubſidium, tum quomodo eodem impetu caſtra hoſtium capiam, neque prædâ mei milites occupentur, quâ impediti in cætera negligentes, hoſti recolligendi vires, tempus, concedant. Quomodo inſuper proſequar victoriam, utarque recenti terrore in hoſtes, ut potius fugientem hoſtem ad internecionem ſequar, quàm ut recipiendis urbibus immorer, ut totius (ut ajunt) *campi Dominus ſim*, omnia aut metu opplendo, aut impediendo, ne hoſtis alicubi conveniat, caſtrorum nomen facturus. Tum ne per modica diſtrahar, ſed caput rerum petam, neque imiter Annibalem, qui vincere ſcivit, victoriâ uti neſcivit, cum aut

Victoria quomodo proſequenda.

E 2 cun-

cunctatius ageret, aut *Capuam* mallet, quàm ſedem imperii *Romam* petere. Inſtandum verò eſt opinioni, & recenti famæ victoriæ ſine reſpirio (ut ajunt) quæ confeſſos cladis, ipſos ſubjugat animos. Sed ut tandem eam curam boni Ducis ſatis enarrem, claudam verbis *Livii* (in exemplo Philopæmonis libro *XXXV*. Hiſtor.) Philopæmen dum iter quopiam faceret, cùm ſolus erat ſecum ipſe cogitabat animo, cùm comites haberet, ab ipſis quærebat, ſi hoſtis eo loco apparuiſſet, quid ſi à fronte, quid ſi à latere hoc aut illo, quid ſi à tergo adoriretur capiendum conſilii foret, poſſe inſtructos recta acie, poſſe inconditum agmen & tantummodò aptum viæ occurrere, quem locum ipſe capturus eſſet, cogitando aut quærendo exequebatur, aut quot armatis, aut quo genere armorum (plurimum enim intereſſe) uſurus, quò impedimenta, quò ſarcinas, quò turbam inermem rejiceret, quanto & quali præſidio cuſtodiret, & utrum pergere quâ cepiſſet ire viâ, an eâ, quâ veniſſet repetere melius eſſet, caſtris quoque quem locum caperet, quantum munimento amplecteretur loci, quà opportuna aquatio, quà pabuli, lignorumque copia eſſet: quà poſtero die (caſtra movendo) tutum maximè iter, quæ forma agminis foret? His curis, cogitationibuſque

ita

ita ab ineunte ætate animum agitaverat, ut nulla Philopæmoni nova in tali re cogitatio eſſet. Verùm quomodo ego aut meis aut aliorum verbis ſingula ejus rei momenta enarrem? Dum igitur hæc pro tua parte cautius penſaveris, in defenſam omnia providendo ne vincaris, jam ex facili res ipſa expediet, ut hoſtem vincas, ſimilia in eum machinando, modò cautè & animosè rem aggrediaris. Qui verò vereri ſcit, ſcit tutè aggredi.

Quomodo novitio milite bellandum.

Sequitur alterum ut ſuggeram, quomodo noviter lecto milite bellandum? Summus error ille ſit belli Ducis, ſi novellum militem ſtatim eduxerit in aciem, qui nec vidit hoſtem, neque expertus periculum, utve ſuccedunt bellorum momenta & caſus ignorat, ac proinde ex incognito plus periculi (quàm ſit) imaginatur, dubitans de viribus, pavens de ſucceſſu, niſi apertum omnino periculum quærat. Ideò ultra quod exerceri tales opus ſit in armis & ordine pugnandi, ſed etiam periculum faciendum virtutis, falſum tumultum aliquando in ſpeciem venturi hoſtis de induſtria excitando, ut certum ſit experimentum audaciæ vel pavoris. Confirmandi igitur paventes, reducendi in ordinem, in quo turbatum ſit admonendo, quæ (tumultu excitato) defendendo occupanda? quæ ſequenda? quis ordo per

omnia tenendus? edocendo, turbatis omnia periculoſiora, ſi verò ſibi per virtutem conſtent omnia eſſe in facili, ſed cur metuendum ſit, dubitandum, utrinque humana eſſe corpora, æquè vulnerum ſi fortius infligantur capacia, undique adeſſe arma, fortioribus modo adeſſe fortunam. E ſua parte aliquid ſuperius haberi, belli & cauſæ juſtitiam, Deumque partium fautorem, vires, exercitatum militem, ſuamque Ducis vigilantiam, modò ipſi fortiora meditentur. Dein exercitum locis tutioribus inſtrues non pugnaturus, verùm ut tui novelli videre hoſtem, agnoſcere periculum, interdum ex occaſione aliquid felicius tentare aſſueſcant, & minorem famâ metum videant. Si verò res ſuaſerit, debiliorem partem hoſtium aggredere, quo tui tyrones animum ex fortuna ſumant, & in ulteriora capiant ſpem, ſecus verò ſi primo congreſſu periculum experiantur, demittent ex animo, nunquam aut ſerò reſumpturi. Caveat ideò prudens Dux belli, ne tyrones milites velitatum ire jubeat, niſi unde certa ſpes felicis ſucceſſus veniat, ſit ſecurus, potius veteranis ſecundorum dubiorumque peritis in eam rem uſurus.

Non pugnare vincere aliquando eſt.

Jam quod prope eſt, poſt acceptas belli jacturas & clades, ac poſt amiſſas victorias, certum eſt reſiduos milites aut novos exercitus minori animo (propter conſcientiam

iam præteritorum) rem agere. Quare prudentiæ Ducis ſit ad erigendos & reparandos ſuorum animos, ut primo congreſſu non confligat cum hoſte vincere conſueto, & ex memoria præteritæ fortunæ audaculo, ſed illi reſiſtat, antequam ille impetus hoſtium & fervor animi evaneſcat, neque eum primo motu aggredietur, verùm ſeſe in acie pruəpnter tuebitur. Sic dum agnoverint tui poſſe ſe non confligendo reſiſtere ac defendi, in reliquum cogitabunt (ſi adverſus arma & vires fortius expediant) poſſe hoſtem vinci, imò hoſtis ipſe demittet ex audacia aggrediendi, qui ſic prima ſpe victoriæ fruſtratur. Idque unicum conſilii ſuppetebat *Fabio* Maximo pro Romanis contra victorem Annibalem; avidius enim prælium poſcenti *Minutio* magiſtro equitum dixiſſe fertur, ut lentius ageret, & ſe potius cunctantem Ducem, quàm Sempronium Flaminiumque (malo ſuo) properantes imitaretur, haud parvam rem eſſe inſinuans ab toties victore hoſte vinci deſiiſſe, & à continuis cladibus reſipiſcere.

Cunctationemne in ordine belli monitorum omittam? minimè; Velocitas prope formidinem, cunctatio propius conſtantiam eſt. Sunt verò nonnulli Ducum altioris conſilii inopes, quàm ut ſibi ad conficiendum bellum ſatis putent, quære- *Cunctatio qualis.*

re, inveniſſe, ſtatimve cônfligere cum hoſte, cæterorum improvidi. Cur verò prudens Dux belli cum hoſte confligat quem morâ ſuperaturus eſt? aut cujus conſilia ardorem, robur, modumque bellandi nondum expertus ſit; Impetu venit hoſtis, provocat, illudit, tu potius illude, oſtentando prælium, aliquando velut metuendo, ſæpe verò vexando, per agiliores equitum inſidiando, pabulatum, lignatum, aquatum prodeuntibus; inde experiere quid conſilii, quidve virium, quid prudentiæ inſit hoſtibus, aut potius ipſi hoſtium Duci, tum illi fiduciam inſinuabis, ut te contemnat incautius agendo, unde tibi commodior occaſio futura invadendi. Non alia res magis profuit Annibali contra Romanos bellanti, quàm cum intimam Romanorum Ducum naturam penitius introſpiceret, & ſuo quemque involveret ingenio (non ſine multa doctrina legas locum *Polybii*, Libr. 3. Hiſtor. Num. LXXX.) Avaris igitur prædam objicies, paventibus ingeres ſecuritatis fiduciam, velut per incuriam agendo, ut metu ſoluti, remiſſius agant, furentibus tum igneis (metu præſertim ſimulato aut fuga) ſuggeres proſiliendi temeritatem, & ſtrues inſidias, leviculos ſpecie tractatuum pacis ludificabis, faſtuoſos tum iracundos & moræ impatientes, partim

Ingenia Ducum hoſtilium noſcenda.

po-

populationis oſtentatione à longè & furtivis accurſibus vexabis, quo (pro temerario faſtu) *incautius provolent, & à munitionibus ſuis deſtrahantur*, partim hac & illac te transferendo (per modum cedentis) itinere fatigabis, in *confragoſa & impedita abſceſſurus*, ſummam prælii differendo in tempus, quod tibi vincendo ſit commodum. Sunt præterea hoſtium aliqui, quibus exercitus tumultuario collecti, commeatus, ſtipendia non diu ſuffectura, æſtate alacres, hyëmis impatientes, aut quos majora domeſtica bella, alio brevi avocant, ideóque compendio de ſumma belli tecum armis tranſactum mallent, cur verò conflictus periculo te committas? non dubius quod talem hoſtem trahendo, ſedendo ſuperaturus ſis. Domi tibi res agitur, ideóque omnia commodiora, illi in externo, eoque omnia impedita.

Si verò nimium potens ſit hoſtis & ſupra te numero valeat? non incautus, ſed imprudens ſis, ſi prælium exoptes: oſtenta potius in ſpeciem arma, quaſi aliquid animosè moliturus, quo impotentiam tegas, huc & illuc iter per tranſverſum meditere ne intelligaris, moliaris transferre arma in hoſticum, vix aliquando ſtativis caſtris moreris, partim ne alicubi per potentiam hoſtium intercludaris, partim ut *Quomodo potentior hoſtis eludendus?*

illam ingentem molem exercitus itinere diſtrahas, laſſes, conficias, in terram non frugiferam eliciendo, te ſequendi occaſionem daturus, ſi præſertim præ te fers illius terram te invaſurum; interim dum hoſtis incautius agit in itinere te ſequendo, obſervabis occaſiones ut inſperatus advoles, extremum agmen aut latera incautius euntium carpendo, eoque magis metueberis oppreſſum ex inſperato veniens, qui opprimi nuper metuebas. Occaſio verò plus in bello juvare ſolet quàm virtus, oblata caſu flectendo ad conſilium. Si verò non ſequatur te hoſtis? procul dubio vel fiducia ſuarum virium, vel tui contemptu negligentius aget, tu interim qui tres quatuorve dies conſumpſiſti lentè abſcedendo, unam diem curſim revertendo adhibe, inſperatum ac palantem oppreſſurus.

Aliquando ſpecie paciſcendi diſtine bellum, donec tua auxilia contrahantur, miſſurus interim nuncios, ut potius ſpeculentur hoſtica, poſitionem caſtrorum, ordinem, vigilias, *tum omnia in ipſius Ducis fronte legant*, animum, prudentiam, perſpicacitatem, impetune an prudentiâ ducatur, exploraturi. Imò (ut omnia expediam) ægrotum te Ducem ſimula, ut remiſſius eoque incautius hoſtis agat, aut difficultates tibi aliquas adeſſe aje; ſed quis calamus ſatis omnia perſcribat? Nullo igitur

tur loco niſi quantum neceſſitas cogit, ultimam prælii aleam committe fortunæ, & niſi certus ſis de victoria, non pugna, idque tunc ſolùm, quando tu vis ex præparato, non quando vult hoſtis; Præliorum enim errores emendationem non ſuſcipiunt, cùm in bello ſemel erranti peccare iterum non liceat. Nec vereare, quòd tua cunctatio acerbiorem cenſuram & titulum meticuloſitatis latura apud invidos ſeu apud imprudentiores civium; Non ad famam vulgi, verùm ad utile publicum te compone, memor illius. *Sine timidum pro cauto, imbellem pro perito belli vocent, malo te ſapiens hoſtis metuat, quàm ſtulti cives laudent.*

Non temerè ultimo prælio res committenda.

Sed tamen non in tantum cunctabundum te volo, ut arma omnino comprimas; ſtultitia ſit ſedendo & votis debellare credere poſſe, imò tardando tui apparatus pars maxima perit, ſtipendia inaniter trahuntur, quibus ultra vix ſufficias, commeatus minuitur. Potius cum paratus es, aggredere hoſtem, quàm cùm exhauſtæ tuæ vires & ærarium, imò antequam vigor animi in milite (quod ſæpius fit) cunctabundo non evaneſcit. Imò dico adhuc, ſtultitia ſit cunctari, ſi indies aliquid potentiæ hoſtium accedere vides, tuæ verò demptum, potius confligе, antequam reliquas copias, ſocios, apparatum belli ho-

Cunctatio non ſemper cauta.

hoſtis contrahat, aut per omnia valentior ſit.

Quomodo legenda & figenda ſedes belli.

In tota ſcientia belli, è decem mille monitorum unicum ſit, mihi verò dum per compendium rem ago, *Quartum & Vltimum* erit monitum, ut ſciat belli Dux quomodo legat ſedem belli, & unde commodius arma inferat, tum quomodo? hæc omnia ſuggeram promiſcuè.

Mitte in hoſtile vulgus famam, non omnes, ſed aliquos à te peti; ne dum ſimul omnibus metum incutis, omnes in arma valentius commoveas. Hunc igitur & alterum è rebellium capitibus perſequendum te aje, reliquis parcendum ſi ab armis deſiſtant, cùm magis error ſit penes rebellionis Duces, quibus pro libertate univerſorum in ſpeciem, ſed verius pro ſuo ipſorum privato ambitu, ſtudium ineſt alieno periculo decertare. Quò verò majorem fidem facias, captorum nonnullos ſine lytro dimitte, de reliquo præmia promittens, ſi ea quæ tibi ſint conſilii in vulgus deferant, unde diffidentia inter hoſtes orietur. Si verò cum externo hoſte bellandum tibi, eodem conſilio uteris, clementiam patentibus literis denuntiando, neque libertati aut bonis eorum vim inferendam, qui arma depoſuerint, ideóque ab omni vaſtatione & nece inermium abſtinendum; vel etiam, vulgo parcendum

aje,

e, Optimatum inquietam inſolentiam eti, unde cauſa belli. Quare ſeveriſſimâ œnâ prohibeantur milites, colonis aut rantibus aut ſeminantibus, tum vicis & ppidis vim inferentes, rapiendo, vaſtan-.o, urendo, ſed potius velut cum ſuis fa-niliarius agant, nihil præter victum peti-uri (neque id ſuperbius, verùm quod xpoſitum fuerit contenti) ſigno dato, ıt de illata injuria ad Præfectos deferatur, ıon per flagitia, ſed per virtutem quæri ibi vincendi viam. Quocirca priores op-ɔidanorum ad te voca familiariter allo-:uturus, metum demendo, modò fidem :um opera obſtringant (lytrum tamen op-ɔidorum non intermittes, obſidibus fidei è ɔotentioribus civium acceptis, cuique 'edimendi libertatem potius daturus, quàm ut vaſtentur, unde habebis æs ſuffe-cturum ſtipendiis militum. Quæ verò ſub prædam miſeris, neque militem ditabunt, neque tibi uſui futura, ſtipendium tamen interim creſcit aliunde, providendum) meliora à te quàm à ſuo Principe ſpera-turi. Incredibile dictu quantum hæc in animis vulgi valeant, hi tibi potius tam præ metu quàm pro virtute, futuri magis quàm ſuis faventiores, inde compendium viarum, inde omnia hoſtilia (quid conſilii interſit) facilè diſces. Deinde cura, ut ali-quem munitum locum pro fugienda ſede

belli intercipias, non verò quicunque obvio fuerit, verùm unde hoſti maxim nociturus ſis, unde faciliorem annonam omnem commeatum petas, ubi ægroto ſauciosſve, tum graviora impedimenta ſ curus relinquas, tum ſi ſors adverſa cada tutum in propinquo receptum habeas, nihil à tergo hoſtile ſit, verùm liber à tu terra tranſitus aperiatur. Commodiſſimu verò in eam rem locus futurus, qui ad flu vium aliquem navigabilem ſitus (nulla ve rò re ſcias facilius dividi inter ſe, & di viſam debellari Provinciam, quàm flu vium aliquem navigabilem intimiora re gionis petentem ſibi vendicando, quæ a littus ſita ſunt, tuis præoccupando armis ut his quaſi injectis compedibus, totan Provinciam facilius teneas, interruptan conjunctionem virium beneficio ſubju gati fluvii ſemper habiturus) quo utari majori commoditate fluvii in defluitand commeatu, utve hoſti eam opportunita tem intercludas. Si verò tale fortalitium interceptu difficile ſit, cùm tibi ſecuris pala, aut ligo præ manibus, ubique forta-litium pro commoditate non difficulte exſtrues, ſi præſertim per turmas, cohor-teſque, ſingulas partes valli muniendas dividas; Tum validam peditum manum pro tuendo loco relinques, cum ſtrenuis equitibus, qui omnia circumquaque op-pleant

Linea communicationis maximum bellandi arcanum.

eant metu, excurrendo, commeatum
ndequaque aggerando, abhinc ſi opus
erit exercitui ſubmiſſuri; Dein ex eo lo-
ultra ulteriuſve arma in diverſa promo-
bis, intimiora tamen regionis caputve
rum petendo, quæ verò loca tuæ com-
oditati non acceſſura, potius ea demolia-
s, quàm ut militem per præſidia diſtra-
as; verùm eo in paſſu cautionum ſit ma-
ma, ut nihil hoſtile à tergo relinquas,
nde ſubſit periculum, ſed tutus tibi ad
a fortalitia receptus ſit. Deinde maxi-
a prius invade, unde in minora metus,
d ea utique invadenda quæ in te ſint vin-
endo, ne ſi aliquid ultra vires tentaveris,
npotentiæ arguaris, hoſti majorem ani-
um reſiſtendi in cætera ſuggeſturus.
deóque aut res non tenta, aut ſi tentave-
is, cura omnino ut præſtes. Ea enim ma-
ima bellorum fama, *Prout prima ceſſerint,
ore univerſa.*

Verùm injurius ſim militari virtuti, ſi oſt rigorem diſciplinæ & præliorum pe- icula (quæ copioſius recenſui) de præmio aborum ſubticeam? Nequaquam igitur acebo? ſcio enim, quòd datura hæc res nimos tyronibus ad magna audenda, cùm iderint in ſenectutem repoſita virtuti, aboribus, ſanguini, præmia; gaudebunt adoleſcentes ſanguinem fundere mercede coronandum, nec vulnera juventus per- hor- *Præmia belli laborum.*

horreſcet præmianda, oculum, manu
pedes largietur; ſat oculorum, manuu
pedum dives, Principis ſui munificen
præmiandorum, neque ſentiet auro co
tecta vulnera; Loquar igitur idque ſub R
manorum imagine, ſatis (ſi exemplu
ſequamur) ſuggeſturus. Perquirenti ca
ſam curioſius, magnorum in Roma
olim urbe exemplorum, ſive virtute
togatam, ſive militarem (quod magis m
rêre) ſexus utriuſque ſpectare opus ſi
ut ſi exemplar magnæ virtutis quæra
non alium quàm Romanum civem nom
nare ſit neceſſe. Nec alia ſubeſt rati
quàm quod nullibi honoratam magis (
proinde tacitè reliquis inculcatam) vi
tutem videre ſit, quam fuit apud Rom
nos, vel aſtu credo vel conſilio videntu
excogitaſſe Romani ſtatuas, quas ex ſen
tus conſulto benemeritis erigebant, au
equeſtres aut pedeſtres, non viris mod
verùm fœminis, nempe ut ſexui utrique
non deeſſet ad rectè faciendum allicimen
tum & occaſio. Quorum verò virtus no
æquavit honorem ſtatuæ, reperere minor
præmia, murales videlicet obſidionales
civicas coronas, tum togas, prætextas
balteos, annulos & cætera virtutum inſi
gnia; neque obſtabat ætas, quominus mi
nueretur honor virtuti: Mirabar inde cum
legerem, Æmilio Lepido, cùm puer i
acien

em progreſſus hoſtem interemiſſet & em ſervaſſet (parva nec mira in viro, rarâ quia in puero virtute) ex ſenatusnſulto poſitam fuiſſe in Capitolio ſtaım bullatam incinctam prætextâ, ut jumagnitudo imperii ex eo ſequeretur, i tantoperè honoraretur virtus, præmio i præſtitêre & incitamento poſteris; nmum credo hinc aderat omnibus ſtuım per virtutem innoteſcendi Reiblicæ, cùm omnis virtus ad ſenatum ferretur, non magis penſanda quàm noranda, ut verè non alia aut major, t prior cura ineſſe debeat Rempublin in melius ſtabilituro, quàm ut ſuus ſtaıtur honos virtuti, in eam rem aliquem agiſtratum ſubſtituendo qui referat incipi & Reipublicæ, ſeu ad quem feratur de benemeritis. Verùm ego erum ad Romanos redeo, quorum eram ex eo prudentiam colligo, qui aluêre honore quàm præmio recomnſare virtutem, partim ut minus imnſæ incumberet ærario in ponenda ſtaa, quam ſi divideretur multis in præium, partim ut omnibus inculcaretur, tutem ſui præſtantiâ non utilitate (quod navorum eſt) penſandam, credo verò uris valuiſſe generoſo pectori memoım poſthumam virtutis, quàm dona in ro & maxima, in præſens præmia, quorum

rum acceptorum perit cum accipie
memoria, poſitæ verò ſtatuæ, ſeris ſæ
lis & ignotis, famam magnæ virtutis
quuntur, obviis quibuſque per publ
fora, plateaſve incurſuræ in oculos,
menque glorioſum ignotis ſuggeſtu
Prudenter item ille Regum, nomina ſt
nuè aut pugnantium aut occumbenti
certum in librum deſcribi curabat, ſta
temporibus coram exercitu (præconii
cò) lecturus, ad erigendos animos re
quorum; Verùm quid plura recenſean
cùm ad praxin noſtri ſæculi & uſum, n
deſint hæc & ſimilia virtutis aut præn
aut ſigna, aut incitamenta; honorata vic
licet bello cæſorum ſepultura, præconi
inter illuſtres viros cathalogus, tum pr
ſertim aurea numiſmata appendenda c
lo, propriis nominibus & brevi ſuperſc
pto geſtorum titulo inſignita, levioris i
penſæ danti, ſummi præmii & hono
accipienti, cum tacitus quiſque ad aſp
ctum geſtati ſigni, merita & exinde n
minis gloriam ignotis etiam inculcaturu
Fulgeant alii togâ, aut holoſerico, reliq
incedant illuſtri circumfuſi famulitio
quæ naſcendi & fortunæ ſors immerit
ſæpe confert, multò glorioſius hic ſol
incedet, audaciuſque ſe ingeret cuique v
rorum coronæ, magis ab omnibus hon
randus ex virtute, ex merito, & obla
eoru

im teſtimonio. Quæ verò merita à ſola
norantur rectè factorum mercede,
m procul eſt illa ab aſpectu oculorum
ota, tam procul ab obviorum æſtima-
e futura.

ed jam finem facio, & eum videlicet *Caſtrorum pietas.*
eſt finis omnium atque ideò univerſi
i, ut curet Dux armorum exemplo
iturus, quatenus miles *Deum* publicè
it, velut authorem ſuæ ſalutis in acie,
victoriæ poſt prælium; imitaturus vi-
rioſum Principem, qui matutinis, ve-
rtiniſque precibus militem ſuum adeſ-
ogebat, imò certos dies ſtatuit, quibus
marum Cappellani prælata imagine ca-
ı obirent, pios ſacrarum Litaniarum
tus concenturi, ipſe verò devotè ſeque-
ur & primarii militum præfecti, omni-
s futuri in exemplum. Publicis item
ıcionibus ſacerdotes accendebant mili-
n animos, in defenſam religionis, Pa-
æ, proximorum, opem Dei melioribus
llicebantur, futuro prælio animos con-
maturi. Vix enim crediderim, illam
am requirimus audaciam aliunde inge-
rari, quàm cùm modeſtiæ & virtutis,
n verò rapinarum injuriarumve in pau-
res, ſibi miles conſcius eſt. Quid plu-
? ſummi Imperatores, ſummique bel-
rum Præfecti, hinc cauſam & opem ar-
orum petebant, & in hoc feliciter trium-
pha-

phabant, videlicet ſummo & max
Deo. Nos item Poloni in eodem ſp
mus, quia ſuo Nomini daturus glori
ne ſanctum *Chriſti* nomen in nobis C
ſtianis polluatur, à fæce hominum
barica.

II
RATIO
EGATIONIS

littendæ, Agendæ & Recipiendæ.

mnia per modum Monitorum aphoriſticè punctatim ſuggeruntur.

æ circa *Miſſionem* conſiderantur?

ETſi plures mittantur legati, unus tamen legationi præficiendus.

Fides legati eſt pro maxima ute, ideò leviuſculi, loquaces, & ſuſpe-, removendi à munere legationis, ſed ius qui vitam ponere ſint parati, pro e ſibi commiſſorum.

Bellicoſi, magni & interriti animi, tum ieroſi & prudentes, cauti & circum-ſti (pro materia legationis Pacis aut lli) in legationem eligantur, imò pro ura & genio gentis, ad quam mittun- legati.

Si

Si adeatur per legatos gens aliqua bara, aut cui nulla fides, obſides prius a piendi, antequam legati eo mittan ideò per minoris ſortis homines (b tamen & incorruptæ fidei) tales legati habendæ, ſed verè circa quoſvis tract haud ſecurè legatos ad hoſtem mittas o dibus non acceptis, deſpectius enim h buntur tui, eoque multa ab iis poter extorqueri, quæ tibi obfutura ſint, ſe rius ideò per deputatos utriuſque par tractatus in parte habebuntur, in ali intermedio, inter hoſtes tuoſve loco in æquali armatorum comitatu, ille v qui directè ad hoſtem tractando mit precario tractabit.

Crebræ legationes & diuturnæ apud teros, exoticos retrò mores in Patriam plerumque nocivos) adferunt.

Perpetuare aliquem legatum in lega ne celebri, non probo, ne ex legato Prir pis faſtum induat, & Provincialium a ctum arte varia ſibi paret, aut ſi famili externo Principi eſſe aſſueſcat, pericul ne aut ſecreta prodat humaniter habit aut cum loco & conſuetudine affect transferat in exotica.

Legati mittendi quia antea verſaban in exteris nationibus, & variorum popu rum, genium, mores, & linguas noru ſed ſuorum tamen morum ſunt tena

Ma

Maximorum arcanorum & ſecretorum
ipublicæ conſcii non mittantur in lega-
iem, multa & varia ex cauſa.

Triſtia, moroſa, & faſtuoſa ingenia à
itionibus arcenda, nihil enim adferunt
:ter exacerbationem, una moroſitas
vocat aliam, acerbitas una aliam.

Diſſimulativa ingenia vel maximè apta
t negotio legationis.

Non mittendi legati, qui odio laborant
d eos, ad quos mittuntur, potuerunt
m aut ſcripto aliquo, aut convitio, aut
ua re odium ſibi parare externæ gentis.

Mediocritas ſit in legati comitatu, par-
enim laus & brevi duratura, quæ à lega-
pompa paratur (& potius importunæ
entationis cenſuram meretur) maxi-
im verò damnum, dum ærarium pu-
cum impensâ gravatur, legatio magis
nderatur à prudentia viri, non à levi ex-
orum oſtentatiuncula, quanquam ne
is honeſtas negligenda.

Fit aliquando, ut mittantur agentes
m legatis, quaſi rerum levioris momen-
procuratores, verè autem earum quæ
ximè appetuntur, ut legatus interea
aſi neſcius, incuriuſve aliud agat; illi
rò interim rem exſequantur, ea velut
n curando, quæ maximè quæruntur.

Non Doctores & ſpeculativi, verùm
ctici & ſanguinei ſunt optimi legationi.

Fama-

Famati viri mittendi, de quibus ma
opinio etiam apud exteros. Sunt enim
quando prudentes & honeſti viri, qui
tamen fieri poſſint occulto quodam
æſtimati; qua in re vis fortunæ ignota
minatur, ut ille habeat bonam famam
cet parùm præſtet, iſte non? etſi ſit pe
magnam virtutem.

Legatus indigena ſit, partim pro dig
tate gentis, ne inopiâ virorum laborare
deatur, partim quia incolæ rerum ſuar
peritiores, & momenta rerum penit
intelligunt, quas imbibere cum natu
quæ ab alienis videntur eſſe aliena.

Bonæ Proſapiæ ſit legatus, ne aliq
in dedecus illi objiciatur, item ſpecie p
ſtans & firmus corpore, non valetudi
rius, ſe magis quàm ſibi commiſſa cura
bonæ ætatis etiam; nam major ratio
ore ſenum exſpectatur & gravitas, li
taceant.

Opulentum legatum velim, ut ma
generosè agat, neque muneribus corru
patur, quibus acceptandis egeni facilio
ſunt, tum ut obſides ſuæ fidei in Patria
linquat, ut ſunt opes, uxor & libe
pauperes verò nec liberales de ſuo,
munifici eſſe poſſunt, & Patriæ ſuæ g
riam minus attolunt, opulenti legati
non corrumpant exteros dando, non c
rumpuntur tamen accipiendo, & q
d

dare poſſe videntur, jam corrupêre plurimos.

Nonnunquam mulierum legatio profuit ex natura legationis, velut Romanis Veturiæ legatio ad Coriolanum profuit.

Prohibeat Princeps legato ad hoſtes eunti (aut ad aliquam ſuſpectam gentem unde hoſtilitas emerſura ſit) ne laſcivo & profuſo ſplendore, tam in veſte quàm ornamentis equorum utatur ipſe, & ſui, ſed potius fortes viros, robuſtos, magnanimos, & quorum in facie militaris virtus legi poſſit, ſecum trahat, quorum non alius ſermo ſit, niſi de armis, equo & acie, potius militariter (honeſtè tamen) panno veſtiantur, quàm aulicè, molliori ſerico, equos verò generoſitas ſua non ornamenta recommendent.

Aliqua ſecretiora mandata dabuntur ore-tenus legato, non ſcripta calamo, quæ caſu amiſſa, aut inſidiosè intercepta, negari nequeant (nam aliqua ſunt quæ ſine arte perfici, & ſine rubore prodi non poſſunt) magnæ igitur ſequelæ arcana, auribus potius quàm tabellis tradenda.

Nonnunquam mittuntur legati, ut nonnulla ſecretiora per literas ad ſe mittantur exequenda, idque tunc nonniſi aperiendas, cùm prius aliquid peractum fuerit, & cùm eo loci temporiſve perventum, ubi exequenda ſunt mandata.

Aliam potius cauſam tractandæ rei legato ediſſere, quàm veram quam intendis, ne ſecretum adipiſcendarum rerum emanet, eoque difficilius obtineantur.

Secretarius attribuitur legato, in caſum mortis.

Plures legati mittendi (aut duo ſaltem) partim ne unus impensâ gravetur, partim ut arduo negotio plures facilius ſufficiant conficiendo in diverſas partes, practicando inter purpuratos, reſpondendo, unus tamen præficiatur, ne pari æmulatione res impediantur.

Qui Princeps eundẽ ſæpe in legationem ablegat, penuriâ virorum videtur laborare.

Si errat ſuus legatus, non ſtatim minæ intendendæ per literas, niſi poſt exactam legationem, ne ſi gratiæ omnem amiſerit ſpem, per turbas evadendi viam quærat, omnia turbaturus præſidio ſui, vel quia deſperavit.

Privati cives, legatos ad exteros non mittant, ſub crimine læſæ Majeſtatis & Reipublicæ, neve ad ſe miſſos recipiant, aut ſi receperunt, literas omnes & ſeriem legationis ad Principem deferant, ipſumque legatum ad Principem venire cogant.

Si contigerit retineri noſtrum legatum alicubi, peregrini itidem ejus gentis, mercatores, & merces in noſtra terra pro obſidio legatorum capiantur.

Fidos

Fidos & experientiâ magnos, legatus ſecum in comitatu ducat, qui eum in arduis juvare poſſint.

Ut à noſtris hoſtibus prius ad nos mittantur legati (quod eſt loci inferioris ſignum) per amicos quoſdam Principes intermediæ amicitiæ tentandum, ut inducantur.

Legato ad hoſtes eunti, ſuperflua pecunia detur, ad corrumpendam hoſtium fidem, cogitemus perturbationes, tumultus, ſeditiones, inteſtina mala, venalia eſſe negotiorum indicia & inſtrumenta, quibus atterantur conſilia adverſa.

Interdum à nobis mittuntur legati, ut ſubdola cunctatione perficiamus interim quod molimur.

Dum ad ſeditioſos componendos legati aut commiſſarii mittuntur, prius per literas compellandi, an ad ſe mitti fide publica ſinant.

Juvabit ut ipſe Princeps legat tacitus literas ſui legati, nam aliquando ea ſecreta & res ferunt, quas ipſum Principem ſcire decet, prodita verò impediantur, aut quibus facilius obviare poſſit Princeps dum ſunt in tacito, quàm dum hominum ſermonibus percrebuerunt.

Nonnulli legatorum ſecreta legationis occultis literis & fictis characteribus Principi nuntiant, ideò priuſquam diſcedat in

legationem obeundam legatus, edocea Principem, imò Princeps condictamen ſecretorum characterum faciat cum legato.

De Hiſpanis legitur, eos plerumque ex Monaſterii ſolitudine legatos legere, nam præter legationis ſumptus reciſos, fidem quoque ejuſmodi feciales & reverentiam cuique negotio faciunt.

Tempore tractatuum pacis, maximas procuret ſibi vires Reſpublica, non ſolùm ut omnis ſpes hoſti adimatur ſe ſuperandi, verùm etiam, ut eo reſpectu potentiæ, mitius pro ſua parte agat hoſtis, noſtris verò durioribus conditionibus non recuſet, nam certè paciſcendo ille ſuperior, qui potentior.

Locus tractatuum pacis ſit prope nos, vel prope noſtros confœderatos, ut difficultate oborta, facilius ſit cônſilium è proximo, & ſecuritas commiſſionis.

Etſi confœderamur in oppreſſionem noſtrorum hoſtium aut ſuſpectorum, tamen ea confœderatio ſub prætextu reciprocæ defenſionis quærenda, mutuum emerſurum incommodum edocendo, ni confœderetur, ut facilius fœdus alteri perſuadeamus.

Aliquis meliorum Principum ex fœdere, pro capite fœderis eligendus, qui ſua dexteritate & diligentia, arma, pecuniam,

com-

commeatum curet, cui omnes ſint audiendo, ſi verò diverſa ex parte bellum ſit gerendum, plures in eam rem deligendi.

Non credendum in fœdere, niſi quod poſſibile ſit credendo, conſiderandum tempus, neceſſitas, genius confœderati Principis & conſtantia, an mutuo bono, an proprio tantùm quid velit? an colores in ſpeciem quærat?

Ad penetranda conſilia ſuſpecti Principis aut populi, commodè præſtabis, ſi ſub prætextu quærendæ amicitiæ aut legationis (conſilium dando, vel te in partem auxilii offerendo) eò mittas. Tum omnia tibi explorata venient, conſilium, vires, commoditas, populi concordia, aut in rebelliones facilitas & cauſæ, fides, conſtantia, imò multi ex purpuratis ea commoditate novæ conjunctionis amici parabuntur, vel ut proſint, vel ne noceant. Cavebis ergo tibi à tali amicitia colorata & legationibus, ne te illis totum credas.

Videat Reſpublica ut exceſſivam pompam legationis prohibeat, nam ultra hoc quia cives legationibus exhaurientur (ſi privatis ſumptibus agant) etiam adeſt metus, ne populi ad quos eunt legati, à ſuperfluo ſplendore ſpe prædæ & divitiarum illecti; ad bella incitentur, at quod maximum, alter legatus qui poſt iturus eſt (niſi ſimili ſplendore agat omnia) levi pendetur,

tur, ut quaſi neceſſaria exhauriri debeat expenſa pro æſtimatione ſui, prout evenit poſt legationem (in Turciam) noſtri Ducis *Zbaraſkii*, qui peccavit non leviter in in eam rem profuſo ſumptu legationis & ſplendore

Secreta commiſſa, legato tunc ſunt danda aut aperienda, cùm eſt in procinctu itineris, & ferè currum ſcandit abiturus, ne illi tempus ſuppetat revelandi quæ accepit mandata; etſi enim non aperit ſecreta legatus, ex ipſo tamen nutu aut geſtu, & ſignis internis lætitiæ, aut Melancholiæ multa excerpuntur, quæ præcox abitio interrumpit. Idem ferè obſervandum in privatis negotiis alicui (exequendo) demandandis, quæ ſecreta habere vis.

Si per diverſorum Principum terras legato tranſeundum ſit, præmoneat eum Princeps, an in tranſeundo obvios Principes (& qua teſtificatione amicitiæ) ſalutare debeat, tum literas ſeparatas ad eos det, vel (quod præſtabit) aliquot membranas literarum manu ſua ſubſcriptas fidei legati committat, ſuperſcribendas prout ratio temporis & rei popoſcerit, de quo etiam ipſe legatus à Principe informari velit, omnia quæ oboriri poſſint in legatione, ante prævidendo.

Tutum verò fuerit, ut Princeps aut aliquis purpuratorum nomine Principis, mino-

minorem aliquem præcurſorem legationis mittat, præſertim ad ſuſpectum populum, explorando quo affectu legatio excipienda ſit, ſed vel maximè pro ſecuritate legationis, legatum verò ipſum omni fide literarum & teſtimonio ad obvios populos muniet, ne alicubi detineatur.

De fœdere agendum per legatos maturè (præſertim ſi aliquid viribus tuis in dies demptum iri vides) antequam vires tuas debiles cognoſcat hoſtis & ſuperbus reddatur, ideò ſimulanda omnia tibi eſſe fortiora ante paciſcendum.

Nemo ſocietatem armorum quærat cum potentiori, aut etiam cum nimis infirmo; hic ſuâ ruinâ te involvet, vel magnarum impenſarum erit cauſa, ille quos ſocios habet, pro potentia reget. Inter pares firmiſſima ſunt fœdera.

Quæ in agenda legatione conſiderantur.

SEriam informationem legationis ſuæ petat legatus à Principe omnia quæ difficilia occurrere poſſint, maturè ſcrupuloſiuſque imaginetur, ut ſcripto punctatim annotata Principi proponat; Quid hoc vel illo caſu agendum? quid reſpondendum? perquirendo, de quibus certior

fieri cupiat Princeps, & qua occaſione? de quibus non?

Inſtructionem ſufficientiſſimam, tabulas fidei ſeu liberi tranſitus, tum literas ad Principes commendatitias & purpuratos ſecum accipiat, imò nudas membranas literarum manu Principis ſubſcriptas (pro rei occaſione ſuperſcribendas) petat à Principe, quibus ſi opus non fuerit, fideliter eas Principi redditurus poſtea.

Interpretes linguæ (ejus gentis ad quam venit) fidiſſimos habeat, plures quàm unum, pro meliori fide, & potius è ſua gente ſint, quàm ut è peregrinis ſumantur.

Si in remotiores terras eundum ſit legato, præſertim ad barbaras gentes, procuret diligentius in itinere, ut aliquos fidos ſuorum certis in civitatibus poſt ſe relinquat, pro commodiori retrò transmiſſione literarum, tum quod in rem legationis ſerviverit, præſtandum; ut illi ſibi ſignificent, quid iis in locis agatur; an ſecurum tranſitum eadem quâ venit viâ retrò habere poſſit.

Ad aulam Principis veniens, ſubſiſtat alicubi in itinere, aut tardius de induſtria progrediatur, ut per præcurſores interim (tum per literas) præmoneat eos (quibus id curæ) de ſuo adventu, locum ſubſiſtendi & omnia reliqua perquirendo, quaſi obiter,

obiter, ſed verè de induſtria. Per eoſdem emiſſarios obſervabit interim, quo animo & facie adventum ſuum exceptura eſt aula, ut in omnia ſit intentus, & reſpondendo paratus.

Legatus non vituperet gentis (in qua moratur) mores, neque laudet, neque (ut ignarus & leviuſculus) miretur, ſed diſſimulet.

Non tantùm ſua ſecreta ipſe arctiſſimè teneat, verùm ad eos attendat qui ſecum ſunt, ne prodant quod celatum vult.

Animadvertat, ut ſui omnia cum gravitate & ſobriè agant, attendendo ad eorum mores, ne tota gens incurrat in opprobrium paucorum causâ, rarius ideò converſentur cum extraneis, ne aliquid per levitatem efferant, quod legationem turbare poſſit.

Maxima cura ponenda in iis, qui ab epiſtolis aut à ſecretis ſunt, ne aliquid prodant, ideóque non ſunt exacerbandi, ſed potius modicos errores (velut neſcius incuriuſve) ad tempus diſſimulabis.

Si aliquid ſecreti percunctari velis alterius Principis, non è purpuratis, ſed potius ex minoribus Palatii aut cubiculi adminiſtris diſces, qui circa Principem morantur, ut ſunt Medici, ephebi, pigmæi, tum vel maximè Amanuenſes, quos tibi per munuſcula, partim comitate concilia-

veris. Nulli verò ſumptui hac in re parces, ſed tamen per alios potius tentaturus, quàm tu ipſe, quò familiarius & minori ſuſpicione prodendorum ſecretorum cum tuo colloquantur, quàm tecum; partim ſi tentatum emanet, alterius invidia periculum vites, quærant ergo tui de induſtria cum his familiaritatem, colloquendo, commeſſando, ludendo, tu verò ſumptum in eam rem ſuppeditabis.

Literas omnes quas recipis ſecretas, aut combure, aut ſi neceſſariæ ſint? in incognita ciſta & ſub tua clave reconde.

Sua non aliena manu legatus ſcribat res, à quibus regnorum ſalus dependet, ad evitandum errorem, ſed vel maximè pro ratione ſecreti.

Per diverſos tabellarios & vias eaſdem literas legati mittant, eas præſertim quibus ſumma rerum vertitur, ut ſi intereant aliæ, aliæ ad manus Principis deferantur, tum ad evitandum moræ periculum.

Opprobria in ſuum Principem aut gentem jactata, non recitabit literis, ne exaſperet Principem, verùm ſeria & publica tantum negotia ſcripto referet.

Alienas literas etiam rogatus ad Regem non mittet, niſi eas legerit, ne fortè diſplicitura Domino contineant.

Licet acerbam legationem ferat legatus, tamen vultu conſtanti & cum gravitate

aget,

aget, adeoque ſit conſtans, ut pro concreditis ſibi, vitam audeat ponere.

Contra munera ſit ipſe invictus, & ſui, ideóque cavendum, ne munuſcula accipiant.

Legatus acceptorum munerum Principem ſuum certiorem faciet, ad evitandam ſuſpicionis notam.

Non Principi ſuo, non alieno ſpondebit, quod exequi ſit in dubio, potius in omnibus promiſſis parcus ſit.

Nihil leviter aggrediatur, diſcutiat ſingula, cuique rei maximam diligentiam adhibiturus.

Non nimis calidè & cum affectu, neque nimis tepidè res tractet, ne intelligatur quod cupit, quod non?

Imò monſtrandum eſt te cupere quod non cupis, & non cupere quod cupis, quò citius aſſequaris cauſam, eludendo.

Gratum hæ virtutes legatum etiam barbaris reddent, inceſſus moderatus, geſtus decorus, frons læta, ridentes oculi, vultus ad temperatam hilaritatem compoſitus, oratio matura, & quæ virum ſuum loquatur.

Pro gentis ſuæ gloria, egregios ſecum trahat juvenes, raræ formæ, prudentiæ & roboris, & quæ rara ſunt, ad exteros ſecum portet legatus.

Brevitate ſermonis gaudeat, nam diſpli-

cet prolixitas, rectè ſacer Scriptor. ***In multiloquio non deerit peccatum.***

Nonnunquam pro ratione temporis (quod judicio legati committitur) præmoneantur Marſchalci ejus aulæ ad quam ventum eſt, quo cultu velit ſuſcipi legatus, pro dignitate ſui Principis, in primo acceſſu (ſeu *audientiâ* vulgò) tum in conviviis etiam, ubi loci prærogativam ſibi aſſeret, ſed ***tamen procul à moroſitate, ne in eo nimium ſit ſcrupuloſus, quod ſalva authoritate diſſimulari poteſt***, illud etiam præcaveat velut quidam in Hungariam nomine legati veniens, cùm ſciret eam gentem potione vini gaudere, ipſe verò à largioribus poculis planè abhorreret, tacitè præmonuit ad convivium veniens, ſe planè à potu vini abhorrere, neve ſibi vitio verteretur, ſi oblata pocula non evacuaturus eſſet, alia ratione ſuam propenſionem in eam gentem teſtaturus, ſufficere ſibi potum cereviſiæ, aut aquam modico vino dilutam, qua ratione convitia purpuratorum & offenſas vitavit.

Temperatum legatum & continentem velim. Turpe à vino, turpe à muliere vinci.

Ad mores gentis attendat legatus, & quoad fieri (ſalva ſua exiſtimatione) poteſt, ſe accommodet, fors enim inter hilariora pocula diſcet, quod nec ingenio, nec arte,

expi-

piſcari poſſet; Plurima inter convivales laritudines elabuntur, quæ ſcire legatum eceat.

Munificus ſit & comis legatus.

Multa per uxores apud purpuratos præari poſſunt, ideò munificè habendæ.

Hiſtoriarum cognitio legato perneceſaria, & ſtatus Politicus Provinciarum, præſertim ejus gentis in qua moratur.

Rarius prodeant in publicum legati.

Patria veſte utatur legatus, ad pompam decora, linguâ itidem ſuæ gentis loquatur, idque in publico, in privato verò, etiam peregrina per humanitatem loqui poterit.

Uxor non eſt circumducenda legato, imò non faciat eam arcanorum legationis conſciam.

Principum (ad quos mittitur legatus) ſeriò mores, vitam, virtutes, vitia, moliones, fœdera, ſocietates, portus, claſſes, opes, quibus ad terrorem compelli, quibus accendi, quibus placari, quibus ad arma proſilire, quibus delectari & capi, quibus denique offendi conſueverint, qua parte fortiores, qua imbecilliores, quorum conſilio utantur, perſcrutetur.

Gentis etiam univerſæ genium, conſtantiam perſpiciat, robora, opes privatas & publicas, an ſubditi obedientes ſuo Principi, an ad motus proniores, quibus ordinariis & extraordinariis ſubſidiis gau-

deant, armorum copia, victualium com-
moditates, regni propugnacula, Nobi-
tatis numerum & animos, togatorum er-
ditionem, pectus, qua quiſque apud Prin-
cipem ſuum authoritate ſit, qua apud po-
pulum pernoſcat.

Caveat ne Principis (apud quem mo-
ratur legatus) etiam aperta vitia damnet
tum mores, imò neque ſuum Principem
ad invidiam exterorum nimis extollat &
laudet, ſed tamen ſua non deprimat, imò
modeſtè omnia ad opinionem magnitudi-
gis enarrabit.

Probitatis & pietatis publica ſigna in
legato laudantur, ut quotidie ſacro inter-
ſit, publicè ad templum vehatur, Eleë-
moſynam publicè porrigat, ad opinionem
non fucatæ virtutis.

Legatorum uxores, maritorum obti-
nent locum in congreſſu.

Multi errores legatorum, ſimulatione
morbi dilui poſſunt.

Non rixoſus ſit legatus per ſobrietatem
(imò etſi quandoque vinolentia acceſſe-
rit) ipſe & ſui, imò declinet occaſiones,
unde rixæ oriri poſſint, & maturè ſe à
lætis congreſſibus ſubtrahat.

Modeſtus ſit, nullius animo ſtudiiſve
factiosè aut cavillosè reluctetur, quaſi
melior aut ſapientior.

Fugiat eorum purpuratorum congreſ-
ſum,

n, quos aut rixoſos, aut leviuſculos,
: etiam faſtuoſos nimis eſſe credit, ſed
nen ne fugiſſe videatur.

Sit gratus excipienti Principi & populo,
iod ab anteacta notitia, aut aliqua ratione
rari poteſt, qui placere potuit, jam obti-
ere cepit.

Genium ſe excipientis obſervabit lega-
s, cæremonias, modumque actionis, in
lloquiis & congreſſibus religioſè imple-
t, & omnia quæ primæ ſcenæ debentur.

Uti religionis ſuæ ſit tenax, ita peregri-
am apertè non damnet, ſed quaſi diſſi-
ulet, & quoad fieri ſalvâ conſcientiâ po-
eſt, etiam peregrinis cæremoniis ſacro-
um indulgeat, quo maximè purpurato-
um animi capiuntur, quod in ſuis etiam
avebit.

Titulos literarum & ſalutationis, rectè
ptet perſonis, qua in re præmoneri velit à
eritis ejus gentis, cautè tamen ne deci-
iatur.

Ut acceptior ſit, non ſolùm literas ad
Principem commendatitias, ſed etiam ad
Magnates & Miniſtros aulæ ſecum ferat,
quos in adeunda aula devinctiores ſibi
optat; Adhæc coram quibus opportunum
pro re nata videbitur, laudabit oretenus
modicè ſui Principis munificentiam, &
commoda proventura tacitè cuilibet in-
culcabit, in eamque rem nudas membra-
nas

nas literarum à Principe accipiet, & copi ſuperſcriptionum aſſervabit, Princi (poſt regreſſum) recitaturus.

Nulli aduletur legatus, nec mentiatu etiam leviuſculè.

Varia munuſcula ſibi legatus matu procuret & ſecum ferat, pro ratione tem poris & perſonarum dividenda, ad conc liandos animos eorum, quorum ope opus habebit.

Omnes occaſiones loquendi & obje ctionum ante conſideret, ut cuique r præmeditatus ſit reſpondendo.

Prælatos ejus loci ubi moratur & Reli gioſos, ſibi devinctos habeat, quod para bit publica devotione, familiari congreſſ & alloquio, viſitatione Monaſteriorum & Eleëmoſynâ, quod multum conferet (a opinione virtutis) ad ſuas res ſtabiliendas

Si aliqua vitia tibi inſint, per conſuetudinem, aut per naturam indita, quæ vitare non poſſis, cave ſaltem ne videaris, & ſemotis ſaltem arbitris turpis ſis, aut corrige potius.

Raucus aut balbus, rarius loquaris.

Nunquam deſcende in certamen alicujus luſus & diſputationis, ſi vincas, parva gloria, victo, ingens dedecus.

Nulli negotio interſit legatus, quod jacturam authoritatis præſentis adferre poſſit, aut à præcedentia cæterorum legatorum,

ı, aut omni alia ex cauſa.

Non immiſceat ſe rebus, quas alium àm ſperat) habituras effectum perit.

Pro nullo intercedat, neque objiciat m authoritatem periculo repulſæ.

Lætante Principe aut dolente idem fa-, aut lugubria aget, aut in lætis triumım, neque ſumptui parcat quoad poteſt.

Quia legatus ejus perſonam Principis net à quo venit, dignitatem quoque in igreſſibus publicis aut admiſſionibus nebit, memor tamen ſuæ privatæ perıæ, ut comis ſit.

Splendore omni incolas ſuperare poteſt atus, Principem tamen vincere nolit, à ɔ aut ad quem venit, ne arguère videa-, & pro amore invidiam paret.

Veſtis & urbanitatis Patriæ tenax ſit, n maximè religionis, ut innoteſcat blicè, eum etiam privatim bonum eſſe, ıs enim æſtimabitur legatus, quaſi ınia cum Deo agens.

Non velit videri facetus & dicax.

Omnem ſiniſtram opinionem à ſe amoat, laudabit modicè res exteras, & ejus ntis commodis ſe favere, imò in omni amicum ſe eſſe præ ſe feret, in qua verıur.

Illos maximè conſidera, qui cum Prinɔe converſantur, quibus virtutibus delectentur,

ctentur, iis etiam expugnandi, & per l
omnia efficies.

Satuat quoque Veſpere horam unam
gatus, quâ impoſiti ſibi muneris par
ſeriò ſcrutetur, & anteacta diei, an poſ
riori die in melius quid fieri poſſit, q
detrimenti, quidve commodi cauſæ ſ
acceſſerit? poſtea ad Deum elevet ment
cum prece, ut ejus muneris ſucceſſum
cundet.

Pacta & pollicita ſua ita formabit,
ſubſit captio, ſuis rebus periculoſa, id
dicta ſcriptaque (imò verborum eti
æquivocationes) ſcrupuloſius perpend
nec ſibi ſoli per omnia fidat, ſed fidelio
bus etiam tum judicioſis eam curam co
municaturus, plures enim oculi plu
vident.

Si alicui muneri ob imbecillitatem n
ſufficit legatus, multa vitabit ſimulan
aut diſſimulando; dicta velut non audie
facta velut non videbit.

Ne nimium fidat multis pollicitatio
bus, potius diffidat.

Tace, tace, nulli conſilium aut ſecr
tum narra, anne exiſtimas alium tibi m
gis fidum fore, quàm fueris ipſe tibi?

Si aliquem tuæ gentis transfugam apu
hoſtem repereris, diffidentiam ipſi parie
velut Scipio Romanorum legatus Ann
bali apud Antiochum reperto, quo cu
il

plurima velut ſecreta præſente Antio-
o in aurem locutus, ut ſuſpectum red-
et Antiocho.

Poterit legatus (verùm præmonito ſuo
incipe) miſcere ſe negotio etiam ſibi non
mmiſſo, ſi præſente legatione ſua repe-
it aliqua in ſuam gentem agitari, lega-
s enim nihil aliud eſt, quàm cuſtos &
uſa bonæ rei, quæ ab externo in ſuam
ntem derivari poteſt.

Legati dum veniunt in aulam, nemi-
m prius viſitent quàm Regem, per
os tamen ſecretarios, quos ſibi devin-
endos credent, eos viſitabunt.

Illicitum ſit legatis hærere in legatione
utius, quàm quantum admittenti pla-
erit.

Nonnunquam quæ in conviviis dicun-
ır, decuplo majora judicabuntur quaſi
temporanea, quàm quæ cum præme-
tata authoritate dicta ſunt, ideo aliquan-
o adſit lætis congreſſibus, ſed tempeſti-
è ſe domum recipiat, nec effuſus ſit in jo-
os & nimium luſum.

Legati non infrequenter ſpeculatores
bi adſciſcunt, ſic inter aſſeclas legati, la-
ent perſonati homines, architecturæ mi-
taris peritiſſimi, qui fortalitia perluſtrent
ebiliores partes obſervaturi.

Fidis ſibi coriceis, non munificus ſo-
um erit legatus, ſed planè prodigalis.

Videat

Videat legatus, ut potius vix noſſe deatur eos externæ curiæ miniſtros, à qu bus haurit ſecreta, & per quos res tent quàm ut familiaris illis ſit, hinc fidi con tes, criptici codicilli, nocturni & igno mutato nomine & amictu.

Quod ſi de illis edoceatur legatus v niens, quæ magis regreſſum quàm acce ſum ſuadeant, morabitur ſi tutè pote aliquo in loco, antequam præmoneat iis ſuum Principem.

In primo acceſſu eam orationem fo met ad Principem, quæ ſibi ſuisque reb æſtimationem pariat, rationibus verò p tius decoris utetur in perſuadendo, quà ſuperbis, vitabit adulationes & ſubmiſſ preces, etiamſi aliquid petiturus; verù omnia modeſtè aget in modum honeſt ſuaſionis, imploret nec tamen ploret ut ſuaſiſſe non tamen rogaſſe videatur, v tabit etiam convitiandi ſtudium.

Contentione inter legatos de loco nata aſſerere debet animosè legatus dignitaten ſui Principis, aut congreſſum talem fu giat, quod ſi abſentia commodè excuſa non poſſit, ægritudinem ſaltem ſimulabit magis enim apud Principes valet authori tas, quàm quæque alia res; ut Mendoſ Hiſpaniæ Regis legatus, cum Regis Gal liæ legatum proximum Pontifici locum occupare vidit, ex adverſo Pontificis ir

medic

dio Conſiſtorii conſedit, quod erat in-
Majeſtatis, in quo omnimodè niten-
n, ut priorem locum occupet aut teneat
atus.

Qui vitare volunt legatorum de loco
ntroverſias, ſeſſiones & menſas in mo-
n orbis formant, ubi ſuperioritas nota-
ion poteſt.

Quod ſi acciderit ut Princeps legati ora-
ne offendatur, non protinus legatus
ntemptim abſcedat, ſed modeſtæ gra-
atis (tum rationum) ſcuto eum excipiat
ius quàm relinquat, ne perpetua conſi-
atione crucietur & magis excandeſcat.
etiam in privatis offenſis & civilibus ob-
vandum.

Cavebit ne rumores novos niſi re ex-
rata ad ſuum Principem tranſmittat,
potius ſuaſerim taceat, quàm ut in erro-
n incurrat nuntiando.

Advertat legatus ne ſuus tabellarius
orum literas ferendas ſuſcipiat quàm
is, multa ex cauſa, imò ſi ſui domeſtici
ittunt literas in Patriam, legat eas, ne
quid per importunitatem deferant, quod
turbare poſſit, ideò tabellariorum Præ-
ctos (quos *Curſores* aut *Poſtas* vocant)
ſervet, ne aliorum literas, niſi ſuo juſſu
oque faſciculo incluſas ſuſcipiant.

Relinquat aliquem fidorum amicorum
nes Principem abeundo, qui ſe abſente
neceſ-

neceſſaria legationis urgeat, quò citius ſi
dilatione expediantur, ſuamque autho
tatem per abſentiam tuendo, omnia fide
ter nuntiet.

Miſſarum literarum exemplaria pen
legatos maneant; Nam ſi intercipiant
miſſæ, rurſus deſcribi poterunt ex exen
plari, nec in contrarietatem ſtylus deduc
tur, ideoque libro alicui literas omnes i
ſerere oportuerit, imò quoddam arcl
vum legationis ſibi formet, omnia ſcrip
& reſcripta in Cathalogum referendo,
riem, temporum, locorum, perſonarun
ex qua generali penu literarum, poſtm
dum relatio legationis commodiſſin
conficietur.

Legatus ad ſuſpectum Principem m
ſus ad eludendum armorum tempus,
ſtatim ab illo Principe expediatur, n
recedat, verùm varias moræ occaſion
obtendat, formaturus interea (licet
vanam ſpeciem) rationes componenc
pacis, ſtudio protrahendo, dubitando,
demum pro informatione ad ſuum Princ
pem mittet, iterum iterumque non rec
dendo ab eodem Principe, verùm ejus c
natus, conſilia, fœdera perſpiciendo, di
ſuadendo, diſtrahendo; ut interea ſui pr
videant ſibi de viribus, quod etiam ſimu
latione morbi facilè præſtatur. Nam ve
præſente ſe (velut adhibito cenſore) nc
ta

properè hoſtilitas expedietur, quàm
eat legatus, tempus & occaſiones, ad-
à (contra ſuos) moliendi ſponte
ceſſurus.

Res magni momenti duplicatis literis
ſcribat, & diverſo itinere mittat, tum
nelius inculcentur, utve amiſſis aliis
is, aliæ perveniant.

Poſtquam venerit ad aulam externi
ncipis legatus, quanto citiùs poterit ap-
perabit audientiam, antequam fami-
is eſſe cæperit aulicis, & quam diu ad-
retinet ignotæ faciei, morum & au-
ritatis opinionem.

Ad tractatus pacis miſſi legati ſeu com-
ſarii, plenipotentiam (ut vocant) le-
ionis commiſſariorum alterius partis
uirant prius, antequam rem aggredian-
, imò eam ſibi deſcribi petant; quam
ſiderent an ad fucum tantùm, aut re
a ab altera parte tractatus ineantur, tum
ili & ſenſus rei diſcutiatur.

Cùm quidam legatus præſentiret ſe ſine
curſu exceptum iri, ipſeque non magni-
è comitatus adveniret, iter maturavit,
noctu inſperatè pervenit.

Non adventantis modò legati requiro
ioſam (quorum intereſt) ſalutatio-
m, ſed abeuntis etiam valedictionem
co, ne alias offenſi purpurati, quantum
ni ſuæ genti præſens paraverit, illud per
abſen-

abſentiam corrumpant. Valedicet ergo
tioribus perſonis ipſe, reliquis verò
mulato impedimento maturioris abi
nis) per potiores ſuorum, imò requ
(comparato ad id libello) ut quiſque ſu
nomen ſuaque manu, in memoriam a
citiæ & reciprocationem literariam ſib
ſcribat, imò ſtemmata ſua depingi cu
Non oberit ſibi ſuæque genti, ea illuſtri
virorum notitia, cum quibus audacius
fidelius data occaſione per literas quo
bet agere poterit legatus, habito inſcr
nominis & ſtemmatis quaſi pignore
prætextu.

Verùm illud in agenda legatione ma
moniti loco ſit, quod à noſtris legati
Caſtris Turcarum ad Chotinum (A
Chriſti 1621) circa tractatus pacis fact
comperio. Cum enim à Cancellario T
carum Principis, ſeu (ut illi vocant)
ſerio, ſuperbas conditiones pacis pro inn
gentis faſtu ferente, legatorum animi
genioſo commento tentarentur, in ex
ſcationem, lubentiuſne pacem quàm l
lum mallent? ac fortè idem *Veſerius* ſ
jungeret; Niſi eas conditiones acceptar
legati, omnes tractatus pacis reſcindi,
ſi vellent ſtatim ad ſuos abire, continua
ris arma, libenter concedi; in oculos v
tumque legatorum intentus, quo ani
eam reſciſſionem pactorum acceptare
exin

inde argumentum capturus, poſſe tæ-
o belli à Polonis aliquid extorqueri; ve-
ım graves legati diſſimulandi peritiſſimi,
ıltu in omnem conſtantiam formato, ani-
ıoſè rejectis conditionibus, veluti ſine
ıora lubentes abituri, dextram *Veſerio*
ıledicturi porrexere. *Fortunam belli adhuc
æquo eſſe, ſcripturum tandem enſem victo-
m, pacem ſanguine, ſed quæ victis non
lmodum jucunda foret, neque deſperare ſe,
ıoniam à ſuis partibus juſtitia cauſæ ſtaret,
iam affuturam Dei maximi bellorum rectoris
ıem*, ſubjungentes. Quam invicti animi
onſtantiam videns *Veſerius*, benignè le-
ıtos manu prehendens, in ſecretiorem
ıntoriorum ſeceſſum, deinde ad ipſum
ræſentem (in caſtris) Imperatorem
oducens, vultum & verba, tum ipſas pa-
s conditiones ad molliora flexit, ut ferè
otior pars pactorum, Polonorum aptare-
ır commodo, licèt Turcarum Princeps
ut faſtu, aut revera (quod proximè cre-
iderim, nam totis viribus Europeorum,
ſiaticis item & Africanis prout ſibi ſub-
ınt, ad debellandam Europam propera-
erat) quatuor centena militum millia
in caſtris numeraret, cùm noſter exerci-
us ne decima hujus parte ſibi conſtaret.

**Septies centum millia Turcæ numerabant, & noſtri*

Si tuæ res ſucceſſu armorum valentio-
es ſint, proderit legatos adverſæ partis
aciſcitum venientes aſperiori fronte &

 verbis

qui bello interfuere, concordant, ſed verè cum calonibus & lixis crediderim.

verbis animoſè tractare, præſertim ſi quoc in rem tuam ſit, acceptare nolint paciſcendo, tales enim plerumque legati animoſ ſibi reſponſa fingunt, licèt cum omnimoda facultate concludendi veniant, & quoad poſſunt, tentant veriùs, quàm ut ſperent aliquid ex optato pro ſe obtinendum niſi forſan apud incautos mollior pactio ſuccedat. Sic *Gonſieſkius Palatinus Smolenſcenſis* bello Moſchovitico nomine Vladiſlai IV. Regis ad paciſcendum Commiſſarius, cùm videret Moſchos (quorum bello deterior res erat) ficta ut ſolitum in ea gente animoſitate, pleraque pro ſe cauſantes, primo aſperioribus verbis eos corripuit; cùm verò non ſatis proficeret dictis, apprehenſo gladii manubrio, *Niſi venerarer jura gentium* (ſubjunxit) *in legatis honorandis, hic gladius vos homines faſtuoſos doceret, Regis Poloni reverendum eſſe nomen, & noſcendam favente Deo, tum armorum juſtitiâ, fortunam.* His flexit ad faciliora temeritatem Commiſſariorum, nam verè cum plenaria facultate venerant. Si verò illi incidiſſent in aliquem molliorem, minus providum & animoſum, tum importunè diſcretiorem, quàm erat *Gonſieſkius*, multa quæ ſui erant voti, à noſtris obtinuiſſent.

Quæ

Quæ conſideranda circa receptionem legatorum.

Hoſtium legati munificè habendi (imò magnificè) procul tamen ab obſequio, ne aut oſtentationem, aut timorem ſuſpicentur, potius habeantur propius magnanimitatem.

Uti legati breviter loqui debent, ſic illis breviter nomine Principis reſpondeatur, & ſine affectu, quò major parabitur authoritas.

Non permittenda legato curioſior Regni inſpectio.

Quæ reſponſa data legatis vel graves controverſias periculosè finire, vel bella excitare poſſent, non ſunt ſtatim danda, verùm trahantur, legatos interim detinendo, ac *per ſuos internuncios deferri potius curabuntur.*

Per Marſchalcos aulæ præmonebit tacitè legatos Princeps, quos titulos ſibi dari velit.

Hoſtium legati cum armatorum & optimorum militum manu excipiendi, & potius ſub tentorio, quàm in civitate.

Hoſtium legatis obviam eatur, uſque ad fines cum armatis militibus, ut ſub cuſtodia veluti habeantur, neque Regiones

ſpeculentur, imò ne à noſtris conveniantur & colloquium habeant, ne literas privatim mittant aut recipiant.

Extra caſtra colloquium concedendum legatis hoſticis, niſi tuæ potentiæ nimium fidas, ut oſtentare poſſis, quod præſtat.

Legati minores hoſtici, obligatis oculis in caſtra recipiantur, imò reverſuri, extra caſtra ſimili modo educantur.

Divitiæ non modò non aperiendæ, ſed celandæ potius coram hoſtium legatis, nam incendunt mentem hoſtium in rapinam; ſola potentia armorum oſtentanda, item haſtiludia, militares exercitationes, & alia.

Interdum etiam hoſtium legati excluduntur penitus,ne potius ſint ſpeculatores.

Præſentibus hoſtium legatis, aliquid tibi læti (ex condicto) fac nuntiari, vel de novo fœdere aliquo, vel de aliqua aliunde victoria.

Cautè admitte legatum, ne ſpeculetur caſtra, neve res trahatur legatione.

Cuſtodes legato cuique (ſed præſertim hoſtili) dandi, viri animi generoſi, fortes, prudentes, militares, ſimulandi & diſſimulandi periti, qui minima dicta factave legatorum obſervent, amovendi verò à colloquio eorum viri loquaces, leviculi, effæminati, & qui neſciunt momentis ſervire in rem ſuæ Reipublicæ.

Ho-

Hoſtium legatis aliquando adimuntur arma, ne inſidientur inter colloquendum Principi, vel in ſpeciem hoſtilitatis.

Quidam ne legatis obviam mitterent, in venationem vel propter pietatis negotium aliquo alio ab aula proceſſerunt.

Si neceſſe ſit viſitari legatos, viſitentur à viris illuſtribus & prudentibus, qui diſcurſu & animo magno, admirationem ſuæ gentis legato inſinuent.

Hoſtium legati reducantur à viris armatis uſque ad fines, & circa civitates munitiores ducantur, locaque regionis potiora, pro paranda opinionis pompa.

Si contigerit deliquiſſe externum legatum, remittitur interdum cum cauſa ad eum qui miſit; verùm qui deliquerit juſſu ſui Principis, ſi ſub ſpecie legationis tumultus excitaverit, incendia, cædem intentarit, carceri certè intrudendus, aut honeſtè retinendus, milite ejus domus cingenda, antequam de voluntate ſui Principis innoteſcat; Quemadmodum enim offendi legatus non debet, offendere etiam non poteſt, ſi verò velit offendere, munus ſuum amittit, deſinit eſſe legatus, qui proditor eſſe incipit.

Sed tamen etſi deliquerit legatus contra jura gentium & pœnam mereatur, videndum an potiùs valeat amicitia ejus Principis aut populi à quo venit, an ſupplicium

legati, imò quaſi neſcienda nonnulla in legato delicta, aut non videnda, ſi aut minora ſint, aut puniri non poſſint, niſi citra periculum & offenſam gentis.

In deliquentem legatum (contra jura gentium) & puniendum, judicium Regni maximum formari debet.

Si verò quis ex comitatu legati deliquerit, perquirendum, utrum ſcitu legati factum, & an ipſe judicare illum velit, ſi non? aſſumendi aliqui è familiarioribus legati, & noſtris intermiſti eum judicent.

Legati qui non impetratâ veniâ tranſitus (præſertim ſuſpectæ gentis) in aliã terram per noſtram tranſeunt, remorari poſſunt.

Accidit aliquando, ut legatus aditu prohibeatur, quod ſi tamen injuſſus acceſſerit, volunt nonnulli ut Majeſtatis & Imperatorum perturbatorem eum captivari.

De Contractibus tempore legationis initis, judicium tenetur accipere legatus ejus loci, cui ſe per contractum obnoxium fecit.

Solet aliquando domus legatorum pro aſylo delinquentium cenſeri, ſed tamen legatus præmonendus, ne ſit ejus domus patrocinium ſcelerum, non eum veniſſe ad impediendam juriſdictionem loci, ſed ad firmanda pacta & amicitias, non in locorum ſanctitate, ſed in ſua cuique innocentia præſidium eſſe, ſanctiorem eſſe juſtitiam, omni domo legatorum.

Per-

Permiſſum legatis, ut domi ſuæ juxta ſuæ gentis ritum ſacra exerceant.

Cum fictè & fraudulenter legati hoſtiles ſæpè veniant, faciet is qui aditur, ut citò & quamprimum auditi expediantur, adjunctis qui per ſpeciem ſecuritatis eos deducant, interim cenſores ſint, ut dolus & omnis machinatio arceatur.

Nonnunquam dum veniunt legati, noſtræ verò res imparatæ ſunt, in itinere aliquo honeſto prætextu (vel requietis cauſâ) retinendi.

Mittuntur legati ſæpe cum ſpe pacis, ut incautius hoſtes opprimantur aut diſtrahantur, ideò non facilè (ſi ad te veniant) credendum.

Stando potius legati audiendi, ut neceſſitatem ſtandi Princeps ingerat, ne ſi conſederit, legatus quoque ſedere cogatur.

Princeps qui præſentit legatum, acerba ſibi mandata laturum, aut omnino eum non admittat, aut præmoneat ut mollius agat, ne ſibi itidem ſit neceſſitas, acerbius reſpondendi & agendi.

Dum audiuntur hoſtium legati, non ſuaſerim ut omnes audiant, ne ſi minas aut aliquid tale ferant, circumfuſa multitudo terreatur & metuat, vel ſi publicè audiuntur, rumor de induſtria aut murmur per ſubſtitutos in eam rem excitandus, ne ab omnibus oratio audiatur; idem ſentien-

dum de reſponſis quæ per legatos noſtro ab hoſte feruntur.

Reſponſa ambigua danda potius ſi rec ſuaſerit, quæ vulgus ſcrutetur magis ac divinet, quàm intelligat.

Si aliquis nobiſcum confœderari velit, cujus fœdus minus ſit nobis utile, aperta verò ſit offenſa ſi negemus? proponantur fœderis conditiones tum duræ (& noſtro tantùm commodo ſervientes) quibus ille terreatur & ſponte recedat à fœdere.

Miles, plebs, & ipſa juventus armis exerceatur, pro apparatu belli, præſentibus hoſtium legatis (ne tamen ad oſtentationem ea feciſſe videare) ſtrepant armorum officinæ circa reparationem armorum, armamentaria inſtaurentur; de bello, commeatu, armis, ſubſidiis ſociorum paſſim ſermo ſit, machinæ murales explodantur, equi bellici traducantur, & cætera quæ in belli & potentiæ pompam ſerviunt, ſtudioſius fiant pro opinione virium.

Legatus à ſuſpecta gente veniens (unde verendum ne ſub prætextu legationis inter tuos auxiliares ſocios, aut etiam incolas, aliquas factiones moliatur, & res turbet diſtrahendo) maturè erit in ingreſſu Provinciæ præmonendus, ne conferat cum quoquam tuorum, tam per ſe quàm per ſubſtituta inſtrumenta, alias ſpeculatoris & turbatoris non legati loco habendum,

dum, in eamque rem fidi coricei ejus lateri per ſpeciêm honoris admovebuntur, qui ad res ipſius & ſuorum attendant, cautè tamen & ab alio prætextu, ne alias diffidere tuis videaris, quod æquè nocivum eſt; Satius igitur, ſuſpectos legatos præſtabit *remotius à loco reſidentiæ* detineri, nec admittere coram, ſed *per deputatos* cum iis tractandum erit.

Penes titulum legationis, quæri poteſt, de Loco aut ipſius Regis, aut Polonæ gentis legatorum.

SEntentia aliquorum fert, loca Regibus & ordinem dari ſecundum tempora quibus aut gens aut Princeps aliquis ad Eccleſiam acceſſit, ut alii habeantur novitii, & ideò poſteriores ordine, reliqui veterani, ac propterea loco priores Chriſtiani. Si ex eo gens Polona locum & ordinem inter Principes quærat, non antiqua tempora Miecislai (primi Principis è Polona gente) traham in argumentum nobilioris loci, verùm quoniam bonæ Matri Eccleſiæ humilius ſubjici triumphare eſt, ſolam nobis ex eo obſequii gloriam quærimus.

Sed quoniam locum pro authoritate petere, propius Politiam eſt quàm Religionem, ideò verius illi dicere videntur,

 qui

qui à Politicorum ratione, quo quæque gens tempore titulum Regis ſortita eſt, priorem quoque locum in ordine aſſignant genti. Neque tamen illud probo. Certè Hieroſolymorum Reges, ab antiquitate Judeæ, præcederent potentiſſimo Occidentalium Principi, videmus verò eoſdem remotiori ordine & loco, poſt alios Reges poni. Quæſo adhæc dari populum, qui ullo ſub Regis vivens nomine, ſed Ariſtocratici ſtatus ac ſolius Reipublicæ retinens nomen pro authoritate ſui ordinis laboraret? jamne poſt omnes Reges aut Principes retrò iret? omnino non ita eſt. Romana Reſpublica nunquam externis ceſſit Regibus Majeſtate, Novitiis antiquitatem ſuam objecit, antiquioribus potentiam (uti hæc ſola, ſummam in orbe paravit ſibi authoritatem, & cùm Græca gens longa Romanos ſuperaret nec ignobili antiquitate, nuſquam tamen Romani imperii potentiâ, Græci primas conceſſit.

Dixerim omnino, ſolam eſſe Regum atque populorum potentiam, uti æſtimationis ac Majeſtatis, ſic nobilioris inter Principes loci argumentum; Juſtam tamen eam dixerim potentiam, non quæ flagitiis ad tempus, aut tyrannide paratur, non quam orbis ſuſpexit aut timuit in Attila, aut qui latronum fuêre tales. Nec long

à re mea abeſt illud Græculi dictum, qui de Spartæ finibus litiganti cuidam, apprehenſo gladii capulo reſpondit. Qui hujus eſſet Dominus, eum optimè de finibus diſputare; Verè item arbitrium Majeſtatis penes eum eſt, qui magnis imperat populis & arma tenet.

Theodoro magno Moſchorum Duci ſui purpurati ſuaſerant, petendum à Pontifice Romano Regis titulum (uti ambiverat) poſtquam verò ſubaudivit, Regem Sueciæ (cum quo illi pro vicinia intereſt æmulatio) uti antiquitate Regii tituli, etiam loco ſe anteceſſurum, reſpuit nomen Regis, adecto non ab ignobili animo dicterio, *ſe anti Septentrionis Dominum, non opus habere ltiori titulo, cùm haberet tres myriades equium, duas peditum, quorum operâ non æquari odò Suecorum Regi, ſed Cæſaribus Romanis e Majeſtate audax poneret quæſtionem.* Si tem nullam Reges agnoſcunt ſuperiorem uàm Dei Majeſtatem, cujus decretis aut ſtitutis pareant, aut quod in orbe judiat ſuprema armorum potentia, verè qui alet armis, optimè de authoritate diſpuit, facit ſibi locum & authoritatem haet. Quæſo cedat loco potentiſſimus Turarum Princeps (vel ſublata imperii Oentalis antiquitate & prætextu) Regi Boemorum, ex eo quod ultra centum annos rincipes Bohemorum Regis obtinuêre

nomen, antequam Ottomanica domus, in Europam Orientalem tranſtulit ſedes & ſceptra; certè Turca non petiturus, ſed facturus ſibi pro potentia locum. Non inficior quidem conferre ad decus purpuræ, cùm inveteratam ab antiquo trahit ſecum Majeſtatem, potior tamen Majeſtatis ratio penes potentiam, verùm ſi quis utrumque obtineat, illum per omnia maximun Principem putabo.

Jam qui Polonorum Reges quarto au quinto poſt Imperatorem Romanorun loco ponunt, falluntur; aut enim extr ordinem Occidentalium Principum pc nendi, prout nuſquam paruere Romanc rum potentiæ, neque nunc ad ejus purpu ræ pertinent cultum & Majeſtatis ord nem, aut pro Reipublicæ authoritate & populorum potentia (quod veriſſimur argumentum Majeſtatis) haud inferio cum primis loco habebuntur.

Sed tamen invidus cenſor, arguet ſum mi loci Polonorum ſceptra, cùm Ot III. Imperator Romanorum Boleſlau Chrabri (Poloniæ Principem) Regem a pellarit; ſi Hiſtoriæ revolvantur, nu quam legetur eundem Boleſlaum, peti ſe ab Ottone tertio Regis titulum, nequ titulo eguiſſe qui magni populi eſſ Princeps, ſed verius dicendum, Ottone tertium cultu & voto viſendi ſepulch

Di

Divi Adalberti in Poloniam venientem (prout Hiſtoricorum in eo concors docet ſententia) admiratum fuiſſe Boleſlai potentiam & Majeſtatem, neque Regnum illi dediſſe aut Regem feciſſe, ſed (quo maximo apud ſe credebat titulo) tantum Principem per humanitatem, inter ſalutandum more Occidentaliorum Dominorum appellaſſe Regem, quo titulo (non quod ad Principatus Majeſtatem opus haberet) uti cæpit Boleſlaus, ſed novitius cum ſua gente Chriſtianus, veluti Chriſtianam fidem ab Occidente per Patrem nuper acceperat, ſic facilè in mores Occidentalium Chriſtianorum migravit, atque credidit, quemque Chriſtianum Principem, Regem debere vocari, etſi dudum ante in majoribus ſuis eſſet Dominus, maximo cuique Regi par Majeſtate; ut ſatis in eo dictum ſit, (quod abeat non in modicam Polonæ gentis authoritatem) nunquam fuiſſe Polonos alterius Principis Vaſallos. Scio verò Angliæ, Hungariæ, Arragoniæ, Neapolis, Sardiniæ, Hieroſolymorum, Siciliæ, Hiberniæ, Portugalliæ Reges Vaſallos fuiſſe * Pontificum Romanorum, vel ut altius repetam, Gallos, Hiſpanos, Germanos paruiſſe Romanis Imperatoribus, Poloni ſuâ ſemper ſtetêre potentiâ, & nunc tenent illibatam Majeſtatem, neque agnoſcunt ordinem.

*Bodinus lib. I mo Solit. Cap. I X

III.

QUOMODO VIVENDUM penes PRINCIPEM?

CUm gratiâ polles apud Principem, cæteros ne contemne, memor futurorum, potius ſi prudens es, ea occaſione parabis tibi amicos, & certabis humanitate.

Cavendum primariis in regno viris ac vel maximè clienti, ne velit comitatu & favore nimio populi invidiam Regis ſibi parare, modeſtius ideò hæc habebis.

Diligentia obſequiorum & ſedulitate (adhibitâ modeſtiâ) gratia Principis paratur, curabis tamen, ut in aliqua re ardua, rectum conſilium opportunè ſcripto porrigas Principi, imò ipſam operam præſtes, quo innoteſcas; Virtus ignota ſepulta jacet.

Non ſis nimis jocabundus in præſentia Principis, neque conſiderativè Melancholicus, illud ſuſpicionem arrogantiæ, hoc parit acerbæ cenſuræ.

Acceptam à Principe injuriam ignoret

t & quaſi non intelligat aulicus, ſi ta- en gravis illa ſit, cum modeſto dolore & ıbmiſſione (pro ingenuitate tamen) eam xcipiet, ne ſervilis ingenii & abjecti præ : ferat ſpeciem.

Principis tui ingenium & mores co- noſcas, bello pacive aut venationi, aut :udiis accommodatus ſit, quo te illi con- ormes; verè dictum: *Plus in amicitia va- ere ſimilitudinem morum, quàm affinitatem.*

In abſentia, talia de Principe loquere, quæ ambiguitatem etiam apud invidioſum delatorem non moveant.

In re vitioſa ne juva Principem, ſed abitionis modicæ prætextum ab aula quære.

Nunquam in affectum ſui Principis peccandum.

Non perpetuò adſis Principi, neque diu abſis, hoc oblivionem, illud parit tæ- dium.

Sæpius verſeris ante oculos Principis, neſcis enim occaſionem, quæ obventura eſt in obſequium & aucupandam Princi- pis gratiam, quàm occulta quadam ſor- te, aut unico momento amittas, aut unica occaſione tibi pares.

Magna potius pete à Principe rarius, quàm modica ſæpe, quod multum faſti- ſtidii, minus verò præmii tibi adferet.

Ne velis nimis glorioſus apparere co- ram

ram Principe ſeu toga ſeu ſago, ſed fama tuorum factorum ad illum defer, & ſi nota blandimenti, quod æquè offendit.

Dona Principis licet tenuia pro magn habe, quia à magna manu venerunt.

Specie obſequii reguntur ſæpe Princ pes, tum amici, imò etiam ſuſpecti ac verſarii.

Verborum parcus ſis coram Princip & à deferendis importunè rumoribus ca ve, ad quem vel maximè lapidem aulico rum garrulitas illiditur.

Si princeps aliquid tibi ſeveri aut injuſt exequendum committat, reſponde quaſ facturus, nec tamen ſtatim exequere, objice impedimentum, tum affectu tepeſcente, diſſuadebis modeſtè, circa læſionem conſcientiæ & offenſam Dei, quorum maximus reſpectus.

Nunquam exaſperandus Princeps in alium, præſertim in uxorem & liberos, aut ſibi quovis modo conjunctos; ſubſequente enim reconciliatione, tu patieris, velut victima novæ reconciliationi immolandus.

Dum animadvertis offenſam Principis, maturè occaſiones honeſtas quære diſcedendi ab aula, ſi ea gravis & juſta ſit offenſa, ſi verò ex delatione æmuli & Principis affectu? non abſcede à præſentia, donec diluas & humilis depreceris: Nam ſæpè

per-

ernoctatio majus adfert odium. Potius eras præſens (cum modeſtia humili) Principis aſpera verba (ut ſatisfiat ejus affectui) nam ille tepeſcet amiſſo fervore.

Qui plurimum apud Principes poſſunt illi verò ſæpe ex minoribus ſunt, cum quibus ſecretius ſine ſcrupulo converſantur Principes) eorum tibi affectum comitate & per munuſcula devincias, ita tamen, ne offendas æmulos, utroſque potius cole.

Amant plerumque amici non videri, imò Princeps, permittes ideò conſulto ſeceſſum (licet ſis intimus) & ſecretum non curioſus rimare.

Etſi ſis valens gratiâ Principis habeas tamen aliquem penes, qui tui gratam memoriam in abſentia non intermittat (imò etſi præſens ſis) qui ex occaſione bona Principi narret, tuarum partium fautor.

A Regio apparatu in veſte, menſa, ſatellitio, geſtu etiam, aut quavis alia re abſtine, ut evites Principis invidiam ex æmulatione, omnem ideò oſtentationem fuge.

Delige cultum Principis, Principi gratum, an ſubmiſſè? an cum modeſta gravitate ſecum agi velit? obſervaturus, an etiam liberius?

Neminem in præſentia Principis damna, ſed cuique meritam laudem tribue, ne injurius ſis virtutis detractor.

Do-

Dolente Principe aut amico, dolorer
& lætante lætitiam ſimulabis.

Conſilia da Principi, ſed ita ne doce
videaris, ne monere, ne ſupra Principe
ſapere, neque ut à te inventa ſed ab alio c
lamo & ore accepta propone. Suadente
Principes audiunt, cogentem repellun
orari, non cogi volunt, ſuaderi, non rati
ne vinci.

Etſi Principi intimè familiaris ſis, nu
quam cultum ejus obliviſcaris, licèt a
quando privatim honorari nolint, neſ
enim quando ſuccreſcet offenſa.

Etſi miniſter ſit ſummæ dexterita
agendarum ad Principis mentem rerun
valeat tamen ad poſſidendam diu Princi
gratiam ut à quibuſdam obſequiis honeſ
prætextu ſe nonnihil ſubtrahat, imò m
deſtè in partem ſe declinet (procul tam
ſubterfugientis à ſpecie) partim ut maj
deſiderium promptitudinis ſuæ ingerat
Principi, præſertim ſi ille in alios min
idoneos miniſtros incurrat, partim ne a
quando eveniat (uti ſæpius fortuna p
libidine ſua magis quàm ex vero res agita
nec optimis conſiliis tum mediis aut con
tibus ſucceſſus reſpondere ſemper ama
ut quod malâ fortunâ factum eſt, ad n
gligentiam miniſtri referatur, unde op
nionem prompti ſervitii & ſedulitatis ap
Principem miniſter amittat, ſimul

gr

atiam quam habuit, in poſterum amiſ-
rus.

Beneficia collata in Principem, non
vulga.

Secreta Principum non perquire, tum
aliis quàm ab ipſo Principe.

Cum Principe inconſtanti & obliviofo,
iptis age.

Vis ſub improbo Principe (id eſt Ty-
nno) vitam ſecuram? ejus te familiari-
i & præſentiæ celer exime, quorum
nſuetudinem ſpectatiſſimus quiſque
mmarum naturæ rectè comparat, quæ
ut paululum à ſe remota illuminant, ita
is admota comburunt; Vitabis ergo no-
uram potentiam, hoc primum cautus,
vitare videaris.

Cum Princeps palam loquitur, intenti
nus nec triſtes aut meditabundi apparea-
us, ne vel improbare, vel auditu facili
nſire dicta ejus videamur: Amat enim
iſque audiri & probari ea, quæ palam
ofert.

Sic è contrario, quod tacitè loquitur
inceps, in illud aurem non intendas cu-
oſus, imò ſedulò & prudenter in partem
declinabis, ſunt enim quædam apud
incipem, quæ audiri nolit.

Si annuit petitioni noſtræ Princeps,
tendamus ſedulò, magni nos id beneficii
co habere, ſi renuit? danda maximè
opera,

opera, ne offenſos nos exiſtimet; ma enim ille offendetur.

Natura Principum eſt; ut plus iis t buant, qui majoribus pollent opibus; neſcio an non timor quidam ſit, aut pot tiæ exiſtimatio, aut quia tanto clarius num ſuum Princeps putat, quanto in il ſtriorem illud contulit; Atque adeo, aliquid petit à Principe (aut à quocunc alio potentiori) egeſtatem & miſeri ſuam, illi proponere non debet, pot generoſa ſit poſtulatio, quam abjecta ſubmiſſa petitio, (præſertim inter co pares) *nullum namque efficacius medium habendum, quàm ſi ipſe habeas.*

Cum aut ſuaſione aut gratiâ pollen apud Principem, non ambitioſè e oſtentemus, quaſi Principem noſtris i periis obnoxium habeamus. Princi enim quidquid agunt, circa ullius admi culum & authoritatem actum videri lũnt.

Difficultates quas in commiſſo nego tibi occurſuras putas, antequam exeque dum ſuſcipias, explanari tibi velis à Pri cipe, & feriò memoriali annotes.

Cùm de bello ſuſcipiendo vel diſſue do fœdere, vel aliqua gravi agitur mater miniſtri partes ſunt, argumenta in utra que partem adferre ſolùm, relicto quo bet eligendi Principis arbitrio, ne ſi ſt di

ſius pro una parte directè contenderit, uſve cadat, malè conſultorum argua-, & odium Principis ac vel maximè ulorum incurrat.

Non quære Principis intimam amici-n, verùm potius, ut ab illo æſtimeris.

Majorem Principis gratiam demetunt generosè obſecundant, quàm qui ſer-ter applaudunt, ut hi quidem abjectè miles, propius ſint confidentiam inti-orem, illi verò conſiderationem & re-ctum. Præſtat verò æſtimari à Principe àm amari, imò hoc clientum, illud eſſe gnorum in Republica civium, tu ſi beas utrumque, Jove propitio natum te erim.

Si quis per abſentiam in Principem li-ius inſurgat verbis, etiam ex juſto con-erendo, ſubtice tamen, & te ab eo col-quio ſubtrahe, memor, damnatores ſce, non tam ſenſus ſuos aperire, quàm utari tuos.

Ne glorieris gratiâ Principis quod in ium ſæpe cadit, imò modicè tuam po-tiam extenuabis.

Cave ne ſæpius intercedas aut petas pro quo apud Principem, ne amittas autho-atem & importunus videaris, ſuo com-odo magis quàm Principis obſequio dens.

Opportuna hora Principem adi, ne in-rrumpas ſecretum. Fer-

Ferrum dum candet ſtatim cudendu
eſſe, non ex vano dictum, Principis etia
gratiam non ex difficili in ſuas partes tr
hunt, qui ejus affectu pro tempore & o
caſione uti norunt, non differendo
tempus.

Non omittam etiam dicere cauſam, qu
re ſit, ut qui maximâ Principis gratiâ po
lent, proximius ſint, ut gravius odium po
hac experiantur. Placet aliis cauſa, cù
Princeps tantum honorum & præmioru
dederit, quorum ſatietas miniſtrum c
piat; ut nec miniſter habeat amplius qu
cupiat à Principe, nec Princeps hab
quod det ſupra, ideóque *nec attollere poſ*
amplius *ſpem miniſtri*, (cum major ſit
obſequio promptitudo ex habendis, quà
ex ante poſſeſſis.) Verùm altior ſub
cauſa, cum ſit, quod in Divinis & in
tionibus conſcientiæ, ut cùm aliqui tota
vitam frugi exegerint, poſtea circa fine
præſumunt de gratia vel emeriti, un
negligentius agentes, maximè demere
tur, ſic Principi nunquam ſatis ſerviveri
nec obligandæ gratiæ ſtatueris tibi term
num aut metam, ſed potius gradum,
verò mereri parum negligas, ſuperbia
miniſtri ex eo ſuſpicatur Princeps (ſi pr
ſertim illa, verbo aut geſtu quopiam arr
ganti prodatur, quæ ſingula Principi
oculos incurrunt, & altius quam ſpera

pectus demittuntur) Unde ſperni gra-
m ſuam eò indignius fert Princeps, quò
us obſequii exſpectat ab eo, cui plus
æſtitit; Suaſerim igitur cuique mini-
orum, ut in obſequio ſui Heri, non ad
lumnarum Herculis negativam, verùm
tius ad columnas Caroli Quinti Cæſa-
ſæpe reſpiciat, quarum titulus erat,
LUS ULTRA. Si vult habere, ut
rpetuus ſit gratiæ Domini ſui hæres,
n brevis ad tempus poſſeſſor, pro amore
lium meſſurus, cùm illæ ſolæ valeant,
m ad obtinendam quàm ad habendam
u Principis gratiam) virtutes, Prompti-
do, Taciturnitas, Modeſtia, Perſeveran-
, cui famulari Patientia neceſſe debet.
Sed tandem rem claudam, verbis Phi-
pi Cominæi (lib. V. Comment.) *Cre-
bile eſt Coneſtablium hoc ſpectaſſe, ut me-
eretur à Rege, affirmare quidem nihil ve-
n, & eò ſolùm iſta commemoro, ut eos qui
rincipum negotia tractant, officii commone-
ciam; mihi ſi quis eſſet amicus apud ali-
em Principem aut propinquus, huic ſuaſe-
n, ita ſe comparet, ut diligatur non autem
metuatur, nam qui diverſam rationem
grediuntur, ut periculum tandem & cala-
itatem evadant fieri non poteſt, ejuſque rei
ulta proferre liceat documenta, non ex Gal-
modò, verùm etiam ex Hiſpanis & An-
ia. Ferè autem fit, ut qui bonam & fide-*

lem

lem operam præſtiterunt, arbitrantur ſibi a quanto plus quàm aliis licere: Principes a tem contra ſentiunt & æquius eſſe ducun ut qui ſe ejus clientelæ & miniſterio tradid runt, officio fungantur. Memini, quo ter pore in hanc ſententiam Rex mecum loquer tur (& ſuum nominabat authorem) affi mans fieri aliquando, ut egregiæ operæ min liberaliter aliqui remunerentur, idque n tam ingratitudine Principum, quàm eoru qui præſtiterunt operam, vitio; dum el quadam confidentiâ propter rem bene adm niſtratam, inſolenter & protervè multa ſ ciunt. Ajebat præterea, feliciter agi ſua q dem ſententia cum eo, cui nullo magno ſ merito Princeps benefaciat, & ut quis bene cio ſit obſtrictus Principi, id multo præſtar quàm ut Princeps clienti aut famulo ali ſuo multùm debeat, eoque ſe ingenio diceba ut qui ſibi ob aliquam beneficentiam deberen eos plus diligeret, quàm alios quibus debere aliquid putaret, tàm eſt difficile in omni gen vitæ accommodare ſe & ita gerere, ne q erres, magnum igitur eſt Dei beneficiun valere ſenſu communi & judicio naturali.

IV.

SEDITIO MILITARIS ET PROVINCIALIUM SOPIENDA.

Tum quomodo obviandum ne fiat.

POpulus aut miles otio non laſciviat, ſed labore & exercitio diſtineatur.

Luxus exulet, unde pauper-
s, ideò ex defectu tædium & motus, præ-
ant in eam rem leges ſumptuariæ, aut po-
us ne importentur ea in Provinciam &
ivendantur, quæ ad luxum magis ſunt,
uàm ad neceſſitatem.

Qui in multitudine plus poſſunt ſunt-
ue audaculi, non ſunt exacerbandi, aut
ræmia data auferendo, aut promerita ne-
ando, aut ſuppreſſis à fortuna non ſub-
eniendo.

Rarò, neque diu, ſimul habenda mul-
tudo.

Non ſint avaræ exactiones ſubditorum,

 neque

neque publicis tributis plebs gravetur, ve rùm partem oneris ſuo proventu levet No bilitas, prout magis ad Rempublicam eju que commoda pertinet, plus item oner circa tutelam ſumat, neque privatim No bilitas gravis ſit infimæ & ruſticanæ plebi ne cogatur patrocinium unius quærere

Cavendum ſubinde ſeverius, ne pe privatos cives exerceatur armis agrar plebs, ne ea armorum commoditate inſur gat contra Dominos, aut in partes uniu potentioris & audaculi ſecedat periculosè præſertim ſi ſuggeratur ſpes libertatis.

Ab ea plebis inſolentia (vel obiter ſug gerendum) Koſacorum noſtrorum poten tiam cautius eſſe habendam, ne creſca infimæ plebis contra Regem & ſtatum equeſtrem potentia, ſed in ea loca paſſim deducantur è fidelioribus populis (Roma næ præſertim fidei cultoribus) Coloniæ ſic antiqua Roma, nulla re potentius i obſequio, aut noviter ſubjectos, aut inf dos ſibi populos retinuit, quàm *ſimilitu dine morum & Religionis* quam obtinu à ſola Coloniarum deductione, neque ſci aliam Ruſſicarum turbarum nunc ſubeſſ cauſam, quàm quod omnes computand ab eo populo proventibus incubarent, ne mo propagandi Catholici ritus haber curam, ut ab ea multitudine & union ſchiſmatis, facilius in non diſſentiente po pul

pulo armorum & rebellionis foret conſpiratio. Et vel ab hac eadem cauſa diverſorum à nobis rituum, vix ſperarim Livoniam ad nos redituram, aut illam alteram nobis propiorem fidelius diuque in obſequio permanſuram, præſertim dum acceſſit veſtitus, linguæ, ac per omnia morum diverſitas, omnes aptæ ad diſtrahendum cauſæ, nulla ad retinendam conjunctionem.

Inſcio te ne fiant conventicula, imò capita conventiculi puni ſeverè, aut ſi conveniat in ſimul populus ſeditioſus, habe aliquos tuarum partium qui diſſuadeant & diſtrahant.

Conventicula conventiculis diſtrahe, cùm ſeditioſi conventum habent, tu item aliud ſub idem tempus convoca.

Diſcordes potentes reconciliandi, aut etiam diſtrahendi ſi concordes ſint in malum, verùm ſumma moderatione prudentiæ, ne medendo plus noceas.

Magnæ familiæ impenſius honoribus & proventu curandæ, nam aſſuefactæ in alto, gravius infima ferunt.

Aliquid petentibus concedendum, ſed tamen pericula prius ſeditionis & petitionis objicienda.

Mittendi ſecreti & fidi in vulgus corruptores, ad portas ſint obvii, cum verbis & præmiis priores factioſosque diſtrahant,

ſeditiones & diffidentias mutuas inſerant.

Non ſtatim adverſeris, imò quaſi juſto motus appella, ſed modum habendum nonnulla enim quieſcendo ſanantur.

Qui ſunt vulgo grati, in compoſitionem adhibendi.

Tumultuantem multitudinem imò in præſens furentem, non alia re facilius eludas, quàm ſpecie tractatuum pacis & ſpe obtinendi quod petit faciliter injecta: Interim, cùm hinc aut illinc quomodo id fiat? deliberatur, ſcitè protrahendo, varia cauſando, in alteram diem transferendo, furor interim populi evaneſcit, & qui timeri ante debebant, jam ipſi timent.

Religio, jusjurandum, obedientia ſubditorum, ſalus populi (ne cùm ſinguli diſtrahuntur omnes concidant) proponenda, communem eſſe Patriam, & commune è diſſidio malum.

Per ſpeciem honoris aut legationis, amovendi ſunt Duces ſeditionum aut ſuſpecti.

Per uxores & filios, multa tentantur apud ſeditioſos auctores.

Non in populi utilitatem motus excitari, ſed in ambitum eorum qui irritârunt, periculo aut invidia plurium unius ſtudium promoveri, doce primos illos incentores imperare velle, commodis ſuis non populi ſtudere.

Capi-

Capitum ſeditionis habeas obſides, ut ſi per ſpeciem honoris filios vel filias ad latus tuum capias.

Interim valentiores in populo ſecretè ad te voca, humaniter habe, & quaſi aliud age, dein velut ignarus rem perquire, aut modicè reprehende, aut te eadem ſentire ſimula (pro comparanda tibi ad diſſuadendum gratia & ad expiſcandum confidentia) modò aliâ viâ.

Imò Princeps communicato conſilio cum aliquo fideliorum, eum injuriâ in ſpeciem palam afficiat, tranſeundi ad ſeditioſos prætextum exinde habituro, ſubmiſſa interim pecunia occultè eum juvaturus, & ſuppeditato in corruptelas ſumptu, quo commodius ille ſe pro capite ſeditionis obtrudat tumultuantibus, ex argumento recentis in Principem offenſæ in ſpeciem audaculus, clam verò fideliter ex mente ſui Heri totum procuraturus: tutius utique Principi, ſi aliquis nobiliorum, ratione, ſuaſu, & decoro virtutis ducendus, quàm ut è fæce vulgi heluo aut rabula, pro capite ſeditionis ſtatuatur, recti, honeſti, humanorum, divinorumque pariter immemor, flagitioſè & inſolenter totum acturus, cui in pace durum ſervitium, turbatis rebus ſub nomine licentiæ ſola libertas habetur, imò cui ſterilis pax & quies, motus & pericula lucro ſunt,

unde in turbas fomes & ardor, quietis u
nihil profuturæ cupido nulla, imo potiu
odium.

Literas & famam rei mitte in vulgus
adventare hoſtem, neceſſitatem inde con
cordiæ pro communi ſalute adeſſe, iten
fore alium exercitum in pœnam rebel-
lium.

Veniam delinquenti aut proditori ſe
cretorum ſeditionis offer, aut deſciſcenti
ſeditione.

Non terrearis rumore ſeditionis, ſe
potius obſerva.

Modo nihil ſpernendum, modo nor
omnia metuenda ſuaſerim.

Relinquendum etiam rumoribus tem-
pus quo ſeneſcant.

Conciliabula & cœtus diſtrahe aliqu
rumore periculi, vel præoccupa prior col-
legii locum militibus.

Nonnunquam eoſdem conciliatores ſe-
ditionis quære (quaſi per fiduciam virtu-
tis) qui fuêre incentores; Cùm enim bo-
na de ſe exiſtimari præſenſerint, erunt bo-
ni, aut diffidentiam illis apud cæteros fa-
cies.

Pollicere his aliquid quos idoneos cre-
dis; tarda eſſe quæ in commune expoſtu-
lantur, privatam gratiam ſtatim ac merere-
are recipi, jam eſſe tempus quo virtus ſua
Principi innoteſcat, & præteritorum ob-
jectio,

jectio, fido præſenti opere diluatur.

Miſce minas, cunctos infamiæ, ſe ipſos morti eximant, in pace cauſas & merita ſpectari, ubi bellum ingruat, nocentes atque innocuos juxta cadere.

Tum fortioribus remediis agendum, ni molliora ſuccedant; jube duos treſve per ſecretum deprehendi, aut in obſidium effrænati vulgi, aut in pœnam & terrorem reliquorum.

Hæc omnia per alios facies, tuam præſentiam & verba ultimis ſervaturus.

Conſtans ſis adverſus metus, nec inania famæ pertimeſcas.

Caput rerum non omitte, unde in omnia regimen.

Si neceſſitas urget, i, & oppone authoritatem; ceſſuri, ubi Dominum munificentiæ & ſeveritatis ſummum aſpexerint, ſed tamen cum valida manu fideliorum militum accede. Præcedant aliqui, qui aures ſeditioſorum ad tuum adventum præparent. Sic Alexander magnus per Præfectos copiarum aures militum ſibi prius paravit, antequam eos alloqueretur, cum ſeditionem orſi fuerant.

Initiis ſeditionum obſtandum, antequam multi conſentiunt in malum, nec dandum tempus confirmandi ſe, ſed cautè, ne illud incurras (quod ajunt) *Multi fallere docuerunt, dum timent falli.*

 For-

Fortuitis ſopiuntur ſeditiones, ut apud *Tacitum* ſopita ſeditio in exercitu, dum luna clariore cœlo viſa langueſcere, ſi rectè ſcias accommodare rebus fortuita.

Seditio ob religionem difficulter ſopitur, niſi concedas aliquid in ſpeciem, cave tamen ne Scholas aut Typographias permittas, ſubruendo potius fundamenta & amovendo ſemina malorum, quàm ut foveas. Deinde non provoca in certamen quæſtionis de religione, ut neglecti neque vexati ſegneſcant & langueant ſtudio, vexatio provocat cum ratione contumaciam; Nocuit pleriſque Provinciis curioſa de religione contentio; ſupplicia verò, judicia, inquiſitio, & pœna circa religionem, magis accendunt animos in obſtinationem, niſi jure belli (qui extremus rigor eſt, & potius penes metum, non penes imperantis odium) imponere in noviter ſubjugato populo aliquid velis, ſed tamen etſi debellatum fuerit, aliquid ad leniendos animos concedendum, ne ſi planè extirpare ſtudeas, cùm partem pro neceſſitate conſcientiæ recuperare volunt, periculum ne totum vi obtineant. Cavebis etiam ne ſub titulo extirpandæ hæreſis aut ſchiſmatis bellum incipias, niſi difficillimo negotio implicari velis, verùm alio ſub prætextu. Utinam tantas non dediſſet pœnas hujus erroris *Belgium*.

Sedi-

Seditioſi (aut potius ſeditionum auctores) inter ſe committendi per mutuam diffidentiam, vel præmii accepti à Principe, vel privati ſtudii, vel ex comparatione virtutis (quæ odioſa ſunt) vel ex æmulatione honorum, ſi abjecti cum ingenuis committantur.

Mutandi aliquando cohortium Duces, quominùs valeant ex novitate.

Quod ſperas à te per ſeditionem extorquendum? *potius ſponte offer*, ne extortum eſſe videatur, & aliquid extorſiſſe aſſuefacti, ſemper velint.

Typis divulga injuſtitiam petitionis & ſeditionis, ſed hoc in ſeditionibus Provincialibus præſertim uſurpandum.

Noli minari, ſed potius ſpem veniæ offer, vel ſi punire neceſſum ſit, pœna ſub manu naſcatur.

Externo bello diſtrahuntur civilia, & ſeditiones impediuntur, ſi ducas properè in hoſtem.

Habeat aliquam occupationem popupulus, ne nova moliatur per quietem.

Exarmandi ſuſpecti populi & plebs, ne item fabros novorum armorum habeant, ne mercatores arma divendant, ne cum armis juventus incedat, ne pulverem nitratum fieri curent, ne urbes & domos privatas aut caſtella muniant, ne legationes exterorum recipiant, aut ſuas aliò mittant.

Ducis aut Principis liberalitas plurimum avertendæ ſeditioni prodeſt, ſi videant, nec ſibi illum, nec ſuis parcere.

Danda opera ſub initium ſeditionis, ne coaleſcant ſeditioſi. Separa ergo quoad potes.

Magnis propoſitis præmiis excitandi, qui ſeditionum auctores ferro deleverint, ſed hæc extrema ſunt & ſæpius illicita.

Seditione compoſita nullâ militaris muneris prærogativâ ſeditionum auctores donandi, *ne præmia abeant in exemplum audaciæ.*

Per varias turmas diſpertiendi ſeditioſi, ſub alio prætextu.

Sex uſurpari ſolent ſeditionum remedia, inquiſitio, diviſio, tranſactio, vis armata, judicialis cognitio, cauſarum unde naſcuntur amotio.

Curandum, ne ærarium commune ſeditioſi habeant, vel illud diripiant dividantque conceſſa impunitate direptori, aut aſſignandum in præmium aliquibus è ſeditioſis, veteris meriti causâ.

Ille locus obſidendus eſt, unde arma, pecuniæ, commeatus petantur à ſeditioſis.

Præmium & impunitas ſeditioſo promittenda, qui alterius ſeditioſi caput attulerit. Eâ viâ Sixtus V. Pontifex, proſcriptos in Italia ſuſtulit.

Authores militarium tumultuum, in

præ-

præſentia militum mortis pœnas luant.

Seditioſum militem (ſub ſpecie alterius alicujus criminis) jube comprehendi ac detineri, quaſi majores pœnas paraturus, interim alii ex compoſito intercedant, & correctionem polliceantur, vide tamen ne magis exacerbes ſi impunè dimiſeris, quod erit dexteritatis.

Conſiliarios aut ſecretarios quibus ſeditionum Duces innituntur, muneribus corrumpe, veniam & impunitatem offerendo ad te trahe.

Si potens es viribus, properè accede ad rebelles & ſeditioſos, jube comprehendi capita ſeditionis, reliquis obſequium & laborem impera, velut neſcius ſeditionis, aut ſi ſciens, cum ſpe parcendi ſi fideles ſint.

Curandum ne quid milites per ſeditionem extorqueant, licèt juſtum prætextum petendi habituri, ne aſſueſcant extorſioni, utve deſit in poſterum (à neceſſitate petendi) alimentum turbarum, potius finita ſeditione pro arbitrio aliquid concede, quam ut extorſioni adſcriptum ferant.

Antequam matureſcat ſeditio, potiùs ultrò laceſſe hoſtem, ut novo periculo diſtrahas ſeditionem.

Haud ſecurè cum tota multitudine tractatus ſopiendæ ſeditionis tentaveris; cura

potius ut aliquibus è medio ſui poteſtatem tractandi permittant, interim eos delegatos omnibus modis ſuadendi & munerum aggredieris, partim (ſi tutè poteris) admiſcebis minas, pro capitibus ſeditionis cenſendos, ſi facilia remedia rejiciant, jam ſingulos in parte, jam omnes ſimul aggrediendo, ut trahant ſui authoritate ad meliorem mentem inſanam multitudinem, probentve ſe Reipublicæ, aut alia ſimilia proponendo.

Si verò armis decertare neceſſum ſit, cavendum ne Princeps temerè per contemptum belli mittat in experimentum ſuas vires cum ſeditioſis, verùm aliquo tractatu pacis rem diſtineat, antequam vires contrahantur. Cùm verò non deſperaverit debellandum iri, tum potius arma quàm conſilia expediat; Maxima enim Politiæ ratio eſt, ne ſuperior deſcendat in certamen cum inferiori quàm ex bene præparato, cùm naturale ſit inferiorem quid majus ſuſpicari de ſuperiore, quàm forſan in re ipſa ſit, alias capto experimento ſui (ſi bene prima ſuccedant) eo magis inferius ducet, quo magis antè ſuperiorem æſtimavit. Imò licet ſi bellum incipias felici in tuas partes ſucceſſu, propone tamen ſponte ſpem clementiæ, antequam fortuna vertatur (quæ ſemper inconſtans eſt) neve à deſperatione fortius ſeditioſi

rmentur, cautè tamen ſpes veniæ pro-nittenda, ne ficto in tempus obſequio ·ludaris, verùm partim clementiam oſten-:a, partim armis ſimul urge, neque occa-ſiones vincendi intermitte, alias impru-lens ſis, & pro mollitia animi pueriliter ·ludendus.

Servilia bella, nunquam aut rarò, (idque niſi in eluſionem) per tractatus pacis ſopiveris, ſed commodius ferro op-preſſeris, inſanum alias ſit conditiones pa-cis ſervo præponere, cui ſeditionis licen-tia major libertas in bello eſt, quàm poſt bellum; niſi è ſervo liberum, ex inferiori parem paciſcendo agnoſcas, ad primam certè ſervitutem, niſi coactus & manu compreſſus ille rediturus, ſponte nun-quam, utinam moderna *Coſaciana* ſeditio, rem aliter tandem pro me loquatur.

Bella ſervilia propere admota vi & omnimodo ſupprimantur conatu, quo-aduſque recentis ſervitutis conſcientia, & verecundia Dominorum reſtat in ſeditio-ſis, ſi verò acceſſerit mora & dulcor (par-tæ per ſeditionem) libertatis invaluerit, aut tardè, aut multo ſanguine pacem tibi emeris.

Frequentem exercitum niſi hoſtis im-mineat ne cogas in unum locum, aut ſi ſimul eſt? per exercitia diſtrahe, ne ab otio & multitudine, novis rebus ſtudeat.

Æqualia ſtipendia licèt parva retinet exercitum, poſtquam verò aliqua cohors plus acceperit, in reliquis ex invidia odium, murmur, motus.

Julius Cæſar in Galliis incepto Civili bello, mutuatam pecuniam à Centurionibus & primariis legionum Præfectis ſumpſit in ſolutionem reliquorum militum, unde non tantum neceſſitati ſubvenit ſolvendo exercitui, verùm etiam vadimonium certum fidei habuit, ne ſe defererent, aut in aliam partem deſciſcerent, metu amittendi conceſſi.

Nimia inquiſitio reatus in præpotentes cives, perturbat ſæpe Rempublicam, ideò aut minora delicta non videnda, aut parcenda in ſpeciem clementiæ ne cum omnia pro ardore animi & importuno zelo vindicare vis, totum potenti contumaciæ concedas; aliquid certè potentiæ concedendum eſt, ne totum pervincat irritata, ſi verò omnino vindicandum ſit? velut uno ictu reum manu teneas, judices, & opprimas ſimul. Si cautius aut potius mollius cum ſuo Cæſare egiſſet Roma, non deſcenſum fuiſſet eò civilium armorum, quæ cum ardentius in præſidium ſui partes circumſpicerent, eò ſervitutis deductam Romam videmus. Potius conciliandos ſibi præpotentes cives prudens quiſque Princeps tum Reſpublica curet, quàm

ut

t in eos peccantes importunè & irrito conatu animadvertatur.

Longa obſervatione compertum habeo, nec ideò inter oriendarum turbarum remedia recenſere omittam (præſertim ſi fiat in Republica populari, ubi civiliter inter concives res aguntur, ac proinde reſpectibus quodammodo laborari neceſſe eſt) ut in ea negotia, quorum reddi rationem civibus oportet, ſeu ſint quæſturæ, ſeu commiſſionis multi momenti, potius minores civium probatæ virtutis legantur, quos facilius arguas, tum ipſe ſponte vereantur, quàm illi qui ſe magnos venditant, & multas poſt ſe trahunt factiones; hi enim fiduciâ evadendi, multa damnoſa protervè aut per negligentiam agunt, & ſimul cenſuram tranſacti negotii in offenſam trahunt, ut aut multa in illis diſſimulari nocivo exemplo neceſſe ſit, aut ſi ad rigorem vocentur, primum occultæ offenſæ oriantur in rectos cives, qui ad normam & legem cuncta vocant, dein errorum exprobratio mutua, tum apertius odium, & palam fiat diſcordia.

In plures partes diſuniri oportet ſeditioſam aut ſuſpectam Provinciam, ſingulis dans ſingula capita, tolle commune ærarium, ſodalitates, comitia, ſeparatim non in commune conſulant, ut diviſi in factiones non coaleſcant amplius. Muta item edu-

educationem liberorum & ſtudia, ut i naturam tui populi formentur, imò tui impenſis curabis inſtrui præcipuarum familiarum juvenes (ſic Alexander Magnu Perſarum ephebos Macedonico cultu inſtrui fecit; neque alia ratione commodius veſtitum, linguam item tibi vernaculam introduces. Leges præterea non aliâ linguâ dictentur quàm tuâ: Magiſtratus non alio habitu veſtiantur quàm tuo, quo ſenſim reliqui morem recipiant tuum, & exinde imperium.

Non abs re nec non ingenioſè quidam recentiorum annotavit, inter ſeditionum remedia. *Licentiam aliquam* (ſed moderatam) *animus populorum gravatè affectis indulgendam, ut ſatius ebulliant per exteriora dolores & in fumos abeant, quàm ut tandem erumpat ex occulto gravior inſolentia.* Rem altius penſando. Cùm alias aliqui fuerint nobis Reges (ne quid gravius dixerim) certè non multo populi ſui amore digni, tamen in hoc populo non ſint (aut vix quidem per tot ſeries annorum legantur) in ſuum Principem ſeditiones & turbæ. Nec alia cauſa ſit, quàm dum malè affectis erga Principem civibus, liberè hic conqueri, & extra offenſam pro injuria palam loqui licet; dumque ſic ebullit per exteriora affectus, velut ſatisfactum ſit animi læſioni, non ultra verba ſe effundit. Nam velut

amoris,

moris, ſic odii affectus non maneat diu ıtra pectus, ſed (velut virus emovenum) verbo aut facto in apertum erumat neceſſe, dum verò *loqui* non licet, peculoſiore *facto* tandem prodatur. Gravier ideò falluntur, ſi qui, Principis in poulum ſuum acuunt odia, quod aliquando berius populus queruletur, potius in arte duraturæ felicitatis repoſituri, quod c per verba ebulliat & deferveat populi ffectus; niſi malint experiri prout incauti ıedici, dum præcociter neque ex arte, liquas ſupernas in cute puſtulas (quæ oculto naturæ beneficio ad exteriora ſeſe ffudere) violenter curando, retrò ad inernas partes retrahunt, & ſimul humores ocivos retrovertunt, unde ulcera exitia-a & mortifera apoſtemata intus induantur: Sic in iis exterorum populis, qui xtra nomen Reipublicæ gravia Monarharum experiuntur juſſa, dum ora, vera, nutus, vitio cenſorum ſubſcribuntur, ıeque (niſi citra jura & offenſam Majetatis) liberè cuiquam conqueri licet; unc illi populi, Principum ſuorum factis *Vultu qui maximè ſervit, aſſentiuntur*, ſed nimo coquunt odia, occaſiones erumpendi amplexantur, modò adſit dux & auhor; recenſere præſto ſit, quæ vidi ipſe, quæ legi, niſi hæc populorum ſcandala ubticere malim. Quidni ſatius in noſtra gente,

gente, ſi gravius aliquid in populo indu
ctum ſit à poteſtate regentis, dum aut ob
ſtrepunt cives, aut admittendum ex ob
tentu libertatis palàm excuſant. Efferbea
ne ideò Princeps? vindictam acuat? ju
Majeſtatis obtendat? Minimè; ſed potiu
molliter populum ducendo non trahendo
rem diluendo non imponendo, ſuadeat
& neceſſe perſuadeat populo, ut poſtea li
cet grave ſit, tamen quia ſponte ſuſceptum
non gravatè ſed lubenter, populus ſuo
Principi (imò ſuæ Reipublicæ) præſte
quod ſit opus, ac malit utique Princeps
Negatiuam populi experiri, tum expugna
re palam in *Verbo*, quàm occultius recon
ditam *offenſam* negligere in *populorum ani
mo*, quo illa coquatur ardentius, tandem
per occultas in Principem factiones ebulli
tura; Unde procul abſunt noſtri Principes,
& populus procul abeſt ab ea mente.

V. RE-

V.

RESPONSUM

In gratiam cujuſdam ſermonis privati, bonone fiat Reipublicæ Polonæ, ubi non pluralitas vocum, verùm conſenſus ponderatur.

FAceſſant ſcioli rerum Novatores, qui curioſè magis quàm ſcienter damnant aſſuetam conſultis noſtris *Vetandi* libertatem, cum quibus garrulus non contendam, ſatis ſuperque dicturus, ut ſi libertatem *vetandi* tollant, grave damnum Reipublicæ inferant. Nec à diſcurſu aut vano à conceptu hæc proloquens, verùm ab eo loquentis de Republica præceptorum maximo *Noſſe Rempublicam.* Quantum ex antiquorũ monumentis colligere licet, eundem *Vetandi* aut *Jubendi* morem Romæ olim fuiſſe comperio. Ut abſint cætera, Salluſtius de bello Catilinario in argumentum rei ſufficiat, dum in eum modum ait: *Mihi multa agitanti conſtabat paucorum civium egregiam virtutem cuncta patraviſſe, eoque factum, ut divitias paupertas*

tas, multitudinem paucitas ſuperaret, &c Memoriâ meâ ingenti virtute viri fuêr duo, Marcus Cato & Cajus Cæſar, &c Unde præter illud, quidquid præclarè Romæ ſit geſtum, ad paucorum virtutem (ex poteſtate aut *Jubendi* aut *Vetandi*) relatum fuiſſe conſtat, mirari etiam non abſtineo in ea olim urbe vera prudentiæ & virtutis ſede, aut domicilio, tum eo ſæculo, quo Majeſtas Reipublicæ Europæ finibus non contenta, in Aſiam, Africamque ſe effuderat, tanti ſcriptoris teſtimonio, ab unius potiſſimum Catonis aut Cæſaris, duorum ſcilicet Civium dexteritate ſummam rerum perpendiſſe, ſed (inquam) quid mirer? omnibus ſæculis, in omni Regno & Republica, vel (ut preſſius loquar) ſcio alibi, ſcio itidem in noſtra Polonia, unum duoſve nec plures ætate fuiſſe una, & nunc paucos eſſe, quorum magnis nominibus & virtuti quidquid rectè factumſit, totaque ſalus Reipublicæ debeatur. Quid pluris? ſi quavis ætate, ſi ubiquè paſſim omnes aut plures æquè fuiſſent per virtutem magni, curioſa & ſuperba rerum ſuarum antiquitas, plenos noſtram ad memoriam porrexiſſet magnorum virorum (cujuſque ſæculi) Catalogos, verùm ſecus parcius Spartana, Athenienſium, Romana, antiquæ Reipublicæ nobis recitârunt, parcius item horum ſæculorum re-

cita-

tabunt noſtræ, quaſi per naturam rerum cordinantibus fatis, ut haud aliter neceſ-ım ſit, quàm ut una ætas, licèt paſſim ræclaros in Republica ferat viros, ſum-ıorum tamen nominum, vix unum du-ſve producat, qui reliquos (authoritate ræituri) ad capeſſendam Rempublicam moveant, quorum authoritati omnes oncedant, & magnæ totum confidant irtuti. Si enim paſſim, ſi omnes æquali-er ſe magnos venditent? quid niſi pro quali magnitudine æmulatio? pro diver-tate conceptuum diſſenſus, pro diffiden-ia factio? ex colliſione animorum conten-io, pro æquali potentia oriantur motus & urbæ. Quoad uſque (ex ſententia tanti criptoris) Catonis & Cæſaris nomina, Romæ ſummum emicuêre, quam pul-hro ductu volvebatur ille magnus impe-ii orbis? poſtquam verò acceſſit tertia Pompeji (paritatis impatiens in Julio Cæ-ſare) nominis opumve magnitudo; orta primum æmulatione, dein diſſenſu, *Vrbem, Italiam, gentes, nationes, totum denique qua patebat imperium, quodam quaſi diluvio & inflammatione corripuit.* Ut illa pul-cherrima Reipublicæ compages, duorum Principum colliſione diſſolveretur. Ve-rùm ad rem revertor. Nec eſſe, nec poſſe haberi eadem ætate ad ſtabiliendam Rem-publicam, niſi paucos cives ſummæ cum

vir-

virtute authoritatis, unde mihi cauſa &
impetus dicendorum.

Require nunc quiſquis es pluralitatem calculi in hac Republica, tolle conſenſum, & malis à pluralitate (id eſt factione aut temeritate) numerari, quàm à prudentia & virtute ponderari voces, quidni multitudo pejorum prævalebit paucis melioribus? quidni totum infectum reperies quod pauci boni publico bono promoturi totum obtentum quidquid pro ambitu plures (quaſi dixeris pro factione) factum velint? cùm ut verbo dicam nec *Jubere* bonum, nec *Vetare* malum pauci contra plures poſſint; idque unicum obſtiterat conſiliis & fortunæ Carthaginenſium bello contra Romanos; cùm enim Barchinorum ambitus & factio majorem partem civitatis in ſuas partes traxiſſet. *Ac licet ferè optimus quiſque Hannoni* (qui erat vir bonarum partium) *aſſentiebatur, ſed ut plerumque fit, major pars meliorem vicit.*

Livius lib. XXI. *Hiſtoriarum.*

Pejorum civium mentionem feci, nec tamen peſſimorum & nullius virtutis, verùm eorum, qui cùm ad Rempublicam acceſſerint, vel ex eo tamen pejores vocari poſſunt, in quorum animos odium, gratia, metus, tum privati commodi reſpectus, peſſima recti conſilii & bonæ mentis turbamenta multum poſſunt, ut ſæpius ab illo ſcopo publici boni aberrare neceſſum

ſſum habeant, in privata ſtudia & po-
ntiorum factiones facile abituri. Abun-
ſatis pro libertate vetandi me dixiſſe pu-
rem, ſi hæc tibi magni judicii viro legen-
ferrem, verùm quia hæc mea ad ma-
is aliorum credo deferes, latius expe-
am. Quibuſcunque meliorum civium
ni publici ineſt ſtudium, duplici ad illud
tinendum feruntur via, aut enim autho-
ate ſui penes prudentiam conſilii & vir-
tem, omnes in idem ſentiendum permo-
nt, vel niſi ſuccedat, ut ſponte quiſque
ctum ſequatur, ab invitis extorquere
ſenſum neceſſe habent. Illa priori via
rius & niſi aliquid urgens omnino ſit,
ſequare, in ſciſſo plerumque per privata
udia & reſpectus populo, poſterior ſæ-
us ſuccedit, prudenter urgendo, vel ſi di-
re licet *Extorquendo*, non tamen vi aut ar-
is non pro imperio, ſed per conſuetam
etandi libertatem, velut olim Romæ fa-
um; ubi cum aliquid (aut pro recuperan-
quod in libertate depravatum erat, aut
o novo parando ſi aliquid in melius deſi-
rabatur) habere voluit populus, non aliâ
â quàm extorſionis aſſequebatur; ſic pa-
ocinium libertatis in Tribunis plebis ob-
nuit, ſic promiſcua Matrimonia Patri-
orum & plebis, ſic è plebe Conſules, ſic
quod primo dicendum erat) ſuperbiam
ecemvirorum, nomenque decemviratus
ſuſtu-

ſuſtulit. Cùm enim neceſſario quovis R
publicæ tempore, ſubſidia belli & de
ctum Patres poſcerent, fortius obſta
populus negando, antequam quod in r
ſuam profuerat, lege ſcriptum ferret
ut ferè quæque neceſſitas Reipublicæ
væ libertatis populi, occaſionem dar
(*Livius prima Decade Hiſtoriarum ſpar*
& apertè) Da ergo quiſquis es eo caſu,
abſit *Vetandi* libertas, nonne poſthal
paucorum pro virtute civium contrav
tione, cæcus, iners, temerarius, ex p
ralitate calculus prævalebit. Nonne bo
rum civium ſeu *Veto* ſeu *Peto* ſola exc
detur paucitate, ut pretium abſit virtut
prudentiæ, rationis, ſed niſi calculoru
ut valentior factione pauperi virtuoſo, in
piens prudenti, corruptus prævaleat
recto? Verùm oppones mihi regna,
tiones, ubi concludendi poteſtas penes p
res, quaſi conſulendo promptior, e
quendo expeditior, concludendo pacati
cùm non perſona aut animus circa ob
ctationem, ſed calculus vincitur. In
(dico adhuc) in argumentum pluralitat
oppones Venetorum Rempublicam, n
tamen ideò *Vetandi* libertatem circa in
gritatem & arcanum ſtatus noſtri prude
ter tolles. Nam verè ubicunque gentiu
pluralitas calculi prævalet, non ex eo ſu
cedit, quaſi illic plures habeantur bo
quà

uàm apud nos, & ſanioris judicii, verùm
uia abeſt inibi animorum & libertatis
orruptor; nam ſeu Monarcham dicas,
on eſt quid ille in ſuo regno circa liberta-
m corrumpat, neque adeſt, cur pejo-
um civium (contra pauciores) utatur
luralitate omnia pro libitu agens. Seu
'enetorum Rempublicam in argumen-
um rei opponas, etiam illic abeſſe fatebe-
s corrumpendæ libertatis (ut ſic dicam)
enena, ab ea poteſtate Principis quæ par-
a eſt; cùm ille ſolo nomine Princeps ſit,
ipſa verè primus ſenator, primus Patri-
us, primus Reipublicæ Civis; Nobis
erò Polonis, majoris authoritatis, tituli,
. potentiæ ſunt Reges, quibus diviſa li-
èt cum Republica jubendi conſulendique
oteſtas ineſt, Majeſtas tamen Regum
ia. Tituli verò, honores, munia Reipu-
icæ, & benemeritorum præmia in ma-
u & in arbitrio illorum ſunt, non levis
nimorum captio, & corrumpendæ plu-
alitatis modus, ut ab eo poteſtas ſenatus,
quitum, totiuſque Reipublicæ ſumma,
num in Principem facilè ire debeat. (Imò
eligioni Catholicæ periculum ex eo fo-
et, ſi aliquando frigeſcente zelo Catholi-
orum, numeroſa hæreſis calculo præ-
alèret & voto) ſi abſit *Vetandi* libertas &
irtus, in iis pectoribus, quæ reſpectu
ratiæ & offenſæ vacua, rectâ amoris pu-
I blici

blici boni ducuntur viâ, imò dicam in ii
paucioribus civium, quos bona fata e
mente ſummi Patris Rerumpublicaru
Dei, ad tutelam Reipublicæ quavis ætat
producunt, incorruptæ virtutis. Revolv
ab antiquo noſtri populi faſtos, videbis f
cilè multis occaſionibus, (ſeu augeretu
libertas Reipublicæ, ſeu ne vexata ruere
penes paucorum civium ſemper ſtetiſ
virtutem, diverſa enim ætas, nec una tul
nobis *Duninos*, *Oleſnickios*, *Granoskios*
Tenczynskios, *Tarnoskios*, *Zamoskios*, *Ca*
ſimirskios, *Niemojoskios*, *Mieleckios*
Zboroskios, *Herbartos*, *Zbarazkios*, & qu
multa alia vera virtutis ſimulachra (amo
riſve in Patriam infracti) verius quàm v
ros, longum foret recenſere. Non igitu
aliquis pluralitatem calculi nobis invehat
tum conſenſum & libertatem *Vetan*
damnet, quàm ut libertatem & vim Co
mitiorum ſubvertendam velit. Re
meam planè loquitur *Plutarchus* (*in Ca*
tone minori) cùm enim paſſim præval
rent Romæ malè affecti cives, qui publ
cum bonum per privata ſtudia palam d
ſtraherent, nec ſe Reipublicæ uſui, verùn
ſibi quæſtui Rempublicam haberent, no
aliud reſtabat remedium Catoni pro R
publica zelanti, quàm ut ad præſidium l
bertatis ex poteſtate *Vetandi*, tanquam a
arcem confugeret, quæ ſola in Tribun
pleb

plebis erat. *Cato in Lucaniam profectus, ubi in itinere offendit Metellum Nepotem, Magiſtratus petendi cauſa Romam venire, retrò ſuos abire juſſit, mirantibus hoc amicis: An ignoratis* (ajebat) *Metellum vel per ſe ob ſtoliditatem ſuam Civitati metuendum eſſe, is nunc de ſententia Pompeji adveniens in Rempublicam incidet fulminis in morem, atque omnia perturbabit, non igitur otii mihi aut peregrinationis tempus, ſed aut inhibendus iſte homo, aut præclaro certamine pro Republica oppetendum eſt. Cùm ergo veniſſet Romam, manè in forum deſcendit Cato, Tribunatum plebis petiturus, ut reſiſtendi Metello facultatem haberet. Etenim ejus Magiſtratus major eſt, in impediendo vis quàm in agendo, & reliquis omnibus uno excepto quicquam decernentibus, unius illius prævalet ſententia.* Sic penes libertatem populi Poloni ſtat, tum penes poteſtatem *Vetandi*, ne aliquid nocivum in Rempublicam invehatur, ut ex ea tanquam ex arce quadam, in gravia juſſa, tum in nocivas aliquas novitates (ſi quæ invehantur) pugnetur, & *quia non in agendo, ſed in impediendo hæc poteſtas eſt*, quod pro libertate impetrare directè non poſſunt boni cives, aliorum ſtudia impediendo, honeſtè ſua extorquent, ut alias vetandi libertate ſublata, velut inermem (aut verius *ſine ſcuto*) libertatem facilè opprimendam, manere opus ſit.

Illud tamen in rem communis boni haud improbaverim, quod opportunè animadverſum accepi, deſiderari (videlicet) non leviter facilitandis Comitiis, ſi equites cum ſenatu colloquantur ſimul prius de ſumma conſilii, antequam Comitia aggrediantur (impoſita cuique ſenatori atque delegato provinciali ad edictam diem conveniendi neceſſitate, ne primi dies cunctatione coëuntium trahantur) quatenus collatis in commune & conciliatis ſtudiis, pro communi bono coram Principe fidentius laboretur, & alia de cauſa, quam intra ſtatus arcana tacitus relinquo. Neque obſit, ſecretiori ſeceſſu equitum collegium muniri, ultra enim quod ab ignoto major inſit conſultis Majeſtas, ſed periculoſum etiam, ſi paucioribus conſultantibus, major nota ignotaque circumfundatur multitudo, curioſa, cenſoria, garrula, detractoria, proditoria, ut tantum venena exſugant verborum, obviarum menſarum aſſeclæ, gratioſi purpuratorum clientes, aulæ mancipia, per varias aures garrulè dicta circumlaturi, levius utcunque ſi ex vero prout ſe res habuit, ſed varia interpretatione prolatum trahentes, pro bono affectu, pro livore, pro aucupanda gratia prout conducit, vel in eum à quo auditum, vel cui defertur, ut pro circumfuſa multitudine & pro aucupanda populi aura, labo-

porare quodammodo neceſſum ſit; inde pompoſæ ſuccreſcunt rationes, & inutile temporis diſpendium, inde in ſuas partes quemque factioſum pertrahendi ſtudia, mox contentio & animorum offenſæ, ut reliqua ſubticeam. Recentior ætas tulit nobis Judiciarium Tribunal, neque illud alia authoritate muniri voluit, quàm ut amotis arbitris de alicujus civis fortunis & capite ſecreta decreta ferret. Potius verò cum in Comitiis de capite & fortunis omnium ſimul civium, de ſacrorum & Religionis cura (aut quidquid ſub nomine Reipublicæ latet) fertur ſententia, ſecretius dicenda erit, occluſo conſilii receſſu, ut ſublato gratiæ aut offenſæ reſpectu, ſola maneat in animis ſentiendi libertas.

VI.

METHODUS LECTIONUM.

GEORGIO BOGUSLAO

ET

JOANNI PETRO PAULO,

Filiis ſuis inſtruendis præſcripta.

Virtuti (fac bone Deus) & Patriæ ſuccreturis.

PRIMA LECTIO.

Hiſtoria Geographica cum formis Rerumpublicarum & quæſtionibus Politicis.

PRo ingreſſu & præparamento ſtudii, quatuordecim primi dies dabuntur demonſtrativæ explicationi globi terreſtris, ſeu tabulæ mundi univerſalis, cum aliqua graduum, linearum, circulorum, zonarum,

ım, atque polorum cognitione, ut fa-
ilius intelligi poſſit ex univerſali poſitio-
ıe mundi, partium orbis diviſio, flexus
x ſinuatio marium, tum mutua contigui-
as regionum, quas narratio Hiſtoriæ ſug-
geſtura.

Atque imprimis ſumenda erit Hiſtoria Juſtini, in Politicam obſervationem, Regiones & bellorum motus (prout occurrunt) ad tabulas antiquiores Ptolomæi demonſtrativè reducendo, quia verò res Græcorum (maximè) inibi recitantur, Athenienſium præſertim & Lacædemoniorum, idcirco inſtituta Solonis & Licurgi, ac totalis forma earundem Rerumpublicarum ſufficientiſſimè ad calamum tradantur, res geſtas Græcorum populi illuſtrando, ex iis qui ſunt in ea materia præclari authores. Neque tamen omittenda erunt inſtituta *Corinthiorum*, *Thebanorum*, *Achæorum*, *Macedonum* (vel obiter) *Scytharum*, *Perſarum*, & aliorum populorum, quos Juſtini Hiſtoria pulchro ſciendi compendio memorat. Atque eidem operi inſiſtendum erit, *Menſibus tribus continuis.*

Tres ſequentes Menſes dabuntur Annæi Flori Hiſtoriæ, narrata illuſtrando ex Livio & reducendo ad tabulas Ptolomæi Geographicas antiqui orbis, ut ſatis conſtet (in præparamentum altioris ſtudii)

quibus legibus ac moribus, tum artibus pacis & belli prudentiſſima Romanorum Reſpublica ſteterit. Reliquum anni quod ſupereſt *Sex Menſium*, cognitioni tabularum Geographicarum recentioris orbis (ex Athlante) impendetur; Neque ſatis ſit ipſam poſitionem regionum noſſe, verùm illud maximum (quod intendo) ut ſtatus Politicus cujuſque populi in notitiam veniat. Atque inprimis moderni ſtatus Imperii Romani ſub Cæſaribus Germanis, tum ipſius Romanæ urbis ſub Pontificibus, dein, (ſuo quæque tempore) Hiſpaniarum regna, Italia, Gallia, Anglia, Suecia, Dania, Hungaria, Boëmia, Moſchovia, Turcicum imperium, urbium Hanſeaticarum ſocietas, tum Reſpublica Veneta & Confœderati Belgii, demum ipſius Poloniæ ſtatus Politicus (à perfectiori præcedentium notitia) obſervationi ſubjiciatur. Scire enim cuique viro bono profuerit, quibus legibus, fœderibus, viribus, moribus, ærario, qua maris terrarumque commoditate, quibus confiniis, hic vel ille populus ſubſiſtat, in quo augmentum, in quo diminutionem capiat? ut probè ſciatur, quorum fœdera nobis optanda, quorum cavenda hoſtilitas, atque hoc ſtudio publicæ ſcholæ dabitur.

Octo conſideranda.

Privatæ occupationis loco pro exercitio memoriæ, libri Politicorum Juſti Lipſii,

cùm

cùm notis (per capita) indies legantur, prudenter dicta obſervatave memoriæ mandando. Quantum verò ad exercitium ſtyli & ingenii pertinet, viginti & quatuor quæſtiones Politicæ, binis hebdomadis ſingulæ pro accuratiori in utramque partem diſcuſſione, bono ſtylo privatim componentur, themate propoſito, ac ſi libuerit, Dialogi adinſtar declamabuntur.

Illæ verò Quæſtiones futuræ.

1. MEliorem eſſe miſtum ſtatum Reipublicæ præ cæteris formis ſimplicibus, ſeu ſit Monarchia, ſeu Ariſtocratia ſeu Democratia; ideóque miſtum ſtatum Polonorum probari, qui ſimul Monarcham & Ariſtocratiam præ ſe fert, cum aliqua etiam ſpecie Democratiæ, pulchro regiminis temperamento; in quam rem non ſine multa doctrina legas *librum ſextum Hiſtoriarum Polybii.*

2. Melius eſſe electivum Regnum ſucceſſione, ut multa bona electivi Regni omittantur, illud neceſſario dicendum. Cum tres ſint in populis primariæ bellorum cauſæ, aut à *Prætenſione juris*, aut ab *Inſolentia* invadendi, aut pro *Libertate*: Nobis tamen Polonis pacata plerumque ſunt noſtra, quia prima illa & maxi-

ma bellorum cauſa deeſt; Apud Occidentales, ubi in Regna, Ducatus, Provincias, ex ſanguine ſucceſſio valet, primò affinitas, dein petendi prætextus, ſucceſſio, jus, obtenduntur, hinc colliſiones armorum, ac hæreditarium bellum; ut quoaduſque ſuperſint prætenſivi hæredes, etiam ſint perpetui imò hæreditarii hoſtes; miſeria exinde civium reſtat, cùm non pro Patria quiſque ſua, ſed magis pro ſuorum Principum libidine imperandi, fundere ſanguinem cogantur, innocua victima bello caſuri. Quis ſatis narret prætextus ex ſucceſſione, & ab eo mutua bella Regnorum, Hiſpaniæ, Galliæ, Angliæ, Neapolis, Navarræ, Ducatus Burgundiæ, & paſſim aliorum; nobis Polonis uti nulla in ſceptra ex hæreditate ſucceſſio aut prætextus, nullus etiam hæreditarius adeſt hoſtis, vel ſi Deo placet ad caſtigandos nos finitimorum inſolentiam armari, quò æquior cauſa nobis, eò propius victoriam ſumus, imò quò infirmior ab adverſo belli prætextus adeſt à ſola inſolentia invadendi, eò facilius parvi ſucceſſus armorum noſtrorum ad ſummam pacem nobis conferunt, cùm de præda non de prætenſa poſſeſſione bellum eſt, & ideò tentatur verius quàm geritur; non enim tantus in arma ardor eſt, tum bellandi obſtinatio, invadendo aliena quàm ſi reputantur ſua. Interna itidem pax

facilè inter ſuos componitur, dum pars parti condeſcendit ſi quid deviatum, & tum conceditur facilè cuique Ordini, quod ſui juris eſt aut prærogativæ. Hæc ſunt (ex mille aliis) dona Electivi Regni, præſertim dum ab externis Principem eligere mos hic tenet, ut quò magis ſuorum ab eo ſpes ſunt alienæ, eò magis ſint mentes omnium eligendo pacatæ.

3. Magis convenire cum natura Reipublicæ præſertim ad æqualitatem retinendam, dum filii Nobilium æqualiter ſuccedunt in bona Parentum, quàm ubi major natu hæreditat reliquis fratribus excluſis, veluti fit in Italia, Gallia, & alibi.

4. Melius naſci cives ſub æqualitate titulorum Nobilitatis, quàm ubi adſtruuntur gradus, ut virtutis ſit honos, non naſcendi.

5. Conducere magis Reipublicæ, dum extraneus in Regem eligitur, quàm civis, ſuus quidem plus prodeſſe ſuis poſſit, dum non magis ſua quàm ſuos amet, verùm ſi convertatur in pejus, plus etiam nociturus. Nam *ſunt acerrima proximorum odia*, ſatius igitur mediocriter profit, modò ne multum noceat. Adde quia peregrino deſunt inſtrumenta nocendi, remotus ſanguis & factio, ſuo quò propiora hæc (imò intimiora) eò propior gradus ad obtinendam Monarchiam.

6. Diverſas religiones in regno non eſſe utiles, ideò unicam fovendam, & quomodo ſine domeſtica turba diverſæ aut vitentur aut tollantur, ſuggerendum. Maximam ſemper adfuiſſe occaſionem & alimentum bellorum, inter noſtros Coſacosve, à diverſitate Ruſſorum Religionis.

7. Peregrinationes crebras ad exteros eſſe nocivas ob periculum Novitatis & ſubvertendi moris Patrii [atque ideò Matrimonia, Contractus, aut quodvis familiaritatis commercium privatorum cum poſtlimitaneis, periculoſum publico ſtatui, nam transferunt ſæpe (in exotica) affectum civium, imò ipſa ſtudia.] Ac vereor ne tandem (ut præ foribus malum adeſt) ea in externas gentes viſendas curioſitas, nobis Polonis ſtatum peſſundet, cùm enim prudentiam experientiâ quadam ſolidatam peregrinando obtendimus, verius contagione exterorum corrumpimur, admirationi externa ut molliora, noſtra odio habemus, nec ſolidam prudentiam ea migratione acquirimus, ſed varietate confuſi, in res novas acuimus conceptus, & curioſitati ſtudemus, non rei: Polonia verò niſi Polonicis mediis & conſiliis ſtare poteſt, aliunde advectitia, uti non congenita ſunt, etiam convertunt ſtatus naturam. Plurimas item linguas callere (modò Latinam pro lectione librorum exci-

xcipias) garrulitatis verius eſt quàm ra-
ionis, verùm quod in rem dicendum ca-
ſit, nativâ ſcire eloqui & probè conſulere
inguâ, uti bonæ prudentiæ, etiam recti
ivis officium eſto, aut ſi exotica ad rem
onferunt? habes populorum annales, ca-
e Geographorum tabulas, cum libris ex-
erorum converſeris, non cum perſonis,
on quod illic ſuccedit, ſed quod pro na-
ura tui populi valeat? in rem judiciosè ac-
commodaturus.

8. Peregrinos non eſſe in Rempubli-
am admittendos, tam in militiam, quàm
ut Civitate donentur.

9. Multorum populorum fœderibus
implicari, non eſſe tutum Reipublicæ.

10. Infimam plebem non eſſe tutum
armis exerceri.

11. Utiliuſne ſit Reipublicæ, quæ
cum milite & campo potens eſt, fortalitia
non exſtruit.

12. Quid præſtat? an exercitus paratos
habere media in pace in caſum belli, an pa-
ratum ærarium habere pro conducendo
milite, verùm illud probabilius, ſaltem
pro retinenda militari arte, quàm non tam
facilè excitaveris, quàm ſuppreſſeris.

13. Utiliuſne imperatur Provinciis, ut
paratum militem ſubmittant, an tributa.

14. Ingens & latum imperium eſſe
æquè incommodum ac nimis modicum.

Ideóque utilius eſſe defendere ſuas Provin-cias (prudenter adminiſtrando) quàm parare novas etſi occaſio adſit. Imperii Romani magnitudo tum collapſa cùm magnitudinem ſuam ſuſtinere non poſſet. Veneti durant in longum, vel ſola juriſdi-ctionis mediocritate, non enim inſole-ſcunt.

15. Nimiſne artibus erudiri incolas præſtet an mediocriter? verùm hoc proba-bilius, nam verè iſti ſcioli, juſſa legum interpretari malunt quàm exequi.

16. Præſtat Nobiles ſua Caſtella & rura inhabitare ſeparatim more noſtro, quàm ut Civitates paſſim incolant more extero-rum, neque enim vitiis, neque factioni miſcentur ſeparati.

17. Quomodo Turcarum potentia poſſit infringi? quibus modis? fœderibus? terra aut mari, peditatu aut equitatu.

18. Quomodo procurare debeat Reſ-publica fortunam privatorum civium, recidendo modos qui enervant per luxum fortunas, & ſuppeditando quibus augeant, qui varii ſunt, alii in Nobilibus, alii in plebe, pro ratione ſtatus, & quales?

19. Conducibilius Reipublicæ, cùm cives communibus armis eam defendunt, quàm dum per omnia conductitio milite bellatur. Sic bellare Scythas, ideóque ab orbe primo bellicoſiſſimam gentem ha-beri.

i. Sic etiam Turcas, unde pleriſque eſſe
ribiles. Poloni etiam quoaduſque com-
nibus armiş (haſtati præſertim) bel-
ant, fortiſſimi habebantur, eſſe ipſi
tes, quàm videre alios malebant, ex
va, magnam Rempublicam effece-
nt.

20. Eas gentes præſtare artibus bellan-
, quæ in pedeſtri militia plus roboris
nunt, quàm in equite. Licet verò Po-
norum equites haſtati plurimarum
ntium equitatui antecellunt, ſed quia
gligentius tranſitur militiæ pedeſtris
ra, aut cùm ea conductitiis peregrinis
mmittitur, vidimus hodie in deterius
quoties inclinaſſe rem Polonam, vel
m peregrini non tam ex fide agunt, de-
audatores ærarii verius, quàm ut alienæ
atriæ periculum ex vero impendant,
nò ad cognatos ſibi hoſtes ſæpè tran-
unt, vel cùm in locum cæſorum, non
cilè novi ſubſtituantur, quia paſſim do-
ni exercitati non habentur; ſuperaddo
uod maximum, quia per occaſionem pe-
eſtris militiæ (ab externis Germanorum
Præfectis hæreſi ut plurimum infectis)
ubſtituendæ, nova fidei dogmata pericu-
osè in Poloniam irrepunt, aliquando (ut
uſpicor) Nobiliorum Poloniæ urbium
religionem veram in Deum, tum fidem
andem in Rempublicam vacillatura.
Sum-

Summmo igitur bono rei Polonæ, pedeſt militia in Polonos invehatur, ut Legior rius, Decurio, & Præfecti, ſint natio (imo etiam *veſte*) verè Poloni. Quod ſ cilè ſit aſſequi, in ea populoſitate Provi ciarum & numero ingenuæ Nobilitatis, Princeps eò ſtudiosè trahat & belli Duce duas treſve Prætorias cohortes ſubſtitue do, in quas ſoli Poloni cives legantur, ea velut militari ſchola, non inutiles p deſtri militiæ, & bello in univerſum pr dituri.

21. Diutina pace emolliri incolas, j vas ideò aliquam fortem gentem pruder ter habere in hoſtilitatem, ut ſit cos virtut populi, item ut extraneus metus alat d meſticam concordiam. Ex eo Corneli Naſica cenſuit parcendum Carthagini, r felicitas urbis Romanæ per otium (ſubl to metu) luxuriaret, prout factum poſte

22. Amorem Reipublicæ ſeu boni pu blici virtutum eſſe maximam, omn ideò inferius in humanis eſſe habenda, Pa rentes, conjugem, liberos, fortunas, v tamque ipſam, in exemplo Curtii, Mut Scævolæ, Deciorum, Manlii Torquati Pauli Æmilii, & recentiorum quorum cunque.

23. Diverſos populos facilè poſſe i unius Reipublicæ corpus convenire & re tineri, ſi eoſdem mores, habitum, reli

gio

onem, Comitia, leges, linguam, & rarium admittant communia. Nam ſi iquo horum deſcrepabunt, infirmo & evi duraturo nexu eos teneri, ut data vi occaſione ſeparentur. In Roxolanis la ſchiſmatis Religio à nobis diſcrepat, cet cætera eadem ſint, tamen quàm faci- diſunionis oritur ſæpe materies? In Pruſ- s & Livonibus, veſtitus, lingua & religio à obis diverſa, inde quàm faventiores ex- ris & ſibi ſimilioribus. Ideò in quaque epublica curandum prudenter, ut hæc mnia eadem ſint in populis, ſub unius eipublicæ nomine latentibus, at quomo- o eadem ſimilitudo inducenda? ſugge- endum; Vel ſi adnectere placet, leviſſi- num eſſe inter Polonos Lithuanoſve divi- onis momentum, quod hi ærarium uum in parte habeant, tum ſub aliis belli Ducibus militent, & quoſdam publicos dminiſtros ſeperatim admittant. Tamen ngens ſæpe Comitiorum difficultas obo- itur, cùm illi noſtra negligentius tran- eunt, ſua ſtudioſius tractando.

Vigeſimam quartam (inſuper) quæſtio- nem adjicere placet, videlicet; ubicunque entium rigor Juſtitiæ ex æquo admini- trandæ; tum (maximè) Religionis & ultus Divini cura deſiit, primò ambitio- nem ortam, dein ex æmulatione diſcor- liam, tum oppreſſionem minorum, ci- viles

viles turbas, externa bella, converſioner præſentis ſtatus, populorumque ipſorur ſubſecuta excidia, ut ideò nulla alia majc cura ſubeſſe debeat bono Principi & pc pulo Rempublicam in longum ſtabiliturc quàm retinendi cultus Divini & public: Pietatis propagandæ, in Cive, in Milite in Patricio, in Plebejis, & utroque pe omnes ætates ſexu.

ALTERA LECTIO.

Architectura Militaris Offenſiv: & Defenſiva. Ad Normam re centiorum, cum Geometri: Linearum, ſuperficierum & Cubica.

HUjus lectionis ea ſit praxis, ut pri mo *Menſe* omnes ſpecies Arithme tices explicentur, cum ſupputatione Oe conomica per calculos. *Tribus ſequenti bus Menſibus* ad calamum tradatur Geo metria triangulorum, cum adinventione linearum, in praxi longitudinum, latitu dinum, altitudinum, profunditatum, per tabulas ſinuum tangentium & ſecan tium. *Vnus ſequens Menſis* detur Plani metriæ & Geometriæ Cubicæ, tum praxi conſtructionis Aſtrolabii ſeu inſtrument

Geo-

eometrici,ſibi enim delineare non aliun-
: inſtrumentum petere, magnæ loco
ommoditatis erit.

Jam Architectura Militaris in omnibus
ſibus munitionum, defenſionum, of-
nſionum, acceſſuum, receſſuum, tra-
atur *Menſibus quinque continuis*, oppor-
niori tempore, ligone & manu practi-
ando. Reliquis Menſibus erudiatur pra-
ticè juvenis, (quæ eſt prima & maxima
ellorum tum qui illis præſunt virtus) *Qui negligentius tranſit pedeſtris militiæ curam, bellare neſcit.*
edeſtri exercitio militari, ſeu legionari, rece-
endo, ſequendo, inſtando per ordines,
d dextram, ad ſiniſtram, ante, retro, vol-
endo ordines & integram cohortem aut
egionem, tum inſtructio integræ aciei
er diverſas formas & caſus inducatur, per
lelineationem & notas in tabula aliqua,
ut per lignea (quod præſtat) equitum pe-
ditumve ſimulachra; Qua parte haſtatus,
qua ferentarius eques locandus, qua pede-
ſter miles? ut extant varii variorum in ea
materia libri & delineationes. Interim obi-
ter (pro commoditate temporis) non vitia-
bit inſinuare, de arte fuſili & libramentis
da metam machinarum muralium.

Ne tamen intermittatur inter armata
exercitia ſtudium privatæ lectionis, primo
medio anno privatim legatur Curtius de
rebus Alexandri Magni, Julius Cæſar,
Salluſtius, Philippus Cominæus; Tum
altero

altero medio anno Livius Romanæ Hiſto riæ, Polybius item, qui (præſertim in belli cis) mirabilis ſcriptor eſt; tum Famianu Strada de bello Belgico, & illa recentior Hi ſtoria de geſtis Polonorum ſub Henric Valeſio. Nam Hiſtoria vera Magiſtra bonæ prudentiæ, tum militaris, tum togatæ, in hac velut in ſcena, Regum, Principum Senatorum, Civium, Heroum, Belli Du cum, Præfectorum, militum exempla pro ducuntur, prout alicui ſucceſſit vel non alieno periculo & impenſa per compendi um eruuntur conſilia pacis, belli, fœderum prœliorum, ſecundæ tum adverſæ fortuna eventus & remedia ſuggeruntur. Sed circa lectionem Hiſtoriæ perſpicacitate opus, ut ſi exemplis in rem tuam uti velis ſe quendo, non præceps ſequaris prout legi ſti, ſed circumſtantias rerum, perſonarum, loci, temporis, occaſionum (imò etiam *fortunæ* quæ pro libidine ſua magis, quàm ex vero res agitat) tum neceſſitatis, poſſi bilis, utilis ſimul & honeſti, demum me diorum ad finem conſideres; imò in iis pernoſcendis planè lynceus ſis, ne rei ſuc ceſſus te fallat, neque uni exemplo alliga beris prout legiſti; Nam verè prudentes alias viros, verùm in eo incautos decipi vidi ego & plures, præſertim circa bellica, cùm aut per omnia cunctatores Fabios, aut per omnia ardentes in prælia Scipiones præ

oculis

ulis haberent & naturam imitarentur; quo graviter fallebantur. * Nam ſi vel ipio tum bellaſſet & ruiſſet in arma, m Fabii cunctatio furentem Annibam eludere opus habebat, vel Fabius cunctationem ſuaſiſſet, cùm aut periculum rabatur ex mora Scipioni, aut bellorum tus cunctationem non pateretur, ſed tius valeret in eas gentes (ut ajunt) *furia*, erque bello graviter erraſſet. Per diverſa itur tempora & rerum circumſtantias ſdem licet in caſibus) diverſis tamen emplis Hiſtoriarum & conſiliis utenm erit ſequendo; Conſiderandum ſur hæc, an (cujus exemplar ſequeris,) rtunâ magis quàm conſilio res ſucceſſit, aut Temeritas Audaciæ nomen impot, aut Crudelitas, Rigoris & Diſciplie, aut animi mollitia ſeu Conniventia ementiæ, aut Prodigalitas liberalitatis, t ſuperbia gravitatis, aut incauta tum imovida Fiduciæ, aut ignea novandarum rum mens Perſpicacitatis & boni zeli, mum levitas Affabilitatis, tenacitas Parnoniæ, ignavia Modeſtiæ, curioſitas eceſſitatis, facilitas Humanitatis, mes otium, & faciendi inertia, Cunctatios nomen habeant, verbo dicam, uti Meci iiſdem licet in morbis pro natura feicitantium varietate medicamentorum, tu Hiſtoriarum exemplis tum conſilio, pro

Non te cunctatorem naturâ, ſed cunctatorem conſilio (prout res poſcit) volo.

pro tempore & occaſione in rem tuam
borabis, non prout legiſti, ſed prout re
accommodantur. Verùm illud ad utilit
Hiſtoriæ obtinendam, præ omnibus vale
ut domeſticis ſcriptoribus potiſſimum i
moremur. Nam verè mirari licet mod
ni temporis quorundam ingenia, cùm
exterorum inſtituta & mores vagant
quò longius ſunt à notitia rerum Pat
rum, tum à majorum geſtis, etiam ren
tius à rectè ſuadendo abſunt & conf
dunt verius non in rem conſulunt; Fat
quidem venuſtum eſſe narratione Liviu
utiliorem nobis tamen Długoſſum
Cromerum; magis curioſum in res ab
tas Principum Cornelium Tacitum,
magis ad notitiam Polonam conveni
tem Orichovium, diſertum è Neoteri
Famianum Stradam, aut alios exoticoru
verùm plus nobis conferre ſcriptores
ſtrates, dum domeſtica nobis loquunt
bona aut mala, caſus, & pro natura reru
remedia, prout ſucceſſere, aut ſecus pr
improbabantur; aliena ſcire, vitioſitas
ſua verò, neceſſitas; nam ad rem ma
conferunt. Curioſum fatear audire res g
ſtas Scipionum, Pompejorum, Juliorum
Cæſarum, ſed gratius commemorare
cta noſtrorum Boleſlao Krivouſtorum
Batoreorum, Vladiſlaorum, & alioru
magnorum Regum; Miramur amore

ı Patriam, tum merita civium Roma-
orum, Brutorum, Fabiorum, Cato-
um, verùm lubentius audimus, ample-
amur, imò ad imitandum accendimur,
udiendo familiaria noſtro genio facta
)leſniciorum, Tarnoviorum (& ne mul-
ɔs narrare opus ſit) Zamoskiorum.

Ippoſita reliqua obiter ſtudia, quibus juvenem erudiri præſtat.

)RATORIUM STUDIUM.

ORationes diverſorum Authorum Hiſtoriis inſertæ, *Primo medio anno* xplicentur, & memoriter addiſcantur, rout extat volumen Orationum excerptarum ex Hiſtoriis (Curtii, Salluſtii, Livii, Taciti) tum *altero medio anno*, Ciceonis Orationes legantur cum obſervatione eruditionis & ornamentorum, à figuis Rhetoricis, quarum præcepta ad calanum tradantur. Dein periculum faciendum erit in ſtylo, ut propoſita non vulgari nateria, Oratio componatur Chriæ in nodum, quatenus acquirat juvenis praxin dilatandi materias, à ſimili, à contrario, ab exemplo, ab emblemate, ab honeſto, ab utili, tum vel maximè à natura

ipſius

ipſius rei, per omnes illas circumſtanti
Quis, *Quid*, *Ubi*, *Quibus auxiliis*, *Cu*
Quomodo, *Quando*? & aliis omnibus, qu
rum materia Orationis dilatando ferax e
movendo, docendo, delectando.

Sæpius etiam pro vernaculæ linguæ p
litiori ſtylo & cultu, difficiliores oration
aliquæ, aut potius compendium Hiſtor
Romanæ Annæi Flori, vernaculâ ling
ſine circumlocutione verti jubeatur, ſ
pius enim cuique contigerit vernacu
ſermone, in negotiis privatis & publici
in demonſtrativo, deliberativo, & juc
ciario genere verba facere in Patrio ſo
verſanti, ideóque turpe ſit pro decore L
tiæ linguæ ſic contendere, ut Patrius P
lonus ſermo negligentius habeatur, q
(præſertim) ſi breviter dicere velis? ſu
cinctè nervoſus, ſeu ornatè eloqui co
tendas, venuſtè verbo & ſenſu dives e
Pulchram verò brevitatem ſcribendaru
literarum, *Centuriæ Juſti Lipſii Epiſtol*
rum, legenti ſuggerent.

ETHICES STUDIUM.

PRofectò Oratori neceſſarium ſit, vi
tutes vitiave hominum noſſe, pro
intendantur aut remittant, quod à præc
ptis Ethicorum facilè quisque diſcet, tu
à proborum authorum, præſertim ver
Se

Senecæ lectione, de Ira, de Clementia, de Beneficiis, de Conſolatione & plenè toto aureo volumine, maximè verò Plutarchus in ſuis Parallelis de Vitis illuſtrium virorum, ſcenam quandam bonarum virtutum contexuit, quem legendum ſuaſerim, præſertim verò vitas Fabii Maximi, Pompeji, Cæſaris, Phocionis, Catonis Minoris, ſi in cæteras legendas piger aut diſtractus ſis. Sed certè uti in aliis, ita in hoc de virtutibus Ethices ſtudio, audacter Senecæ verbis effari debeo: *Quia ſtudiorum etiam intemperantiâ laboramus, nec vitæ ſed Scholæ diſcimus*; imò leviore periculo ſtaret eo gradu malum, ſi tantùm Scholæ, ſi oſtentationi diſceremus, ſed verè acuimus plerumque artibus animum, ut eo beneficio ingenioſius in Patriam, in Proximum, in Deum peccemus. Ille ſua Politica ſtudia ſtabiliendæ rei privatæ, ruinâ ſtatus-publici aptavit, ſpecie boni publici avaritiam & libidinem obtegens, hic juriſperitiam non ſuccurrendo miſeris, verùm ſubvertendo inſontes ditavit, linguæ & conſcientiæ venalis. Ille eloquentiam aut ſuperbæ oſtentationi (proſtituendo artium munera) aut æmulorum ruinæ commodavit infenſus, eruditus ore, animo ſubdolus, ut vel inſipientia profit dum ſic nocet addiſcere. Nulla igitur ſapiat mihi ſine virtute doctrina, nec placeat

ſchola in qua non diſcitur virtus, ut etiam tu (ſi ad veram doctrinam aſpiras) vel maximè (imò prius) ad virtutem, aut per ſtudia, aut ſimul cum ſtudiis eluctari debeas, medius inter Tacitos, Livios, Salluſtios (aut quicunque illi ſunt profanorum) mentem & oculos ad illos altioris ſpiritus monitores diverſurus, qui te ſuis præceptis ad virtutem forment, non diſputabilem aut ſpeculativam, ſed practicam & verè divinam; ut enim continua Politicorum lectione non fit, ut non doctiores quotidie evadamus, etiam ſpiritualium uſu, abſtrahamur per modica à vitiis, formemur neceſſe ſit in meliores. Non verò (abſit) multis voluminibus te gravabo, duobus parvis contentus, *Niceta Drexelii* uti faciliori primum: dein *Thoma à Kempis*, qui loquitur in ſpiritu; quos legendos tibi ſuadeo, nec legendos ſolùm, ſed quod illi ſuadent virtutis, aut diſſuadent vitii ſequendos. Inde pro virtute facilior tibi primùm doctrina, dein matureſcenti obvius honor, & ditior (ſed quâ non corrumparis) fortuna; ſuccedet toga, ſagum, liberi, familia; non enim tantum cucullo opus habet, ſed reperit in molliori toga (ſi modeſtè utaris) quod ſibi æquè placeat bona virtus; imò ex virtute (ſi illa æterna Politicus hic calamus loqui audet) dabitur, ad quam nos æternus Pater condidit

ve

vel niſi cui ſoli juvat vivere; non moritura deſinenti vivere, Vita.

PHILOSOPHICUM STUDIUM.

NOn diſſuaſerim cuique, imò ſuaſerim omnino, ſtudio Philoſophico fundamentaliter immorari, verùm ſi operoſum nimis eſſe videatur, ſaltem ſufficiat ad civilem vitam ſe præparanti, (aut omnino neceſſarium ſit, ad perpoliendum naturale judicium) præceptis Dialecticis imbui. Dein percurratur Philoſophia naturalis, ſaltem ne miremur naturæ miracula, Grandines, Terræ motus, Tonitrua, Cometas, Irides & Imbres.

De reliquo accipe vetus dictum.

Non qui multa, ſed qui fructuoſa ſcit, ſapit.

Tum illud alterius.

Juſta eſt ſapientia, non plus quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem.

VII.

HASTATUS EQUES PRÆSTAT EQUITI FERENTARIO.

Tum obiter ſuggeritur, Arma quæ Cominus *feriunt, multò præſtare illis, quæ* Eminus *nocent.*

NOn grave ſuggerere, quantùm haſtatus eques præſtet equiti ſclopetario. Nam indignor ſæpe, quantoperè non fallantur modo, ſed injurioſè maxima militaris roboris parte exarment Poloniam, qui audent ſuggerere, in eo ſcloporum uſu qui nunc eſt, importunè haſtis bellari. Quàm ſcitè bellatores iſti, de Ginæcei mundo potius quàm de militum armis aut diſputent, aut judicent, non arcus, non ſclopi, non machinæ murales, aut quidquid in necem hominum aut terrorem belli adinvenit Machinatorum ars, ſed adhuc magis ingenioſa miſſilia in uſum armorum producantur; nunquam tamen prudens bellator

tor (licèt ne illa quidem planè damnet) ſuum militem gladio, haſtave exarmabit, quæ cominus eóque certius feriunt. Eventus ipſe qui eſt imperitorum Magiſter, loquaces iſtos ad menſam bellatores arguat, ne verò à memoria Parentum noſtrorum longius abducantur, compendio rerum geſtarum videant, & tandem probent.

Zboroskius in Boruſſia, ſub Stephano Rege, aliquot millibus Gedanenſium (ſeu Dantiſcanorum) unica parva legione (quæ promptè ad manus erat) non tantùm obviam ire auſus eſt, ſed hoſtem apertâ pugnâ adortus, planè delevit, Duceque ipſo (quem Gedanenſis Magiſtratus à Germania cum veteranis legionibus ſubſidio belli conduxerat) necato, contumaces ſuo Regi ſubjici & parere docuit, eò humilius, quò ſuperbius in aciem progrediebantur. Nota ſiquidem ſuperba militis Gedanenſis vox, cùm enim extra urbem in campum ad conferendam pugnam explicatis ordinibus duceretur, ac fortè in tranſeundo, per licentiam (venum expoſitos) panes in obvia platea rapuiſſet, ob idque illachrymanti mulierculæ, ſolito faſtu reſpondit: *Sileret paululum interea, pro quolibet pane, totidem captivos Polonos ante veſperam receptura.* Conſtat verò non perpaucos Dantiſcanorum, lora & funes vinciendis noſtris ſecum in aciem paſſim tuliſſe, quibus reci

proca ſorte ipſimet erant vinciendi, prout factum.

Joannes Zamoskius, Archiducem Auſtriæ Maximilianum, per ambitum inſerentem ſe in jus electi Poloniæ Regis Sigiſmundi Tertii, & invitis Polonis imperare armatum volentem, primò denſis armatorum agminibus venientem, intra Poloniam non leviter afflixit, dein turpiter verſus Auſtriam retrocedentem, uſque in Sileſiam proſecutus, ponè oppidum *Bicynum*, minor numero verùm virtute ſuperior, prælio fudit, & captivum victor manu ducens loco purpuræ, utique honeſto carcere (pro Imperialis ſanguinis Majeſtate) in arce Craſnoſtavienſi, ex authoritate Reipublicæ biennio decoravit.

Carolus Chotkievicius in Livonia, ad *Kircholmum* tribus millibus noſtrorum, quindecim millia Suecorum, ſtatariâ pugnâ fudit, ſeptemve millibus hoſtium (quòd certè conſtat) in acie proſtratis, Carolum *Sudermaniæ* & belli *Ducem*, ante paucas horas ſpreta prius paucitate, mox haſtis noſtris illudentem (dum contos aut fuſtes appellaſſet) in proximas littori naves turpiſſimè fugientem idque ſaucium vidit, cùm è ſuis Polonis, non plures quàm nonaginta viri (miraculi loco inſtar ſit) poſt prælium deſiderarentur.

Recentiori memoria *Zulkieskius*, intra Mo-

Moſchoviam, contra *Pontum de la Garde*, ſupra viginti millia militum promiſcuè è Gallis, Germanis, Suecisve, ære Moſchorum conducta ducentem, ad impediendum ne illa ſubſidia Moſchorum exercitui jungerentur, cum quatuor equitum millibus (ac perpaucis peditibus) obviam proceſſit, & memorabili vicit prælio. Deinde reliquo ejuſdem belli ſucceſſu, ipſummet *Suiskium* Magnum Moſchoviæ Ducem, cum duobus fratribus Germanis in triumpho victor duxit, Sigiſmundo Regi ac ſenatui præſentandum.

Atque idem *Zutkieskius* à Septentrione in Orientem transferens arma, contra Turcas & Tartaros in Valachia, fortè ſpeculatorum deceptus fide, neque ſatis de hoſtium numero edoctus, ſeptem millibus veteranorum, contra centum circiter hoſtium millia, incautius ad *Cecoram* (victor tamen) conflixit, dumque ab eo prælio imparem ſe omnino ſenſit tantæ multitudini ulterius reſiſtendo, cinctus carragine, ambulatoriis caſtris, octo dierum totidemque noctium, (ſeu triginta magnorum milliarium) itinere, retrò unde venit ex illa Harybdi ſubducebat ſuos, eo in receptu victori ſimillimus, cùm noctu diuque tota vi armorum incubantibus Turcis, jam ad impediendum ſomnum in ſpeciem tantùm ſublato clamore adequi-

tantibus, jam non rarò quæque arbuſta & herbas (quà noſtris eundum erat) partim igne abſumentibus, partim denſo calcatu equorum atterentibus (in damnum pabuli quo maximè noſtratium equi premebantur, neque alia daretur ejus acquirendi copia, quàm quod ipſe caſu deprehenderat itinerando caſtrorum locus) inter eas anguſtias, ſimul in defenſam opponenda erunt arma, ſimul per valles, arbuſta, paludes, interruptis caſtris & carragine eundum erat. Sed quod magis illud mirere, cùm enim aliquando oppoſitu caſtrorum Turcicorum iter *Zułkieskii* ſiſteretur, factum, ut ille ex inſperato recta in illorum obvias ſtationes ſuam ducere imperaret carraginem, ut partim expanſa tentoria, partim cibos ad focum relinquere Turcæ cogerentur. Sic ergo *Zułkieskius*, & ſui labore infracti, ad extremum victores evaſiſſent, ſi nonæ adhuc diei non jam laborem, ſed imperium Ducis, & ordinem ſervaſſent; Deſperabundi etenim Turcæ & Tartari de victoria, & ipſi inſultando feſſi, cum pudore in partem retroceſſerant, ſpeculatoribus modò à longè relictis, in obſervationem noſtrorum. Cùm igitur nullus appareret hoſtis, jam fiducia inter noſtros oriri, exinde verò ſitis, fames, laſſitudo, & ſuper omnia ſomnus defeſſos premeret, item alii negligen-

gentius contra imperata Ducis ex obtentu laſſitudinis agere, alii incubare ſomno, alii tumultuari, reliqui carraginem contra præſcriptum ordinem (quod præſertim per inſolentiores lyxas factum) diſtrahere ceptabant. Tum primum per ſpeculatores de tumultu edocti Turcæ, noſtris inter ſe mutuò colluctantibus ſupervenêre, atque diſtractam pervadentes carraginem, non vicêre paucitatem, ſed planè multitudine oppreſſêre. Major pars noſtrorum tumultuariè pugnando cæſa, plurimi capti, nonnulli (unde pervigilem laſſitudinem obſerva) profundè indormientes deprehenſi, ut ſine ſenſu captivitatis, vix poſt aliquot horas in manibus hoſtium (ignari quò gentium verſarentur) evigilarent. Dux ipſe *Zutkieskius* ſaucius equo, inſtantis fati providus, Catholico ritu (pius uti erat vir) ad expiandas Sacramento Confeſſionis noxas, ſacerdoti qui ad latus ejus erat opportunè, carptim adgeniculavit, dein accurrenti quodam tribuno, & equum ſibi ad effugium porrigenti, ictu gladii equum abigens. *Inglorium* (inquit) *pereunte exercitu, armorum Ducem fugere*; mox inter confertos hoſtes ſtricto gladio procurrens, ignotus quiſnam eſſet occubuit. Sic ego ingenuè uti vincentem *Zutkieskium*, etiam cadentem recenſui. Cujus enim aut Imperatoris, aut militis

triumphalior victoria eſſe poteſt hujus exercitus clade? aut quis fortius vicit? quàm hic animosè periit, vincendo aut occumbendo æquè vir, recenſeant alii victorias, ego eam cladem, loco magni triumphi pro gloria gentis juſtè opponam.

Septies centum millia Turcæ numerabant, ſed verè cum calonibus & lixis credidere.

Anno poſt eam cladem exacto, *Bello Turcico ad Chotinum*, *Oſmanum* Conſtantinopoleos Imperatorem, * quatuor centenis millibus militum debellandæ Europæ incubantem, quantula pars noſtrorum à Polono arcuit limite? ſcientibus non eſt opus dicere; In cujus victoriæ memoriam, Papa Gregorius XV. diem decimum Octobris, perpetuo feſtum eſſe Polonis juſſit, & quod majus ad ornamentum triumphi conferat, inaudito antehac Machometanorum exemplo, cùm ad ſuperſtitionem uſque Imperatores ſuos Turcica gens ſemper adoraret magis quàm veneraretur, tum verò reducem ab illis caſtris Oſmanum, uti infauſti in præſens belli authorem, etiam infelicis in poſterum regiminis mala omina ſecum deferentem, ſicaria manu adorſi, è vivis ſuſtulêre.

Et recentius adhuc in Moſchovia Rex Vladiſlaus IV. *Sechinum* octuaginta armatorum millibus (partim Moſchorum, partim externorum è Suecis & Germanis) armatum, primùm prælio cruento afflixit, deinde aperto interclufit campo, cùm qua-

quadruplo plures eſſent obſeſſi, obſidentibus, ut non modò pacem petere, verùm dedere ſe cogerentur, illam raram ex orbis victoriis & triumphis Vladiſlao tenente lauream, cùm victus exercitus (ô triumphale ſpeculum) ſub Vladiſlai Regis victoris pedes, militaria ſigna ſeque abjiceret. Prodibat primùm *Sechinus* victus armorum Dux, deinde minores per gradus Præfecti, tum integer equitatus peditatuſque legionatim, aſſtanti in triumpho Regi, ſigna primùm, arma deinde, ſub arbitrium Regis victoris ſubſtraturus, ut depoſitorum armorum ingentes ſtrues, ad pedes Vladiſlai conſpicerentur. Quæ abſit non ad faſtum arroganter, ſed revera *Ad gloriam MAGNI DEI, Domini exercituum, & ſanctiſſimæ Matris Dei virginis, propitiæ Polonorum Advocatæ, dicta ſint.*

Hæc igitur vix ſupra medii ſæculi geſta carptim recenſita, & alia plura, portenta verius bellorum quàm bella, ſi recenſeantur, ubique uti initium victoriæ, etiam ſummam commiſſi prælii, penes haſtatos fuiſſe certum eſt, ut quod noſtrorum paucitati deeſſet, ab horum virtute ſuppleretur.

Et hæc ipſa Praxis loquitur. Jam tandem ratio nos doceat.

QUicunque miles, ſeu gladio ſeu haſtâ aut quocunque genere armorum ferit, non ſui alter in bello uſus eſſe poteſt, quàm ut neceſſe habeat proximè hoſtem accurrere, pedem pedi, gladium gladio, virum conferre viro, ut eò magis cruentum Martem ſequi neceſſum ſit, quò audacius procurritur, quò acceditur propius, quò confertius pugnatur. Nihil verò belli Dux in bono milite amplius requirat, quàm ut hoſtem quàm proximè poteſt aggredi non trepidet, inde victoriam affuturam ſperans, unde alacrius procurritur, ſed haſtatis non alia pugna eſſe poteſt, quàm ut in faciem hoſtium denſis ordinibus ſe ingerant fortius, non aërem miſſilibus (ut ajunt) ſed hoſtium latera cominus verberaturi; ſecus verò eminus ferientes, uti à longè in hoſtem ſeu tela ſeu globos plumbeos jaculari poſſunt, minor etiam adeſt illis ad accurrendum neceſſitas; & velut ſatis officio pugnæ datum ſit, ſæpius à longè jaculando, ferè non ultra contendunt, vexando & terrendo magis quàm feriendo, imò potius ſe defendendo,

quàm

quàm offendendo. Adde, quia pro natura ſclopetorum eminus ferientium, niſi certum ordinem per decurias accedentium & retrocedentium obſerves, non probè neque ſcito armorum uſu confligas oportet, ut vel ideò non animosè in hoſtem procurrere, ſed quaſi lentim adrepere neceſſum ſit, quâ morâ partim fervor militum evaneſcit, partim terror prælii paventibus lentè inculcatur, ut confundantur, dum aut ſuos fortè cadere vident, aut aciem hoſtium in terrorem diu ſpeculantur, quod prima ſæpe abrumpit (ut ajunt) *furia*. Atque eandem cauſam cladis Pompejanarum partium recenſet Plutarchus in vita Pompeji. *Pompejus primam aciem ſtantibus mandavit, uti loco perſiſterent, impetumque hoſtium conſtanter reciperent: Quod conſilium victor Cæſar reprehendit, nempe ictuum violentiam, quæ excurſu intenditur, retudiſſe eum, præterea impetu illo (qui impetus inter excurrendum in hoſtem pleroſque incendit, & quaſi furore quodam incitat, ac cum clamore & curſu ardorem pugnandi auget) repreſſo, animos eum ſuorum refrigeraſſe.* Neque illud dicendum prætereo, ab illa natura eminus feriendi, quò tardius itur in hoſtem, eò majus tempus ad reſumendas vires ad providendum ſibi, & latera firmanda hoſtibus poſſe concedi, ut eò facilius reciprocis ab adverſo miſſili-

bus lentè adverſus ſuccedentes feriant. Ja
verò cominus pugnantibus non idem ma
eſt, ſimul enim procurrunt, ſimul hoſte
aggrediuntur & feriunt, haſtati præſertir
quorum duplex ubique impetus atque v
eſt, namque primò longiori haſta protr
dendo turbant frontem hoſtium, tange
do prius quàm ut tangantur, deinde co
fertis manibus, veluti novam iterum vi
illaturi, ſeu gladios ſeu ſclopos expedi
rint, utriſque cominus hoſtem è proxim
feriunt. Et quia cominus feriendo viſibil
ictus eſt, ſi priori erraveris ictu, altero co
rigas facilè ex animadverſo, quod emin
non datur, imò *eminus* feriendo, qu
Volans ictus eſt, ferit; nec tamen hoſter
retrudit, ille verò alter *cominus*, *Tunden*
ictus eſt, & quaſi *Solidus* ut ſimul feriat
ſimulque retrudendo ſiſtat hoſtem procu
rentem, & magis turbet adverſos ordines
dum unus alteri hærendo implicantur, re
morantur. Sed tandem ut verbo claudam
jaciendo miſſilia, aut in colimatione, au
in ipſo armorum genere plures defectu
dari poſſunt, rubigo, humor, intempe
ramentum pulveris nitrati, onerandi &
exonerandi non prompta peritia, fiſtula
curvatura, ſilicis durities, & alia plura,
quibus impedimentis cominus ferienti
procul abſunt, præſertim verò gladius, quo
crebrius repetitis in momenta ictibus, no
in

ſpeculatione colimandi, ſed quod præ-
ıt in praxi, nullo inſtrumenti defectu fe-
ıs, & quia non in puncto, verùm noſtro
ıore (velut in linea) cæſim ferit, ideó-
ıe latiore ſpatio offendit. Gladius igitur
ut gladii & haſtæ uſum confundam) non
teritur uſu, nec deficit à ſeipſo continuè
riendo, & quò minùs expeditus ſit, nil
ſi manu viri opus eſt, ſecus verò, plum-
ım, pulvis nitratus, opificis perfecta ars,
ıſtrumenti certitudo, ſiccius tempera-
ıentum aëris, ſi deſit ſuæ pixidi, ferè nul-
ıs ejus uſus eſſe poteſt. Nunquam igitur
ladio, nunquam haſtâ exarmandos equi-
es cenſebo, qui verò aliter cenſuerit, otii
on belli peritus, caſtra Ducibus belli, &
ıa militi arma quietus relinquat.

Sed tamen opportunè inceptum clau-
am dicterio *Abazyi Baſſæ* Turcicarum
opiarum Ductoris. Cùm enim anno Dei
Nati MDCXXXIII. ſeptuaginta mil-
ium exercitu juſſu Conſtantinopoleos
mperatoris, Poloniæ fines intrâſſet, atque
ræter omnem opinionem noſtrarum vi-
ium (bellabatur enim tum temporis à
Septentrione contra Moſchum totis viri-
bus armorum) *à Koniecpolskio* belli Duce
nimosè repulſus, retro in ſuam Turciam
abire cogeretur, ob idque aut inſcitiam
bellandi, aut ignaviam exprobranti ſibi
Imperatori, imò carcerem & gladium in-

po-

pœnam minitanti, reſpondit: *Ignor*
mihi videris Imperator, quàm ſit aſperum
armato Polono extorquere victoriam, non n
merus inibi ſed viri pugnant, ineſt verò il
quoddam genus militiæ Huſſarorum equitu
(haſtatos putabat) *quibus eam eſſe ſcito*
armorum Præfectos obſervantiam, ut hu
quem vides urbis murum (fortè verò int
colloquendum è feneſtra Palatii verſ
mœnia civitatis proſpiciebat Imperator
ſi haſtis ſuis quatere juberentur, neſcio an n
ſuo illum emoverent haſtis loco. Indignabu
dus dictum accepit Imperator, & licèt
tempus iram diſſimulaſſet, ſed tandem ſu
tâ Turcarum pœnâ, eliſis faucibus *Ab*
zyum Baſſam ſtrangulari juſſit.

VIII

VIII.

INEAMENTA HUMANÆ MENTIS.

tionis humanæ partes ſunt, atque ipſius prudentiæ, quam in rebus humanis requirimus,

VIDELICET

ngenium. 2. *Peritia*. 3. *Judicium*. 4. *Moderamen, id eſt*, Rector.

PRIMA RATIONIS Pars INGENIUM.

INgenium habet in poteſtate 1. *Inventionem*. 2. *Subtilitatem*. 3. *Conceptum*. 4. *Docilitatem*. Quibus ita ſæpe contrariatur *Confuſio*, ut non conndi, ferè quarta ſit recti pars *Ingenii*.

ECUNDA RATIONIS Pars PERITIA.

Eritia venit partim ab *Experientia*, partim ab *Arte*. *Experientia* paratur ab *uſu*,

uſu, aut crebra rerum *Conſideratione*, à Converſatione peritorum hominum, ab antiquorum *Temporum notitia*, quæ quitur, aut per longam ætatem, aut qu non attigit ætas, ſuggerit nobis præter rum lectio, id eſt *Hiſtoria*, verùm hæc tius ad artem referenda, non ineptè tan propter connexionem hic ponitur.

Jam verò *Peritia* ab *Arte* eſt, dum co pendio quodam ſciendi, accommodan ſtudia & Magiſtros.

Atque in hac ſecunda *Rationis* part (id eſt Peritia) omnia objecta quarum artium & ſciendi verſantur, per omnes tus & ingenia hominum, ſed hic loq mur de ſola *Peritia Politica*, quæ eſt *Toga* & in *Sago*. Nam alias imperfecta

Peritia deinde quatuor modis nobis eſt, aut enim rem in *Conceptu* tantùm, eſt in intellectu habemus, invalidi aut ex quendo aut eloquendo, (quibuſdam ęn Parens naturæ Deus magis promptam cilitatem dedit rectè ſentiendi quàm el quendi) vel ſcimus ſimul & *Facto* poſſ mus exequi, aut de eo quod ſcimus du loqui non poſſumus, *Scribendo* tantu enarramus, aut omnia ſimul aſſequimu peritè *Intelligendo, Exequendo, Scribendo* *Eloquendo*, idque unus altero melius, qu eſt *peritia*, in rebus humanis præſertim v rò in re Politica perfectiſſima.

De

Deinde rem enarramus aut ſimpliciter, t *Eloquenter*, idque Movendo, Docendo, electando.

Comites verò peritiei ſunt, ac eſſe dent, *Sedulitas* & *Promptitudo.*

Nutrix verò aut ipſa eſt omnino Mater, *lemoria* quæ ſi deſit, utique ſupplebit m *Reminiſcentia*, ſedulitas, ipſaque ſui *tens Ratio*, quæ in præſentia judicii tom habet.

TERTIA RATIONIS Pars JUDICIUM.

JUdicium eſt recta diſcretio quædam boni & mali, falſi à vero, rectè perendens quid fieri poſſit, quid non? Non perficietenus rem introſpiciens, verùm fundamento & quaſi ab intus, finem ius quàm media proſpiciens, Poſſibile, tile, Honeſtum ſimul ſequendo, non in parentia ſed in re, apta rebus ſtatuendis edia quærens.

Comites item habet hæc optima Ratiois pars, Gravitatem, Conſtantiam & Moeſtiam, quibus vel maximè contrariatur ut *Temeritas* aut *Levitas* aut *Meticuloſitas*, uam vulgares Politici inanem *reſpectum* ocant.

QUARTA RATIONIS
Pars MODERAMEN.

ITa hæc quarta Rationis pars jun
eſt judicio, ut aut judicium ſine Mo
ramine, an Moderamen ſine judicio
eptum ſit. Differunt tamen, Judicium en
rectè monſtrat, Moderamen verò regi
exequitur. Dum *Animus* eſt potens ſui,
eſt omnes affectus habens in ſua poteſta
ne nimis tepidè aut calidè rem aggr
diamur, idque ad *Normam virtutis* qu
omnino neceſſum eſt. Atque in hac ul
ma Rationis parte, ſedem ſibi vendi
virtus, ſine qua inepta eſt ratio, imò
tio ſit, ſed in malum *Ingenioſiſſima*.

In hoc ergo veræ Rationis huma
ſpeculo quiſque ſe videat, aut quàm mu
ſibi ad perfectam prudentiam deſint, ing
nuè fateatur, aut quoquo modo poteſt,
rectum reducat.

Fallimur verò, dum ambimus hab
prudentes, cum vix in prima aut in alte
parte prudentiæ (neque id perfectè) ha
reamus, vitio imperfectionis humanæ
ut quaſi neceſſarium ſit, cuique aliqu
deeſſe, ſed (ut reliqua abſint) major t
men illis civibus ratio tribuenda. *Qui pl
de naturali judicio & Moderamine habent
etiam ſine multo ingenio & arte.* Quem ve

Deus optimus, ad illud culmen ratio-
evexerit, ut per omnes ejus partes ver-
us ſit, eum inæſtimabilem vocato vi-
n. Nemo tamen ab orbe condito omni
ione perfectus, ſed eum utique voca-
ıs perfectum, qui minùs ex imperfecto
bet.

Etiam in *Cicerone deſiderabatur Conſtan-
, in Catone Moderatio* (ut ait *Seneca*)
verè Cicero hoc aut illud appetendo
t ſuadendo aliquando rem turbavit; Ca-
verò per immoderatum rigorem, per-
lit Romanam Rempublicam; Cùm
im ſolo intuitu cujuſdam ſpecioſæ juſti-
e & cæco amore virtutis, ardentius ma-
s quàm conſultius urgeret compeſcen-
ım Julium Cæſarem, quem potentiſſi-
è armatum, erat quaſi impoſſibile in
dinem redigere, armando in eum Pom-
ejum, & ſimul incitando Senatum, pri-
iò civilibus turbis implicuit, mox liber-
tem Reipublicæ, ſuamque ſubvertit vi-
m. Ne Deus verò ipſe, virtutum licet
verus exactor, in ſua Divina Politia,
mnia ſtatim ad rigorem vocat, alia enim
aternè parcit, alia diſſimulat, ne ſi in
frugalitate humana (cui quodammo-
o errare licet) ad rigorem quæque vo-
ari velit, dudum orbi intereundum
ſſet.

IX.

IX.

QUI
IN REPUBLICA
PLURIMUM
AGENDO VALENT

Qui vult in Republica po
ſe, Authoritatem habere
debet.

Authoritas perfecta conſiſtit : I
familiæ decore : In fortuna
rum proventu: In prudentia

Cui unicum horum deeſt (præ
ſertim è poſtremis duobus
imperfectam authoritatem ha
bet, nec per omnia Reipubli-
cæ prodeſſe ſufficit.

FAcilè trahas in idem ſentien
dum multam cognationem ; ſ
non adſit tamen prudens inci
piendorum & agendorum ra
tio, tum deſit amplior fortu-
na

cujus reſpectu parentur amici & clien-
, munerando, menſæ adhibendo, ac
er omnia incipiendo & rem urgendo
ptus affluat, crebrum deinde ducendo
ulitium, nec inermia (ſaltem ad pom-
) parando lateris præſidia, manca
nino ſit tibi authoritas.

Deinde pro perfecta Authoritate obti-
da, Prudentiam ipſam ſubdivido in
atam & *Militarem*, quam requiro, ut
ſolum aliquis in publicis conſiliis elo-
& perſuadere, tum alios in idem ſen-
dum (ratione præeundo) trahere
ſit & ſciat, verùm etiam ab opinione
itaris ſcientiæ & caſtrorum uſu, favo-
militum poſt ſe ducat, in decus &
nionem potentiæ, quâ maximè apud
ulum & apud Principem aſſequendo
d volumus, valemus. Verùm hæc
nia cum opinione virtutis (qua maxi-
hominibus imponitur) imò cum ipſa
tute agenda, ne ſubſit dòli ſuſpicio, ad
rtendos hominum animos. Quicunque
ce cares? aliquid credo potes, nec ta-
n in ſumma rerum Reipublicæ prode-
is. Ad perfectam authoritatem haben-
n non falſò *prudentiam* requiſivi; Fal-
ntur valde, qui magnum in Republica
em per ſola exteriora agendum putant,
m illis numeroſi clientes, barba ſubmiſ-
, non faciles aditus nec obvia comitas,

elu-

luctantia velut ex abdito verba, g
& inceſſus quæſitus, facies ad rigc
coacta, toga diffluens, ornata domus,
per omnia, *aſpectu magnifici*, *rerum t*
ſunt vacui, quos verius ſtatuas Senato
non Senatores voces, prout vete
ethnicorum erant idola, quibus cum
nitas quædam imponeretur nulla ta
inerat, illudque ipſum, quia muta er
pro magnifico habebatur, quaſi ſupra
minum ingenium & vocem locutura
tandem loquerentur, ut quæ alias,
temptus eſſe deberet materia, eadem a
ignaros venerationis haberetur occaſio
opinio ſubſtrueretur tacitæ majeſt
Quanquam ne in iis exterioribus grav
negligenda, quæ non leviter ad autho
tem conferunt, nec decet Senatorem l
tas; ſed tamen hæc utique diſſimulari
ſunt, verùm conſulendorum & agen
rum prudentia, tum *Virtus* ſola verum
natorem facit.

Scias verò quiſquis es ſcrupuloſus
tuum expenſor, cùm de privatorum
vium potentia locutus ſum, ne te adm
bundum reddat; nam hic ratio habita
omnia, non ejus Reipublicæ quæ ſit *U*
(ut fuit olim apud Romanos aut nunc
apud *Venetos*) ſed ejus quæ ſit *Provinc*
ut eſt apud nos Polonos, etſi quæ al
quarum uti ſunt diverſiſſimæ natur
li

icèt unico Reipublicæ nomine vocentur, liverſas etiam rationes ſtatus poſt ſe traıunt; Cùm in Republica *Urbis* illud quod egit magis loco adhæreat, in Republica verò *Provinciæ*, non ad certum locum, ed ad diffuſos latè incolas regendi potetas referatur, ubi ſeu flagitiorum (quod bſit) ſeu factionum in diſgregato latius opulo, difficilior contagio, *aut unius civis gliſcens potentia, cæteris eſt haud valde ericuloſa*, modò ne nimium exuberet: mò non civis modò, ſed exterorum etiam ires (ut obiter ſed revera dicam) Remublicam Provincialem concutere, ſed ıon frangere poſſunt, cujus rei (ne per liena decurram) triſte domi exemplum xhibuit nobis luctuoſus annus MDCLV, ùm enim ab Anno Chr. MDCXLVIII, ıſperatus ſervilis (à Ruſſia) belli turbo, ocatis in periculoſam ſocietatem Taurianis Barbaris, repentè Poloniam corriuiſſet; totoque ſeptennio (pro portenɔſa potentia) repetitis cladibus concuſım, in annum MDCLV deduxiſſet, t ab eo ſatis ſuperque malorum putares ad onficiendam Poloniam, dum ære, viris, iribus exhauſta, corpore cicatricoſo ſubſtere vix poſſet, & quietem poſceret. Veùm en iterum major periculorum moles, odem anno MDCLV nobis incubuit, ui ferendæ integram & ſibi conſtantem

L Polo-

Poloniam haud ſuffecturam ſperares; Ejuſdem enim ſervilis belli contagio, traxit in noſtri hoſtilitatem & ſui ſocietatem, Magnum à Septentrione Moſchorum Ducem, mox & Suecorum Regem, amicos quidem Principes, ſed ab occaſione raptandæ inter ſe Poloniæ, fœdifragos eſſe malentes quàm ſine lucro amicos, eoque animorum ardore & fiducia virium, ut coälita ſocietate & pacto, dividerent inter ſe prius occupandam, antequam invaderent Poloniam. Maxima igitur ex parte (quanta in ſuo vaſtiſſimo corpore cum ſuis Ducatibus & Provinciis, quà patet Polonia) ducentis magnis milliaribus in longum latumve, hoc aut illo, tertio aut quarto ab hoſte diviſim, aut pervaſtata, aut erat occupata. Jamque Suecus præſertim, pro ingenio quorundam, (*ab odio præſentium & cupidine mutationis* nova molientium) ſtudiis provectus, de aliqua Regni parte diſponere præſumebat, eoque brevius duratura poteſtate, quò ſuperbius in cives, quò magis contra Eccleſiam Dei injuriosè. Jam exercitus ſeditioſis molitionibus diſtractus, in obſequium advenæ Principis ferebatur, utque nova experiretur perdere antiqua infami pacto malebat. Jam contra ſeipſam armabatur Polonia, & furentis adinſtar, violentas manus in pectus ſuum verterat ipſa, ut iidem Polo-

Nunquam Poloni vinci aut frangi poſſunt, niſi prius ipſi contra ſe armentur, dum adeſt intus concordia, nemo exterorum armis prævaleat.

ni

ii hoſtes eſſent Polonorum, cùm nonnulli :ivium infaſcinati (mirum dicere fucata ;ueci Regis gratia, in admirationem novæ ›urpuræ conceſſerant (ſi enim cum Polo- ıis mollius agas, nulla humanior gens, nul- a magis diſcreta, eoque ſub prætextu ſi ve- um dicere licet, Polonum fraude invol- ras, dum ſunt amicè creduli & incautè ef- uſi, pro ſua ingenuitate quemque metien- es) ſic ergo aliqui Polonorum decepti ıon victi, viginti per dies ſcenicum mira- ›antur Principem. Jam inquam amici no- ›is aut Reges aut Principes, pro inſolenti ;ueci Regis fortuna, vel à negata Polonis ›pe, gratiam victoris aucupabantur, imò ıon annuiſſe in excidium vicinæ gentis, ›ffendi Suecum ideò timebant. Atque tam leformiter jacentem Poloniam quis tan- dem ſublevaturam caput ſperaſſet; verùm en dum hoſtis in vaſto Provinciarum cor- pore, non ſatis tutè ſingula obſervare, nec ad quoſque ſparſim manentes cives atten- dere poſſet, omnes verò irritaret. Invenit tandem auſpiciis Sereniſſimi Regis noſtri *Joannis Caſimiri*, tum aliquorum corda- tiorum civium virtute ſtudioque, fortuna Polona viam; ſed hæc potius ad Deum authorem, & Virginis Matris Dei gratiam referenda. Quid unquam magnorum in orbe, aut repentius cecidit, aut aſſurgere cæpit extra ſpem reſurgendi facilius, ut

Diſcretio & Credulitas, *agnita Polonorum vitia.*

ſi pleraque humanarum rerum, aliquæ hominum aut dexteritati aut prudentiæ adſcripta ſint, hoc unicum ſolius Dei potentiam loquatur; ſic Polonos cecidiſſe oportuit, ut Dei potentiam pro ſua Eccleſia palam teſtarentur, ſic ab omnibus vicinis populis deſertos, ut aut glorioſius ſoli vincerent, aut nulli quàm ſoli Deo quicquid rectè actum eſt (utinam non ingrati) totum deberent. Sed hæc pro Republica Provinciæ obiter, non tamen extra rem. Rempublicam igitur *Vrbis* velut brevi compendio unico incluſam loco, aut tumultu diſtrahas, aut potentiâ invadas, aut facilius occupes, aut ſecurius oppreſſam teneas; *Sylla, Antonius Cæſar* pro me loquantur.

X.

X.

CAUTIO REIPUBLICÆ,

Seu Durationis Omen.

1. Quamdiu in populo Polono Jus primogenituræ aberit, ut cujuſque hæreditas pro æquali portione dividenda ad liberos tranſmittatur. Et quamdiu titulata Nobilitas in ſuperbas domos non invehetur (*ad retinendam æqualitatem* tam penes genus quàm penes potentiam) ab illa prima cauſa durationem libertatis & Reipublicæ auſpicari licebit.

Sed cur etiam prudens aliquis titulatam Nobilitatem curioſius petat? niſi avitæ ſuæ potius detracturus. Quamobrem magnus ille virorum *Joannes Zamoskius* cùm in admirationem ſuæ virtutis, non patriotarum Polonorum modò, ſed externorum Principum animos rapuiſſet, ac fortè per legatum Regis Hiſpaniæ tunc in Polonia hoſpitantem, ad acceptandum Burgundicum decus (Comitum aurei velleris) invitaretur, prudentiſſimè reſpondit; Haud minora ſe à Polona Nobilitate ferre decora, neque augmento titulorum amplius

Facilius ideo magis quàm cautius Reſpublica indulſit, Ordinationes ex primogenitura, domus Oſtrogiorum, Miskoviorum &c. tandem illas credo abrogatura, ut minus proficuas.

opus habere, ſed veniam ſibi potius in ec dari velle, ut pari humanitate, quâ ſibi il- lud munus à tanto Rege offerretur, retrò remitti liceret; adjecta omni ſua in tam benevolum Principem obſervantia; Verè dictum; Deeſſe quidem in noſtra gente gradus Nobilitati; honore tamen eam di- ſtingui. Quotquot enim hic ſunt terrarum Officiales, juſtè dixeris *Comites*, quotquot Caſtrorum judiciariorum Præfecti aut Succamerarii, aptiſſimè voces *Marchiones*, quot recenſueris in ſenatu majores aut mi- nores Caſtellanos, dicas item majores aut minores *Nobilitatis Principes*, quotquot Palatinos aut Dignitarios? re ipſa nomina (verùm ſub aliis nominibus) Duces, Excellentiſſimos, Illuſtriſſimos, Illuſtres; Cùm tamen omnes æqualiter ſint genere & jure Nobiles, & velut huic baſi innitan- tur; eoque pro majori amplitudine titulo- rum, quo illi non ad vanam ſortem na- ſcendi obtruduntur, ſed ſoli aſſervantur virtuti, vidit antiquior & recentior ætas exterarum gentium aut Comites aut Prin- cipes, tum magnorum populorum Do- minos, Tranſylvaniæ videlicet Principes tum Valachorum Palatinos & alios pur- puratos, pro acquirendo jure Polonæ No- bilitatis non levi ſtudio laboraſſe, & ab authoritate Comitiorum (quæ ſola paran- dæ Nobilitatis via eſt) magni muneris lo-

cc

eo ſibi conceſſum acceptaſſe, ut veluti olim Romæ ſocium populi Romani dici. Hic item Polonum indigenam Nobilem vocacari, multæ ſit apud Rempublicam gratiæ [Reliquum ejus loci vide in Hiſtoria mea de geſtis Populi Poloni ſub Henrico Valeſio Polonorum, poſtea Galliæ Rege.]

2. Quamdiu Poloni equo & haſta bellabunt [ſed ut pedeſtri tamen exercitio non abnuant, quo maximè bella ſuſtinentur. Eques enim conflictui, pedes neceſſarius in univerſum bello, ſua defendendo, aliena expugnando, urgendo, parta retinendo, etſi bellum trahatur, minus ex commeatu opus habet, lentius parat, ſed diu tenet victoriam.]

3. Quamdiu extranei, Civitatis jure (ſeu Patrio) parcius donabuntur, & longius arcebuntur privato Regum à conſilio.

4. Quamdiu externo Duce & milite non utemur.

5. Quamdiu crebra fortalitia non muniantur, quàm ut ſinguli Palatinatus ſingula munimenta in publicum exſtruant (pro ſecuritate & depoſitorio pignorum ſuorum, dum ad bellum abit Nobilitas) commeatu, armis, & milite ea procurando, privati verò cives, munitiones potentes paſſim non exſtruant.

6. Quamdiu nomen communium armorum Equeſter ordo non exuet, annui

potius luſtri repetito more, quod eſt vis & anima libertatis.

7. Quamdiu Judiciale Tribunal durabit.

8. Quamdiu vitata Civitatum vivendi communione, ſeparati vicos & arces inhabitamus, ut longis ſpaciis diſcreti, nec factione, neque vitiis miſceamur.

9. Quamdiu Comitia frequentiori Senatorum (& Ablegatorum provincialium) numero celebrabuntur.

10. Quamdiu conſenſus conſilii & libertas *Vetandi* durabit.

11. Quamdiu noſtris contenti finibus, de antiquo retinendo potius, quàm pro novo parando, virtute & armis contendemus.

12. Quamdiu multorum populorum fœderibus non implicabimur.

13. Quamdiu mollioribus exterorum moribus per curioſas peregrinationes, matrimonia, contractus (imò *veſtitum*, quo peregrina ſæpè ſtudia teguntur) exoticorum incurioſi, noſtrorum tenaces non imbuemur.

14. Quamdiu ab externis (idque remotioribus) Rex eligetur, tum vivente Rege, de ſucceſſore eligendo nulla fiet mentio.

15. Quamdiu prima poteſtas privatim non armabitur, tum ærarium publicum

ac

ac ſtipendiarius miles publicis Præfectis ſuberit, ut miles ſtipendium & officium Reipublicæ debeat.

16. Quamdiu Regius ſanguis ab incolarum jure, tum cognatione aberit.

17. Quamdiu aberit abſoluta Regum à poteſtate, dignitates & officia Regni, tum bona in benemeritos cives privilegiis collata, pro libitu iterum auferre.

18. Quamdiu pro authoritate Primatis laborabimus.

19. Quamdiu reſidens Senatus, interſtitio Comitiorum Regi & rebus aderit cum diligentia.

20. Quamdiu antiquæ leges ſeverius obſervabuntur per omnia, non ut curioſius innoventur [*rara quidem ubique gentium lex quæ omnibus in commune placeat, ſed ea utique probatur, quæ majori parti civium prodeſt.*]

21. Quamdiu belli & togæ prima munia, bonis & modeſtis pro virtute, non pro petentium ambitu conferentur.

22. Quamdiu confidentia inter ſtatus manebit, & civium concordia.

23. Quoaduſque Sagum non prævalebit Togæ.

24. Quamdiu fides Ducum & militaris diſciplina vigebit.

25. Quamdiu Belli Duces Sago intenti, caſtris ſe tenebunt, procul à Comitiis, & à potentia ſuadendi.

26. Quamdiu Catholicam Religi nem Rex & cives cum cultu *Virginis D Matris* conſtanter tenebunt & tuebuntu [in eam verò rem commodiſſimum fore antiquo more, *imò pro Eccleſiæ jure* Epiſc pos per Capitula pro virtute eligi, quà dum ab obvio Principum creantur, (antequam oves ſuas noverint) tranſpo tantur favore,] tunc verò favente Deo, P lonorum nomen Reſque publica cum l bertate (accipe Omen non ex falſo DURATURA.

Hoc loci non leve arcanum in pala protrahere juvat. Quid ſit? Cur Polon rum ſtatus ac proinde libertas inter ea, qu bus novorum Politicorum acerba ſuccer ſet cenſura, non ruant, ſed potius ſubſ ſtant & firmentur. Neceſſe ideò ſit, o cultam ſubeſſe cauſam quam aliqui nc aſſequantur, ſed pro ingenio ſuo rem m tiantur.

VIDELICET.

1. Circa conſilia.
2. Circa ordinum aliquas ſ multates.
3. Circa publicum peculium
4. Circa juſtitiam in reos.
5. Circa fortalitia.

6. Cir

6. Circa ſummam *libertatem*, quam invidioſo vocabulo, plerique non rectè licentiam vocant.

OMnia percurram ſuggerendo, aut qualiter noceant, aut quomodo ab oppoſitorum ratione ſint proficua ad ſtatum; nam verè aliqua in ſtatu noſtro ferenda ſuadere auſim, vel ſi abſint, publicam rem in pejus turbari neceſſe ſit; velut enim Medici, conſtituendæ vitæ hominis, ajunt Choleram (quæ alias ſui natura acerba) moderandis reliquis humoribus adeò neceſſariam, ut abſque illa, vivere hominum rectè conſtitui non poſſit. Sic ex vero dixerim, ut ſi aliqua apud nos curioſè immutentur, aut corrigantur in ſpeciem, *in pejora mala impingi neceſſe ſit*; ac proinde ſtatus Polonorum vim patiatur, atque hinc mihi cauſa dicendi.

Succenſent primùm novi Politici *Convocandis Comitiis*; & potiùs requirunt aliquod præſens conſilium è paucioribus Provinciarum de legatis ſubſtituendum, ut quæ mala interveniunt ex inſperato, cum Rege & Senatu in rem communis boni ſumma poteſtate ſint iis occurrendo, cùm tardum ſit convocare Comitia (ſic ajunt illi) dum præſens malum domi ad-

eſt. Non ſuccenſuerim quidem iſtorum rationibus, habeant illas ſibi, ſed pro mea parte quid in re ſentiam, aperiam pro conſcientia; Quid enim eo facto, niſi ſummus Dominatus ſine ſenſu & ſpecioſo ſub titulo in Rempublicam invehatur, ad pauciores devolvendo poteſtatem Reipublicæ, ut ſenſim Equeſter ordo excludatur ab uſu conſiliorum; nam alias Principis Majeſtas, inter pauciores liberius in rem ſuam totum agat & aſſequatur, præſertim cùm ex diuturnitate ratio & tempus adeſſet, aut quod exinde ſequitur, habere Comitia nolit, quæ ſola aut quid in melius fieri debeat parare poſſunt, aut ſi quæ corrupta ſunt, ad Normam reducunt, cùm Senatus, totque delegati Provinciarum confluunt, ut à gravitate conſilii, & fiducia ex numero, quod in rem ſit petant & aſſequantur, aut facilè obſtent (pro potentia clientum) ſi alias in ſummam poteſtatem res inſolenter trahantur. Adde, quia non tam facilè reſpectu metus aut gratiæ flecti tum corrumpi poſſunt, dum unus alterum in eo numero (teſtis fidei atque virtutis) circumſpiciunt, tum ipſa temporis brevitas multa ſuaviter inter æmulos recidit & concordat, quàm ſi alias ex mora factionum & corrumpendi adeſſet occaſio; Tamen utique interſtitio Comitiorum non negligentius habetur publica res, adeſt

enim

enim *Reſidens Senatus*, qui publica negotia (non tamen abſolutè in iis quæ totum concernunt ſtatum) curat, rationem conſultorum in Comitiis redditurus, quæ aut probent ordines, aut ſecus cenſuram imponant, in faſtos actorum non illaturi. Quid ultra in eo certandum, cum ſufficiant in rei documentum præſentia tempora (*intra annum Domini* 1654. *& Annum* 1658) quibus pejora, non ante paſſa Polonia, aut vix ulla in orbe Provinciarum alia, cum nempe tota Europa (res portenti loco ſit) intra Poloniam, ac de obtinenda Polonia, totis viribus armorum concurreretur, videlicet *Germani, Sueci, Dani, Moſchi, Hungari, Tartari, Valachi, Moldavi*, & ſuper hæc *Ruſſia* rebellis; Atque hi omnes integris exercitibus; Jam reliqui animo, conſilio, pecunia, ſubmiſſione armorum, & (prout conduxit) voto, videlicet *Galli, Hiſpani, Angli, Turcæ, Græci.* Vidimus inquam, quàm profuerit vim Comitiorum præſentem tunc abfuiſſe, quæ alias ſi adeſſet, aut à terrore præſentis mali & neceſſitate, aut à deſperatione meliorum, aliquid in damnum Reipublicæ tota ordinum poteſtate transfigeretur. Sed dum Rex cum pauco reſidenti Senatu, quantum poteſt conſulit rebus in præſens, & dilatione Comitiorum laboratur, interim meliorum temporum & rerum

interventu, res Dei beneficio ſanatæ, tandem fortuna Polona in melius el ctata ſit, ne potiores in eo rationes impo tunè revelare opus habeam.

Circa ordinum ſtudia, non diffiteor al quas oboriri poſſe ſimultates, ſed ut oli Romæ obſervatum, non obfuiſſe ſed pr fuiſſe potius, cùm ſtudia plebis & Senat inter ſe modicè colliderentur (ut ab eo v Senatus argueretur vigilantiæ erga pleb potentiam, vel ne plebs Patrum ſuperb gravaretur, interventu Tribunorum pleb obviatum erat) ut inter eam animorur & ſtudiorum luctam, ſumma in publicur eliceretur omnium virtus; Hic etiam fru ſtra quis requirat ſcrupulosè, inter ſum mam libertatem quæ eſt penes equites, 8 ſummum dominium quod eſt in Rege velut inter extrema duo, ut abſint colli ſiones quædam ſtudiorum, dum quiſqu ad ſuum tuendum advertit, partim ne libertati gravis ſit Princeps, Reſpublic opprimatur, aut ſi libertas nimium exuberet & inſoleſcat, ne in licentiam verſ gravis ſit Principis Majeſtati. Adeſt præterea mediator Senatus, qui nec ſummæ poteſtati contra Libertatem, nec equitum licentiæ contra Majeſtatem ſuffragatur, ſed rem conciliando vigilanter attendit, ne libertas cum ſumma poteſtate periculosè committantur, bilance rem librando,

ne

ne una alteri præponderet, ſed ex æquo ſint, ut partim Majeſtati reddatur ex juſto quod ſuum eſt, tum præſertim ne dematur libertati quod fiat in legum præjudicium; nam alias magis circa metum eſt, non ut *Libertas in Majeſtatem* inſoleſcat, ſed ne tandem *Majeſtas Libertati* detrahat. Ex eo advertere licet, exemplo dictaturæ Romanæ (à cujus poteſtate unicum turbatarum rerum remedium olim aderat) hic etiam, Regiam perſonam, imaginem cujuſdam (ſed non gravis populo) dictaturæ præ ſe ferre, dum pro ſua Majeſtate advertit ille, ne publica res detrimentum patiatur, dum reliquis Ordinibus præit ac præeſt; tandem authoritas Comitiorum ex collatione omnium ordinum rem totam in melius perficit.

Defectum parati peculii damnent aliqui; ſed non ego, & rerum noſtrarum peritus quiſque; Ergo ne à parata pecunia inſoleſcat Majeſtas, bella è bellis gratuitò quærat, & Rempublicam periculo implicet; potius delectus, pecunia, commeatus, in Comitiis petantur, ut à petendæ pecuniæ (& quod in rem Principis ſit) occaſione, petat item ſibi Reſpublica à Principe quod velit, vel ſi obſtet Rex, ***habeat quod Vetando opponat***, honeſtè ſuum extorſura. Sic olim (quod alibi dictum) Romanus Populus, à Patribus quod opportunum

num erat aſſequebatur, periculoſis qui-busque temporibus delectum, pecuniam commeatum, vetando, negando; non quod aut ipſi malè fieri in publicum optarent, aut non cuperent belli ſubſidia, ſed ut oppoſitu honeſtæ extorſionis, utraque pars ſibi mutuò ſuaviter condeſcenderet.

Tarditas juſtitiæ in reos non aliis tantùm, ſed mihi etiam diſpliceat, niſi ea potius neceſſaria cunctatio pœnæ vocanda ſit, (utique per licita juris beneficia cuique reo conceſſa) nam alias ex præcipitantia quid pejus in publicum oriatur, niſi intra dilationes advertatur, præſertim in potentes cives, quos ſi ſtatim feriant leges, nec per intervalla (diſſimulandi modo) minentur, periculum ne deſperatio veniæ & cura evadendi rem periculo involvat. Erratum olim Romæ, cùm non intra diſſimulationem res ſtetit contra Julium Cæſarem, quem quò ardentius nonnulli in ordinem redigi volunt, eò magis contra ſe & Rempublicam armârunt. Subnectas ſubinde, licitum hic cuique potenti facere quod velit? Minimè; adeſt utique lex, adeſt quemque in ordinem redigendi poteſtas, prout aliquoties contra magnos factum; Neque ego juſtitiam damnem, ſed item cunctationem irrogandæ pœnæ & beneficia juris pro ſtatu noſtro non improbem, ut interim tempus, occaſio, amici,

metus

etus conſcientiæ, tum ipſa tandem lex, lut ex tacito ſenſim ac ſuaviter ſtres comnant, ſine turba & ſine animorum collineinæmulos. Adde, quia interim ad mis potentes ſucceſſores onus juris deerrapoteſt, cum magno libertatis & *æqualita-* arcano (non ut ni aliis gentibus major tu hæreditat) bona Parentum ex æquo in os ſucceſſores hic dividantur, ut quorũ rens pro potentia inſolens, aliis metuens eſſet, poſtquam in portiones filiorum ceſſio dividitur, jam metuant ipſi, nec ſoleſcant in ordinem redacti. Sed verè in ſuavitate juris & cunctatione pœnarum, n ea tamen in noſtra gente privatim pucéque ſcelera, tumultus conſpirationes, out in aliis gentibus vidi, ubi *pœna* & *ri-* (ut ajunt) *ſub manu naſcitur;* Velut olim omæ, plures patricidas repertos eſſe quin memorat, poſtquam pœna Culei in ricidas publicata, quàm cùm nulla erat; c item partim pro ingenuitate civium, tim pro innata gentis modeſtia, plura àm ex legum metu fiunt; ac licèt adeſt um rigor, ſed verè *oderunt peccare boni tutis amore.* Amat enim quiſque ſuam am vivit Rempublicam, nec habet cur itiones in publicũ, in ea ſuavitate libertaciëat; Affectati itẽ Regni ſuſpicio in nenẽ cadere poteſt; Adeò enim extra mon eſt, ex indigenis civibus (nam ad peregri-

regrinos ortu deferuntur ſceptra) Reg
eligi, ut fabulæ loco ſit, Regem ſe cre
dum ſperare. Nec ſciam ejus inſa
exemplum, imò potius obſervatum
beam ſub interregno Henrici, cum ali
civium ultrò ad regnum vocarentur,
cuſarent tamen inſolenti fortunæ. N
que etiam ſit, ut in privatos cives alio
potentiorum paſſim inſoleſcat, cum er
non levi Reipublicæ arcano, non ſimu
civitatibus, ſed diſgregatim per ſua q
que rura & Caſtella nobiles habitant,
ea certè ſeparatione, nec cauſa offenſar
(quæ ſæpius amat à præſenti congre
oboriri) adeſt, nec item occaſio vindi
reſtat in diſgregatos, ut mille alia b
ſubticeam, quæ in publicum ab ea mane
ſeparatione proveniunt. Sic igitur p
chrâ cauſarum inter ſe concordantiâ, ſ
viter volvitur Reipublicæ noſtræ orbis,
potius civium potentia & numeroſæ cli
telæ proſint, quàm obſint ſtatui; nam v
gratuita optimatum ſubſidia, duplum
pe numerum mercenariorum ſupera
De legum pœnis loquor, non incuri
rem ſubnectere juvat, ut cum ſolita N
bilium pœna ad ſeſſionem carceris refe
tur (niſi ingens aliàs delictum pœnam ſ
guinis poſt ſe trahat) non tamen incar
ratorum turres, crebris cuſtodibus (d
ſemper apertæ patent) aut ferramentor
re

epagulis muniuntur, ſed ſola juramenti everentia & ſanctitate, dum poſt exactam œnam juratur, de fideliter exacto carcee; Nam alias tantundem protrahitur ſeſo; ut ſic pro gentis ingenuitate, non coatè ſed volenter, in pœnam ſui conſeniat reus.

Ad fortalitia ventum; hæc in noſtra ente quò rariora ſunt, eò ſecurior intus foris Reſpublica, hodierna belli *Polono uropei* moles, rem loquatur; nam ubiunque partium rariora fuêre per Poloiam fortalitia, minora inibi hoſtis capieat belli incrementa; Cùm enim (ut ingeuè fatear) noſtra gens equo aſſueta ad peeſtrem militiam non ſit prompta (ſine ua munimenta haud rectè ſubſiſtunt) deò quæ fuêre paſſim fortalitia, hoſti mais contra nos, quàm nobis profuêre. Ab adem ratione ſequitur, ut cum retinenlis fortalitiis ab externis populis legendi int pedites & Præfecti, hi aut corrupti ıon tam ex fide pro aliena Republica gunt, ad hoſtes tranſeunt, noſtra produnt, ut ſi paſſim inducantur in Provinciam, periculoſum ne inſtrumenta ſint affectanti gravem Dominatum contra Rempublicam & libertatem, nam peregrinus miles, maximè opprimentium eſt. Laudaverim etiam Spartanos, cùm à fiducia murorum ignaviam ſenſim ingenerari ſuſpicarentur,

lege

lege vetitum habebant, *Ne Sparta m*[...]
cingeretur, ut plus ſpei in virtute civiu[...]
quàm in obſtaculis munimentorum po[...]
retur. Pectora fortium civium & exerci[...]
acies, muros Spartanorum eſſe, aut ſi h[...]
abeſſent, haud ſufficere muros; prout [...]
ctum, ut Sparta nudata muris, campo[...]
aciebus ſtudens, diu ſtaret, & victis imp[...]
raret populis, Athenienſes cincti mur[...]
nec tam fortes eſſent in acquirendo, n[...]
ſua tandem tutari poſſent. Ergo ne id[...]
nulla fortalitia velim? abſit ea mens, ſ[...]
deam potius habenda, ſed rarius per ſi[...]
gulas Provincias, eaque cautione, ut ve[...]
naculis Præfectis & cohortibus commi[...]
tantur in cuſtodiam, quibus ſoli Nobil[...]
præſint regendo, tum ut ſufficienti præ[...]
dio, armisq́; commeatu, muniantur, [...]
eò pignora ſua convehat Nobilitas abitu[...]
in caſtra. Habeo inſuper aliam rationem [...]
promptu, cur paſſim aut potentes urbe[...]
aut privatorum arces muniri haud ſu[...]
deam, ſed reticere cauſam, utriuſque r[...]
præſtat.

Ipſa ſe res inſinuat, fruſtra Polonoru[...]
Libertati, nomen licentiæ imputari, ni[...]
ab iis, qui dum non intelligunt Rempu[...]
blicam, pro ſuo quiſque ingeniolo quo[...]
vult leviculè blaterat, aliquid in ſtatu ſem[...]
per videns ètiam cum nihil videt. Præſer[...]
tim ſi ſint aliqui ex illis pejoribus, qui pri[...]
vatum

:um ambitum publici boni velant præ-
:tu, unde adſtruxêre invidioſè retorta
libertatem nomina, tum præſertim in
liores cives, qui pro ea, Comitiali po-
:ate, certant ſtudioſè, vocando aut tur-
lentos, aut (quod olim Romæ in rectiſ-
ıum civem Catonem à bono dicendi
o ſiniſtrè retortum erat) *duros tum in-*
nanos, cùm verè alias pro antiquo more
lege unita virtute certare, non factio
ſed potius in bonum unio, non extor-
, ſed petitio, non contraventio rebus
is, verùm ſui tuitio, non moroſa di-
itas, ſed juſtus ex dolore ſermo, tum
:rela, non ardor in novas res igneus,
bonus pro libertate zelus. Non igi-
per libertatem dicendi ſtat, quin per-
atiores aliqui civium acerbius quando-
querulentur & inſurgant verbo, ſed
es illud, ne quid contra leges peccetur,
e imponatur Provinciis quod grave ſit,
occaſionem querulandi. Sed vereor
lem ne eveniat ſucceſſus fabulæ, quam
noſthenes de ovibus canes lupis deden-
s Athenienſibus recitavit (cùm præ-
ıos Oratorum dedi ſibi victor Alexan-
cuperet, ab impoſito prætextu, quaſi
eorum dicacitatem publica pax ſtare
poſſet) ſic iſti acerbi rerum cenſores,
ment verius Rempublicam & liberta-
, quàm ut modum ponant (ut illi ob-
ten-

tendunt) licentiæ, ſublata libertate dice
di. Habet quæque Reſpublica occult
ſtatus ſui cauſas, quarum rationem heb
ſcat mens & ingenium aſſequendo: Qu
ſciolus non ſuccenſeat Spartanis? quib
ex inſtitutis Lycurgi *interdictum erat uſui*
cuniæ, tum ne urbs Spartana muro cingereti
cùm alias & munire ſua, & ærarium co
cervare res & ratio communis Rerump
blicarum ſuadeat, verumtamen Sparta i
dem inſtitutis ſtetit diu, aut poſtquam ab
receſſit, repentè in pejus mutata eſt, r
iterum recepit priſtinum vigorem, quà
& demolita eſt muros & abjecit uſum p
cuniæ velut ſuæ naturæ reſtituta. Neq
item miretur aliquis, res populi Poloni
aliquas contrarias cauſas pace aut be
ſtare poſſe, cum enim naturæ populi ſ
congenitæ, non immutari eas oporte
niſi publico damno, aut ſi immutat
omnino reducantur, nec alias Reſpubl
bene valeat; boni verò conſultoris o
cium eſto, pro natura populi conſule
nec vagari per exterorum mores & inſti
ta ingenio, quod verius vani conceptus
quàm bonæ rationis. Verùm quid plur
ſatis ſubnexuerim, Polonos pro gentis
genuitate niſi in libertate poſſe vivere,
verò diſcretior & humanior Rex, eò
delius illi ſubſunt; Non hic ſicarii, n
venena, non proditiones, non tumult
Pl

ra in hac gente ingenuitatis viâ obti-
t Princeps, quàm alibi per minas, per-
orſiones, & metum abſolutæ poteſtatis,
n quod raro gentium viſum, uſitatum
antiquo Regum Poloniæ Symbolum
atè hic ſervatum, ut *in ſinu cujuſque*
s, Rex ſuus ſecurus obdormire audeat.

XI.

ERUMPUBLICARUM
UITURARUM
SIGNA.

Unc verè converſionem ſtatus
in præliminio ſtantem arbitrê-
re, dum paſſim prævaluerint
bonis, *Homines aut petendo,*
agendo audaculi, præſertim qui præſumunt
ſibi prudentes. Trahas potius in cauſam
ravata conſilia, civiles turbas, avari-
n & injuſtitiam Magiſtratuum, colli-
es æmulorum, aut ſi quæ à fatis con-
endo ſtatui ſua triſtis imminet perio-
; ſed tamen uti hæc ipſa, non abſque
oriuntur fonte, ita ſi rectè ponderave-
ab illis primum ſuffocari, ab his de-
m ſepeliri Rempublicam fateare, niſi
ſuffo-

ſuffocetur non ſepeliendam. Quis ei
ſuggerat & ciëat turbas, aut ſuæ & alior
avaritiæ tum injuſtitiæ impudenter ſuf
getur? aut petat audaculè quod contra
ges ſit, niſi *impudens malè facti, & e
dendo audaculus*. Quis fluctuetur conſ
& provehatur in æmulationem ambit
ſancita populi eludendo, quàm præſu
ptuosè & audaculè ſciolus. *Cujuſvis con
quamvis egregii, quod non ipſe adferat ini
cus.* Illa verò recta prudentia eſto, qua
penes modeſtiam, nec quæ ſtudet ipſa
deri, ſed quæ ſua & aliorum recta, æ
videt.

Et hæc à parte Civium.

JAm etiam à parte Principum non
ſunt converſionum cauſæ, verùm
eas recenſeam, eſt extra meam menten
votum. Dicam tamen unicam & ma
mam, videlicet eam. *Si aliquando eve
Princeps, qui & ſua meliora non prom
tum aliorum recta conſilia, aut non dignoſc
aut non ſequatur, imò præpediat.*

Si verò Princeps bonus, licèt ſint dep
vati cives, non planè infelix eſt Reſpu
ca. Aut ſi cives conſtanter boni, neque
privatos reſpectus & ſtudia diſtracti, r
bonum certè Principem authoritate C
legii reducere poſſunt in melius, aut
tem, ne malè fiat, obſtare; Qui ſi ab utr
q

que boni & cives & Princeps? ô Rempublicam felicem! ô cives beatos! ô tempora plus quàm aurea! ſint ab utrinque mali? Non infelix modò eſt Reſpublica nec ruens, ſed planè turpiter jacet, & convertitur in adverſum ſtatum.

Nam, ut verbo claudam.

Deſinit eſſe in ea Republica remedio locus, ubi quæ fuerunt vitia, mores fiunt.

XII.
MINORES AUT MAGNÆ VIRTUTES

Diverſo modo in animis vulgi ſe habent.

MAgnæ virtutes magnam ſecum vehunt admirationem, Minores, amorem hominum & amplexum, major illarum, ſed in magnis, ac proinde rarior, iſtarum perpetuus uſus eſt, ideóque ſæpius in oculos incurrunt, & infaſcinant utentium animos tum mentem, Juſtitia, Pietas, For-

titudo, Prudentia, cùm ex ordine magnarum ſint virtutum, ſed quia per temporum intervalla & ſuas occaſiones ſupra hominum converſationem ſunt validæ, potius per ora hominum, quàm per intimos animos vadunt, & admirationem vulgi provocant magis quàm amorem, cùm illas à magnitudine ſtupet vulgus, has ab uſu amplexatur. Jam verò civilitas, comitas, mores amœni, amor ſociorum, ingenium feſtivum, animus ad converſationem accommodatus, oſor receſſus, hilaritatis cupidus, liberalitas extra triſtem perſimoniam, cùm ex minore claſſe ſint virtutum, aut verius Politicarum virtutum condimenta, quàm reales virtutes, magnas tamen conciliant homini laudes, & parant civium amorem, quaſi in reliqua incurioſum vulgus, has ipſas quærat & cum guſtu loquatur. Non igitur mirum, ſi alioquin homines ſint magni, nec tamen amore in vulgus valeant, cùm enim magnarum virtutum ſtudioſi, hæc vulgo grata lenocinia negligunt, ipſi negliguntur, quibus tanta ineſt vis, ut ſine eorum condimento, aut magnæ virtutes licèt in pretio ſint vulgi, certè non inutentium amplexu, aut ipſa quandoque vitia eorum fuco tegantur, nec ſint inaccepta. Rectè obſervatum reliquit Plutarchus in comparatione Alcibiadis cum Marcio Coriolano.

Mar-

Marcius actiones & virtutes ſuas ipſis adeò etiam illis de quibus bene merebatur moleſtas reddidit, faſtum & contumaciam (quam ſolitudini aptam Plato dicit) non ferentibus, Alcibiades autem contra, norat facilem ſe in congreſſibus præbere, itaque mirum non eſt, bene ab eo actorum gloriam floruiſſe, benevolentiamque & honorem ei apud homines fuiſſe, quando peccata etiam ipſius quædam grata & jucunda fuerunt, inde factum eſt, ut hic cùm haud exigua damna Reipublicæ dediſſet, ſæpe tamen Dux & Prætor creatus ſit, Marcius verò Magiſtratum petens virtuti ſuæ debitum, repulſam tulerit, adeò alterum ne læſi quidem ab eo cives odiſſe poterant, alter quanquam in admiratione apud ſuos eſſet, nemini tamen charus fuit, &c. Marcium faſtus non patiebatur eos demereri à quibus honoribus poterat ornari, ambitio autem faciebat, ut præteritus doleret atque iraſceretur. Item Cato cùm eſſet moribus gravis & ſedatus, ac verè per omnia virtute magnus, æſtimabatur tamen non amabatur, quia in eo (ut apparet) deerant humanioris cultus lenocinia, ait Plutarchus. *Non obſcurum erat Pompeji erga Catonem ſtudium demerentis magis quàm amantis, intelligebaturque eum Catonem præſentem admirari, diſceſſu ejus lætari, nam reliquos juvenes qui ad ſe veniſſent, Pompejus magna cupiditate ſecum detinebat, à Catone nihil tale*

petebat, quaſi eo præſente ſua poteſtate liberè uti nequiret, ita libenter eum demittebat. Suaſum igitur ſit cuique viro prudenti civilem vitam capeſſituro, ut cùm ſummas virtutes adamaverit, ne illa quidem virtutum & ſocialis vitæ condimenta negligat, idque cauſa ipſius virtutis, dum enim ipſi ſunt vulgo accepti, etiam virtus illorum erit acceptior, plus ad permovendos homines valitura & potens. Multum alias ab humaniori cultu abeunt illi, qui moroſitatem ſuam & convictus barbariem velare obtendunt parſimonia aut auſteritate Catonis. *Cato vitæ & ſtudiorum rationem* (Plutarchus in Catone Uticenſi) *diverſam ſibi ab ea quæ vulgo tum uſurpata tenendam ratus, cùm purpuram videret ſaturatam rubore & rutilantem cæteris probari, nigrâ ipſe uſus eſt, ſæpe etiam nudus pedibus & ſine tunica poſt prandium in publicum prodiit, non gloriæ venandi ſtudio, ſed aſſuefaciens ſe, ne cujus ipſum rei niſi turpis puderet, reliquas infamias ut contemneret.* Non ſuccenſuerim quidem Catoni, ſed mirari quoſdam noſtri temporis non abſtineo, dum Catoniſare volunt, ſordidi potius fiunt, nec levem cenſuram merentur, qui non ſe moribus ſæculi aptant (dummodò ii virtuti in contrarium non abeant) verùm ad ſuum genium & moroſitatem totum trahunt, nec ſe omnibus, ſed ſibi omnes ac-

com-

commodari volunt, quæ eſt occulta prætextu virtutis & modeſtiæ velata ſuperbia. Nobis non in Catones, ſed in Veritatis Æternæ Legem (quæ perfectiſſima morum & abſoluta honeſtatis eſt norma) intentos eſſe oportet, quæ nec decentiam ornatus improbat, ſed potius *Veſtem Nuptialem* requirit in perſonis, modò non laſciviæ irritamenta, verùm honeſtatem redoleat, non ad faſtum ſed ad gravitatem ſtatus componatur: Nec amœnitatem ſobrii & honeſti convictus in nobis arguit, imò (dummodò non in id ſolùm nati videamur dies noctesque effuſis concœnationibus impenſuri, verùm ſint nobis curarum, convictus, quietis, imò etiam Precum tempora diſtincta) auget, teſtimonio miraculi in *defectu vini Nuptiarum Canæ-Gallileæ*. Nec demum illa damnat, quæ tuendæ authoritati Regùm, Nobiliumque perſonarum neceſſaria ſunt, ſed modum potius ſtatuit, dum non abſolutè *Pauperes*, ſed *Beatos pauperes ſpiritu* vocat, ut cuncta quæ habemus, ad gratiam Dei referamus, jam habentes, jam (prout placuerit Deo) non habere parati, tam mendicorum centones, quàm Optimatum purpuram gratam eſſe Deo, imò forſan pro virtute perſonarum chariores illos. Adeſt fortuna, tituli, amici? eò plus proinde obligatiores Deo ut habeamur, quo

plura ab ejus manu accepimus bona: Rex ergo purpuram indutus, throno inſidens, ſatellitio circumfuſus, Palatia ſplendidis mobilibus ornata inhabitans, opiparatis menſis pro Regali decore accubans, *pauper ſpiritu eſſe poteſt*, dum ſit penes virtutem modeſtus, clemens, afflictis promptus, non expilando inferiores ut abjectos, ſed promptè juvando ut fratres; aut ſecus ne modici agelli poſſeſſor (quales vulgo pauperes vocamus) rapas ſuas & polentam in deliciis habens, dum ſpiritu attollitur, *animo dives* eſſe poteſt & tumidus, inquietus, avarus, cæteris moleſtus, gravis. Aut ſi tandem alicui placet neglectior humaniorum cura, tum allubet à contemptu caducorum perfectior vivendi ſtatus? habes cellam, clauſtra, ſeceſſum; nam inter homines non humano cultu vivere, non eſſe Catonem, ſed barbarum eſt; vulgus externum cultum ſuſcipit, & exinde gravitatis opinionem concipit de ſuperioribus, nec illud quod metuit; ſed magis quod miratur & æſtimat in perſonis, tum reverendum ſibi ſtatuit; nam quæ oculos in ſe rapiunt, rapiunt & animos, nudam plerumque poteſtatis vim metuimus, aut odimus potius non amamus, ſed eam quæ ab occulta rerum opinione fulcitur per authoritatem, tum gravitate per virtutem, amamus ſimul & reveremur in ſuperioribus.

Nemo

Nemo ſolo ſui aſpectu aut ſola virtutis æſtimatione vulgo acceptus, ſi ſit præſertim in reliqua civilis vitæ condimenta incurioſus, nam ſecus fit. Comis es aliis, & amicitiæ ſtudioſus alienæ, comes erunt alii tibi, & ſimul te amabunt, honoras alios? te ipſum honorari tacitè inſinuas, cùm tales eſſe alios erga te doces, qualis ipſe in alios es, aut cultu ſtudioſus, aut ſecus negligens. Comis inquam ſis & convictu amœnus, ſed ne ſatietatem inducas quo valorem dictorum & tui ipſius amittas, tum ne id ex levitate aut obvia facilitate, ſed potius cum gravitate in gratiam alterius factum veniat, unde magis æſtimabitur comitas, velut ex abdito, & pro ſingulari favore parcius communicata, non prodigaliter projecta & effuſa; Geſtuum item tum verborum non ſis nimius cenſor, omnia rerum momenta quaſi non ad regulam amicitiæ accommodata moroſè in offenſam tracturus, ſed potius ſolida in amico ponderabis, inania omittes. In reliquo omnia ſeu amaturus, ſeu oſurus *cum gravitate* facies, cujus ea eſt vis, ut ſeu amicum laudaveris, majus verbi ſit pretium, ſeu reprehendas, extra offenſam tamen dicta audiantur, dum graviter & ſeriò potius facis quàm acerbè, ſi verò ad affectum rem vocaveris, totum, quidquid parvum, magnumve (dictu aut fa-

ctu) egeris, affectu corrumpes, & perdes authoritatem pro leviuſculo habendus.

De virtutibus res eſt, non obſit adjicere; Eas virtutes quæ ingenitæ ſunt, majorem venuſtatem habere in moribus alicujus, quàm quæ acquiruntur, niſi longiore uſu tandem in naturam vertantur. Videre licet aliquos, pro natura ad gravitatem accommodatos, verbo, inceſſu, geſtu, & ipſa facie tum aſpectu per omnia graves, hæc adeò mores hominis non dehoneſtant pro natura ſua facientis, ut ferè aduſque confinia ſuperbiæ facta horum non ingrata ſint aſpectu, jam aliqui cùm adſcititiam prætendunt ſibi & adſtruunt authoritatem, licèt ad omnia præcepta quærendæ authoritatis ſcrupuloſè ſe componant, verùm quia pro natura non ſunt accommodati, ſed potius affectati videntur, adeò gravem aliis ferunt authoritatem, ut ſuperbiæ titulo (cùm verè non ſint) odiosè veſtiantur, non enim ſic venuſtè ducunt præcepta, quàm vadit ipſa natura, *neque poteſt ars ſemper tam eſſe vigilans & attenta ad omnia, quin ſui interdum obliviſcatur.*

Falluntur item in conſequentia, qui aliorum mores & facta dum imitari ſibi proponunt, eundem rerum eventum quem illi habuere obtendunt; cùm id fieri verè non poſſit, non enim tam facilè ſit ad punctum aliena imitari, quàm alteri facere

cere ſua. Fefellit rei ſucceſſus Pompejum, cùm & Syllam imitari & idem aſſequi quod Sylla ſibi ſtatuiſſet. *Potuit Sylla? Ego item potero.* Cùm ingenium Pompeji & rationes agendi à rationibus Syllæ procul diſtarent, Sylla igneus extra reſpectus rebus inceptis inſtans, & pro ferocia factum vehementer urgens, Pompejus ad reverentiam legum ſe accommodans, virtutis memor, moribus gravis, ad Majeſtatem & famam omnia componens, ideóque tanto inceptu ambiguus, nec finiendo validus, Pompejo eadem potentia, ſed non idem qui Syllæ auſus, Sylla ſanguinariis facinoribus à natura accommodatiſſimus, Pompejus civilior naturâ, non contra cives ſed pro civibus audens. Hoc igitur in ſequiore ſenſu, quid ſi exempla recti ſequi debeas? quæ pluribus præceptis opus habeat. Quæ non ideò recenſui quaſi magnorum virorum imitationi ſuccenſeam, ſed quod difficilè ſit per omnia naturam aliorum imitando aſſequi, & eodem ſucceſſu gaudere, imò potius in his imitationibus evenit, ut cùm ad aliorum exempla nos totos componimus, aliena non aſſequamur, noſtra quæ congenita ſunt confundamus, ut gratiam factorum perdere ideò neceſſe ſit & agendi venuſtatem, dum *niſi ſuâ rectè vadit quiſque viâ.* Hinc proxima ratio eſt, quod etiam præcepta librorum Moralia &

Politica, in quibus deſudavere varii probati ſcriptores, verius pro illis dicta ſint ad perficiendum, qui à natura ad virtutem proni & faciles, quàm ad rectificandum eos, qui ſunt naturâ vitioſi, imò duri. Quidni enim prope fruſtra, Naturâ Melancholico exempla & præcepta ſuggerantur morum amœnitatis, leviculo Gravitatis & Conſtantiæ, crudeli & ſanguinolento Clementiæ tum Manſuetudinis, Naturâ igneo & pro impetu totum agenti Cunctationis, faſtuoſo Civilitatis aut Comitatis, avaro Æquitatis & mitius aliena appetendi, Parco, Munificentiæ & Liberalitatis, Prodigo, Frugalitatis aut Parſimoniæ, demum naturâ timidis, fruſtra ingeras præcepta Magnanimitatis tum Audaciæ; etſi enim per aliquos igniculos virtutis ad honeſtatem impellantur, cùm tamen aut perficere malam naturam, aut vincere, imò exuere non poſſint, quaſi laſſi in opere, deſinunt, iterum ad naturam redituri. Non tamen officiant nobis præcepta (imò valde proſint) quæ à lectione librorum parantur, ſi non planè, ſaltem ad tempus, imò ſi non de toto, ſaltem in parte ad meliorem frugem & normam virtutis ut reducamur. In illis verò quæ nobis non à natura, ſed magis per errorem aut ignorantiam, tum per conſuetudinem ſenſim contracta ſunt vitia, ferè per præcepta & Monita

nita proborum ſcriptorum corrigantur planè volentibus, maximè verò per exempla honeſti: fruſtra incuſamus infirmitatem naturæ, cùm etiam feras cicurari videamus, & in naturam molliorem manſuefieri; vel ſi difficultas omnino occurrat in nobis aliqua, loquatur quiſque ſibi, quod *Seneca* de ſuperando *Dolore*, nos de corrigenda natura nobis perſuaſuri. *Pauci* naturam *ſuperare potuerunt? ſimus ex paucis*, luctemur, vincemus, gravius eſt quædam incipere, quàm perficere incepta; tum illud, *Nolle in cauſa eſt, Non poſſe prætenditur.*

Sed tandem ad propoſitum redeo.

Non virtutes modò ſed quædam etiam vitia minus aſpera videntur, quæ congenita ſunt naturæ alicujus, quàm quæ ab ipſa ſuggeruntur & invaleſcunt militiâ; mirum ſubinde videre ſuperbiam aliquorum (dum eam ad legem quandam componunt) authoritatis ſpeciem apud rerum ignaros habere, etiam nonnullis iraſci cùm ſit proclive, ſed quodammodo decet, blandiri, mentiri, & fallere quibuſdam in jocum vertitur, imò à quibuſdam decipi levius habemus, quàm ab aliis, ut aliqua tandem flagitia in quibuſdam acceptiora ſint, apud alios nimis odioſa habeantur, prout alicui cum natura veniunt, aut per triſtem contumaciam apparantur. Ex eo-

dem fonte non incurioſè aliquibus obſervatum; *Gallorum* inſolentiam plus adamari, cùm ſint civiles & convictu amœni, quàm Hiſpanorum modeſtiam, dum ſunt triſtes moribus, aut potius ſuperbi. VIRTUS tamen lenociniis potior ſemper eſt, *etiam qui non ſequuntur eam, vident:* Lenociniis ſonus, virtuti pondus ineſt.

XIII.

DIVERSIS INGENIIS,

Diversè utendum;

Qui non valet in uno, præſtat in altero.

Rectè ſtatuerit rem, quiſquis aſſimiliaverit Principem ſtatuario, ut enim ſtatuarius notam artis haud dubiò ferat, ſi aut brevia afformaverit crura corpori protenſo, aut immerſam intra brachia cervicem erectæ ſtaturæ, aut gracilem ventrem adſculpſerit diducto pectori, vel quæ illa ſint regulatorum membro-

rorum dehoneſtamenta. Sic Princeps mi-
iſtrorum ſuorum haud gnarus ingenio-
um (quos & quibus negotiis præficien-
los velit) ſæpe nauſeabundus ſit in ſucceſ-
u, dum non ad intentum ſuum res fiunt,
dque non vitio eorum qui gerunt (quid
nim illi faciant plus? quàm poſſunt) ſed
itio Principis, qui res agendas non ad
niniſtrorum ingenia, ſed prout obtrudun-
ur ad ſortem vocat, ut verò aliqui illos
pſos rei exequendæ aptiſſimos ſtatuunt,
ui conſilium ipſum dedere, quia fidenter
& ſtudiosè aggrediuntur rem effectu pro-
andam, quam ſuaſere ipſi, multò magis
roſit, ſi pro ingenio cujuſque negotia
ommittantur. Sic *Poppæus Sabinus* (teſte
Tacito VI Annal. *à Tyberio maximis
Provinciis impoſitus, nullam ob eximiam ar-
tem, ſed quod par negotiis, neque ſupra erat*,
imò forſan, quia non fuit infra.

Opportunum hic dicere, quomodo Prin-
ceps ingeniis miniſtrorum utatur, nullum
verò ingenium eſſe quod non ſit uſui, nul-
lum aſpernetur Princeps; ſicut in opere ar-
tis aurificiæ, parvus aut magnus adamas
ſit (modò compoſitè operi inſeratur) ſuum
tamen monile decenter ornat, ſic nullum
ingenium in contextu regiminis, quod
ſuum pondus non mereatur, ſi aptè utaris
& ponas. Uti plantis ſic ingeniis non ean-
dem Deus dedit naturam, tamen per diver-

ſa bonam, aliæ plantarum conſtringun aliæ laxant, aliæ ſiccant, aliæ humecta aut nutriunt, aliæ lentius, atque aliæ vi lenter agunt, omnes tamen ex arte Medi temperatæ valent, etiam ingenia hominu pro varietate negotiorum, ſic vel alit accommodando, transferendo, prout; rem ſerviunt mutando, rectè valebun Dicam amplius, nec operariis eadem eſ inſtrumenta, verùm acuta, obtuſa, longa lata, brevia, punctim aut cæſim uſui, ma gna, parva, recta, incurvata, tamen omn ſuo loco & uſu operi commoda, & i promptu jacent; ſic diverſis ingeniis Prin ceps opus habet, prout negotia ſunt qu in actionem veniunt.

Primùm igitur in Sago, diverſa negoti ſe offerunt; ergone qui non valeat in uno ſtatim eum abjicias per omnes? minimè ſed potius in aliam occaſionem ſervabis hunc ſcribe inter pedites, transfer illum in turmas, ſunt enim alii pedites, atqu alii equo boni, alii globatim, alii per ſin-gulos pugnantes valent, ille hoc genere armorum, atque ille altero. Tacitus (*de Sarmatis Hiſtor.* 1.) ait: *Mirum dictu, ut ſit armis Sarmatarum virtus velut extra ipſos, nihil ad pedeſtrem pugnam tam ignavum, ubi per turmas advenêre, vix ulla acies obſtiterit.* Alii deinde graviori armatura pugnantes, ſtatariæ pugnæ ſunt apti, aliqui tantùm

fur-

ırtivis velitationibus & celeritate per ſtra-
gemata clareſcunt, imò cùm aliquibus
nica non ſucceſſit pugna, occaſione alte-
ı tantò magis probavêre ſe Imperatori
ıo, quò magis à conſcientia præteritæ
gnaviæ in fortius factum urgebantur,
ɔrtuna anceps eſt, tùm vigor animi in
ptimis nonnunquam ſubſidet. Item alii
ontra hunc hoſtem, alii contra alterum
alent, aliter enim contra Scythas & Tur-
as bellatur, aliter contra Moſchovitas,
tque aliter contra Germanos, dùm alii
elocitate equorum pugnant, alii robore
editum abundant, aliis celeritas, aliis
unctatio pro ratione bellandi ſunt, in alios
mpetus, in alios mora valet, in hos mul-
um ex vi, in illos plus ex arte utendum.
Campo deinde hic & apertis armis com-
nodus, acquirendis ille aut retinendis mu-
ıitionibus, tum regendis machinis belli-
cis, & jaciendo ex arte vallo melior eſt,
lemum alter maritimo bello, terreſtri al-
er uſui: imò alter habet conſilia *Pacis*, alter
Belli, cautus magis aut audax, alter vitan-
dis, alter propulſandis cladibus & bello
præſtat, alius velut *Scutum* populi, alter
eſt velut *Gladius* prout *Fabium* & *Mar-
cellum* per virtutes belli diſtinguit Plutar-
chus. Demum ſi per omnia manu agere
non ſit alicui promptum, conſilio tamen
dando probatur, vidi aliquos, cùm agen-

do

do ſegnes eſſent, verùm conſilio (de ſu[mma rei ſuggerendo)non contemnendi fu]re, quo *ſæpe plura quàm armis expediuntu[r].*

Multi deinde in Toga ſe offerunt, qu[i] primo aſpectu poſthabitos velut inutil[es] abjicias, ſecus æſtimandos, ſi altius men[tem] inſpexeris; Nam ingeniis quibuſda[m] velut auro ineſt ſua ſcoria, quod è fodi[na] extractum ignari ne aſpiciunt quidem, [&] velut vulgarem glebam contemptim pe[de] protrudunt, periti verò diligenter ſerva[n]dum curant, non quale in præſens, ſe[d] quale ex arte utentium futurum ſit, æſt[i]mando, ſic ingenia aliquorum valent, no[n] prout per ſe ſunt, ſed prout rebus ſcitè ac[]commodantur, alia magis, alia minus, ta[]men non inutiliter proſunt, cùm angue[s] etiam aut viperæ ſi non ea parte qua no[]cent, ſed qua proſunt capiantur, conficien[]dæ theriacæ & unguentis ſerviant. Sun[t] igitur aliqui in deliberationibus circa ſta[]tum, alii in re judiciaria boni, illi in do[]meſticis, reliqui quæ cum exteris negoti[a] tractanda veniunt, valent; in bellico con[]ſilio, in togato, in fœderibus ſanciendis, i[n] legationibus agendis, in proventibus per[]quirendis & quæſtura præſtant, alte[r] exequendo, alter docendo, re hic, verbo ille, imò nonnulli, quibus eloquium haud promptum eſt, rem tamen ipſam ſine verborum apparatu, ſed pro natural[i]

judi-

cio ſimpliciter loquuntur, non *quare*, ui per contentionem valentes, ſed *fieri debeat*, digito planè monſtrantes. uam rem Principem lynceum eſſe op- et, ne aliquorum fidat ornatis in ſpe- n ſermonibus, quibus (cujuſcunque uæſtio inciderit) theatrales Oratio- ſuper quavis re proferre in promptu dicteria & ſententiolæ fluunt, ratio- conquiruntur, tamen imponunt rebus us (dum pro affectu loquuntur) n rectè ſuadent, hi dum eloquio præ- nt, & prompta ratione efferuntur, re en ipſa inferiores ſunt, eloquentiores, non prudentiores, imò nec rectiores, pro privato loquuntur ambitu; quæ s adeò tacito ſenſu intra conſilia ſe in- t, ut vix eam altioris vir judicii adver- caveat, quia nondum palam eſſe ce- nter exempla nociturorum, præſer- verò circa conſilia bellica, ubi timidis toribus ratio in promptu adeſt, ut pu- e nunquam, paciſci ſemper hone- n, licèt per iniqua pomposè ſuadeant, magis verò authoritate in vulgus va- , eò plus conſilio nocent, dum aut pro ambitu, aut pro meticuloſitate rebus ulgo imponunt, quàm ut pro publica ſa loquantur; Militaribus autem viris ſa- ſt rem verbo dicere unico, imò parcius ui, plus agere, loco facundiæ illis eſt.

Ad

Ad eorum ingenia venio, qui, *cùm vir*
ſint præditi, non tamen extra aliqua vitia ſ
ut hæc ipſa, in gratiam bonæ virtutis
ſimulare ſuaſum ſit Principi, qui e
non valet in uno, præſtat in altero, ne
ſimul per omnia bonus, cùm natura
minum ſemper aliquid ex imperfecto
beat, eo tantùm penſatur, ſi non per
mnia mala ſit.

Promptus aliquis conſilio, cum ſit a
pro mobilitate ingenii *inconſtans, vag*
ſecretorum impatiens? perquire conſiliu
ſed quod in rem exequi debeas? taci
apud te ſtatue; *Igneus* ille tum *Moroſ*
ſemove à convictu & ſeparatum in pa
habe, tunc aſſumendum & adhibend
negotio, dum ſeriò res aguntur. Hic de
de *ingenio hebes*, nec per conſilia da
probatur, verùm exequendis rebus ſ
cordatus & promptus? utere ea parte,
valet. *Subinſolens ille, ingenio aſper, ſ*
arrogans, non tamen poſthabendus ide
rebus enim quæ cum gravitate aguntur
dendo, inſtando commodiſſimus; Pot
igitur talia ingenia medius inter grav
tem & comitatem humaniter tractet Pr
ceps, (ſi præſertim ſint è magnis) i
aliquid indulgeat, quo faciliores ad reli
habeat per molliora cicuratos, verè
ctum: *Qui neſcit diſſimulare neſcit regn*
etiam boni Parentes ſubinſolentibus fil

aliquid conceduut, ferunt ingenia mo-
orum, dant veniam fragilitati, & con-
nant nonnihil petulantiæ, ut ſenſim ſine
uſu ad meliorem frugem reducantur,
àm ſi aſperè tractati recalcitrent planè,
cuſſa Parentũ aut authoritate aut amo-
Multò verò magis conſultum ſit Prin-
i, ut indulgeat civium ingeniis præſer-
n in libera Republica natis, faciliores po-
a habiturus, malit imò ſponte conce-
re quod negare difficulter poſſit, ut po-
s gratiæ ſuæ debeatur. Plerumque verò
mperi, generoſioris eſſe mentis, imò
is ex uſu Principis in poſterum valitu-
, qui primo aſpectu duri tractatu viden-
, quàm qui ſtatim & facilitate placent,
n hi molles quidem naturâ, ſed etiam le-
& rarò fide in Principem conſtantes, illi
rius quidem reducuntur, ſed virtutis
am ſemel concepere tenaces; equi, quo
neroſiores & fortiores naturâ, prima vi-
excutiunt ſeſſorem, ſæpe recalcitrantes
s equiſonibus moleſti, qui verò ſtatim
xu molles, ſæpius poſthac ignavi & de-
es.

Dicam adhuc: Amas convictu amœnos,
c *Melancholicos tum taciturnos abjice*, hi-
itas propius levitatem, Melancholia pro-
is Conſtantiam eſt. Melancholici ſæ-
is conſiderativi, judicioſi, dum verò
i intra ſe contracti ſunt, majore vi ſuper

omni-

omni re expedienda ſecum intrò delil
rant & agunt, quàm ſi ſint per exteri
effuſi & diſtracti, levitas illa plerumq
eſt, quam hilaritatem vocamus, aut g
vitas morum, quam Melancholiam nu
cupamus.

Adamaſti placidos? nec *ſubcholericos* i
probabis, nam ad urgendum negotiu
ſunt accommodatiſſimi, non fruſtra he
ille ex omnibus ſuis miniſtris præpone
Cholericos, quaſi nihil habituri eſſent
activitate, qui nihil haberent ex chole
flegmatici deſides plerumque & otio
imo nullius frui, dum eos falſò nomi
quietos, tum placidos vocamus, liben
quieſcunt, dum nihil facere ſciunt.

Ab Cholericis haud remoto gradu
ſtant *audaculi*, *ignei* tum *ſubfurioſi*,
certè proſunt ad incutiendum aliis ter
rem, ſi præſertim res agenda veniat cu
protervis, quibus ad opponendum, n
ejuſdem ingenii miniſtros habeas, mol
ſtiam ferre debeas ipſe, nec quod volui
aſſequare, ſi deſint tibi perficiendæ rei i
ſtrumenta. *Audaces igitur* (ut alienis ve
bis in rem utar) *adhibe ad expoſtulandu*
blandos & graves ad paciſcendum, aſtutos
obſervandum, (præſertim ſi cum exte
aliquid negotii agendum interveniat) *pr*
tervos & parum abſurdiores, ad res quæ a
quid ex iniquo habent tranſigendas.

N

Neque eos omittam qui lateri Principis m. perpetuo hærent, oculos & totum is affectum in ſe convertunt: Ergone liviſcatur eorum Princeps qui remotius ſunt? modeſti potius ſunt dum accedere rentur, vocari quàm ſe moroſè obtrure malunt, illi verò ſæpius intruſores it, quàm obſequii in Principem diligen-, fortunæ Principis magis quàm Prinıi amici. Naturam ſolis ſequatur Prinɔs, qui non ea tantum illuminat quæ ɔpe ſunt, ſed quæ ſubtus terram jacent, ore fovet & producit, etiam Princeps ɔmnes æquè propenſus ſit, tam qui pro-, quàm qui ſunt à longe, imò ſponte eos erſat, meliores negotiis habiturus, àm forſan ſunt, qui alias ſpecie diligenſponte obtruduntur, non quia promores obſequio, ſed quia ardentius ex ıni negotio lucrum petunt. Nulla ætas ilis virorum eſt, id modò diſtinguit, m Princeps bonos ſtudio quærit, aut us eos ſolum videt, qui è proximo obduntur, qua ratione in habendis bonis niſtris plus caſus aut ſors, quàm electio eſt, ideóque ſæpius fallit.

Laudas frugales, nec *prodigos* inter inus miniſtrorum habe, dum enim pro u privato prodigunt ſua, quid ſi alicui cioſo officio pro dignitate Principis adeantur? imò potius in eam partem ſedulò

dulò dirigendi: utere his pro legationi
ſplendidis obeundis, pro excipiendis e
rorum perſonis, omni humaniori cult
impenſa tractandis.

Probas ſobrios? Nec eos abjice,
dum erudito luxu inſtruunt menſas, & l
riori indulgent Baccho, quaſi in ſolam an
nitatem convictus intenti, in res feria
curioſi, facilè expiſcantur, tum occ
animorum arcana ab incautis & ſuſp
eruunt, quæ alias per ſeria recondantu
aſſequi difficilè ſit; tales plerumq; caſt
ſibus negotiis exequendis valent, delin
dis aut capiendis militum animis, quaſi
libertate militari per fiduciam ſine ſcru
totum agentes. Non leviter profuit F
Galliæ ſui miniſtri (ſubinſolens quid
ſed pro tempore neceſſaria) in libe
Bacchum indulgentia. *Fortè ſtipendia*
è Germania militem (Barclaus Euphorn
nis Satyrici parte IV) *Tribuni in Ga*
& ipſi Germani adduxerant, Regi ope
ſuam navaturi. Ex his unum vir inter G
clariſſimus vocavit ad cœnam, gnarus u
quàm pretioſum eſſet amicitiæ pignus
bibendo cum Germanis ſancitur. Itaque
minem largiori potu invitavit ad hilarit
convivii; crebræ poculorum formæ &
bendi rationes commeabant, cùm Germ
in experimentum benevolentiæ quam h
præferebat, laceſſito Gallo prait, exſicc
in

*ntis modi ſcyphum, neque Gallus con-
itus, mirantibus nobis ſurgit, &, ut
ſ, (inquit) te in amicum incidiſſe, non
ò conditionem quam feciſti non recuſo, ſed
& in benigniſſimam litem mutua vice
ſo. His dictis poculum primò in quod erat
tatus perpetuo ſpiritu haurit, idemque ite-
ingeſto mero plenum in hoſpitis gratiam
tumentibus membris infundit. Delecta-
tàm prolixi amoris indiciis ille Tribunus,
des vix tùm patientes oneris ſurgens. Tu
inquit nec putes collocatam in ingratum
æ amicitiæ operam; ſcis non parvam
tum manum ſub ſignis meis eſſe. Hos ego
duobus Menſibus in caſtris habebo, veſtro
io nihil graves (quandoquidem id jam
orum iniquitas abſumpſit) ſtipendium
de ſi placet & licebit perſolvetis. Ad tam
dem unius poculi mercedem, tùm ſubito
em horrore ſtupuimus, ſed multò deinde
lius cùm promiſſo fides eſſet.* Hucuſque
claus.

Quid pluris? verbo dicam; Nullum
ingenium quod non ſit uſui, ſi ea parte
is & capias quâ bonum, non quâ no-
dum nec roſas ea parte capis, quâ
gunt, ſed quâ contactu molles, nec
lium ea parte prehendis quâ ſcindit ab
, ſed quâ manubrium habet; demum
non ideò abjicis & inter inutilia rei
nomicæ computas quod aculeum ha-
beant,

beant, dum ſubinde ſuave mel port
mordent ſanguiſugæ dum proſunt, e
aliqui hominum cùm non fuerint ali
tenus ad guſtum, occaſione altera uti
mi ſæpe in rem noſtram fuêre, ac er
vel ſi abſint, ingens ſequi debeat priv
publicéque rerum jactura.

Sic utatur Princeps miniſtrorum i
niis pro varietate negotiorum accom
dandis, veluti periti venatores, pro c
que natura canes venationi adhibent,
feris indagandis, alios ſequendis,
deinde falconarios, alios aquaticos ha
ſic ingenia miniſtrorum, velut inſtru
ta varia in parte ſepoſita habeat Prin
pro natura cujuſque accommodanda
lut negotia exequenda ſe offerunt. Se
facilè utcunque ſit, dum Princeps pe
cta ingenia ſuorum habet, pro capa
(prout opus) iis uſurus, verùm illud
ti laboris: Quomodo illa probet pri
pernoſcat? cum amant plerique tege
tia & ingenium ſubdolum occulunt,
textu virtutis prima obſequia prompt
pedientes, ut gratiam Principis affe
tur, mox erupturi in malos dum
ma adipiſcuntur; Varia variis in ec
ceant, mihi alibi pauca dixiſſe, aut hi
cum inſinuaſſe ſufficiat, videlicet; ut
ceps *Non ſaltu, ſed per gradus* à parvis
neribus ad majora ſenſim miniſtros
v

rehat, non opinando de virtute alicujus, ed per diverſa quemque experturus: Quæ ola electio miniſtrorum minimè fallit, non enim tam ſagax ſit miniſter, ingeuium ſubdolum tegendo, quin illud prolat, per diverſa officia (imò tempora) exatus. Si verò fiat electio à ſola opinione e virtute alicujus, tum ex applauſu vulgi, el propter aliquod obſequium promptè emel præſtitum, fallitur ſæpius Princeps, am *multi quoadusque privati ſunt, majores rivatis* & magnis apti muneribus *videntur*, ùm non ſint, imò multi non videntur, ìm verè ſint, quos actio ſola declaret vios, ſi adhibeantur; Differunt aliqui prunter & conſilia ſuggerunt, cùm nec romptè agere, nec cùm prudentia exeui ſciant, item alii ſecus, cùm non ſciant randia loqui, verùm intra modeſtiam rbi, opere multa præſtare poſſent. Boni nt nonnulli in paucis, in pluribus verò ebeſcunt, cùm ſit diverſum præeſſe uni, t regere plurimos, incipere reliqui & res ntare alacres, perficere nequaquam poſnt, unde prima judicia de hominibus lunt nos, niſi per tempora & res diverſint probati. Adde (quod maximum) unt aliqui varia, tum probè ſe gerunt am in maximis, ſunt tamen velut vulga nautæ, tantùm in pacato & in impediregere ſcientes, dum tempeſtas adeſt &

Syrtes occurrunt, ſtupore rem expediunt, & confundunt verius non agunt, cùm non confundi in adverſis, nec decipi proſperis, verùm conſtanter agere, unicum magni animi, nec fucatæ virtutis ſignum ſit. Sola igitur provectio per gradus declarat & probat miniſtrum, nec fallit Principem (præſertim circa officia quæ magna ſunt, aut à quibus miniſtrum amovere, ſi in negotio diſpliceat, poſtea mult ſit laboris, imò multæ moleſtiæ & periculi, & ſimul Principem levitatis arguat.) ſecus agendo quid mirum? ſi fiat aliquando, ut Principem *pœniteat feciſſe hominem*. Verùm ut practicè res brevibus pateat Facturus belli Ducem Princeps, eum præſertim legat, qui & gregarium bene egit & decurionem, dein Centuriatum, & majores legionum Præfecturas per gradu probè exegerit, qui per velitationes, pe ſtatarias pugnas, contra gravem peditatu aut equorum velocitate pugnantem ho ſtem, defendendo ſua, aut obſidend aliena, demum per omnia pedeſtris & equeſtris militiæ momenta, in proprio, i hoſtico probatus ſit, unde Princeps exp riatur facilè belli adminiſtrum, diſcipl nam militum ſervare ſcientem, in adverſ conſilio & agendo promptum, in hoſtic non rapacem, verùm ad gloriam ſui Pri cipis & populi totum accommodanten

iti certè ſunt omnia ritè perſpicienda in eo, qui Dux belli creandus ſit. Jam verò n *Toga* probet itidem & provehat Princeps miniſtrum, per minora primùm obſequia, per Secretariatus, Commiſſiones, Legationes, ſed maximè per conſilia danda in regimine particulari, & per univerſum, conſervando potius ſua, quàm inſolenter appetendo aliena; dein avertendo ut etiam decernendo bello, fœderibus inciendis, ſocietatibus exterorum parandis, adverſis molitionibus (tam ab intra quàm ab extra) maturè prævidendis, nec manu ſemper, verùm conſilio ſæpius ſine ſenſu amovendis, probatum; demum naturam ſui ſtatus & populi ſcientem, per ſuorum & exterorum Hiſtorias verſatum, perſuadendo potentem & *promptum*, adminiſtrando fidelem, donis & corruptionibus impervium, ſecreti patientem, privata publicis poſthabentem, conſcientia pacatum, *Ingenio* (quod maximum) *modeſtum*: Probet inquam per minora munia & legat miniſtrum Princeps, nec erravit [Clientes etiam aut amici (antequam n confidentiam intimiorem admittantur) per tempora & occaſiones proſperorum um adverſorum ſenſim probandi erunt, ne pœniteat creditæ amicitiæ & ſecretorum; ſatius cunctatione in eo peccandum ſuadeam, quàm properantiâ.]

In reliquo dicere & mirari proclive eſt Cur ſit? quia paſſim in aliquas contempti biles perſonas, favore & intimâ confiden tiâ Principes propendeant. Sic fuit *Sejan* apud Tyberium homo non ex æſtimatio ribus civium lectus, verùm aucupand gratiæ Principis arte ſola eminens, & ali alibi aut legas, aut videas prævalentes gr tiâ Principum, Eunuchos, Muſicos, to ſores, pigmeos, ignobiles, & nihil altu ſpirantes libertos, qui occulto in gratiar Principis fato plerumque antehabentur i lis, qui majorum dignitate & ſua virtu inter cives eminentiores. Cujus rei cauſa dare in promptu eſt. Cùm enim ſervi ingenii ſint miniſtri, æquum aut iniquu (quidquid à Principe imperatum fueri pari alacritate & fide exequuntur, v quia ab ignobilibus & nihil altum ſpira tibus, nec periculum ſibi (non enim inſ leſcere tàm facilè promptum illis eſ nec cenſuram factorum ſuorum metu Princeps, quia *boneſta ac inboneſta æq laudant*, ut proinde iis præſentibus, lib rius ſecretiora negotia tranſigat Princep quàm ſi adeſſent generoſioris ſpiritus m niſtri, quorum aſpectu (conſcius levit dictorum, factorum) Princeps morde tur, licèt taceant. Vel denique quod m ximum, cùm illi mentis infimæ libert ſint plerumque conſodalibus ſuis conten pti

tui, totos ſe in obſequia Principis man-
ipant, ad oſtium & limen interioris cu-
iculi excubantes, ad quemque nutum in-
nti (præſertim ſi ſit valetudinarius Prin-
eps, aut ſecretiori ſeceſſu multum gau-
ens) ut proinde diligentia obſequiorum
fectum Principis neceſſe mereantur, ſe-
is verò illi miniſtri, qui ſunt altioris men-
s, tum amœnioris convictus, cùm ſe
ceptos vulgo & æſtimari apud conſodá-
s vident, ſæpius in eorum converſatio-
em abſtrahuntur, ut majorem partem
bſequiorum Principis (per diverſa diſtra-
i) abſentes negligant. Principi verò
mò Hero cuique) non id maximè gra-
m, cùm ſit eloquio facundus, conver-
tione amœnus, cultu ſplendidus, licèt
illa quidem in miniſtro ſint ingrata
iò æſtimatu digna, verùm illud prius in
iente probandum quæritur, ut obſequii
diligentiſſimus, in omnes occaſiones
i heri & nutus intentus, imò (ut vul-
is ait) *ad limen ipſum excubans, nec al-
actus*, quò eò lubentius depreſſioris
entis liberti præſtant, & totos ſe ſub pla-
a Principis, *ſine ulla exceptione propriæ
ertatis* abjiciunt, quò magis obſequium
um à Principe acceptari vident, à ſoda-
im verò convictu exſibilantur.

XIV.

REFUTANTUR SCRIPTORUM QUORUNDAM SCOMMATA,

Malignè aut per Levitatem in Polonam gentem jacta.

LEgo & rideo ſæpe ſæculi moderni quoſdam ſcriptores, dum leviter properi ſunt ad ſcripta, tum ad typum, ſciol magis quàm ſcientes, cùm verò à voluminum magnitudine non al operis elegantia tum veritate narrationi famam aucupantur, magis nomini ſuc notam inurunt, quàm ſi tacuiſſent orb ignoti, ſimul enim officium ſcribentium proſtituunt, ad aram Vulcani commodiſſimè dedicandi, non perinde eſt ſcriber multa & bona ſimul; Nonnunquam indignor inſolentiæ, interdum illudo levitati ſæpius compatior ignorantiæ, ſi tum aliorum, tum noſtra non probè norunt, dum procul abſunt, taciturí tamen potius qua dicer

dicere non ſciunt. Rectè quidam: Mendacia antiquorum Scriptorum modeſtiora eſſe ait, modernorum Hiſtoricorum (ut ipſi ajunt) veritate, cùm enim non bene re perpenſa, varia leviter & effuſè narrant, eò ventum eſt, ut quidquid laude aut vituperatione dignum, non naturâ ſuâ id, ſed vano ſcriptorum teſtimonio fiat, qualemcunque formam facto dederint, nec qualis quiſque ſit, ſed quàm amicos aut probos ſcriptores habeat, ſufficiat. Rectè hos ſcriptores comparem Annalibus *Tamuſii*, quibus lepidè ſuccenſet *Seneca* (cùm de brevi ſed plenâ operum vitâ diſſerit, Epiſtola XCIII) *Non ut diu vivamus curandum eſt, ſed ut ſatis, longa eſt vita ſi plena eſt: Quid illum octoginta anni juvant per inertiam exacti, non vixit iſte ſed in vita moratus eſt, nec serò mortuus ſed diu, octoginta annis vixit, intereſt mortem ejus à quo die numeres: &c. Paucorum verſuum liber eſt & quidem laudandus atque utilis: Annales Tamuſii ſcis quàm non decori ſint & quid vocentur, æquè eſt vita quorundam longa, & quod Tamuſii ſequitur Annales.* Parcam famæ, ipſumque nomen ſcripturum calamum abſtraho, modeſtior in eorum nomina, quàm ipſi in meam gentem. Ridet utique non horret ſcopulus aſſurgentem vim fluctuum, qui dum trudunt, protruduntur potius, & franguntur ipſi: dum

frangere volunt, lambunt non percutiunt rupem, nec ranunculus deglutiat bovem, licèt hiantem protendat buccam, nec iſti blaterones accuſent aut mordeant noſtra, qui potius ſuam levitatem & inſana judicia excuſent, ſi modò ſatis excuſare valeant. Non igitur quàm vana illi narrent, ſed qualiter ſe res apud nos ex vero habeant, brevibus expedio. *Veſtitus Polonorum.* Veſtitus nobis Polonis eſt, non ad eum modum quali nunc utuntur Occidentales Europæorum populi, ſed propius normam, quâ dudum antiquus orbis utebatur, clarè teſtantur Hiſtoriæ, picturæ, Numiſmata veterum, neque modernum Gallicum aut Germanorum veſtitum juſtè Chriſtianorum dicas, nec item noſtrum barbarorum, uti lingua ſic veſtis, gentem à gente, non fidem populorum diſtinguit, æquè noſtra talaris ad gravitatem togæ compoſita, quàm Occidentalium acciſa & curta veſtis, Catholicum tum Politicum virum non dehoneſtare ſed ornare poteſt, tam ſub noſtro tonſo & ſubraſo pillo non calveſcunt ingenia, quàm aliorum pilloſus vertex, mentem ſanam cum judicio maturo tegere poteſt. *Ingenium.* Habuit dudum Polonia viros, habet in præſens, & per Dei gratiam erunt, ſunt nobis ingenia non lepida, ſed ſolida, non acuta, ſed pro candore gentis recta, non ad oſtentationem, ſed quantum opus eſt inſtructa,

ſtructa, dumque minus præſumunt, pacata; Non ſcimus ſuperflua, verùm ſcimus prout uſui neceſſe habemus, illa ſubtilitas ingeniorum, plerumque præſumptuoſa eſt, ſæpius verò inſolens, hinc figmenta in ſtatu Togato, ſæpius verò circa Divina, unde procul abſunt noſtri; Pacata exinde nobis eſt toga; Deum itèm non per curioſitates quæſtionum, ſed candida ſimplicitate ſcimus & colimus, uti Æternum & Bonum, non habet Polonia *Vitembergam & Luthèros, non Genevam & Calvinos*, aut quæ alia ſint Pſeudo-Doctorum monſtra, nec immeritò Orator ille Nobilis * nomine Vladiſlai IV Regis Romam miſſus, coram Pontifice gloriatus, quia POLONIA MONSTRA NON PARIT. Hinc ſequitur, quia verus nobis ineſt ſancti Numinis cultus & quæ ſunt ſacrorum; vidimus occidentem, ſcimus & noſtrum Polonum Septentrionem, ut extra inſolentiam verbi dicere liceat, Occidentales in cultu ædium ſacrarum eſſe liberales, Polonos in ea ſanctæ liberalitatis parte planè effuſos, & Occidentalibus per altarium ornamenta, ni æquales, certè ſuperiores. *Religio.*

** Georgius Oſſolinskius.*

Armis ſectoriis non punctualibus utimur Poloni, videlicet arcuato gladio, quem *Acinacis* nomine vocamus, quom u ltas gentes domuimus, utque Polonæ acinaci *Arma.*

in poſterum indefeſſa ſit virtus, Deus per gratiam providebit, dicerem victorioſa bella in Germanos, Hungaros, Moſchovitas, Suecos, Turcas, Tartaros, & alios quoſvis, niſi brevitas ſcripti abſtraheret, tum præſertim ne dentem invidiæ moveam aliquorum, ſi quædam punctatim pro gloria noſtri memorem, verùm Hiſtorici pro me interim loquantur, prout credo modernum bellum *Polono* E *pæum*, etiam erit pars magna, nec incurioſæ ad poſteros Hiſtoriæ, cui ſcribere tandem vacabit.

Urbes Urbes, non paſſim ad Occidentalium cultum nobis ædificatæ, non enim hic in urbibus habitant Nobiles, ſed diſgregatim prout alicui rus, nemus, collis, & planicierum amœnitas placuit, ſedes ſibi figunt & arces, inde cum raræ Nobilium videantur domus in urbibus, adeſt quidem, ſed rarior per ſolos cives ædificiorum ſplendor, malim utique decus libertatis quàm urbium, hoc enim inter potiſſimas cauſas, quod hucuſque libertas populi vigeat, cùm non ſimul verùm per rura & curias diſgregati manemus, deeſt enim inter diſgregatos contagioſa factio, rari in turbas cœtus, nec æmulatio, nec offenſa ex ſeparato, nec item adeſt jurgium, nec moleſtus vindex; remoti à Principe, etiam à cenſore tum a

Status Politicus.

of

offenſa; vita liberior & magis quieta. Imò ab eadem cauſa rarior hic eſt hæreſis, ſi enim peregrinum dogma invehatur, non tam facilè per diſgregatas Nobilitatis curias volitet, niſi ſtatim novitate rei evaneſcat, quàm ſi in gravi aliquâ populo urbe, velut nocitura peſtis contagione ſerpat primò, mox totam occupet radicata, atque uti hæc, ſola ſeparatione, nobis etiam multa in præſens Reipublicæ nocitura, facilè vitantur, dum niſi vocati in commune, convenire abſtinemus. Urbem Venetam per ſuos canales in diverſas diſſectam regiones, non tam facilè in cœtus & turbas coaleſcere poſſe, modicam quidem, ſed inter potiores publicæ quietis cauſam à quibuſdam poni, quid mirum?

Non diffitear in quibuſdam Polonorum *Mores* partibus plebeculam eſſe aſperioris vitæ & morum, imò propius ſimplicitatem, ſed uti hominem homini, etiam gentem genti conferre ſi liceat, tum plagam orbis, alteri plagæ, fateatur quiſque neceſſe, quia Europæus occidens dudum ante fuit habitatus (exuta morum prima barbarie) & in cultu populi, ingeniorum, ſtudiorum, urbium, Provinciarum, ferè jam conſenuerat, cùm primum noſter Septentrio capiendis hominibus aut noſcebatur, aut parabatur. Hic illa proclamata *Hercinia Sylva*, vaſtitate horrenda, ferarum

potius altrix quàm hominum, nullus proinde habitator, ſed novella primum ſoli populique cultura; Eſſe utique velut homini ſic populis ſuas ætates, pueritiam ſubmoroſam, juventutem amœnam, viriles annos graves & cultos, ideóque Septentrioni noſtro adoleſcentiam primam agenti, fruſtra (niſi acerbus cenſor ſit) aliquis ſuccenſeat, dum præſertim ſatis recompenſat aliquam vulgi ruditatem, ingenuæ Nobilitatis morum & ingeniorum decora venuſtas.

Dominum in ſubditos. Verùm aliqui ab Occidentali Monarchia ſcriptores, in noſtram plebem tum ruricolas, abſolutum Dominatum, velut aliquid ignobile & horrendum nobis objiciunt. Quid ergo inde inferant? quàm ut nomine Monarchiæ & abſolutæ poteſtatis, vim Tyrannidis occludi velint, & proinde Monarchicum ſtatum (dum ſub ſuis Monarchis vivunt) tacitè lugeant, aliena ſub invidia aut titulo, accuſaturi ſua, dum palam loqui non licet. Acerba ne loquor? minimè; nam proportio eadem eſt, non perſonarum, ſed juris, dum quiſque è nobis Polonis, ſui vulgi & bonorum, parvus quodammodo & abſolutus Monarcha eſt. Etiam noſter Dominatus in plebeculam, intra leges conſcientiæ eſt, dum ſcit quiſque è ruricolis, quid operis ſeptimanatim, quid tributi annuatim dominis pen-

endat, ut per æquitatem nil extorquere ceat ſupra. Si verò ſint aliqui æquitatis iolatores, tam iniquo jure tyranni eſſe oſſunt in ſuos, quàm veſtri (ſi eveniant nali) in vos, cùm annales veſtri paſſim nalos ac bonos Principes vobis fuiſſe pa-um teſtantur, eoque graviori in vos ſervi-ıte, quo magis in ingenuos illa exercetur, oſtra verò plebecula, niſi ad inferiorem arendi ſortem nata eſt, nec totam liberta-em vivere ſciat. Sunt aliis, ſunt item mi-i pro mea ſorte (ſed magis per *Dei* gra-iam, qui *Suſcitat à terra inopem*, qui *eſurientes implevit bonis*) ſunt inquam ca-ella, ſunt rura, ſunt ſubditi, cur ergo nſolentius meos habeam, cùm ſciam hos nihi datos à Deo, & me ſimul datum illis, lli mihi ſubjectionem, ego viciſſim ju-tum in eos dominium (non extra leges onſcientiæ) debeo, utique nos etiam Po-oni, Barbarorum & immanitatis nomi-ıa, non intra honeſta titulorum ponimus, eque nobis virtus cordi, honeſtas de-ori.

Pro divitiis gentis non loquar, nec ſu- *Opes.* erbus gloriabor, habeant ſibi alii quid- *Vires.* quid in loculis volunt, nobis ſufficiat copia irorum inexhauſta, còpia frumenti, ſa-is, pecorum, ovium, piſcium, mellis, anæ, cannabis, lini, equorum, ferri, lumbi, arborum, nitri, omnium ſuper-

ſlua, aduſque commodandum exter abundantia, veræ & ſolæ ad vitam humanam, alendo, tegendo, tuendo, pace & bello neceſſariæ divitiæ, tum commoditates; tamen argenti ac æris fodinæ non deſunt. Experta dudum (ſed nunc præſertim) Europa, opes Polonas, cùm aut pro Polonia, aut contra, intra Poloniam (velut alibi dixi) magnis exercitibus tota concuteretur, cùm nec divitias Polonæ Cereris conſumere, nec conficere viros, nec ferrum fatigare poſſet. Aliis gentibus quibus induſtria operum aut mercimoniorum inſtrumenta ſunt opum, alieni & ſui portus, naves, longinqua itinerum, creditor, fidejuſſor, huc & illuc commeantes tabellarii, demum venditor & emptor (ne reliqua opportunitatum commemorem) ad rem conferunt neceſſariò, quorum curſus ſi caſu quopiam (ac bello præſertim) præcidatur, unius jacturam anni, aliorum multorum recompenſa ſtabilire & in ordinem reponere vix poteſt, noſtra Ceres ſi hodie langueat, altero anno parvo apparatu vomeris, iterum tota renaſci poteſt, nam ſolâ terrâ (quæ cuique ad manum adeſt) inſtaurando opus habet, quò minus requirit ex adjunctis, eò citius (inter aratorem & terram paucos contrahentes) habetur.

Non producit fatear ſolum Polonum aroma-

aromata, vinum, ſericum; Noſtris tamen donis ſine adminiculo cæterarum gentium abundè vivere poſſumus, aut niſi hæc ipſa exteri ad nos advehant, dona Cereris noſtræ neceſſariò petituri, ſibi magis quàm nobis injuriam faciunt. Adeſt exinde nobis ſolvendo militi pecunia, neque (ut forſan alibi) exercituum ſtipendia temporum oblivione, ſed ære ex præparato ad aſſem ſolvuntur, cùm & ſolvere exercitibus, & ſuper hæc donativa ex præparato dare ſufficiamus, quotidiana ejus rei documenta præ oculis habemus, ut cùm minimum nummorum hodie Polonia (bello exhauſta) habere videretur, invenerit tamen magnis exercitibus ſolvendo, auri milliones; vel ſi à penuria temporum deſit tandem aurum ſolvendo, adeſt dives panis nutriendo, adeſt lana tegendo, adeſt ferrum armando, ſunt viri portando, nec bellum proinde (defendendo ſua) langueat: venditent alii ſua quia ſatis mediorum habent ad comparanda ea quæ vivendo ſunt, nobis gloriari ſufficiat, dum ipſum habemus bonorum finem, prout ad vitæ ſerviunt neceſſitatem. Utique non aurum aut quidquid aliud (quæ ſæpe miramur homines) *ſed terram lacte & melle affluentem*, velut potiſſima terræ munera, promiſit *Deus Iſraëli*; tum *Iſaac* inter prima benedictionis dona *Pinguedinem terræ* precatus

Pecunia.

catus eſt ſuo *Jacob*. Eſt quidem plerisqu gentibus ſua annona, ſed à Polonæ Cereris & aliarum circa rerum ubertate tamen diverſa, cùm alii populi habeant (aut in parte, aut vix quidem) quod ſatis eſt, nos verò habemus per omnia, quod ſit ſupra nec eo bello diu ſuſtinemus, quod nobis neceſſum habemus, ſed ex ſuperfluo, quod ultra abundè reſervamus. Ipſiſſimam cauſam expendiſſe videtur Nobilis ſcriptor Hiſpanus (*Didacus Savedra Polit. Symbol.* XLIX.) dum præfert commoda divitis agriculturæ, omni argento & auro ſuo, quod Indiæ noviter repertæ in Hiſpanos largè effudêre; ait enim: *Nec ditiores in Regnis fodinæ, quàm Agricultura, norant illud Ægyptii, qui ſceptrúm ſic efformabant, ut infernè in vomerem aratri deſineret, volentes innuere, in eo potiſſimum, potentiam illius & amplitudinem conſiſtere. Plus emolumenti acclivia montis Veſuvii latera adferunt, quàm Potoſus mons cum intimis ſuis viſceribus licèt argentiferis.* Et paulò poſt. *E ſolis pene terræ fructibus tam opulenta & locuples fuit Hiſpania poſterioribus ſæculis: &c.* Tum infrà. *Hæc incommoda ſunt quæ Indiarum detectio ſecum attulit, ut negligatur agricultura ſpe illarum opum, eæ enim quas è terra colligimus, magis naturales ſunt, certiores, & magis omnibus communes, quare agricolis privilegia concedere*

re oporteret, eoſque ab oneribus belli, aliiſ-
e eximere.

Cultura opificiorum non quidem eſt *Opificia.*
ud nos paſſim exquiſita, partim quia
n pro mediis ad ſuſtentamenta vivendi,
d magis pro ipſo fine, è vulgo quiſque
ntendit & glebam vertit, ideóque (ſi
rum dicere licet) induſtria operandi non
citatur, dum quæ vivendo neceſſaria
nt, parva opera ad manus habentur, par-
n quod *Deus* occulto quodam fato vo-
erit habere, ut etiam aliorum populo-
m induſtria nobis proſit, ne velut orbis
colæ ſeparati dum ſine aliorum admini-
lo viveremus, abſoluta felicitas nobis in
perbiam verteretur. Hæc igitur omnia,
æ providus Pater omnium DEUS in
s gratioſè effudit dona, eò gratiora no-
, quò magis ſunt penes condimentum
UREÆ LIBERTATIS, ut niſi *Libertas*
invidiam verbi in eo dicendum ſit, di-
rem aliquid ipſe, verùm pro me loqua-
r Staniſlaus Orichovius, *Meritiſſimè Ci-*
m Polum dicere poſſe:

LIBER SUM.

XV.

XV.

LIBRORUM LEGENDORUM RATIO.

ALii utuntur floribus pro aſp
ctu, nonnulli cauſâ odoris ,v
rumtamen omnium uſum
pes prudentiſſimè confu
dunt, quæ non vana illa, ſed (mel dec
quendo) fructum ſtudioſius petunt,ut ide
flos effectu alius atque alius ſit, prout eu
ſibi accommodavit perquirentis ſtudiu
Eandem ſæpè imaginem excellenti dep
ctam arte vidi, aliorum ne aſpectum m
viſſe quia rudes erant, ab aliis aſpecta
quidem, ſed incurioſo & tranſitorio intu
tu; Cùm enim non intelligerent arten
non mirabantur artificem; Jam verò à r
liquis & aſpectam & diligentiori conſid
ratione penſatam, ut centum ſpectatore
centena & ſemper nova picturæ artiſve
ruerent in laudem Magiſtri decora,cùm a
teri hoc, illud alteri, huic minus, alte
magis, imò nonnullis maximè, aut a
quid, aut placuiſſet totum, prout rectu
ignarumve fuit judicium aſpicientis, f

fe

ferè proborum Authorum ſcriptis evenit, cùm enim alii pro vana curioſitate libros legant, alii ſparſim (hac & illac) per paginas rem libent, quid infelicius ſcriptori, quàm in talium joculatorum incidiſſe manus & judicia. Verùm qui pro deſiderio ſciendi lectioni immorantur, nec ſimplicem narrationem modò, ſed cauſas etiam rei & ſcripti perquirunt, idque ſecundo & tertio ſcriptum revolvendo; ea vera uti *Legentis* utilitas eſt, etiam ipſius *Scriptoris* talem meruiſſe *Lectorem* vera felicitas dici poteſt. Hæc mea item quæ porrigo, prout judicioſum, gravem, aut ſecus moroſum, leviuſculum, tædioſum aut diſtractum Lectorem merebuntur, non dubito quin ſimilia videantur legenti. Sed tamen ut promiſcuè petam à te *Lector*. Ne mihi vitio quæſo vertas, ſi tibi ſuggeſſi quæ apud prudentiores legi, aut ipſe videndo, vivendo pernovi. Parvi momenti nonnulla videbuntur tibi hîc ſcripta, aut minus in rem ſervientia? falleris; Cùm enim ſine ſedula conſideratione aliquod eorum tranſmittes, atque ideò partes ejus naturamve non capis, non meo ſed tuo vitio rejicies, damnabis. Fieri autem aliter non potuit quin breviter ſcriberem; Aut enim curulis ſella ab hac honeſta (carptim per otium) ſcribendi occupatione in ſenatum me avocat, aut etiam qualisqualis mihi

mihi librorum lectio, tum ipſa præſertim ſuggeſſit praxis, hoc in ſcriptum congerendo, velut Geographi univerſi formam modico in globo, ego quod opportunum dictu in promptu habui, brevi includere debui ſcripto. Utere igitur felix, neque Authoris rectam mentem & intentum injurius carpe, ſi haud dextrè accommodanti ſecus cadat. Nullum verò in hoc fragmento me ſuggeſſiſſe puta monitum Civi, Populo, Principi, cui ſuus deſit *Modus, Qui eſt ſal & anma virtutum*. Tu quoque utere cum *Modi*. Vale.

OPE-

OPERIS CONTENTA.

I. PRincipum Chriſtianorum Norma, adjecto militari monito. *fol.* 1
II. Ratio Legationis Mittendæ, Agendæ, Recipiendæ, appoſito diſcurſo de loco Poloniæ legatorum. 111
III. Quomodo vivendum penes Principem. 152
IV. Seditio Militaris & Provincialium ſopienda, tum quomodo obviandum, ne fiat. 163
V. Reſponſum in gratiam cujuſdam ſermonis privati, bonone fiat Reipublicæ Polonæ? Ubi non pluralitas vocum verùm conſenſus ponderatur. 181
VI. Methodus lectionum filiis ſuis inſtruendis præſcripta. 192
VII. Haſtatus eques, præſtat equi-

equiti ferentario. 214
VIII. Lineamenta humana mentis. 227
IX. Qui in Republica plurimum agendo valent? 232
X. Cautio Reipublicæ, ſeu Durationis Omen. 239
X. Rerumpublicarum Ruiturarum ſigna. 257
XII. Minores aut magnæ virtutes, diverſo modo in animis vulgi ſe habent. 259
XIII. Diverſis ingeniis diverſè utendum, Qui non valet in uno, præſtat in altero. 270
XIV. Refutantur ſcriptorum quorundam ſcommata, malignè aut per levitatem in Polonam gentem jacta. 288
XV. Librorum legendorum ratio. 300

PERISTROMATA REGUM;

Seu

Memoriale Principis Monitorum, Symbolis expreſſum,

AUCTARII loco poſitum.

Nihil hic novi Principi ſuggeritur, quod ante dictum non habeatur, Symbola tantum ſunt, ſeu idea & imago ſupradictorum, cujus aſpectu cum delectatur Princeps, ſimul doceatur oportet; Non melioribus aulæis Palatium Principis, imò cubiculum interius ornetur, quàm iis, quæ ùm ornant, etiam delectando doceant; æpe alias curis diſtractus Princeps, tum ffectu bono aut malo abripitur, quæ omnia dum conturbant animum, etiam à ecto conſilio abducere amant mentem in evia, nec ſemper adeſt copia conſilii, aut i adſint conſultores, non obvium ſit cuique dicere, imò non ſemper ſuggerere au ent, quod in rem opportunam veniat. Per hæc igitur cubiculi ornamenta, quæ intui-

intuitu familiari non magis in oculo
quàm in animum ſe ingerunt, doce
tur Princeps, nec alia Principis au
melius accommodata, quàm in qua m
ta etiam & inanimata, ſalubria loqua
tur, & parietes loco monitorum ſin
Hinc uſitatum erat magnis in orbe hero
bus, excitandi animi gratia, accommoda
tis menti ſuæ uti Symbolis, Alexande
Magnus pingi ſibi volebat Leonem, dei
alii, alia Symbola aut ſigna in annulis, tur
alibi fingi curabant, Pompejus, Cæſar
Auguſtus, &c. tum inter Catholicos Prin
cipes (ut multos prætercam) Carolus V
Cæſar, Symboli nomine fingebat ſibi *Her
culis columnas*, ſed negativâ in affirmativan
verſâ, cum inſcriptione PLUS UL
TRA. Ac recentiſſimè noſter Vladi
ſlaus IV. magnanimitatis, munificenti
& Regiæ comitatis vivum ipſe Symbolun
Rex, delectatus novo Symbolo, quod i
cubiculo ejus ingenioſè parieti inſculptun
erat, & uſque hodie viſitur, videlic
Aquila (Poloni ſtemmatis decus) non jan
armiger Jovis irati, ſed dona ferens &
gratiam clementis, adſculpto in pedi
bus faſciculo frumenti, cum inſcription
PANEM NON FULMINA
Item alii Reges, Principes, Viri illuſtres
cùm Symbolis non uterentur, ſalutaria ta
men dicteria & potiores ſententias gra
viun

vium authorum, ſuper feneſtras, oſtia, parietes, monitorum loco inſcribi ſibi curabant, & hodie adhuc nobis in more eſt, ut quæ incurrant in oculos, infundantur in animos & præmoneant mentem, in iis verò maximè ſeu affectibus vitandis, quorum paſſio ut plurimum nos afficit, ſeu conſiliis publicè aut privatim promptè habendis, quæ ſæpius exequenda veniunt. Utinam hæc etiam quæ Aulæarum ſub ſpecie hic ſuggeruntur monita, non Palatii Principis ornamenta ſint, ſed potius animorum, tum intimæ mentis imago, & viva ſculptura.

PERISTROMA PRIMUM.

PRincipis mobilium, rem præſtantiſſimam eſſe Bibliothecam, rectè quidam effatus, ſed plerumque in conquiren-

rendis authorum libris, curioſitas nònnullorum magis laborat, quàm rectè ſciendorum cupido, ut ſatius dicendum ſit, Principis cubiculum non majus ornamentum ad Majeſtatem compoſitum admittere poſſe, quàm unum alterumque in menſa librum, cùm non Bibliotheca mutis libris docta, ſed mens Principis ſalubribus conſiliis referta penſatur, quàm proborum Authorum, ſed præſertim Hiſtoriæ lectio & Geographorum notitia copioſè ingerit, nam hæc ad ſummam regiminis conferunt; Hinc altior æſtimatio perſonæ Principis ſuboritur, & edictorum, dum incolæ advertunt Principem ſuum, non à proprio tantùm genio, ſed altius ab anteactorum temporum notitia eruere conſilia recta, velut è profundo montium operosè foditur nobile aurum. *Hinc omnia* Princeps habeat, ſeu novas leges (ſi ad ſalutem populi ultra conferant) ſuggeſturus, ſeu antiquas ſuper quas juravit, obſervaturus, ut ad earum normam ſe componat, neque in devium legis abeat perjurus, odia civium imò maledicta experturus, non populi vitio, ſed verius ſuo. *Hinc* conſilia pacis, belli, fœderum eruuntur. *Hinc*, quales miniſtros legat Princeps? quæ ſit per licita & honeſta colligendi ærarii cura? quomodo populum publicè intra authoritatem ſimul & amorem regat? quomodo

privatam domum & ſuos habeat, alienis exemplis diſcitur. Item quomodo, intra Juſtitiam clemens ſit Princeps, nec extra clementiam Juſtus? quomodo liberalis ſit ſine prodigalitate, aut parſimoniam amet, ſed proximior liberalitati? Quanta ineſſe debeat bono Principi Catholicæ Religionis & cultus Divini cura? *Hinc* inquam (id eſt ex anteactis præteritorum) *Omnia* diſcat Princeps, & eadem de ſe ſeu victurus ſeu moriturus judicia populi amet aut vereatur, prout virtute paravit ſibi amorem, aut ſecus illicitè geſtis meruit poſteritatis infamiam, velut in aliis laudatum aut reprehenſum aliquid legit. Uti verò veterum ſcripta conducunt ad rerum notitiam, ſed maximè proſit, ſi populi ſui faſtos ſæpe revolvat Princeps; Aliena ſcire curioſitas eſt, ſua * verò neceſſitas, nam ad rem magis conferunt.

** Idem alibi dictum, ſed hic compendium prædictorum eſt, prout hic aliqua repetita (ſed quaſo ſine murmure) legas.*

Imò etiam ex ſe natos honeſtis artibus imbui velit Princeps, futuræ ſpei eos paraturus, tum communi juventuti Scholas & Magiſtros provideat, convenienti proventu ditet, præmiis artes & ingenia provocaturus, ſubſtituendo commiſſarios, qui ſingulis annis (Academiâs viſitaturi) in ſtudia juventutis inquirant, ut iis præceptis inſtruatur, quæ ad naturam ſui ſtatus & genium populi conferant, non quæ curioſitatibus exoticarum quæſtionum ludant,

dant, tales enim Reſpublica in poſterum habitura viros, quales à pueris formari ſibi curat juvenes, judicioſos, rerum Patriarum gnaros & amatores, aut ſecus molles, leves, in novitates exoticas curioſos, ſuorum ab antiquo inſtitutorum negligentes, libertatis prodigos.

Hæc dicta ſufficerent pro reliquis omnibus, nam verè HINC (id eſt à lectione librorum) habentur monita OMNIA. Verum ſigillatim quædam inſinuare mihi propoſitum eſt.

PERISTROMA II.

RELigionis & pietatis Pace & Bello potiſſima ſit Principi cura. *Ne ritus ſacrorum inter ambigua culti per proſpera obliteren-*

terentur. Sed cultum Divinum & bonum Eccleſiæ impensè promoveat, ſpiritualium immunitatibus non detrahat, reverenter eum ordinem habiturus; in ornamenta altarium ſit liberalis, in Eleëmoſynas largus, mendicis, pupillis, afflictis, promptus, nec dando tantùm, verùm ſæpius ope legis & promptè ferendis decretis ſubveniendo, ne litigii protractu & ambagibus juris graventur, imò ne à potentioribus opprimantur; Cavebit etiam Princeps, ne Hæreticos in familiaritatem cubiculi intimioris adſciſcat, licèt alias obſequio promptos, ſed tamen religionis hoſtes, nec ideò rebus Principis (præſertim quæ ad Divinorum curam vergunt) faventes aut fidos. In reliquo ſint non fucatæ pietatis, palam in Principe ſigna, ſacro quotidie publicè interſit, nullis negotiis ab ea cura diſtrahendus, quidquid enim ſanctum privatim egerit Princeps, ſibi uni profuturus in præmium, quidquid publicè? omnibus proderit in exemplum, populus verò conformat ſe exemplo Regis, & quo inclinari videt ſequitur, undè ultra hoc, quia timenti Deum Principi omne magnum opinione populus adſtruet, quaſi omnia cum bono Deo agenti, fiet etiam ope Divina, ut omnia ſuccedant in melius, licet quandoque videantur adverſa, aut ſecus improſperentur, ſi

humana ſtudioſius, *Divina* negligenter habeantur. Etiam intra Arma, virtutis & per omnia conſcientiæ eadem ſit ratio, advertat Princeps, ne ſui milites per licentiam Colonis ſint graves, ne maledictis populi, ultra incommoda res ſua gravetur; Imò in hoſtico eadem modeſtiâ res agatur, ſine flagitiis in fæminas, pueros, ſacra, templa, mortuorum ſepulchrá; ſed Caſtrorum ſit publica pietas, vota incipiendo & finiendo bello, *Deo* ferantur, in pactis potiſſima ſit Religionis ratio, ut pro hac magis quàm pro reliquis certare videatur. Dum verò pace & bello eadem inerit Principi virtus & Divinorum cura, eadem adeſſe poterit à ſpe auxilii Divini rerum proſperitas, nec pax erit ſterilis, nec bellum illi grave, concutietur, ſed non frangetur, inclinabitur aliquando? ſed non ruet tamen, imò quandoque cadet, ſed ideò ut altius aſſurgat, is inquam Princeps, cui non fucatæ virtutis & cultus Divini, inerit zelus.

PERISTROMA III.

NOn aptius ſymbolum veritatis, quàm in imagine Sanguiſugæ, quæ MORDET DUM fæcem ſanguinis

ſugendo PRODEST nec prodeſſe poteſt, niſi mordeat. Ad morſum ſanguiſugæ frontem contrahit æger, ſed tamen pro amore ſanitatis ſponte admittit; *Veritatis* etiam natura eſt, ut non aliter proſit, niſi mordeat aures audientis, dum errores, vitia, defectus, velut vulnera quædam detegantur oportet, quibus medicamenta recti conſilii, non aliter adhibeantur, niſi ſint in aperto, veritas prima fronte aſpera, ſed eventu læta, adulatio ridet aſpectu & placet auribus, ſed animum poſtea offendit, nam triſtis eventu eſt. Non igitur Princeps veritate offendatur, ſi bene ſibi conſultum velit, ſed potius veraces conſiliarios amet, pro melioribus habiturus, qui dum errores pollice tangunt, apparet quia morbum vident & intelligunt, ideoque facilè ſanant, illi verò qui mollia loqui amant, aut rem non intelligunt, aut deformi adulatione laborant, Principem Remque publicam perdituri. Sed tamen veritas etiam cauta imò diſcreta eſſe debet, ſimilior ſanguiſugæ, leniter noxium ſanguinem extrahenti, non ſerpentibus dentatis venenum infundentibus in vulnera, ne ſub ſpecie veritatis aculeatis ſermonibus laboretur, ne inverſo veritatis nomine, magis ignei dicendo ſimus, quàm zeloſi. Princeps itidem extra omnem affectum ſit, ne conſultores pro communi

bono

bono zelantes, igneos aut turbulentos vocet, nam quædam rectè ſanari non poſſunt, niſi vivacius urgeantur. Etiam verbi Dei præcones, ſi in obſtinatiores auditores incurrant, non certè beatam vitam uti melioribus per mollia trahendis proponunt, verùm arguunt vitia, judicium, fulmina, erebum, occidium comminantur peccantibus, nec tamen à rectè ſuadendi præceptis abeunt.

Peristroma IV.

Fabula (litigantis venti cum ſole, hujus de Gratia, illius de Potentia) magni in rebus humanis myſterii, æquiſſimum

mum Symbolum eſſe poteſt, videlicet, quantum gratia poſſit ſupra violentiam. Non eripuit ſed potius fortius veſtem asſtringere cingulo, cauſam viatori dedit inſurgens ventus, fatigavit? ſed ipſe fatigatus, moleſtiam fecit, ſed majorem ipſe tulit, dum fruſtra vim exeruit, ſeverius expoliare ſtuduit, eoque majus ingenium ad reſiſtendum viatori movit, ut ſe, adverſus vim muniret, cingulum veſti ſuperinduceret, prout eſt veriſſima malitiæ in ſeipſam ſævientis imago. Sæpe dum exarmare volumus, potius præcavendo, armandi ſe occaſionem damus, dum minaciter extorquere volumus, exacerbamus verius quàm obtinemus, quò ardentius flagitamus eò impenſius negatum habemus, quò magis diffidimus, eò diffidentiæ in nos majoris cauſam ſuggerimus, nemo enim diffidit, niſi qui ſeipſum occultæ malitiæ arguit, nec amorem ſibi deberi judicat, qui ipſe non amat; Ceſſavit vis & ſævitia venti, videamus mollius quid poſſit certamen? Adeſt cum ſua ſerena facie *Sol*, ſplendentes ſimul & calidos mittit in viatorem radios, rident prata, coaleſcit aër, ſudat à gratia caloris viator, ſolvit primùm fibulam, cingulum diſcingit, dein veſtem ſponte detrahit, ſeque in terram ad confeſſionem victoriæ, coram triumphatore ſole, laſſus benignæ litis gratia,
 abji-

abjicit viator. Sic gratia profecit quantum vis non potuiſſet. Suaſum ſit cuique Principi, ut per molliora cum ſibi ſubjectis agat, filialiter magis quàm ſerviliter eos habiturus, ea tamen moderatione, ne infra Majeſtatem effuſa lenitate ſe abjiciat, imitaturus ſolem, qui ex alto radiat, nec deſcendit tamen, ne ſi nimis proximum ſe inferioribus admoveret, aut combureret omnia, aut radios (qui vim ad calefaciendum diſtantia acuunt) intorquere tum hebeſcere cogatur, ſic Princeps dum humaniter agit, non tamen oblitus ſit debitæ gravitatis, quæ eò gratior populo, quò magis ex alto veniens, humilioribus gratiosè communicatur. Sic mancipantur populorum animi & trahuntur in amores Principis, promptum pace & bello obſequium, & quæcunque voti ſui ſunt, intra amorem oblaturi. Non ignoravit eam gratiæ vim *Stephanus Bathoreus* Rex noſter, qui bellicoſus Princeps dum eſſet, dicere ſolebat: ***Se tot equitum turmas ſine publici æris diſpendio in aciem educere poſſe, quoties poſſet accommodata in rem vultus ſerenitate, levare pileum***: Cùm enim haberet in uſu, ut ſe non infrequenter communicaret Optimatum convictibus, hunc blando alloquio, illum leni aſpectu, alium nutu, ſingulos verbo dignabatur, ***comitate & alloquiis officia provocans***, tum in majus argumentum gratiæ

(ſed

(ſed hæc intra Regiam gravitatem) propinato per prægustatores Regio poculo, omnium rapiebat animos & parabat ſibi amores, levabat inſuper promptè pileum, in majus condimentum comitatis, & ſimul futuri belli magnificum interſerebat diſcurſum, ſic Optimates Principis ſui comitate deliniti; in eo quod gratiſſimum erat bellicoſo animo, promptum ſtudium pollicebantur, hic cohortes peditum, ille equitum haſtatorum turmas, dein alii ferentariorum ſubſidia; ſimul Stephanus loquentium obſervabat affectus, prompta levatione pilei, grata ſibi eſſe quæ offerrentur, teſtando, munificum ſe data occaſione viciſſim præſtaturus, ut ille prompta gratia, tantum aſſequeretur (nam ſupra mercenarium exercitum, ex gratuitis Optimatum ſubſidiis, cùm hic magna eorum potentia ſit, decem aut amplius militum millia ſubſidio belli educebat) quantum alter pro imperio aſſequi non potuiſſet.

PERI-

PERISTROMA V.

AD formandum Principem pœnæ aut præmiorum arbitrum, habui in promptu Symbolum, *Bilancis appenſæ*, adſcripto

ſcripto adſtateram, NE PRÆPON-DERET, ſed commodius è Palatio Varſavienſi, Aquilam Polonam, adſculpto in pedibus faſciculo frumenti (quæ hodie uſque in cubiculo impenſis Vladiſlai IV marmoribus incruſtato viſitur) depromere viſum, cum inſcriptione PANEM NON FULMINA. Majeſtatis Regiæ fulgor per ſeipſum perſtringat oculos & terroris argumentum ſit in animis ſubditorum, vel ſine fulminum minacitate, quid ſi hæc ſtemmatibus appingantur? quid ſi fulmina ferat Majeſtas, varius gratiam loquatur? Non certè in populi auribus vox ulla magis terrori quàm Principis ſit, nec ulli ſub ſole magis periculoſum ſit ſuum nomen, quàm vocari aut dici Regem. Præſtat igitur ut intelligatur à potentiæ & ſuperioritatis æſtimatione, quàm videatur in Majeſtate terror; Æquior utique in ſuos Aquila Polona, cùm in ſtatu legibus circumſcripto, Majeſtatem ſuam non in potentia nocendi, ſed in poteſtate bene faciendi fundatam habere mavult, dona gratioſi Jovis, non arma irata, populis ferendo, ſi enim hic pœnarum decreta Rex ferat, non poteſt ſine cæteris, imò *neminem ſe captivaturum niſi jure victum*, juramentum ſuper ea lege deponit, ſi verò præmia in benemeritos largiatur, ſolus ſine cæte-

ris.

ris eorum arbiter eſt; hinc, thronus Regius in amore populorum fundatus, tutior eſt, quàm ſi terrore poteſtatis fulciretur. Non hic in Regem ſicarii, non venena, non proditiones apparantur, ſed potius uſitatum Regum Poloniæ Symbolum in alto manet. *Quod in ſinu cujuſque civis, Rex obdormire ſecurus audeat*, ut hæc ſit noſtri Jovis arx tutior, *& munimentum inexpugnabile, tùm non egeat munimento*, dum videlicet, Armigerum ſuum excuſſis in partem fulminibus, vertit potius in gratiæ diſpenſatorem. Vis Princeps neminem timere? ſis innocens, vis amari ab omnibus? præmium & gratia ſint tibi promptè & in obvio, pœna niſi coactè ſequatur & ex tacito.

PE-

PERISTROMA VI

O *Pinione res conſtare* & *Omne ignotum pro magnifico eſſe*, non ex vano dictum, quædam enim dum parva ſunt, ma-

magna tamen opinione ab ignoto credur tur, ſeu revera cum ſint magna, opinion majora indicantur, ſi non videantur; Cor tinuus aſpectus levipendium inducit, at pro familiaritate aut pro ſatietate videndi hinc proximè ſequitur, ut quæ ignorantur ſcire, audire, & ſimul habere ardentius e cupiamus, rebus enim pretium à raritat ineſt: ſi Adamantes tam obvii forent quàn ſilices, pretium eorum vileſceret. Etian Princeps quò raritatem non obviæ Maje ſtatis inducat, ſeceſſu eam tueatur oportet dum enim parcius eam communicat, ne ſemper præſentem aut vulgariter obviàn exponit, ſed per intervalla indulget. Populo, majus deſiderium viſendi ſui facit, & ex eo metum format prorſus amittendi, ſi tantum deſiderium habeatur videndi, modicè abſentis. Prolatum exinde habemus, ut qui remotius degunt à Principe, & de perſona Principis quiddam ſupra humanam ſpeciem auguſtius credant, & de Majeſtate quiddam ſanctius opinentur, & potentiæ aliquid immortale adſtruant. Nec ex vano proinde artem quærendæ (ſed nimis affectatæ) Majeſtatis, obſervavit *Hiſtoricus* in illo Barbaro Rege à cujus *aſpectu & alloquio populus arcebatur, quò plus venerationis ineſſet*. Imò Deus ipſe, cùm inter homines myſteriorum ſuorum Majeſtatem fundatam vellet, ingredi paſſim ſanctuarium

ve-

etuit, & nebula occupavit templum Salonionis, ſecretam loci venerationem louens, cùm circa dedicationem Majeſtas)ei templum ingrederetur; multò magis rincipi uti homini, proſit ſecretum non bviæ Majeſtatis, cùm humana ſat per ſe nperfecta ſint, niſi quadam arte tum adiiniculo juventur, ut nonnulla ad opinioem adſtruere, nonnulla celare, aliqua deiere neceſſe habeamus. Si igitur Princeps ı obvio ſit populi aſpectu, multa in eo æc aut illa imperfecta notentur, imò iqua cum ſint probata, ſed per diutinum ıtuitum, tamen ad contemptum trahanır, quid ſi aliqua vera vitia inſint? Nam iam Princeps eſt uti mortalium cæteri, on extra humanam fragilitatem aut imerfectionem poſitus, ut in ſermone, aut eſtu, aut in perſona, aut in affectu, aut in iimo aliquid illi ad veram perfectionem eceſſe deſit, quò verò hæc parcius viſenda xhibentur, eò minor datur occaſio interretandorum Principis factorum, aut ſecus hæc ſint ſupra vulgaria hominum in rincipe, adhuc majora verò credentur, potius interpretetur vulgus & divinet de s, quàm ut quotidie videat. Abſit tamen t perpetuum ſeceſſum quaſi clauſtra aut arcerem, imò cubile ferarum (quæ niſi ıocituræ in palam prodeunt) Principi ſuaeam, ſed modum requiro, ut potius quie-

tem

tem laſſatæ Majeſtati receſſu indulge
Princeps, & eam juvet (ne continuo aſpe
ctu fatigetur) reſumptis viribus vivaciu
pro dignitate ſui poſthac operaturam
quàm ut perpetuo torpeat occultata, nar
majore adhuc vitio deliteſcat in abdito Pa
latiorum receſſu Princeps, quàm ſi ſempe
palam ſit, *ſævæ & ſuperbæ cogitationis indi
cium eſt, ſecreto ſuo ſatiari*, ignorabitu
Princeps, & ipſe (quid facto opus ſit
ignorabit, curam populi negligenter habe
bit, nam ſæpe in fronte ſuorum (licet ta
ceant) legere multa poteſt, ſi videat, tur
populus refovebitur aſpectu Principis,
videatur, neque ideò ex vano rumore au
delationibus ſervilium libertorum, de per
ſonis & rebus judicabit, ſed revera ſciet
neque unius alteriuſque blanda ſæpiu
quàm vera loquentis clientis agetur in ad
verſum verſutia, ſed à multis multa & ve
riora diſcet, *neminem omnes fefellerunt*, hic
quid in limite agatur, qualis de hoſte
quanta de ſuis fama? quæ populi preſſura
aut per tribunalium juſtitium, aut per ex
ctorum avaritiam? quod ſit meliorur
civium in ſe Remque publicam ſtudium
non pro affectu clientum, libertorum, ja
nitorum, in hos aut illos, verùm ipſe ocu
lis ſuis, ideóque probè diſcet; Alias ſi in oc
culto torpeat, pupillus verius & ſtatua ipſ
Regis, ille verò clientis ſub nomine Re

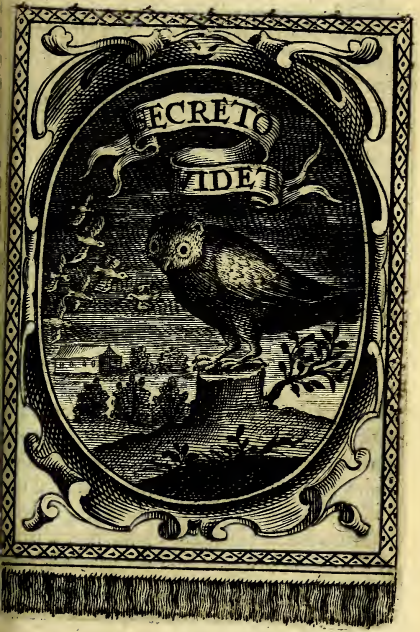
ver

ere habebitur poteſtate, per quem aut in
ubiculum ad Principem deferentur ſcien-
la, aut extra exportabuntur exſequenda,
ion enim prout ſignificatum aut viciſſim
eſponſum eſt, ſed prout deferenti clienti
lacuerit, indicabuntur eſt fient, velut qui
erſpiciliis utuntur, falſas formas rerum
culis accipiunt, minores aut majores, tum
oloribus aliter variantes quàm ſint, ſic
rinceps qui ſua curæ clientum credit, nec
e ipſe præſentem rebus ſciendis commo-
lat, aliter quàm ſunt, de rebus falſò ſciet
k judicabit. Seceſſum igitur ſuadeo, non
um tamen in quo ſoli occurrant ridiculi
igmei, hiſtriones faceti, pſittaci garruli,
imiarum luſus & muſcarum captura, nam
ubiculum Principis rimarum plenum eſt,
ihil non occultum fert, quod occultum
reditur, videntur omnia, etſi non videan-
ur, ſi verò evulgata erunt caſu levia,
tiam de magnis idem erit in poſterum ru-
nor & judicium. Honeſta potius ſit per
eceſſum mentis relaxatio, graves diſcur-
us & colloquia, hortorum deambulatio,
aſtiludiorum à remoto proſpectus, le-
ctio Hiſtoriarum, tabularum Chorogra-
hicarum imò Topographicarum inſpe-
ctio, ordinationes rerum in caſtrinum; Aut
um ſeceſſum ſuadeam, qui per venatio-
es remotius à loco reſidentiæ trahatur,
ut devotionis alicujus ſub prætextu ſuſce-
ptum

ptum iter, & alia grandia & verè ſint R
galia. Rara tamen dies ſit quin viſendu
ſe partim populo circa devotiones & ſac
publica in templo exhibeat Princeps, pa
tim purpuratorum alloquiis in Palatio
commodet, facilis aditu, reſponſis pron
ptus, ſed *præmeditatè gravis*, nec obv
effuſus aut vulgaris; ut plura ex nervoſ
tate interpretentur, quàm ut prolata
audita facilè intelligant omnes, velut nc
ſtris Regibus in more & inſtituto eſt,
partem publicorum judiciorum exerceaı
ipſi, & decreta ferant, unde ſe popul
ſæpius communicant videndi, & viciſſı
ipſi ſuos vident.

PERI

PERISTROMA VII.

POſt receſſum Principis ſecretum conſilii requiro; Nullum verò conſilium ſatis ſecretum ſit, ſi adſit aut garrulitatis,

aut levitatis vitium, licèt in abditiſſima tricliniorum parte feratur; ſi admittantur ad rem, leviculi, minorennes, tum importuni arbitri, ſi ſuper hæc aut Princeps ipſe, aut illi qui adhibentur, licèt graves ætate, verùm moribus ſint propè minorennium levitatem, ut quæ ſecretò concluſere, ea poſtquam è conclavi egreſſum eſt; primò coram ſpecioſis confidentibus, dein coram uxoribus narrent; hæ item habent ſuas aut ſuos confidentes, tum hi deinceps alios & alias, ut quod ſecretum hodie putabatur, cras per urbis compita tum in foro inter muliercularum confabulationes palàm narretur; nihil verò evulgandis ſecretis magis obnoxium eſt, noſque decipit, quàm cùm perſonatos confidentes ſuſpenſæ in ſpeciem frontis falsò nobis adſciſcimus in converſationem, ſi verò uni ſecretum narras, non jam ſecretum eſt, ſed fama fori, quomodo enim alter taceat coram aliis aliena? ſi tu ipſe non taces tua? niſi falsò credas, magis alterum fidum tibi fore, quàm fueris ipſe tibi. Quidam deinde aut per impatientiam dicti, aut per captationem vanæ gloriolæ, ex eo prudentiæ famam aucupantur, quia quæſtionibus ſuper quacunque re ludunt, & cùm è conſilio egreſſi fuerint, de prudenti conſulto coram familiaribus gloriantur, quo illi potiùs levitatem produnt,

dunt, quàm ut prudentiæ famam ſibi parent, quæ potius à facto non à vanitate verborum paratur. Summa igitur cujusvis conſilii ſit, ut ſecretum habeatur, ſeu ſit conſilium togatum, ſeu multò magis ſi ſit militare, quòd eò impenſiùs celandum erit, ne ad hoſtem deferatur & præcaveat, imò ne præveniatur prius, quàm forſan de exequendis noſtris cogitamus. Non arte alia niſi ſtratagemate ſecreti *Noctua* (quam loco Symboli hîc poſuimus) aves noctu venatur, nullas habitura, ſi lucis aſpectu propoſiti conſilium in palàm proderet, eò felicior aucupio, quò illæ minùs periculi à ſecreto noctis ſuſpicantur, cùm præſentiſſimum adeſt. Sic conſilia omnia privata & publica, bellica verò maximè optatum finem ſortiantur, ſi ſecreta ſint, nam verè cujuſcunque *conſilii Anima ſecretum eſt*, qui ſecretò facere aggreditur, habet, modò tamen ſecretum licitarum rerum quæ honeſtè perfici poſſunt, præſidium ſit, non ut ſubſidium fallaciarum ab eo petatur.

PERISTROMA VIII.

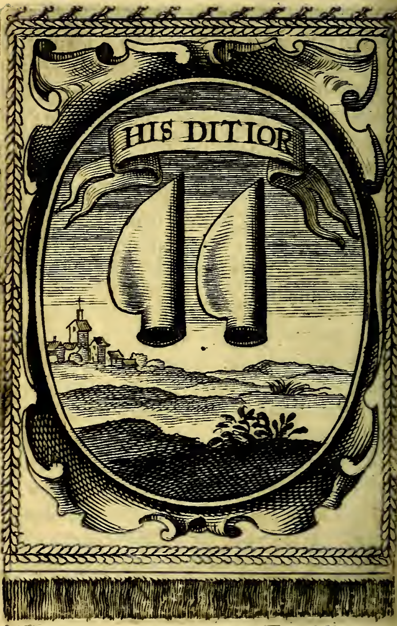
PRocul à curis hominum nutritus qu
ſit, non ſatis rideat agricolam viſurus
plenis ſaccis frumentum è domo expor
tan

tantem, velut amiſſurum in terram projicientem, cùm alias rei œconomicæ peritus laudet induſtriam, probet curam, quæ ſic amittendo lucratur, projicit unicum ut demetat decem, dat terræ largius ſua, ut viciſſim cum fœnore recipiat illius dona, ut Principis libertati aptior nulla imago ſtatuatur, quàm hæc in manu ſeminante, non damno ſed lucro habituri, quod in miniſtros dignos erogarit, aut ſecus illud amiſſuri, quidquid indignis contulit gratiæ & muneris; Nam velut ager frugifer, decuplum pro eo quod creditum tenuit, reddit agricolæ, ſic bonus miniſter dexteritate & ſcientia obſequii, reddit munifico Principi plus quàm accepit, dum bello aut pace ſcientem ſe miniſtrum præbet, Provincias Principi parat, populorum amorem conciliat dum providet ut per omnia res Principis floreat nec labatur, quæ aliàs inſcitiâ adminiſtrorum in adverſum neceſſe abeat. Minore quidem (fateor) ærarii & gratiæ diſpendio, obvios in obſequia ſua intruſores paret ſibi miniſtros Princeps, ſed etiam graviore damno eorum inertiam experiatur, ut malit plus in bonos erogare, dando lucraturus. Non in Toga verò, ſed magis in Sago eam impenſam optimi lucri loco habebit Princeps, quod bonis militibus parandis effuderit, niſi malit inertem turbam ærario & Provinciis

gravem, aut amet Præfectos, qui pro ſeipſis garruli, loquaces laudipetæ, non quorum facta meritorum famam ex vero loquuntur, licèt taceant ipſi; Ergo ne illos probet perſonatos, Martem in ore, leporem in corde geſtantes. Sunt item aliæ impenſæ non magis populo lucroſæ, quàm Principi utiles, ſi provideat commoditatem portuum, vecturarum, tabellionum, impendat in reparationes viarum, pontium, in amovenda obſtacula fluviorum, in purgandos canales, & facilitatem navigandi, in promovendam agriculturæ curam, ſi, inquam, non parcit impenſis Princeps, DANDO ACCIPIT. nam diteſcente populo, commodiſſima per licitas collationes ditandi ærarii aderit via, & fons ab opibus populi inexhauſtus. Fortalitia item ſi exſtruantur pro ſecuritate limitum, ut ſui ſecurè intrò vivant, abundantius Principi tributa per quietem collaturi, tum ſi aliquid indulgeat ex onere tributorum; exhauſto populo Princeps, ut cùm ab onere reſpirarint, reſumptis viribus, tantò plus oneris poſtea ferant. Aut ſecus amittit Princeps, ſi unius ſpecioſæ vicis causâ per collationes exhauriat populum, exſiccando venas ærarii, ſibi ipſi ablaturus, quod ſic à ſuis extorſit. Imò non remittat tantùm ex oneribus populo, ſed etiam aliquid largiatur de ſuo, diviſo viritim

ritim aut vicatim frumento in neceſſitate annonæ, & quæ alia levandæ publicæ inopiæ ſerviant. Sic bonus Paterfamilias non vanam impenſam tum laborem ducit, ſi colat agrum, & ſubſternat fimum oleribus, tum deducit canales in prata, ut eò magis pullulent opimum fructum latura, nam ſic perdere, lucrum facere eſt. Etiam privati cives qui nonnihil erogant in licitos & honeſtos convictus parandis amicis, dando lucrantur; parcitas nemini lucroſa, verùm ſterilis eſt, latent in angulo ignoti divites parci, pleni nummis, inopes egregiorum amicitiâ.

PERISTROMA IX.

NUllæ opes magis ſunt ad naturam hominum & Provinciarum accommodatæ, quàm quæ ab agricultura parantur,

tur, non qui fodit aurum, ſed qui terræ fructus colligit, dives cenſeri poteſt, aurum ſi habeas, non ea ſtatim promptè habentur quæ vivendo ſunt, ſed niſi in auro parandis vitæ neceſſariis medium aptiſſimum eſt, ſi verò panis dives adſit, ſimul adſint neceſſe omnia, copia pecorum, equorum, ovium, lanæ, lini, ac proinde tota nutriendo, tegendo homini accommodata vivendi adeſt ratio (velut copioſiùs hac de re alibi dictum) multis ideo expertum Principibus, imò caro ſtetit ea Cereris inopia, ut cum aliàs affluerent auro & nummis, viribus tamen deficerent & ſuccumberent bello, aut ſecus, quibus cùm aurum non adeſſet, tamen propter copiam annonæ in multos annos ſufficerent bello. Neceſſe igitur quiſque providus Princeps, licèt cætera tranſeat, vomeris tamen apparatum (id eſt agriculturam) præ omnibus quæ divitiarum nomine cenſentur, præponat, illamque inſtaurari curet, providendo ne agricolæ vim à militibus patiantur, aut per tributa & exactiones emungantur, ſed quieti degant, immunitatibus certis donentur, nam hic verus eſt fons opum populi inexhauſtus, hæ ſolæ aurifodinæ certiores imò diuturniores, quàm illæ, quæ nomine Metallorum de ſubtus montium eruuntur, nam aut diuturnitate temporum deficiant, aut tædio impenſa-

 rum

rum tum laboris ſponte deſerantur, ſed apparatus vomeris parvo compendio habetur, terra item cuique ad manus eſt, ut felix opibus eſſe poſſit, qui tam facili medio, ſupra ingenioſum lapidis Philoſophici commentum, vulgarem glebam, in aurum commodè vertere ſciat, lucrum item honeſtiſſimum dici poteſt, & revera nemini ſit fraudi, quod inter terram & aratorem contrahitur, hinc ex copia Cereris, ſequitur copia pecorum, equorum, & (quod priùs dicendum erat) multitudo habetur populi, dum verò adeſt annona & Populus, nonniſi Principis ſcitè regentis induſtria reſtat, ut à multis manibus multa, imò ut habeat Omnia. Sed de populoſitate ſeparatim mihi dicendum eſt.

PE-

PERISTROMA X.

INter cætera, Cracovienſis arcis ornamenta, pulchro architecturæ commento, ſuperius tabulatum majoris tricli-

nii, prominentibus deſuper millenis capitibus hominum, per diverſos habitus & facies diſtinctis, viſentibus admirationem, ſimul & tacitam loci Majeſtatem loquitur, quaſi à multitudine capitum & numero Populi, optimum ſit Principis ornamentum; Multi populi multæ ſunt manus, ſeu habendæ pinguiter paci, ſeu propulſando bello, imò Princeps qui multis populis præeſt, ſolus potens dici poteſt, hinc agricola, hinc operarius, hinc argenti foſſor, hinc nauta, hinc miles, hinc miniſter, hinc puteus ærarii inexhauſtus. Placet dicterium Hiſpani cujuſdam legati Venetiis fortè auditum, cùm enim Senatus ille, ciſtas graves auro viſendas legato præſentaret, forſan in tacitam virium oſtentationem, & ſimul exprobrationem exhauſti Hiſpanorum peculii, argutiâ dicterii uſus eſt, quærendo ſatagenter, *utrumne illæ ciſtæ haberent fundum?* quaſi innueret, grandibus etiam peculiis eſſe ſuum fundum, aut ſecus illum Principem qui terris, qui populis præeſt; uti potentiſſimum, ditiſſimum etiam dici poſſe, cui ſi deſit peculium, capita tamen virorum & multæ manus, tum pinguis ager, loco magni peculii (qui ſine fundo dici poſſit) reſtant. Vidit orbis, ut ii Principes qui magnis populis præſſent, etiam ſine multo auro & impenſa, eas Civitates & Pro-

vincias

vincias caperent, quæ & mercatu, & nummis, & quæ divitiarum nomine vocari poſſunt, abundarent. Viris & annonâ cùm dives eſſet Polonia, ad miraculum uſque Europæ, bello gravata, potentiſſimorum tamen Principum arma fatigavit, & hodie Dei auxilio ſuperior eſſe poteſt. Quomodo verò populoſitas in Provinciam inducatur, in iis quæ (ſi Deo tandem placet) à me parantur, aliàs inſinuabitur.

Peristroma XI.

QUi amat pacem præparet bellum, ait *Lampridius*. Non diutinam imò pacem nullam habeat, cui in pace meditatio belli

belli tædioſa eſt, difficulter verò in illum movetur bellum, quem hoſtes ſciunt eſſe armis viriſque non imparatum. *Non habetur pax, niſi cudatur*, per ſtudia pacis, à meditatione belli & prompta defenſione ſui. Ne videlicet ſub nomine pacis, publicæ ignaviæ ſit nutrimentum & cauſa, ſed potiùs à ceſſatione laboris & requiete, virium refocillamentum habeatur, ut juventutis animi per exercitia ad magna incitentur, ne torpeſcat per inertiam virtus, ſint peditum legiones, tum equitum haſtatorum turmæ (nec alia magis lucroſa Principi impenſa) quæ exercitus faciant nomen, caſtra metaturæ, velut pro ſecuritate limitum & regionis, ſed veriùs pro condiſcendo uſu belli, & continua meditatione caſtrorum, hoc velut ſeminarium militiæ inſtauraturus Princeps. Sint item certis anni temporibus per vicos delectus, adhibitis gnaris belli Præfectis, qui habiliores armis exerceant, ut velut tela aut arma ſepoſiti in parte, prompti bello & occaſionibus habeantur; Qui ſecus otioſam amat pacem feriatus, odit potiùs illam, & veriùs amat bellum, imò ſponte periculum ſibi accerſit, inertem belli & imparatum ſe invadendi occaſionem daturus, ſi præſertim vicinos Principes habeat in ſua intentos, & captandis rerum momentis promptos. In ſumma dicam; Armamentaria

Prin-

Princeps provideat majoribus & minoribus tormentis, fiſtulis manualibus, pulvere nitrato, elichniis ſulfureis, haſtarum copiâ, ephippiorum, framearum, calcarium, plumbi, palarum, ligonum, vehiculorum manualium, & (ſuper omnia) copiâ annonæ, nam ſine illa, vis tota exanimis ſit, & langueat mortua.

PERISTROMA XII.

RE ctè diſſimulantis titulum ille tulit, qui *non ſe minùs otioſum* ajebat, *quàm cùm otioſus eſſet*, imitatus orbes cœleſtes, cùm

cùm intenſiſſimo motu ferantur, ſine ſtrepitu & ſine intuentium ſenſu moventur, ut niſi tranſlatione ſignorum ſucceſſiva ab ortu in occaſum proderentur, ſententia eorum argueretur, qui tantam cœlo adſcribunt velocitatem; Unde veriſſima magnis conatibus rerum depromi poteſt norma, ne egiſſe prius videamur, quàm dum ſunt perfectæ. Etiam in rebus Principis diſſimulatio valde proſit, ſed fieri non poteſt, niſi pravos affectus intra diſſimulationem coërceat, aut in rebus aut in perſonis multa diſſimulaturus, ſpecie neſcientis multa videndo, ſpecie non intelligentis audiendo, imò quod præſtat ſtudiosè omittendo, ut neſciantur omnino; rectè Seneca: *Non vis eſſe iracundus, non ſis curioſus*, ſingula ſciſcitando, ſingula rimando, præſertim à garrulis, leviculis, & quibus ſermonis multum, judicii parum, qui viſa tum audita rectè non intelligunt & ſecus interpretantur, pro ſtudio in hos, aut odio in illos, falſa narraturi, ut Principis acuant affectum, imò etſi quædam verè intellecta, ſed minùs ſcitu opportuna, ſæpe enim quod leviter factum aut effatum eſt, mox ſponte facti pœnitet, ergo ne ſciat de iis Princeps? ſæpè pro levitate affectus humani tum per convivales jocos multa elabuntur, quæ in ſequiorem ſenſum trahi poſſint, ſæpe pro recta ſimplicitate

citate ingenii magis, quàm pro malignitate nonnulla imputamus, imò ſuccenſemus Principi & rebus, vel ideo quia non rectè intelligimus; velut aliqui de vulgo, cum de Divinis loquuntur, ſæpe non recta fabulantur, non ut ſic credant, ſed quia opinantur, tamen intra ſimplicitatem verbi, non intra peccatum dictum manet, aliquando tonare, pluere, etiam æſtuare injuriæ loco habetur, ſic in Principem dicta *ſpreta exoleſcunt, ſi iraſcare, agnita videntur*, ideóque infra animum Principis ſint; Imò ſponte ad eos rumores ſubrideat, velut pueriles luſus accepturus, qui ſerio aut joco dicti ſeu facti, ſtomachum & riſum intuentibus, non animum aut offenſam movent. Prudens imò ingenuus in excipiendis rumoribus ille Græcorum magnus, qui duos ex ephebis ſeditioſi ſermonis accuſatos, cùm in rationem dictorum inquirendam coràm accerſiſſet, ac fortè alter ingenuè confabulata faſſus, ſubjungeret, *ſi forte lagena & merum ſufſeciſſet, etiam te dignum morte judicaſſemus*, ſubriſit tantùm, liberóſque dimiſit: Si igitur ſingula in quæſtionem vocet Princeps, eveniet quod levibus ſcrupulis implicatæ conſcientiæ, quam periculoſam magis, quam ſinceram erga Deum vocant; imò fiet ut rumores ipſa inquiſitione irritentur & creſcant; hinc ſequitur major

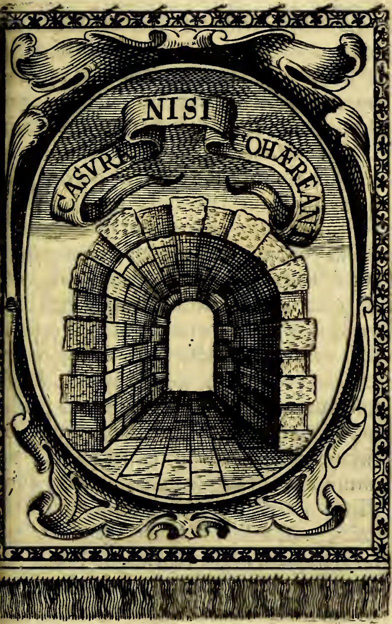
Prin-

Principis in ſuos diffidentia, & ſimul offendentium ſuboritur ex inopinato metus, ut fiat, ſi deprehendi ſe videant, leviter cogitata, ſeriò perficere conentur, *remedium periculorum ipſa pericula rati.* Etiam in mutuis Civium offenſis, diſſimulatio proſit, qui enim non diſſimulat, ſed pro affectu impetuosè opponit ſe offenſis, in ſpeciem obviaturus, auget potiùs & irritat materias, quæ aliàs ſponte ceſſaturæ ſopirentur, utì ignoratæ; quibuſdam enim rebus velut morbis, optimum eſt remedium à tempore, ut eo ipſo, ſanentur, quia nulla ipſis adhibita medicina. Non atræ bilis tantum affectus diſſimulandi Principi, ſed etiam bene faciendi & amoris, ne ſtatim ac aliqui prima fronte Principi placent, iis munera committat, eos pro intimioribus adſciſcat pro melioribus habiturus, nam *ſerpentibus etiam ſplendidum virus ſui tegumentum natura dedit*, & lucentes indulſit ſquammas, cùm feralem de ſubtus comminentur mortem tangentibus, ſæpius verò qui meliores & Nobiliores ingenio, moribus modeſti ſunt, ut ideo triſtes & ſuſpenſi facie, quaſi nihil intelligentes imò ſuperbi videantur, cùm eos tempus & rerum gerendarum occaſio verè declaret viros, inde fit, ut Principes leviculi credendo, & faciles affectu, ſæpe in amores aliquorum ferantur,

tur, quibus nihil boni & ſolidi ingenii, præter amœnam faciem ineſt, unde incurrunt plerumque præcipites, in horaria ingenia & nullius momenti miniſtros, qui Principis negotia involvant potiùs difficultatibus, quàm ut expediant. Hæc in affectibus, ſed multò magis in publicis negotiis diſſimulatio neceſſaria, ac in *Bello* præſertim. Provocat aliquando hoſtis, illudit, huc & illuc invaſionem molitur? hæc omnia non alia re vincas, quàm diſſimulatione, non leviter in aciem provolando, ſed conſilium & arma, niſi ubi res & ratio ſuadeat vertendo, omnia expenſis rationibus non pro affectu ſed graviter acturus. *Taciturnitas* etiam eſt pars diſſimulationis, imò ipſa Mater, ne æquè facta aut facienda pari levitate buccinemus, unde authoritatem factis diminuamus, quæ priùs evulgantur, quàm fiant, tacere qui ſcit, ſcit eſſe prudens, imò prudentis faciem induit, etſi ſit mediocris prudentiæ; dum tacet, non prodit quis intus ſit, quibus affectibus laborat, aut ſecus vitiis obnoxius, imò tegit omnino quæ juvat ut ignorentur, ſi verò ſit prudens, ſapientior pro taciturnitate judicatur. Vas niſi vacuum ſonum habet, gravibus pondus ineſt, ſic homo ratione vacuus, plus in pompam ſæpe loquitur, quàm qui aliàs ponderoſæ ſint mentis & recti judicii; Adde, quia rarius,

rarius, ideóque præmeditata loquendo, majore ſapientia in rem loquimur, *multiloquium* non fit, ut in levia non erumpat, cùm deſunt & exhauriuntur dictu gravia. Dicta verò Principis, rumor ſtudiosè excipit, periculoſas conſequentias format, & interpretationes imponit, aliquando ex aliter ſubauditis aut non rectè intellectis. Vulpes dum jacet ut mortua, felix eſt aucupio, niſi mortem ſimulaſſet, capturâ avium nullâ gauderet, non enim proximiùs convolarent captu faciles: ſic diſſimulatio, ignorantia, & ſomni imago, multis proſit, ut ſurdis & nihil intelligentibus, quaſi in res ſerias incurioſis, velut nolentibus, quæ in rem ſint opportuna, eveniant. Diſſimulationem tamen volo ſinceram in rebus, non ut ſit velata aſtutia, ne ſub præſidio diſſimulationis cuniculos hominibus & rebus ſtruamus, multa illicitè involventes, ſed ea diſſimulatio probata ſit nec fallax, quæ *Virtutis* rem habeat, metas licitorum non exceſſura, ſibi cauta & modeſta, aliis minimè gravis, nec inſidioſa, nec inſolens.

PERISTROMA XIII.

NExus & concordantia cauſarum mira in rebus, ſupra hominum captum poſita, niſi Divinæ prudentiæ tum pote-

ſtatis

ſtatis vis eſt, ut bona malis, & mala quandoque bonis eventibus cauſam ſuggerant. Ne igitur adverſis confundatur Princeps; ſed potiùs advertat, intentus in omnes partes, quomodo ex adverſis bona eliciat, vel ut à ſeipſis ſponte eliciantur. Sic morbus nos immodeſtiæ vivendi arguit, ut in poſterum melioris virtutis & pietatis in Deum admoneamur. Sic bellum inſolentiam pacis & iners otium coërcet, ut novis periculis præcauti, meditationem belli induamus, ne imparati offendamur, obviæ potentiæ præda futuri; item populi aut militares motus, modeſtiam regendi in poſterum ſuggerunt, tum ærarii diligentiorem ſuadent curam, inutiles expenſas, avaritiam exactorum, & inſolentes rationes produnt, ut cöerceantur, imò ipſa infortunia aut privatæ domus, aut publica, prudentiam nobis acuunt, ut cauti & circumſpecti ſimus in omnes partes, ne nimiùm fidamus fortunæ, amicis, tum alienæ potentiæ, imò quandoque nobis ipſis, niſi ſolidiori virtuti inhæreamus; non, inquam, dejiciatur animo Princeps, nec frangatur adverſis, nec inſoleſcat proſperis, ſed potiùs conſtans ſit, fortis, intrepidus, nec leviter flexu facilis, poſt nebulam Phœbum exſpectans, aut ſecus, lucente Phœbo, vix tamen ſudum per totum experturus cælum.

Etiam

Etiam concordiæ civium ſymbolum idem mihi, ***Fornix*** murata, lapidum aggeſtu in unum centrum procumbentium ſubſiſtens nec ruens, alias *caſura*, *niſi cohæreant*. Sic niſi adſit Civium *Concordia*, nulla ſubſtat Reſpublica & Regnum, licèt aliàs potens, debile tamen fiat, per Optimatum & populi diſcordiam. Falluntur valdè Principes, ſi innitantur igneis è *Calimachi* & *Machiavelli* officina ingeniis, non enim diſtractis in partem civibus ſecuriùs inter diſſentientes regnaturi, verùm potiùs involuturi ſua omnia. Tyrannorum ea ratio regnandi, non bonorum Regum eſt, quâ virtus non indiget, ſed metus tantùm & conſcientia male factorum exprimat, dum verentur, ne ſibi per flagitia regnantibus periculum adſit ex unanimitate, uti certè nemo Principum aut metuat aut diffidat populo, niſi qui ipſe malus ſit. Bonus verò Princeps quid ſuſpicetur? dùm pro virtute præeſt, aut cur diſtrahat? cùm nec Tyrannis diſcordia civium recto eventu ſuccedit, ſed potiùs in præcipitia ducit; Nam primò occultæ factiones, molimina, verborum jurgia, dein unus contra alterum præſidium & vires ſibi comparat, quò potentiùs contrà valeſcat, mox palàm motus, & in aperto micant arma, ut ſimul periculo tota Provincia reſque Principis involvatur, aut enim is

qui ſuccumbit, metu pœnæ deteriora molitur, ***privata vulnera Reipublicæ malis operiendo***, ad hoſtes tranſit, inſtigat in arma vicinos Principes, occaſiones operit, ſuggerit occulta, ſtudium offert, præſertim ſi adſint vicini Principes, qui in occaſiones intenti, fomenta bello promptè ſubjiciant; ***in turbido commodius*** (ut ajunt) ***piſcaturi***. Aut qui viribus præponderat, à confidentia potentiæ inſoleſcat, imò forſan ab æmulorum ruina, licentiam & auſum in altiora transferat. Sic Cæſar ſubverſo æmulo Pompejo, in Rempublicam involavit. Adde, ſi Miniſtri magnis Togæ aut Belli negotiis præſint, quæ niſi mutuo conſilio & ſtudiorum concordia (dum unus alterum juvat nec in diverſa trahit) rectè perficiuntur, quid ni officiat tunc diſſenſus? dùm unus alterum aut præcurrere, aut conſulto præpedire ſtudet, aut æmulatione rem diſtrahit, nec juvat, ut ideo res pacis & armorum, in deterius damno regni & Principis agantur. Potiùs conſultum ſit Principi maximæ prudentiæ loco habituro, ut ortas civium magnorum diſcordias, imò populi etiam diſſenſus, toto ſtudio componat pro authoritate; præſertim in Republica, ubi ſub nomine libertatis, civibus nonnihil plus licet; deputatis in eam rem probatæ virtutis miniſtris, extra privati ſtudii culpam poſitis & boni

boni publici ſtudioſis, qui animos civium componant, tum advertant, ut amoveantur ſemina offenſarum, aculei linguæ, calami, & factorum noxa, pro exprobratione, jurgio, æmulatione aut litibus. Sic Principis ſecurior erit Majeſtas, nec caſura, niſi hi lapides diſtrahantur.

PERISTROMA XIV.

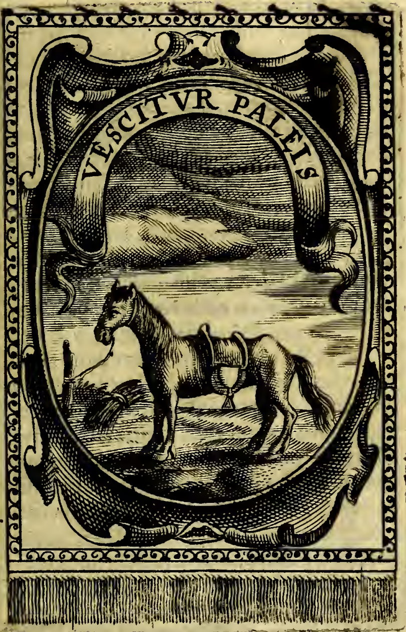
ERror errorem trudit, tum unus ex altero naſcitur, niſi abrumpas. Initium namque erroris, mater fœcunda eſt &

& occaſio ſequentis. Nullum verò remedium errorum efficacius dari poteſt, quàm *ſponte ceſſare*, facile utique inceptum corrigas, niſi errare pergas, non enim alter exitus ejus viæ, quàm *cadere* eſt. Fallax eorum ratio, qui pro obſtinata malitia, errores erroribus tuendos volunt, cùm potiùs labyrinthum ſibi nectunt inexplicabilem, aut cudunt catenam, ligando ſui & involvendis rebus eò accommodatiorem, quò longior repetitis nectitur annulis, quam breviorem utique eſſe præſtaret, ſolvendo aut abrumpendo faciliorem. Quidam è vulgo perſeverantiam in errore falsò conſtantiam vocant, cùm ea potiùs obſtinata malitia ſit; ceſſare deinde ab eo quod malum factu deprehenditur, non levitas eſt, ſed potiùs virtus, & ſibi potentis animi ſignum, qui non abripitur affectu, ſed dominium in omnes habet. Sed tandem ut particulatim quædam memorem, ſeu in profundendis ultra in res fruſtra inceptas expenſis, ſeu in continuandis offenſis mutuis, ceſſatio magis quàm perſeverantia ſecurior eſt, velut in chartarum luſu, plus proſit infortunatis luſoribus ceſſatio, quàm ut pro recuperandis amiſſis inſolentiori luſu & affectu abripiantur, & reliquum quod ſupereſt perdant: Item ſi haud rectè in conſilium prolata advertas, corrige & meliora dein-

 ceps,

ceps, licet à prioribus diverſa loqui, non levitas, ſed conſtans ſibi prudentia eſt, in Bello etiam incepto, ſæpius fœdus, aut ſaltem in tutiora receptus proſit, quàm armorum vana oſtentatio, velut ille proborum Ducum, cùm ab imperitis rerum, falsò argueretur fugæ ex receptu, ingenuè reſpondit: *Non fugio, ſed quod retrò tutum eſt, ſequor*: Seu circa errores fidei plus proſit rubor & pœnitentia, quàm Syllogiſmus & argumentum ſtabiliendæ opinioni ad falſam oſtentationem prudentiæ, quæ non prudentia ſit, ſed potiùs obſtinata aut ingenioſa malitia, imo callida verſutia.

PERISTROMA XV.

EQuus paleis nutritus, non ſufficit nec durat longius ferendo labori, ſed niſi avenâ ſatur. Paleæ implent & diſtendunt

ventrem, ſed crura macilenta & pedes graciles reddunt, non enim ſolidum nutrimentum adferunt, nec vires falſitate cibi corroborant, etſi plenis vaſis vorandæ jumento ſubſternantur, pura avenæ grana licèt in minori quantitate, magis tamen eſſentiali nutrimento eduntur. Avaritiam & injuſtè collectas opes depingenti, non accommodatius occurrere potuit Symbolum. Colligit avarus opes, inſomnes ducit noctes, æſtuat, eſurit, rationes expenſarum ſcrupulosè conquirit, *fit ex Domino procurator*, imò ſucceſſoris rationarius, pauper tamen eſt, velut pulchrè in rem, Seneca: *Divitem credis? arca eſt*, quis plenis ſaccis invidit? quis loculis? habent, nec utuntur. Nec ſaturitatem equo à paleis, nec ſolidas auro opes dicas per illicita collectas, ſplendet opulentus? ſed ſuperne nec diu, lætatur, ſed lætitiâ falsâ; imò adſtructâ potius quàm ab intimo animo venienti, cingitur in tempus numeroſo comitatu? *mel muſcæ ſequuntur, lupi cadaver, frumentum formicæ, eſcam hæc turba comitatur non hominem*, adſunt Coloniæ, arces, ſplendidior gaza, ergóne ſolida hæc & ſucceſſoribus tranſmittenda dicas? palearum paſtus, non ſolidioris (ut ſic dicam) fortunæ cibus eſt, aut enim unica occaſione hæc amittantur, nec ad ſucceſſores veniant, aut ventura, haud duratura poſſeſ-

ſione

ſione acquirantur. Quis fures, quis publicos raptores, etſi ſuæ artes ſint illis quæſtui, quis veneficos (licèt à ſua magia & ſuggeſtu geniorum, alienæ avaritiæ opus, obrutos protrahunt loculos) vidit ſibi, ſuisque poſteris dites? *palearum paſtus* nec ſolidus cibus eſt, aut veriùs non ſincerus per virtutem, tùm pro æquitate labor; *quo plùs ſunt potæ, plùs ſitiuntur aquæ*, non extinguunt ſed augent ſitim, quia non ſolidi potus naturam ferunt. Miramur exinde Principum aut *Optimatum* dites gazas, ad poſteros haud durabili hæreditate tranſmiſſas, ut nulla nobiliori ad æſtimationem expenſa notæ, momento diffluerent, quia forſan alienus per iniqua extortus, non propriæ (per licita) induſtriæ, fuit labor, videlicet opes aut per injuſta bella & prædas, aut per oppreſſionem minorum collectæ, aut nummi è publico ære & quæſtu, tum per iniqua corraſi litigia. Æquior ſit ex virtute hæreditas, ſanctiori augurio comprobata. *Non vidi juſtum derelictum, nec ſemen ejus quærens panem.* Parva gaza, ſed hæredi certior, parva? verùm ſolida, dum per æqua media & felici operâ collecta, ut potius hanc malis modicè relictam, quàm illam in ſpeciem tumentem, ſed revera vacuam; Vis igitur eſſe dives, ſis juſtus, tua non dilapida, aliena non extorque, ora ſimul & labora, ſis in egenos

liberalis, publico bono haud parcus, ſic amittendo felix poſteris acquires, & dives eris.

PERISTROMA XVI.

SAlamandra igne nutritur, ſtruthioni ferri paſtus ſaluti eſt, nam illi & huic utraque pro natura ſunt, aut ſecus ſi convertantur in mollius nutrimentum, omnino ſint nocitura. Etiam populis quibusdam non pro natura aliarum Rerumpublicarum, ſed planè ab aliis diverſa gubernandi ratio, & conſilia ſuccedunt, licèt opinioni & uſurpatis vulgo inſtitutis contraria, ſed tamen quia naturæ ſuæ accommodata, ideóque conſervant ſtatum. Summæ ſit prudentiæ pro commodo ſui Regni conſulenti Principi, ut pro natura veterum inſtitutorum & morum populi (modò tamen virtuti in contrarium non abeant) edicta modumque regendi accommodet, neque in novitates ſit curioſus, licèt ſpecie meliores, ſed quia tamen ad earum uſum populi non ſunt accommodati, nam verè officiat magis ſtatui ea medicina, quàm proſit. Laudatur conſilium *Cleomenis* qui labenti Reipublicæ Lacedæmonienſium, non aliud ſubſidium tulit, quàm ut pro veteri more revocatis antiquis legibus & inſtitutis *Lycurgi*, naturæ ſuæ Rempublicam reſtitueret, amovendo uſum pecuniæ & demoliendo muros, quæ utraque pro antiquis inſtitutis habere non licuit, ſed quorundam novorum civium curioſitas, & ſpecioſa (ex mente ſua magis quàm pro natura ſtatus)

ratio, habenda ſuggeſſerat communiora quidem aliis populis & uſu receptiora, imò rationi magis conſentanea (cùm & munire ſua, & ærarium coacervare communis Rerumpublicarum ratio probet) ſed quia naturæ Lacedæmonienſium contraria, ideóque magis nocitura, quàm ut proficerent; ait Plutarchus in Cleomene. *Non multò pòſt Lacedæmonii cùm attigiſſent modò priſcam diſciplinam ejuſque veſtigiis inſtitiſſent, veluti præſente & gubernante Lycurgo, multa fortitudinis dedêre documenta, Principatum Græciæ recuperantes.* Sunt item populi, qui nec totam libertatem nec totam ſervitutem ferre ſciant, ideóque mediocritate regiminis probè eos habeas, tum alii, qui niſi Monarchica poteſtate regantur, inſoleſcant planè, hos libertate Ariſtocratica fruſtra indulgenter regas, niſi ut ſint Principi ſibique ipſis graves, non enim tam pretioſam ſciant vivere cum modeſtia libertatem. Dein alii ſunt, qui & in libertate nati, & nutriti, hanc loquuntur, eam amant, huic ſtudent, hanc niſi vivere ſciunt, Monarchiæ nomen odio habentes. Nec ideo minùs felix ſit Princeps ſi talibus præſit, ſi pro nativa libertate indulgentius habeantur, ducendo veriùs quò velit pro authoritate, quàm ut pro poteſtatis terrore impellat Populum, *velut generoſos equos mol-*

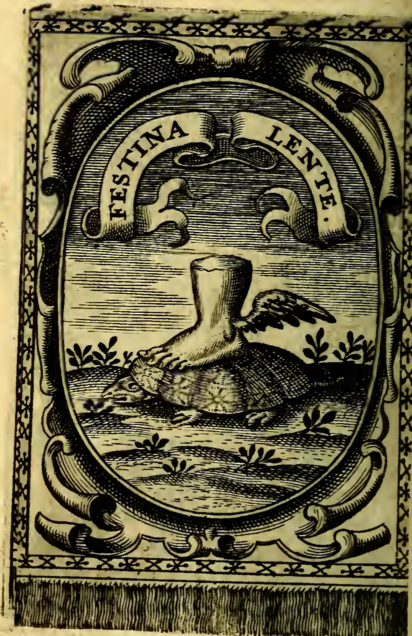
molliori freno faciliùs recturus, trahis? mordent frenum; ducis? ſponte veniunt; impellis? recalcitrant; mulces? ad omnem nutum ſunt obediendo prompti; potenter inſtas? duri tractatu; ſuades? cicures ſunt, manſueti, regendo dulces. Quæ ſit aliorum populorum natura? pro ſe ipſi loquantur, pro meis Polonis dicere audeo, ſi molliùs, imò indulgentiùs, Parentis non herili poteſtate habeantur à Principe, tantùm illi venerationis & obſequii præſtant ad vota reſponſuri, quantum nec Monarcha per ſuperba juſſa & minas, obtineat à ſuis, licèt in parendi ſortem natis, unde non ex vano dictum, Regem Polonorum legibus aliàs circumſcriptum, tantum apud ſuos poſſe, quantum ſit dexter parandis civium animis, pro comitate, benignitate, pro magnitudine animi bello probata, pro juſtitiæ diſtributivæ æquitate, & per omnia in optimos cives gratia; Vult extraordinarias collationes populorum? habet. vult nova ſubſidia bello? habet. vult ingenuorum civium corpora & ſanguinem? ſpontè ſequuntur, idque ex amore ſuadentis Principis, non pro debito imperii; ejus inquam Principis, qui animos civium ſibi parare ſcit, dum eum nihil à legibus deviantem imò faventem libertati vident, vel ſecus dum advertunt libertatem populorum nauſeantem, his aut illis legibus

tùm moribus ſuccenſentem, faciles viceverſa ipſi ut ſuccenſeant Principi, diffidant, illatâ morentur pro *vetandi* libertate; per omnia velut ſpeculum oppoſitos colores, ſic illi virtutes, amores, inclinationes, etiam (pro natura vulgi.) vitia quandoque ſuorum Principum repræſentant. Non diffitear, eſſe quædam in ſtatu noſtro inſtituta, ab aliis formis Rerumpublicarum diverſa, imò (ſine cenſura verbi dictum ſit) aliis planè contraria, ſed quia naturæ ſtatus & populorum accommodata, curioſius magis quàm pro recta ſuadentium prudentiâ immutentur, cum niſi invigilandum ſit, ne in pejus vergant, utique iiſdem inſtitutis pace & bello ſtetimus diu, nec (ſi aliqua inſint mala) in legibus malum illud eſt, ſed in nobis, noſmet potiùs correcturi, ne rebus abutamur, quàm ut inſtituta & leges corrigamus. Etiam ingenia ſingulorum noſcenda Principi, ut pro natura cujuſque adhibeat miniſtros rebus (prout multis hac de re alibi diſſeruimus) Princeps enim quiſque bonus, hortulanum agit, ut enim in hortulano eſt, ut herbas tum plantas pro natura cujuſque ſcitè ſerat, diſponat, tranſportet, inflectat, ſubſtratu fimi, aut rigatione foveat ne ſterileſcant, aliarum item (ſi nimiùm pullulando exuberent) ramuſculos amputando, aut ſuffulciendo, aut denique ut

minus

minus profuturas & ſterileſcentes prorſus exſcindendo, hortum diligenter curet, ſic Princeps ingenia ſuorum alia mollius, alia durius oportet habeat, tranſportando de negotiis in negotia majora aut minora, prout rectius accommodantur, alia item gratiâ & munificentiâ juvet ne deficiant, ut exemplo munificentiæ Principis, reliqui in obſequium prompti ferantur; aut ſecus, aliis creſcendi occaſiones dempturus, ne inſoleſcant, pro natura quemque Miniſtrum habiturus. Verbo dicam velut in hortulano eſt, ut amœnitas & ſuus fructus ſit horto, etiam in Principe magis quam in Civibus eſt, ut bonos aut malos miniſtros habeat, imò ut bonos reddat.

PERISTROMA XVII.

OPtima *Feſtinatio*. ſed tamen aſſociata lenitati & circumſpectioni, etiam *lenitas* nimis tarda ſit nec affectu gaudeat, niſi

niſi cognatam habeat *feſtinationem*; Uſitatum diu Lemma ſuperponere mihi Symbolo placuit, nec novum addere, ut eò magis vis illius ingeratur oculis & menti Principis, ex familiaritate antiquæ vocis. Adeſt feſtinatio, non ſine tamen circumſpectione, innuitur circumſpectio, nec tamen ſine verbo Feſtinationis, quaſi unum ſine altero haud rectè ſuccedat, imò vitium ſit, amoto rectè agendi temperamento, partim dum feſtinatio in præcipitantiam vertatur, partim ſi lenitas tarditatis nomen mereatur. Feſtinas in amicitiam alicujus parandam? fac lentè, ne pro levitate affectus in importunos amores præceps feraris, & te pœniteat paulò pòſt admiſſæ amicitiæ intimioris & creditorum ſecretorum, ſed proba priùs tempore amicum, an fidus, an conſtans, an tuus, non tuæ fortunæ amicus. Feſtinas in adipiſcendum aliquid, fac lentè, ne vitio præcipitantiæ, magis impedias res tentando, quàm ut aſſequaris, ſunt enim quædam res & negotia, velut vaſa vitrea, quæ niſi lento & delicato tactu, apprehendi tum geſtari poſſunt, imò nonnulla nocent magis & officiunt nobis adepta quàm ſi planè non obtineantur; aliquibus enim hominum ineſt falſus quidam in res appetitus, (velut medici in ægrotis obſervatum habent) ut ſæpius cibos tùm potus nocivos

con-

concupiſcant, qui non implent guſtum, ſed potius morbum augent, ſic quædam aut negotia, aut officia, aut amici, aut gradus fortunæ placent nobis & appetuntur, quæ conducibilius ſit non habere, quàm adipiſci, ut ea fortuna, infortunii loco cenſeri poſſit, nam aut inhabilitatem agendi pro nuditate virium & ingenii, aut tædium perſeverandi in nobis arguit; velut illi, ad opinionem magnitudinis profuiſſet inferioris fortunæ gradus, quàm ſi ſummam adipiſceretur, de quo Hiſtoricus obſervatum reliquit: *Dignus viſus fuiſſet imperio niſi imperaſſet.* Feſtinas (dico adhuc) ardentius laborare pro depellenda injuria, id ſuper omnia fac lentè, nec te affectus ducat ſed ratio, nonnulla tempus ſanat, quæ ratio aut vis non poſſet, aut ſecus remedio irritantur; quædam *injuriæ non tangunt, ſi non intelligantur.* Feſtinas (ut verbo claudam) ad mutandum ſtatum, ad faciendum aliquid circa te aut tuos, ad erogandum, ad demendum, fac lentè, omnes partes & circumſtantias circumſpice, aut deinde facturus? fac urgenter, vivaciter, non languidè, ne gratiam factorum amittas & agendi venuſtatem. Hæc in privatis; quid dicam in publicis? circa ſtatum negotiis moderandis, in perſonis, præmio, aut pœnâ, gratiâ vel gravitate habendis, in eligendis miniſtris, in

pro-

proponendis materiis,in ſuadendo aut diſſuadendo,incipiendo aut finiendo,tum ſuper omnia, in ſocietatibus exterorum parandis, in fœderibus ſanciendis, in movendo bello, FESTINA LENTE, ut ſis circumſpectus, *bella incipere cuivis etiam ignavo licet, finire niſi cum Victor velit, principium in noſtra poteſtate, finem in Dei manibus eſſe*, ſæpe cùm aliquid acquirere volumus, noſtra potius perdimus, ut ſatius ſit pro ratione temporum, pauca amittere, quàm ut (pro paucis certando) totum amittatur, ſic aliquid perdere ne totum amittas, lucrum eſt. Adſint nobis per omnia negotia, pedes alati, celeriter conſulta exequendo, ſed tamen teſtudine lenta vehamur in deliberando, ne affectu in res ducamur, ſed ratione, nec initio res metiamur, prout ſe occaſiones offerunt, ſed præviſo fine, an poſſibile ſit adeptu; multis enim opus habemus quæ difficilia ſint aſſequendo, ideóque inconſultè cœptorum arguamur. Demum an ſit aliquid cum virtute conjunctum? an ad leges conſcientiæ compoſitum? videndum; cui bono ſerviant omnia? ſi offendant Deum, ſi implicent conſcientiam. Multa tempus ſponte adfert, multa ſanat, aliquibus rebus optimum remedium ex tarditate, præcipitantia cæca eſt, cùm eam falſo nomine feſtinationem vocamus, verbo

verbo claudam, multa fuiſſent bona, ſed quia non ſecundum tempus ſed properanter aut præpoſtere incepta, evenêre peſſima.

PERISTROMA. XVIII.

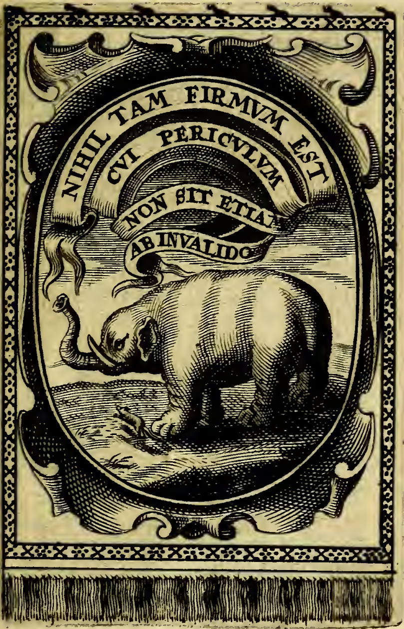
FAlluntur Principes qui ſola opinione Majeſtatis & nomine Principis magnos ſe venditant, ſi abſit *virtus*, *alti* potiùs ſunt, ſed ab eminentia loci, non ipſi *magni*, niſi ſint cum virtute; *pigmæus in turri aut in monte, magnus eſt, ſi illum baſi ſua metiris; aufer baſim, parvus pumilio eſt: Coloſſum demitte in puteum, retinet tamen magnitudinem ſuam, ſic magni* virtute aut *alti* loco diſtinguuntur per virtutem. Cupreſſus, ſuamet proceritas & venuſtas arguit, quod *Altum creſcant, cæterum ſteriles*, umbra forſan in æſtu proſit, aut detruncatus ſtipes igni vel ædificio: ſic aliquorum Principum niſi morientium fortuna proſit ſucceſſori, aut dum vivunt, ſolam umbram veri Principis ferunt, venuſtæ formæ & nullius fructus, pro adſpectu ſed non pro uſu virtutis accommodati; laudatur fœcunditas plantarum (ideóque appetitur & impenſiori cura in hortis fovetur) olivæ, pomorum, ficuum, Caſtanearum, à fructu magis aut ab utroque ſimul, quàm à ſola forma penſatarum. Si Princeps, nudo nomine Majeſtatis magnitudinem ſuam venditet? fallitur, niſi ſtudeat ſimul virtutibus Regis, Magnanimitati, juſtitiæ, clementiæ, populi ſui & ejus inſtitutorum amori, & per univerſum prudentiæ regnandi, ſeu ut infra Regum titulos abeam, ſi aliquis Civium quia pur-

puratus

puratus eſt, multo titulorum congeſtu nomen ſuum ſubſtruit, quia opima prædia, colonias, arces poſſidet, quia popularem auram falſa opinione virtutis aucupatus eſt, ſe ideo magnum venditat? non verò ut ſit boni publici (ultra reſpectus & rei privatæ amorem) ſtudioſus, Regi & Patriæ ſimul fidus, nulli gravis, ſed potius in minores patronus, erga Deum Religioſus, talem potius etſi ſit (è magnis) purpuratus, etſi ſenator, ſtatum ſenatoris, non ſenatorem voca, ac potius MAGNUM NIHIL, aſpectu Magnificum, rerum vacuum (velut *ſuper utrem inflatum*, Symboliſatione Polona alibi inſcriptum tulimus) Sciat igitur Princeps, ſe virtute ſola *Magnum* reddi, loco verò Principis Majeſtatis, *altum* dici, ab illa penſari & ponderari, ab hoc tantum ſuſpici. Virtutem potius amet, ne velut Cupreſſus ſit altus & ſterilis, aut velut ſylveſtres ficus, quæ licèt frugiferæ, dum ſuper inacceſſas rupes creſcunt, homines nulli de earum fructu participant, ſed corvi tantùm aut milvi: ſic Princeps (abſit) vanis tantùm adulatoribus, delatoribus leviculis, & per omnia malis, ſit uſui, bonis verò Civibus terrori & incommodo.

PE-

PERISTROMA XIX.

DUm Principis utilitati magis quàm ſcriptoris famæ ſtuderem, non ea conquiſivi quæ illatu nova & inaudita habean-

beantur, ſed potius, licèt dudum audita aut alibi lecta, in rem tamen optimè accommodata intuli, prout ad depingendam vim præſentis ſymboli, Curtii verbis uſus ſum: *Nihil tam firmum eſſe cui periculum non ſit etiam ab invalido.* Natura ut argueret fortium potentiam, & admonet non inſolentis vitæ, minima & contemptibilia in terrorem oppoſuit magnis, ut forſan argueret non per omnia perfectæ & tandem ceſſaturæ fortitudinis. Elephantum naturæ indidit, ut murem timeant, Leonibus ut galli cantum formident, ferrum ut rubigo conſumat, tinea veſtem, vermiculus ſolidam ut corrodat quercum. Nec inter homines Principibus tum Optimatibus ſua magnitudo ſatis firma & ſecura eſt, præſertim ſi à virtute illi recedant, pro flagitio & contra inſtituta regnaturi, dum à tot manibus periculum ſibi metuere neceſſum habent, quot ipſi periculum ſunt. Sola innocentia ſecura, nec fert metum, Occupant ingreſſum arcium prætoriæ cohortes, excubant ad januas tricliniorum jurati janitores, cingunt latus nobiles aulici, ſi tamen multis à te periculum paratur; pervia hæc ſunt nec ſatis ſecura; *etiam manus eas, quibus te credidiſti, haud ſecurus aſpicies*, nota, occulta, parietes, anguli, tabulata, menſæ, pocula, ſomnus, vigilia, amici, liberti, mercenarii ſtipatores,

res, periculum loquuntur, niſi amore habeantur ſibi, ſed metu contineantur. *Vitæ denique tuæ Dominus, quiſquis contempſit ſuam.* Fallitur Princeps, ſi ſola Majeſtate ſecurum ſe credit, niſi ſuus thronus ſuper amores civium ſit fundatus, ut Patrem eum populi magis agnoſcant, quàm Dominum, juſtum, clementem, munificum. Qui amor ſolus ante fores Principis ſi excubat, fidus Principis cuſtos eſt, plus præſidii præſtaturus, quàm ſtipatorum ſariſſæ, quàm ſclopeta, quàm gladii, quàm demùm clauſtra & arces. (*alibi plura in eo diximus, hic verò dictum ſufficiat*) Vis neminem Princeps timere, ſis innocens, amari magis ſtude quàm metui, gravitatem retine, promptus ſis afflictis, aditu facilis, juſtitiæ & legum amator, Divinorum cultor, dein *Neminem time.*

PERISTROMA XX.

HUmana caduca ſunt, fragilia, nec Principes à mortis tributo immunes natura fecit, omnes contribuimus mortali-

tati,

tati,id modò diſtinguit,utrum intra famam recti aut infamiam malefactorum ad mortem transferimur, ſola ex ſolidis *virtus* eſt, hæc vivit nec moritur, hæc vivorum famam loquitur, hæc mortuorum deſiderium excitat in ſubditis, ut amiſſuros Principes doleant, aut præſentes ament, ſimul & revereantur. Rectè Seneca, *animum bonum* id eſt virtutis amantem vocavit, *Deum in humano corpore hoſpitem*: Regnandi igitur tempora virtutis magis quàm annorum numero Principes metiantur. Sat longa vita ſi plena eſt, apage cum inſcriptione tumuli. *Mortuus hic ſeptuagenarius, & nullum diem vixit*, ſed titulus ille placeat. *Mortuus anno duodequadrageſimo, & ſupra mille annos vixit*. Princeps ita vivat, ita rebus præſit, ut tandem Cedendum ſibi Succeſſori cogitet. Craſnè? vel poſterius? non ad annos, ſed ad nomen citamur, hic vivit Rex, hic Senator, ille Nobilis; miniſter ſtatus, Civis, Agricola, Liber, ſervus, omnes diſtincti pro ſtatu vivimus, æquè ut homines morimur. Paret ſe cœlo & poſterorum memoriæ Princeps, illa ſola & unica Patria eſt, qui eam Princeps cogitat, felix ſibi & ſubditis vivit, non enim niſi virtuoſus ſit oportet, qui huic meditationi incumbit, imò felix etiam moritur. Utinam felices ſitis Principes, DEO & Patriæ, victuri; Cœlo morituri, imò ſic tandem *Renaſcituri*.

FINIS.

(18)

11-50

pr

B½

386

Correct collation.
S. H. 50
May 12
Washington, D.C.

1692

4